

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΑΡΧΑΙΑ ΚΑΙ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ»
(ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ)

ΟΙ ΝΟΥΒΕΛΕΣ ΣΤΟΝ ΗΡΟΔΟΤΟ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Της

Σταυρούλας Ε. Καλογιάννη

Διπλωματούχου Τμήματος Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου,
2012

Επιβλέπων Καθηγητής: Κωνσταντινόπουλος Βασίλειος, Αναπληρωτής Καθηγητής
Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Συνεπιβλέποντες : Σωτηρίου Μαργαρίτα, Λέκτορας Πανεπιστημίου
Πελοποννήσου.

: Τσαγγάλης Χρήστος, Καθηγητής Αριστοτελείου
Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Καλαμάτα, Σεπτέμβριος 2016

Copyright © 2016, Σταυρούλα Καλογιάννη

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα. Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τον συγγραφέα και μόνο.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Πρόλογος:.....	4
Εισαγωγή:.....	5 - 6
Κεφάλαιο 1 Ιστοριογραφία: Γένεση και εξελικτική πορεία:.....	7 - 23
Κεφάλαιο 2 Ηρόδοτος:.....	24 - 35
2.1 Βίος:.....	24 - 27
2.2 Έργο:.....	28 - 32
2.3 Μεθοδολογία ηροδότειου έργου:.....	33 - 35
Κεφάλαιο 3 Νουβέλες:.....	36 - 135
3.1. Λειτουργία και περιεχόμενο νουβελών:.....	36 - 50
3.1.1. Λειτουργία:.....	36 - 39
3.1.2. Περιεχόμενο:.....	40 - 50
3.2. Νουβέλες και πολιτική σκέψη:.....	51 - 76
3.3. Τραγικά Μοτίβα στις νουβέλες:.....	77 - 105
3.4. Η παρουσία της γυναίκας στις νουβέλες και ο ρόλος της στην ηροδότεια ιστορία:.....	106 - 120
3.5. Το «αίτιο» στο νοβελιστικό υλικό:.....	121 - 135
Συμπεράσματα:.....	136 - 138

Βιβλιογραφία:..... 139 - 145

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα διπλωματική εργασία με τίτλο «Νουβέλες στον Ηρόδοτο» εκπονήθηκε στα πλαίσια του μεταπτυχιακού προγράμματος «Αρχαία και Νέα Ελληνική Φιλολογία» της κατεύθυνσης «Αρχαία Ελληνική Φιλολογία», του τμήματος φιλολογίας του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου.

Πρώτο από όλους θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή της διπλωματικής εργασίας, Αναπληρωτή Καθηγητή κ. Βασίλειο Λ. Κωνσταντινόπουλο για την πολύτιμη επιστημονική καθοδήγηση, εμπιστοσύνη και εκτίμηση που μου έδειξε κατά τη διάρκεια της μελέτης. Παράλληλα, θα ήθελα να εκφράσω την αμέριστη ευγνωμοσύνη μου στους συνεπιβλέποντες καθηγητές, κα. Μ. Σωτηρίου και κ. Χ. Τσαγγάλη που δέχτηκαν να είναι μέλη της τριμελούς επιτροπής αξιολόγησης της μεταπτυχιακής εργασίας. Τέλος, οφειλώ να εκφράσω τις θερμές ευχαριστίες μου στους υπευθύνους της βιβλιοθήκης της σχολής Ανθρωπιστικών Επιστημών και Πολιτισμικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, κ. Γ. Ψιλλούδη και την κα. Γ. Κάτσου για την μεγάλη τους προθυμία να με βοηθήσουν κατά τη διάρκεια της αναζήτησης και συλλογής του απαραίτητου βιβλιογραφικού υλικού.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το αρχικό εύνασμα που με ώθησε στη μελέτη του ηροδότειου έργου, μου δόθηκε κατά τη διάρκεια των εγκύκλιων σπουδών μου, όταν για πρώτη φορά ήρθα σε επαφή με αποσπάσματα της ηροδότειας ιστοριογραφίας και συγκεκριμένα με τη νουβέλα που περιείχε τον περίφημο διάλογο μεταξύ Κροΐσου και Σόλωνα. Αργότερα, ως προπτυχιακή φοιτήτρια είχα την ευκαιρία να γνωρίσω σε βάθος τον ιστορικό και το έργο του. Έκείνο που αρχικά με εντυπωσίασε και στη συνέχεια προκάλεσε τον θαυμασμό μου ήταν ο τρόπος με τον οποίο ο Ηρόδοτος αποτύπωνε την κοσμοαντίληψή του για τον άνθρωπο, τη μοίρα και την ιστορία, δηλώνοντας μέσω του νοβελιστικού υλικού την αινιγματική σχέση ανάμεσα στο ανθρώπινο και το θείο, τον πλούτο και την ευτυχία, την ακμή μιας προσωπικής περιπέτειας και την παρακμή της, και όλα αυτά συνυφασμένα με το ιστορικό πλαίσιο. Ως μεταπτυχιακή πλέον φοιτήτρια ανέλαβα την εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας, προκειμένου να εντυπώσω ακόμη περισσότερο σε πτυχές του ηροδότειου κειμένου που μέχρι τότε έμεναν σκοτεινές.

Συνολικά η διατριβή αποτελείται από τέσσερα κεφάλαια. Τα δύο πρώτα αφιερώνονται στη γνωριμία μας με την ιστοριογραφία και το ηροδότειο κείμενο. Αναλυτικότερα, στο πρώτο επιχειρώ να παρουσιάσω τα στάδια γέννησης και εξέλιξης του νέου λογοτεχνικού είδους της ιστοριογραφίας που εγκαινιάστηκε με τον Ηρόδοτο κατά το β' μισό του πέμπτου αιώνα, από την εποχή που ακόμη η ποίηση δέσποζε στην αντίληψη των αρχαίων Ελλήνων¹ έως τα χρόνια του Ξενοφώντα. Το δεύτερο αποτελείται από τρία μέρη τα οποία αφιερώνονται στη ζωή και το έργο του ιστορικού. Τα δύο κεφάλαια προσφέρουν στον αναγνώστη όλες τις απαραίτητες πληροφορίες προκειμένου να γνωρίσει καλύτερα τον Ηρόδοτο μέσα από τη ζωή και τη μεθοδολογία που ακολούθησε κατά την ιστορική συγγραφή κι έτσι να μπορέσει να παρακολουθήσει με μεγαλύτερη ευκολία την ανάλυση του κυρίως θέματος, το οποίο αφορά την ερμηνευτική παρουσίαση του νοβελιστικού υλικού. Το τρίτο κεφάλαιο αφιερώνεται αποκλειστικά στη μελέτη του κυρίως θέματος. Χωρίζεται σε πέντε μέρη που το καθένα τους εξετάζει το νοβελιστικό υλικό κάτω από ένα ξεχωριστό κάθε

¹ Β.Α. Κωνσταντινόπουλος, *Αρχαία Ελληνική Ιστοριογραφία. Συγκριτική Προσέγγιση των Τριών Ιστορικών*, Εκδ. Έλυτρον, Καλαμάτα 2009, σ. 9

φορά πρίσμα. Στο τέλος κάθε κεφαλαίου εκθέτω τα συμπεράσματά μου αναφορικά με το εκάστοτε αντικείμενο μελέτης.

Πιο συγκεκριμένα, Με το πρώτο, στοχεύω σε μία εισαγωγή στον όρο «νουβέλα», προκειμένου να καταδειχθεί με τρόπο σαφή και σύντομο η θέση και η λειτουργία της σε ολόκληρο το σώμα της ηροδότειας αφήγησης και στη συνέχεια προχωρώ σε μία σύντομη περιληπτική απόδοση του νοήματος των οκτώ νουβελών.

Στο επόμενο μέρος αρχίζω την εμβάθυνσή μου στο ιδεολογικό και εν γένει πνευματικό υπόβαθρο του ιστορικού και στον τρόπο που αυτό αποτυπώνεται στην εκάστοτε νουβέλα. Στόχος μου είναι η κατάδειξη της πολιτικής σκέψης του Ηροδότου μέσω της εξέτασης των παρεκβάσεων. Στο τρίτο μέρος αποκαλύπτω τα κοινά σημεία της πρώιμης ιστοριογραφίας με την ποίηση και τον μύθο. Ωστόσο η μελέτη επικεντρώνεται στην κατάδειξη των σημείων που αποτελούν επιρροές από την αττική τραγωδία. Στο τέταρτο πραγματεύομαι την παρουσία της γυναίκας στο νοβελιστικό υλικό με στόχο να αποκαλύψω το ρόλο της σε ολόκληρο το ιστοριογραφικό έργο. Μέσω της διεξοδικής μελέτης των παρεκβάσεων οδηγούμε στο συμπέρασμα πως οι γυναίκες στον Ηρόδοτο τείνουν να είναι πιο αποφασιστικές και δυναμικές από τους συζύγους, πατέρες και αδελφούς τους. Ο τρόπος με τον οποίο ο ιστορικός χειρίζεται ένα τόσο λεπτό ζήτημα, κερδίζει το θαυμασμό του αναγνώστη, καθώς περιγράφει την ευκολία με την οποία ένα φαινομενικά κατώτερο φύλο, κατορθώνει να χειραγωγήσει ισχυρούς άνδρες, εκμεταλλευόμενο την ηθική του τυφλότητα. Το τελευταίο κεφάλαιο με το οποίο ολοκληρώνω τη μελέτη μου αφορά το όρο «αιτία» που δηλώνεται από τον ίδιο τον Ηρόδοτο στο προοίμιο του έργου. Μέσω της μελέτης μου διαπίστωσα πως ο όρος αυτός όπως χρησιμοποιείται από τον ιστορικό δε θα πρέπει να συγχάεται με την επιστημονική αιτία, όπως της γνωρίζουμε στις μέρες μας. Ο Ηρόδοτος δε στόχευε σε μια καθαρά επιστημονική και εμπειρισταωμένη γνώση, αλλά μέσω της ιστορίας του ήθελε να καταδείξει τον άνθρωπο και τη δράση του. Για το λόγο αυτό η αιτία δεν ήταν μία, αλλά ένας συνδυασμός παραγόντων που οδηγούν σε μία σειρά αλυσιδοτών γεγονότων. Επομένως, τους παράγοντες, αλλά και τις συνέπειες αυτών προσπαθώ να καταδείξω εξετάζοντας μεμονωμένα τις παρεκβάσεις.

Το τέταρτο κεφάλαιο περιέχει τα συμπεράσματά μου, στα οποία οδηγήθηκα κατόπιν διεξοδικής μελέτης και ανάλυσης των κεφαλαίων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΑ: ΓΕΝΕΣΗ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΚΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ

Ο νους συνέβαλε στην εξελικτική πρόοδο του ανθρώπου μέσω της ακόρεστης και αέναης δίψας του για την κατάκτηση της γνώσης του επιστητού. Πρόκειται ουσιαστικά για την ειδοποιό διαφορά του ανθρώπου σε σχέση με τους υπολοίπους ζωικούς οργανισμούς. Από το ξεκίνημα της ιστορίας του έως στις μέρες μας δεν έπαψε ούτε στιγμή να θέτει ερωτήματα αναφορικά με τον κόσμο που αντιλαμβάνοταν με τις αισθήσεις του και να αμφισβητεί παγιωμένες θέσεις. Η αρχέγονη αυτή ανάγκη τον οδήγησε στη διερεύνηση του παρελθόντος, που με τη σειρά της αποτέλεσε τον θεμέλιο λίθο της ιστορικής επιστήμης. Στο σημείο αυτό κρίνεται αναγκαία η διεκρίνηση πως η ιστορία των πρώιμων χρόνων ουδεμία σχέση δεν παρουσίαζε με τον σημερινό όρο. Η πορεία της διαγράφεται εξελικτικά κατά τους αιώνες της ανθρώπινης δράσης.

Ακούγοντας τη λέξη «ιστορία», το μυαλό όλων μας αυτομάτως στρέφεται στο παρελθόν. Ωστόσο, ο καθένας φέρνει στο νου του διαφορετικές εικόνες. Κάποιος ένα στιγμιότυπο από μια μάχη, άλλος έναν αρχαιολογικό χώρο, ένας άλλος μια προσωπική ανάμνηση. Όμως, μέσα από το ετερόκλητο αυτό πλήθος εικόνων κοινός παρονομαστής στέκεται η ανθρώπινη δράση, η οποία αρθρώνει και δομεί μια μη αναστρέψιμη και εξελικτική πορεία. Η δράση αυτή είτε σε ατομικό είτε σε συλλογικό επίπεδο, μολονότι πεπερασμένη τόσο τοπικά όσο και χρονικά επηρεάζει το παρόν και το μέλλον της ανθρωπότητας, η οποία υποβάλλεται σε συνεχείς μεταμορφώσεις. Ο άνωθεν συλλογισμός αποτελεί απόδειξη της σημαντικότητας μελέτης των παρελθόντων γεγονότων,² όχι με την έννοια της ενασχόλησης που πηγάζει από ένα απλό ενδιαφέρον για την απόκτηση μιας νέας γνώσης. Οι ανθρώπινες πράξεις, όπως προανέφερα, διαδραματίζουν ενεργό ρόλο με καθοριστικές επιπτώσεις στον ρου της ιστορίας με ένα επιπλέον επιβαρυντικό στοιχείο. Τη μη αναστρεψιμότητά τους. Ο άνθρωπος λοιπόν με το πέρασμα τον χρόνων, μέσω της καθημερινής εμπειρίας, άρχισε να αντιλαμβάνεται πως το σύνολο των δραστηριοτήτων του, ασκούσε άμεση επίπτωση στον ίδιο και το περιβάλλον του. Στη συνέχεια, δεν άργησε να καταλήξει στη διαπίστωση πως πολλά από τα προβλήματα που βίωνε είτε κοινωνικοπολιτικά

² υπόμν. Ι.Σ. Χριστοδούλου, στη σειρά εκδόσεων Ζήτρος, τ. 6, Θεσσαλονίκη 2001, σ. 9-11

είτε προσωπικά είχαν τις ρίζες τους στο παρελθόν. Επομένως, μόλις έφθασε σε μία ορισμένη φάση της εξέλιξής του συνειδητοποίησε την ιστορικότητα της φύσης του την οποία θέλησε να γνωρίσει και να μελετήσει.³

Στο σημείο αυτό ανακύπτει ένα πρόβλημα μείζονος σημασίας για τον μελετητή, που αφορά τον τρόπο με τον οποίο θα κατορθώσει να προσεγγίσει την «αλήθεια» των αφηγούμενων γεγονότων και να τα παρουσιάσει με τη μεγαλύτερη δυνατή ιστορική ακρίβεια. Την απάντηση στον προβληματισμό αυτό έδωσαν οι ιστορικές πηγές, οι οποίες αποτελούσαν δίαυλο επικοινωνίας ανάμεσα στον ερευνητή και στα ιστορικά συμβάντα. Έτσι, με τον κατάλληλο χειρισμό τους τα γεγονότα θα αποδεικνύονταν ως πραγματικά. Μάλιστα, η προσωπική του εργασία γινόταν έκδηλα καταφανής, αλλά και αξιολογήσιμη, ανάλογα με τον τρόπο που ο ίδιος επέλεγε να προχωρήσει στην αξιοποίηση των πηγών αυτών και στον κατάλληλο χειρισμό τους.⁴ Ωστόσο, για να επιτευχθούν όλα αυτά έπρεπε να επινοηθούν μέθοδοι και τεχνικές που θα βοηθούσαν στην αξιοποίηση των πηγών. Πρώτα έπρεπε να γίνει η χρονολόγησή τους, προκειμένου το ιστορικό συμβάν να προσδιοριστεί χρονικά. Δηλαδή να τακτοποιηθεί πάνω στη ροή του χρόνου με τρόπο λογικά αποδεκτό, με αποτέλεσμα η ανασύνθεσή του να είναι σε θέση να ακολουθήσει την ίδια λογική αλληλουχία και διαδοχή με την οποία πρωτοεμφανίστηκε. Για τον λόγο αυτό οι «ιστορικοί» των πρώιμων χρόνων λόγω έλλειψης τεχνικών κατατοπιστικότερης χρονολόγησης και χρονικού προσδιορισμού κάποιου γεγονότος, έκαναν αναφορές σε ανθρώπινες γενεαλογίες. Από την άλλη μεριά, ο Ηρόδοτος συγκεκριμενοποίησε τις αναφορές αυτές και τις περιόρισε στις βασιλικές γενιές των Περσών και των Λυδών.⁵

Στη συνέχεια, το ενδιαφέρον στράφηκε στον γεωγραφικό προσδιορισμό του ιστορικού γεγονότος που αποτέλεσε απαραίτητη προϋπόθεση της ιστορικής αναδίφησης. Ένα συμβάν δίχως τον τοπικό του προσδιορισμό απογυμνώνεται ιστορικότητας. Επομένως, η σύνδεσή τους κρίνεται επιβεβλημένη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα εμμονής στην περιγραφή του γεωγραφικού χώρου εντοπίζουμε σε δυο σημεία του Ζ' βιβλίου του Ηροδότου, οποίος περιγράφει λεπτομεριακά τον χώρο των Θερμοπυλών, όπου τελέστηκε η ομώνυμη μάχη. Χωρίς τον αναλυτικό τρόπο παρουσίασης του χώρου, ο αναγνώστης δε θα ήταν σε θέση να γνωρίζει επ' ακριβώς

³ Χριστοδούλου, ό.π., σ.9, 11

⁴ Χριστοδούλου, ό.π., σ.12

⁵ Χριστοδούλου, ό.π., σ.12,13

της πλεονεκτική ή μη θέση των δυο αντιπάλων κι έτσι η ηθική νίκη των Ελλήνων και η ήττα των Περσών, καθώς και η ειδικού χαρακτήρα εκδούλευση του Εφιάλτη θα χάνονταν στην αφάνεια.⁶ Ακόμη, εκείνον που ασχολείται με την ιστορική διερεύνηση θα πρέπει να χαρακτηρίζει η επιστημονική ευσυνειδησία. Δηλαδή όλες οι μαρτυρίες και τα τεκμήρια που έχει στη διάθεσή του θα πρέπει να φιλτράρονται αντικειμενικά και κριτικά κατά την αναψηλάφηση του παρελθόντος, προκειμένου να οδηγηθεί σε ένα ορισμένο συμπέρασμα. Στη συνέχεια, οφείλει να προβεί στην αιτιολόγηση της θέσης του με όσο το δυνατόν πειστικότερο τρόπο. Στόχος αυτής της μεθόδου είναι η υποχρέωση του υπευθύνου ιστορικού για επαλήθευση και έλεγχο του υλικού, ώστε να αποφευχθούν παραποιήσεις, διαστραβλώσεις και παρερμηνείες, λόγω πολιτικών ή άλλων σκοπιμοτήτων.⁷

Ο Γερμανός φιλόσοφος Georg Wilhelm Friedrich Hegel, στο έργο του *Philosophie der Geschichte*,⁸ υποστηρίζει πως η ιστορία υποδιαιρείται σε τρεις κλάδους. Πρώτον, στη διανοητικά επεξεργασμένη ή κριτική ιστορία, η οποία αφορά κριτικώς επεξεργασμένα ιστορικά γεγονότα και έννοιες ανεξαρτήτως εποχής, η αξία των οποίων γίνεται φανερή στο παρόν. Εδώ παραδείγματος χάριν, εντάσσονται ιστορίες της θρησκείας, της τέχνης ή του δικαίου, οι οποίες ορισμένες φορές μπορούν να συσχετιστούν και με την εθνική ιστορία.⁹ Δεύτερον, στη φιλοσοφική, η οποία αφορά την κριτική στάση του ερευνητή απέναντι στα δεδομένα, καθώς και τον προβληματισμό του αναφορικά με τον εντοπισμό του συνόλου των κινητήριων δυνάμεων που προκαλούν ένα συμβάν. Τον τελευταίο κλάδο ορίζει ως «παραδοσιακή ιστορία» και ο οποίος μάλιστα αφορά το θέμα μελέτης της παρούσας διατριβής. Πιο συγκεκριμένα, στον τομέα αυτό ο Hegel εντάσσει ιστορικούς, όπως τον Ηρόδοτο και τον Θουκυδίδη. Σύμφωνα με τον φιλόσοφο οι συγκεκριμένοι ιστορικοί αφορμήστικαν από σημαντικά γεγονότα που περιέπεσαν στην αντίληψή τους, ενδιαφέρθηκαν για αυτά και θέλησαν να συγκεντρώσουν το απαραίτητο πληροφοριακό υλικό. Οι συγγραφείς αυτοί είχαν κατανοήσει πλήρως τις επιπτώσεις της μακροπρόθεσμης σημασίας τους, μολονότι ήταν παροδικά. Παράλληλα, είχαν βαθιά πίστη στη σημαντικότητα και στη προσφορά του έργου τους ως «κτήμα εσαεί» στη παγκόσμια

⁶ Χριστοδούλου, ό.π., σ.13,14

⁷ Χριστοδούλου, ό.π., σ.14,15

⁸ Χριστοδούλου, ό.π., σ.15

⁹ Χριστοδούλου, ό.π., σ.15

Ιστορία.¹⁰ Μάλιστα, την παρατήρηση αυτή επιβεβαιώνει η ομολογία του ίδιου του Ηροδότου στο προοίμιο των ιστοριών του, όπως φανερώνει το ακόλουθο απόσπασμα: *ὡς μήτε τὰ γενόμενα ἐξ ἀνθρώπων τῷ χρόνῳ ἐξίτηλα γένηται, μήτε ἔργα μεγάλα τε καὶ θωμαστά, τὰ μὲν Ἕλλησι, τὰ δὲ βαρβάροισι ἀποδεχθέντα, ἀκλέα γένηται, τὰ τε ἄλλα καὶ δι' ἣν αἰτίην ἐπολέμησαν ἀλλήλοισι.*¹¹

Πριν εστιάσουμε τη μελέτη μας στην ιστοριογραφία, όπως αυτή διαμορφώθηκε από τον Ηρόδοτο, είναι ανάγκη να παρουσιάσουμε την εξελικτική πορεία του είδους, καθώς και τι κατάσταση, από άποψη ιστορικού ενδιαφέροντος, επικρατούσε στην αρχαία ελληνική πραγματικότητα. Μολονότι, ως είδος η ιστοριογραφία εγκαινιάζεται με τον Ηρόδοτο στο β' μισό του 5^{ου} αιώνα π.Χ.,¹² δε σημαίνει πως από τους Έλληνες της εποχής απουσίαζε το ενδιαφέρον για ιστορικές αναζητήσεις. Όπως προανέφερα, στον άνθρωπο από την αρχή της δημιουργίας του είναι έμφυτα τα σπέρματα ενδιαφέροντος για το ιστορικό του παρελθόν. Ο λόγος για την αργοπορημένη εμφάνιση του είδους πρέπει να αναζητηθεί στην απόλυτη κυριαρχία της ποίησης.

Η ανάγκη λοιπόν αυτή πρωτοεμφανίζεται στα Ομηρικά έπη.¹³ Κατά την Αρχαϊκή περίοδο, από τις αρχές του 7^{ου} αιώνα π.Χ. έως περίπου τις αρχές του 5^{ου} η Ιλιάδα και η Οδύσσεια δέσποζαν στον πνευματικό ορίζοντα των αρχαίων Ελλήνων.¹⁴ Ο Όμηρος προσέφερε στις γενιές της εποχής, που μόλις είχαν αρχίσει να μαθαίνουν τη γραφή, μια συγκροτημένη και τελειοποιημένη ποιητική παράδοση.¹⁵ Μάλιστα, κανείς από εκείνους που επιθυμούσαν να ασχοληθούν με την ποίηση δεν τολμούσε να επιλέξει το επάγγελμα του επικού ποιητή, καθώς οι ελπίδες της επιτυχίας του ήταν ελάχιστες έως μηδενικές. Για τον λόγο αυτό, οι περισσότεροι ή γίνονταν ραψωδοί και απήγγειλαν από μνήμης τα ομηρικά έπη ή στρέφονταν σε άλλο είδος ποίησης, στη λυρική.¹⁶

Η απαγγελία τους δεν προσέφερε μόνο μια ακουστική ευχαρίστηση, αλλά εξυπηρετούσε πιο ουσιαστικούς σκοπούς. Μέσω του ποιητικού και μυθολογικού της

¹⁰ Χριστοδούλου, ό.π., σ.15,16

¹¹Ηρ., 1, 1

¹² Κωνσταντινόπουλος, ό.π., σ.9

¹³ Κωνσταντινόπουλος, ό.π., σ.9

¹⁴J. Romm, *Ηρόδοτος ο ιστορικός και το έργο του*, ελλ. μετ. Π. Πολυκάρπου, Εκδ. Τυπωθήτω, Αθήνα 2004, σ. 55

¹⁵Romm, ό.π., σ.56

¹⁶Romm, ό.π., σ.55

τρόπου παρουσίαζε τα γενεαλογικά δέντρα των ηρώων από τα οποία διαχωρίζονταν ή συνάπτονταν οι προγενέστερες από τις μετέπειτα ηρωικές γενιές. Καταλαβαίνουμε λοιπόν, τη σημαντικότητά τους η οποία εντοπίζεται τόσο σε ατομικό, όσο και συλλογικό επίπεδο. Όσον αφορά το ατομικό, οι ακροατές μέσω των διηγήσεων έτρεφαν και ικανοποιούσαν το ενδιαφέρον τους για το ιστορικό τους παρελθόν, ενισχύοντας παράλληλα την υπερηφάνεια τους για τα κατορθώματα των προγόνων τους.¹⁷ Με τον όρο συλλογικό επίπεδο, αναφέρομαι στις ελληνικές πόλεις που μέσω των ηρωικών επών διερευνούσαν το παρελθόν τους προσπαθώντας να ανακαλύψουν τις ρίζες τους, μέσω των γενεαλογικών συγγενειών με ομηρικούς ήρωες, κατορθώνοντας με τον τρόπο αυτό, αφενός την καταξίωσή τους μεταξύ των άλλων ελληνικών πόλεων και αφετέρου έναν τίτλο τιμής για τις ίδιες.¹⁸

Ακόμη, στα ομηρικά έπη γίνεται φανερή η επιδίωξη του ίδιου του ποιητή που πασχίζει να εξηγήσει τον τρόπο επιγέννησης και διείσδυσης μεταγενέστερων γεγονότων από προγενέστερα ή τονίζει την καθοριστικότητα των γενεσιουργών αιτιών ενός φαινομένου καθώς και τις συνέπειες αυτού. Παρατηρούμε επομένως ένα πρώιμο στάδιο ιστορικής θεώρησης των πραγμάτων το οποίο ικανοποιεί το αίσθημα του ανθρώπου να διατηρεί στη μνήμη του παρελθόντα γεγονότα τακτοποιημένα σε μια λογική ακολουθία παρόμοια με εκείνη κατά την οποία διαδραματίστηκαν.¹⁹

Στο σημείο αυτό κρίνεται αναγκαία η μνεία δυο στίχων της Ιλιάδας όπου συναντάμε τη λέξη «ιστορία» για πρώτη φορά. Η πρώτη στη ραψωδία Σ΄ του στίχου 501 *ἄμφω δ' ἰέσθην ἐπὶ ἵστορι πεῖραρ ἐλέσθαι*²⁰ και η δεύτερη στη ραψωδία Ψ΄ του στίχου 486 *ἵστορα δ' Ἄτρεΐδην Ἀγαμέμνονα θείομεν ἄμφω*.²¹ Βέβαια στον Όμηρο το ουσιαστικό *ἵστωρ* δήλωνε εκείνον που είδε κάτι ως αυτόπτης μάρτυρας και μπορεί να το επιβεβαιώσει.²² Πάντως, αν και η ποίηση βρισκόταν μίλια μακριά από την αντικειμενική αλήθεια όσων αφηγείται, αλλά και η ασυνέπειά της στην ακριβή χρονολόγηση των γεγονότων, λόγω απουσίας ενός καθολικού συστήματος χρονολόγησης, δεν στάθηκαν εμπόδιο στο κύρος της. Μέχρι τα μέσα ή και το τέλος

¹⁷ Χριστοδούλου, ό.π., σ.17,18

¹⁸ Χριστοδούλου, ό.π., σ.18

¹⁹ Χριστοδούλου, ό.π., σ.18,19

²⁰ Ιλ. Σ΄, 501

²¹ Ιλ., Ψ΄, 486

²² υπόμν., Δ.Ν. Μαρωνίτης στο 1^ο βιβλίο των ιστοριών του Ηροδότου, Εκδ. Γκοβόστης, Αθήνα 1964, σ.23

του 6^{ου} αιώνα π.Χ. τα έπη δέσποζαν στον ελληνικό χώρο και αποτελούσαν τη μοναδική πηγή άντλησης πληροφοριών ιστορικού περιεχομένου.²³

Τα ομηρικά έπη δεν ήταν η μοναδική αιτία για την υπερβολική καθυστέρηση στην εμφάνιση της ιστοριογραφίας ως λογοτεχνικού είδους. Η τελευταία μορφή ποιητικής δημιουργίας, η τραγωδία, διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο.²⁴ Ο Αριστοτέλης στο ένατο κεφάλαιο της ποιητικής του εξετάζει συγκριτικά την ποίηση και την ιστορία, διαπιστώνοντας χάσμα μεταξύ τους. Από τη μία μεριά η ποίηση είναι "φιλοσοφικότερη" από την ιστορία, γιατί ασχολείται με πράγματα που έχουν γενική ισχύ, με τα καθόλου και όχι με τα συγκεκριμένα γεγονότα, ενώ η ιστορία με το ειδικό. Ωστόσο, η διάκριση αυτή δεν έγινε αντιληπτή από τους αρχαίους, διότι και τα δυο είδη είχαν ως αντικείμενο τα κλέα άνδρων.²⁵ Η θεματολογία της τραγικής ποίησης αποτέλεσε με τη σειρά της βασική αιτία. Επι παραδείγματι, τον 5^ο αιώνα π.Χ. ο τραγικός ποιητής Φρόνιχος με τα έργα του *Μιλήτου άλωσις* και *Φοίνισσαι*, άφησε κατά μέρος το μύθο και στράφηκε σε σύγχρονα ιστορικά γεγονότα, εγκαινιάζοντας για πρώτη φορά στην τραγωδία την ιστορική θεματολογία, επηρεάζοντας με το δεύτερο έργο του τον μεγάλο τραγικό ποιητή Αισχύλο στη σύνταξη της τραγωδίας με τίτλο *Πέρσαι*, της μόνης ακέραια σωζόμενης τραγωδίας ιστορικού περιεχομένου, η οποία διδάχθηκε το 472 π.Χ. με χορηγό τον Περικλή.²⁶ Παράλληλα, δεν είχε γεννηθεί ακόμη στους Έλληνες της εποχής η επιθυμία αναζήτησης άλλων τρόπων έκφρασης για τα ζητήματα που τους αφορούσαν, καθώς η τραγωδία για άλλη μία φορά επιχειρούσε να ερμηνεύσει με τρόπο αυθεντικό εκτός από τα ιστορικά και τα σύγχρονα κοινωνικοπολιτικά ζητήματα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η τραγωδία του Σοφοκλή *Αντιγόνη*.²⁷

Ο Λουκιανός στο έργο του «*Πώς δεῖ ἱστορίαν συγγράφειν*», παρουσιάζει τη μειονεκτική θέση του ιστορικού κατά τη συγγραφή των γεγονότων εν αντιθέσει με του ποιητή. Ο μεν αισθάνεται περιορισμένος στην πραγμάτευση του υλικού, ο δε έχει απεριόριστη ελευθερία στην παρουσίαση, ακόμη και σε μύθους παγιωμένους.²⁸

²³ Χριστοδούλου, ό.π., σ.19

²⁴Κωνσταντινόπουλος, ό.π., σ.9,10

²⁵Κωνσταντινόπουλος, ό.π., σ.10

²⁶Κωνσταντινόπουλος, ό.π., σ.10

²⁷Κωνσταντινόπουλος, ό.π., σ.9

²⁸Κωνσταντινόπουλος, ό.π., σ.10,11

Επιπροσθέτως, πιθανή αιτία αργοπορίας για την εμφάνιση του νέου αυτού είδους πρέπει να αναζητηθεί στην θέση που κατείχε ο πεζός λόγος στη συνείδηση των ανθρώπων της εποχής. Κατ' αρχάς, η λέξη *ποίησις* προέρχεται από το ρήμα *ποιῶ*. Για τον λόγο αυτό στην Αρχαία Ελλάδα ήταν συνώνυμη με τη δημιουργία.²⁹ Αντιθέτως, για χρόνια δεν υπήρχε λέξη για τον πεζό λόγο. Χρειάστηκαν τέσσερις αιώνες από την εμφάνιση της γραφής προκειμένου να συμπεριληφθεί στα εργαλεία της λογοτεχνίας, αλλά και πάλι χωρίς να καταξιωθεί. Χαρακτηριζόταν ως *ψιλός λόγος* και συμβόλιζε την κατώτερη τάξη. Στη συνείδηση των ανθρώπων της εποχής από τον συγκεκριμένο γλωσσικό τύπο απουσίαζε η μεγαλοπρέπεια που χάριζε στον λόγο ο έμμετρος στίχος. Η χρήση του ως τότε περιοριζόταν σε επιχειρηματικές δοσοληψίες, νομικούς κώδικες, απογραφή εμπορευμάτων,³⁰ καταγραφές καταλόγων με τα ονόματα των νικητών Ολυμπιακών ή άλλων αγώνων, καταλόγους με τα ονόματα ιερέων ή αρχόντων πόλεων, όπως των εφόρων της Σπάρτης ή των επώνυμων αρχόντων της Αθήνας και εν γένει η χρήση του περιοριζόταν σε καθημερινές εφαρμογές.³¹

Από τους Έλληνες κατοίκους των παραλίων της Μικράς Ασίας τον 6^ο αιώνα π.Χ., άρχισε δειλά – δειλά να εμφανίζεται μια στροφή στο ερευνητικό πνεύμα. Σε μία εποχή κατά την οποία το όρια μεταξύ φιλοσοφίας και επιστήμης ήταν δυσδιάκριτα, άρχισε να καλλιεργείται μια μορφή πνευματικής διεργασίας χωρίς ποιητική μορφή και προέλευση.³² Πρόκειται για μια ομάδα διανοητών οι οποίοι απέρριψαν τον ποιητικό λόγο ως ψεύτικο και στράφηκαν στον πεζό, διότι απογυμνωμένος από κάθε λογής ποιητικά στολίδια προέβαλε τον ρεαλισμό. Την πιστή δηλαδή απόδοση της πραγματικότητας με αντικειμενικά – χειροπιαστά στοιχεία.³³ Αναφερόμενη στο όρο διανοητές εννοώ τους Ίωνες φιλοσόφους που στελέχωσαν τους προδρόμους των σύγχρονων επιστημόνων και είναι γνωστοί με το όνομα Ίωνες φιλόσοφοι ή Φυσικοί.³⁴ Είναι εκείνοι που επικέντρωσαν την έρευνά τους στον εντοπισμό των πρωταρχικών υλικών στοιχείων τα οποία προκάλεσαν το φαινόμενο της δημιουργίας του κόσμου, αγνοώντας οποιαδήποτε ερμηνεία θεολογικού ή μεταφυσικού χαρακτήρα.³⁵ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η εναρκτήρια φράση ενός

²⁹ Romm, ό.π., σ.56

³⁰ Romm, ό.π., σ.56,57

³¹ Χριστοδούλου, ό.π., σ.20

³² Χριστοδούλου, ό.π., σ.21

³³ Romm, ό.π., σ.57,58

³⁴ Χριστοδούλου, ό.π., σ.21

³⁵ Συντομόρου, ό.π., σ. 21,22

ιωνικού έργου με τίτλο *Γενεαλογία του Εκαταίου*³⁶ «*Γράφω αυτό που πιστεύω ότι είναι αλήθεια, γιατί οι Έλληνες λένε διάφορες ιστορίες που εγώ τις βρίσκω παράλογες*».³⁷ Σιγά – σιγά διαγράφονται τα βήματα μιας νέας μορφής σύλληψης του επιστητού. Πρόκειται, για μια καινοφανή πνευματική προσπάθεια που εγκαινίασε και καλλιέργησε ένα γενικότερο υπόδειγμα έρευνας στο στοχασμό των Ελλήνων της Ιωνίας συμβάλλοντας έτσι στην «ιστορική» έρευνα.³⁸

Εντούτοις, η ιστοριογραφία προϋπήρξε της ιστορικής επιστήμης και η μετάβαση ήταν δύσκολη, καθώς έπρεπε να ανατραπούν παντελώς οι θεολογικές και μυθολογικές αναφορές, οι οποίες μέχρι τότε αποτελούσαν το κύριο χαρακτηριστικό απόδειξης ιστορικών γεγονότων. Επομένως, εύκολα γίνεται αντιληπτό πως για να κατορθωθεί η αφαίρεση όλων αυτών των στοιχείων και η έρευνα να επικεντρωθεί στον ορθό λόγο και την κριτική σκέψη αποκτώντας αντικειμενικό χαρακτήρα, η πορεία των μελετητών διαγραφόταν μακριά και επίπονη.³⁹

Η Μίλητος της Ιωνίας αποτέλεσε τη γενέθλιο χώρα της ιστοριογραφίας, η οποία την εποχή εκείνη βρισκόταν κάτω από τον ζυγό των Περσών. Η κατάσταση αυτή επέδρασε θετικά στους πρώτους ιστοριογράφους, οι οποίοι είχαν τη δυνατότητα να ταξιδέψουν ελεύθερα στις απέραντες εκτάσεις της περσικής επικράτειας και να έρθουν σε επαφή με τους λαούς της Ανατολής γνωρίζοντας τις ιδιομορφίες και τον πολιτισμό τους,⁴⁰ εγκαταλείποντας έτσι την παλιά ποιητική και μυθική παράδοση και να στραφούν σε μελέτες με αντικειμενικότερο χαρακτήρα, όπως στη γεωγραφία, την εθνογραφία και τη γενεαλογία. Στη συνέχεια, έχοντας συγκεντρώσει όλο αυτό το υλικό προχώρησαν σε καταγραφή του, η οποία αποτέλεσε το πρώτο ιστοριογραφικό σώμα.⁴¹

Οι Ίωνες ιστοριογράφοι για πρώτη φορά έλαβαν την ονομασία «*λογογράφοι*», από τον Θουκυδίδη στο πρώτο βιβλίο του στο κεφάλαιο 21, όπως φανερώνει το ακόλουθο χωρίο: *ἐκ δὲ τῶν εἰρημένων τεκμηρίων ὅμως τοιαῦτα ἂν τις νομίζων μάλιστα ἃ διήλθον οὐχ ἁμαρτάνοι, καὶ οὔτε ὡς ποιηταὶ ὑμνήκασι περὶ αὐτῶν ἐπὶ τὸ*

³⁷Romm, *ό.π.*, σ.57

³⁸Χριστοδούλου, *ό.π.*, σ.22

³⁹Χριστοδούλου, *ό.π.*, σ.23

⁴⁰Μαρωνίτης, *ό.π.*, σ.23

⁴¹Μαρωνίτης, *ό.π.*, σ.23,24,25

μείζον κοσμοῦντες μᾶλλον πιστεύων, οὔτε ὡς λογογράφοι ζυνέθεσαν ἐπὶ τὸ προσαγωγότερον τῇ ἀκροάσει ἢ ἀληθέστερον, ὄντα ἀνεξέλεγκτα καὶ τὰ πολλὰ ὑπὸ χρόνου αὐτῶν ἀπίστως ἐπὶ τὸ μυθῶδες ἐκνευκικότα, ἠύρῃσθαι δὲ ἡγησάμενος ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων σημείων ὡς παλαιὰ εἶναι ἀποχρόντως⁴², ο οποίος συμπεριέλαβε μεταξύ αυτών και τον Ηρόδοτο. Ωστόσο, σήμερα η αρχαία ελληνική Γραμματολογία δέχεται ως λογογράφους μόνο τους ιστοριογράφους που έδρασαν προ Ηροδότου.⁴³

Σύμφωνα με την παράδοση σημαντικότεροι βασικοί εκπρόσωποι της Ιωνικής λογογραφίας, είναι ο Κάδμος ο Μιλήσιος, ο Διονύσιος ο Μιλήσιος, ο Ευγένιος ο Σάμιος, ο Δηίοχος ο Προκοννήσιος, ο Εύδημος ο Πάριος, ο Δημοκλής ο Φυγελεύς, ο Εκαταίος ο Μιλήσιος, Ευθυμένης ο Μασσαλιώτης, ο Χάρων ο Λαμψακηνός, ο Ξάνθος ο Λυδός, ο Μελησαγόρας ο Χαλκηδόνιος, Ακουσίλαος ο Αργεῖος και ο Φερεκύδης ο Αθηναῖος.⁴⁴ Επίσης, σημειώνεται ότι στους Ἴωνες λογογράφους περιλαμβάνονται αυτοί που έγραψαν σε Ιωνική διάλεκτο και όχι μόνο οι καταγόμενοι από την Ιωνία. Οι άνωθεν συγγραφείς προηγήθηκαν του Ηροδότου και ήταν εκείνοι που στην ουσία άνοιξαν το δρόμο της ιστοριογραφίας με το ορθολογιστικό και εμπειρικό στοιχείο της γνώσης, το οποίο ακολούθησε στο έργο του ο Ηρόδοτος. Επικεντρώνοντας τη μελέτη μας στο συγγραφικό τους έργο διαπιστώνουμε πως τα πρώτα πεζά συγγράμματα των Ἰόνων λογογράφων αποτελούσαν βασικά «Γενεολογίαι», «Περίοδοι Γης», «Χρονικά πόλεων» γραμμένα όμως όλα σε ιωνική διάλεκτο. Σε αυτά, το "μυθικό στοιχείο" εγκαταλείπεται, αφού στόχος των συγγραμμάτων είναι η μετάδοση και παράδοση στη μνήμη των ανθρώπων γνώσεις σύγχρονες των δημιουργών τους. Ακόμη, οι θρησκευτικές και μεταφυσικές ιδέες και ιδεολογίες εγκαταλείπονται, ή τουλάχιστον περιορίζονται, εμπρός στο εμπειρικό και ορθολογιστικό νέο στοιχείο που περιέχουν τα θέματα των συγγραμμάτων, όπου κυριαρχεί η έννοια της "αυτοψίας" του συγγραφέα.⁴⁵

Εν συντομία θα ήθελα να ανεφερθώ στην προσφορά των Ἰόνων λογογράφων. Πρώτος ο Εκαταίος ήταν εκείνος που επιχείρησε τον σχεδιασμό ενός παγκόσμιου χάρτη. Μάλιστα ταξίδεψε στον ευρύτερο ελληνικό χώρο, στο εσωτερικό του

⁴²Θουκ., 1, 21

⁴³Χριστοδούλου, ό.π., σ.24

⁴⁴Μαρωνίτης, ό.π., σ.26,27,18,29

⁴⁵Μαρωνίτης, ό.π., σ.25-30

περσικού κράτους, στην Αίγυπτο, ίσως και μέχρι την Ισπανία, κατορθώνοντας να συγκεντρώσει στοιχεία και να τα καταγράψει στα έργα του «Γενεαλογίαι» και «Γης Περίοδος».⁴⁶ Ακόμη, προχώρησε και σε ορθολογιστικές βελτιώσεις παγιωμένων μύθων. Λόγου χάρη, ο Κέρβερος από φοβερο σκυλί – φύλακας του Άδη, υποβαθμίζεται σε φίδι επικίνδυνο που ζει στο Ταίναρο. Την ίδια λογική εφήρμοσε και σε άλλους μύθους.⁴⁷ Παρατηρούμε πως αργά και σταθερά άρχισε να υποσκάπτεται το κύρος των αρχαίων μύθων, τα εξωπραγματικά όντα, οι υπερφυσικές δυνάμεις με μόνη εξαίρεση τα μαντεία και τα οράματα, οι θρύλοι, οι τερατολογίες και οι ανεύθυνες εξωπραγματικές διηγήσεις δεν κάνουν πια την εμφάνισή τους στις ανθρώπινες αφηγήσεις.⁴⁸ Εγκαινιάζεται μια νέα μέθοδος έρευνας ο εμπειρισμός και ο πραγματισμός. Πλέον η έρευνα γίνεται αδογμάτιστη. Η γεωγραφική και εθνογραφική μελέτη ανοίγει τους ορίζοντες του ελληνικού πνεύματος.⁴⁹ Σταδιακά το έπος εγκαταλείπεται και το ενδιαφέρον στρέφεται σε μελέτες με αντικειμενικότερα κριτήρια και εκσυγχρονισμένο περιεχόμενο στον τομέα της εθνογραφίας, γεωγραφίας και πολιτικής ιστορίας. Επιπλέον, υπό το πρίσμα της ορθολογιστικής συγκρότησης του παρελθόντος, τα γεγονότα παύουν να είναι σκόρπια και απομονωμένα και εντάσσονται σε μια χρονική αλληλοδιαδοχή,⁵⁰ με αποτέλεσμα οι ιστορικές αναφορές να καταστούν περισσότερο από ποτέ χρονολογήσιμες με βάση πάντοτε τις ανθρώπινες γενεαλογίες.

Εκτός των Ιώνων διαφωτιστών του 6^{ου} αιώνα π.Χ., υπήρξαν κι άλλοι οι οποίοι έγραψαν σε πεζό λόγο πριν τον Ηρόδοτο. Ένας από αυτούς ήταν και ο Αίσωπος, ο οποίος δεν ήταν Έλληνας, αλλά Θραξ ή Φρύγας που έφθασε στην Ελλάδα ως σκλάβος. Χρησιμοποίησε τον πεζό λόγο στην αφήγηση ιστοριών με πρωταγωνιστές ομιλούντα ζώα αντί για ήρωες και Θεούς. Θα λέγαμε πως θυμίζει αρκετά τους σύγχρονους μυθιστοριογράφους.⁵¹ Υπάρχουν πληροφορίες σύμφωνα με τις οποίες τον 5^ο αιώνα κάποιοι συγγραφείς ασχολήθηκαν με την τοπική ιστορία, όπως ο Ελλάνικος, ο οποίος είχε συγγράψει έργα τοπικής Ιστορίας και Γεωγραφίας, μυθολογικά, όπως και καταλόγους ιερειών και νικητών σε πανελλήνιους αθλητικούς αγώνες. Ένας άλλος του 5^{ου} αιώνα ήταν και ο Δάμαστος που επίσης ασχολήθηκε με

⁴⁶ Χριστοδούλου, ό.π., σ.26,27

⁴⁷ Χριστοδούλου, ό.π., σ.27

⁴⁸ Χριστοδούλου, ό.π., σ.26,28

⁴⁹ Μαρωνίτης, ό.π., σ. 23

⁵⁰ Χριστοδούλου, ό.π., σ.26

⁵¹ Romm, ό.π., σ.58

την τοπική ιστορία με έργα κυρίως περιγραφικά.⁵² Τέλος, την ίδια εποχή με τον Ηρόδοτο έζησε ένας Λυδός ονόματι Ξάνθος, ο οποίος έγραψε μια ιστορία αισθαντική και γλαφυρή που δυστυχώς δε διασώζεται ακέραιη. Από τα λίγα αποσπάσματα που έχουν διασωθεί διαπιστώνουμε πως περιείχε λόγους και διαλόγους. Αβέβαιη κρίνεται η παρατήρηση ενός κριτικού που θέλει το έργο αυτό να στάθηκε η αφητηρία των «ιστοριών» του Ηροδότου.⁵³

Μέχρι στιγμής έχουμε δει πως τον πεζό λόγο χρησιμοποίησαν στα έργα τους για πρώτη φορά οι φυσικοί επιστήμονες, γεωγράφοι, εθνογράφοι, εξερευνητές και όχι οι λογοτέχνες ή οι ιστορικοί, επικεντρώνοντας τις πραγματείες τους στη διερεύνηση της γενεσιουργού δυνάμεως της φύσης. Για παράδειγμα, ο Αναξίμανδρος και ο Αναξίμενης που έγραψαν έρευνα για τη Γή,⁵⁴ όπως έκανε ο Εκαταίος, ή ο Σκύλαξ με το ημερολόγιο ερευνητικού ταξιδιού που δημοσίευσε.⁵⁵ Ωστόσο, κανένας ομοτέχνος του Ηροδότου δεν του πρόσφερε τα ερεθίσματα που χρειαζόταν πλην του Ομήρου και των τραγικών, καθώς όλα τα έργα τους διακρίνονταν από περιορισμένο μέγεθος και όραμα. Ο Ηρόδοτος κατόρθωσε να ενσωματώσει το μεγαλείο της ομηρικής ποίησης σε ένα ως τότε υποδεέστερο—κατά τη συνείδηση του λαού της εποχής⁵⁶— λογοτεχνικό είδος.⁵⁷ Μόνο αν συλλογιστούμε την ταπεινή προέλευση του πεζού λόγου θα είμαστε σε θέση να συλλάβουμε τη ρηξικέλευθη φύση του ηροδότειου επιτεύγματος. Στόχος του δεν ούτε η κοσμολογία ούτε ιστορίες παρμένες από το βασίλειο των ζώων, παρά μόνο η ανθρωπότητα κι ιδιαίτερα οι ανθρώπινες πράξεις και αρετές, οι οποίες διαμόρφωσαν τα ιστορικά γεγονότα. Καθώς λοιπόν απαραίτητο υλικό δε προσφερόταν από τους ομοτέχνους του, στράφηκε στη μοναδική πηγή που είχε μέχρι τότε και η οποία είχε κατορθώσει να εισχωρήσει στην ανθρώπινη ψυχή, καθώς και να βαθυμετρήσει το έρεβός της.⁵⁸ Αυτή δεν ήταν άλλη, από τα ομηρικά έπη και την τραγωδία.⁵⁹ Οι ομηρικοί και τραγικοί ήρωες αποτέλεσαν το υπέδαφος των δικών του ηρώων. Επίσης, προκειμένου ο ιστορικός να μπορέσει να στήσει τη δράση σε διαφορετικούς χρόνους ταυτοχρόνως, αλλά και για την ομαλότερη ενσωμάτωση του παρεκβατικού υλικού στο κύριο σώμα της αφήγησης, στράφηκε στη μελέτη της

⁵²Romm, ό.π., σ.60

⁵³Romm, ό.π., σ.60

⁵⁴Romm, ό.π., σ. 57

⁵⁵Romm, ό.π., σ.57

⁵⁶Romm, ό.π., σ.56-58

⁵⁷Romm, ό.π., σ. 60

⁵⁸Romm, ό.π., σ. 59

⁵⁹Romm, ό.π., σ.58, 59

Ιλιάδας και της Οδύσσειας.⁶⁰ Αποτέλεσμα του όλου εγχειρήματος ήταν η δημιουργία μίας αφήγησης σε πεζό λόγο ισοδύναμης του έπους σε μεγαλείο και πνοή, αλλά διπλάσιας σε μήκος από την Ιλιάδα.⁶¹ Ο Ηρόδοτος κατόρθωσε την επίτευξη ενός καινοφανούς δημιουργήματος, εφόσον πριν την εμφάνισή του η ενασχόληση με το παρελθόν αποτελούσε αποκλειστικό προνόμιο των ποιητών, ενώ οι πεζογράφοι κινούνταν ανάμεσα στο αιώνιο παρόν της επιστήμης ή στον άχρονο κόσμο των Αισώπειων μύθων.⁶²

Η τομή του ιστορικού έγκειται στο θέμα του έργου του. Δηλαδή, ενώ οι Έλληνες, όπως ο Εκαταίος πάσχιζαν να εντοπίσουν στο απώτερο παρελθόν τους προπάτορες των ελληνικών οικογενειών, ο Ηρόδοτος χρησιμοποίησε το ίδιο το παρελθόν ως θέμα κι άρχισε τη σύνθεση των «Ιστοριών», έχοντας σαν πρότυπο την Ιλιάδα.⁶³ Παρατηρούμε πως το ιστοριογραφικό του εγχείρημα βασίστηκε στην παράδοση των επικών ποιητών, καθώς στόχευε να μείνουν σταθερά στην ανθρώπινη μνήμη τα θαυμαστά γεγονότα. Όμως, όπως μαρτυρά η μεθοδολογία του, στηρίχθηκε σε επιστημονικές αρχές ούτως ώστε το ιστορικό υλικό στο οποίο βασίστηκε να αποδοθεί με την μεγαλύτερη δυνατή ακρίβεια, χωρίς να χάνεται το περιεχόμενο και η σταθερή γραμμή της αφήγησης, διατηρώντας αέναο το ενδιαφέρον των αναγνωστών.⁶⁴

Ο Ηρόδοτος θεωρείται ο ενδιάμεσος κρίκος μεταξύ Ομήρου και Θουκυδίδη, καθώς χρησιμοποιεί επικά και εν γένει ποιητικά θέματα, εισάγοντας την επιστημονική μέθοδο στην διαχείριση και καταγραφή του υλικού. Τη διττή αυτή φύση του ηροδότειου έργου επιθυμώ να καταδείξω στη συνέχεια του κεφαλαίου, μέσω της παράθεσης χωρίων που θα μαρτυρούν τη συγγένεια με τα έπη, αλλά και την απόκλιση από αυτά.

Κατ' αρχάς, συγκρίνοντας το προοίμιο των «ιστοριών»⁶⁵, με τους στίχους 317 έως 321 της ραψωδίας Μ' της Ιλιάδας *ὄφρα τις ᾤδ' εἴπη Λυκίων πύκα θωρηκτάων· οὐ μὰν ἀκλεέες Λυκίην κατά κοιρανέουσιν ἡμέτεροι βασιλῆες, ἔδουσί τε πίονα μῆλα οἶνόν τ'*

⁶⁰Romm, ό.π., σ.59

⁶¹Romm, ό.π., σ.56

⁶²Romm, ό.π., σ.59

⁶³Romm, ό.π., σ.59,60

⁶⁴Romm, ό.π., σ.60,61

⁶⁵Ηρ., 1, 1 Ἡροδότου Ἀλικαρνησέος ἱστορίας ἀπόδεξις ἥδε, ὡς μήτε τὰ γενόμενα ἐξ ἀνθρώπων τῷ χρόνῳ ἐξίτηλα γένηται, μήτε ἔργα μεγάλα τε καὶ θωμαστά, τὰ μὲν Ἑλλήσι, τὰ δὲ βαρβάροισι ἀποδεχθέντα, ἀκλέα γένηται, τὰ τε ἄλλα καὶ δι' ἣν αἰτίην ἐπολέμησαν ἀλλήλοισι.

ἔξαιτον μελιηδέα· ἀλλ' ἄρα καὶ ἴς ἐσθλή, ἐπεὶ Λυκίοισι μέτα πρώτοισι μάχονται, εντοπίζουμε το επίθετο «ἀκλέα».⁶⁶ Στον Ηρόδοτο το επίθετο αυτό υψώνεται σε πυρήνα του ίδιου του έργου, καθώς ο ιστορικός θεωρεί χρέος του τη διαφύλαξη των ανθρωπίνων πράξεων στην ιστορική μνήμη. Στο χωρίο της Ιλιάδας, δυο Λύκιοι πολεμιστές συναντιούνται στο πεδίο της μάχης παραδέχονται ότι η ζωή τους βρίσκεται σε κίνδυνο και ισχυρίζονται πως τα λόγια αυτά θα ακούγονται από τα χείλια των συμπατριωτών τους με υπερηφάνια. Εν γένει στο έπος στόχος είναι η εξύμνηση των ηρωικών κατορθωμάτων, δηλαδή τα «κλέα ἀνδρῶν». Στο σημείο αυτό φαίνεται η σπουδαιότητα της υστεροφημίας για την ομηρική κοινωνία από την οποία επηρεάζεται ο Ηρόδοτος και όχι απλώς τη χρησιμοποιεί, αλλά την υψώνει σε πυρήνα της ιστορικής συγγραφής.⁶⁷ Ωστόσο, προχωρώντας στο προοίμιο και ειδικά στο πρώτο και τελευταίο τμήμα του, εντοπίζουμε ένα μήνυμα πέρα ως πέρα αντιομηρικό.⁶⁸ Εισάγοντας έτσι τη μεγαλύτερη αντίθεσή «ιστοριῶν» και έπους. Συγκεκριμένα, αναφέρει «*ἱστορίας ἀπόδεξις*»⁶⁹ και «*ἦν αἰτίην ἐπολέμησαν ἀλλήλοισι*»⁷⁰, δηλαδή, «έρευνα – διερεύνηση» και «έρευνα για την αιτία της σύγκρουσης». Πρόκειται για δύο έννοιες πανταλώς άγνωστες στον Όμηρο και στους ραψωδούς, οι οποίοι αντλούσαν την έμπνευσή τους από τη Μούσα, ώστε να ιστορήσουν τα γεγονότα στους ανθρώπους, όπως πιστοποιεί το προοίμιο της Οδύσσειας.⁷¹ Από την άλλη πλευρά, ο Ηρόδοτος ουδεμία αναφορά δεν κάνει στη Μούσα, παρά αναφέρεται στον εαυτό του, ως δημιουργού του έργου του.⁷² Στο νέο αυτό είδος, η Μούσα δίνει τη θέση της στην ανθρώπινη λογική και έρευνα. Επίσης, η δήλωση της ταυτότητας του συγγραφέα αποτελεί πιστοποίηση της πατρότητας του έργου κι έτσι για ακόμη μία φορά παρατηρείται η από-ομηροποίηση του νέου λογοτεχνικού είδους.⁷³ Μάλιστα, θυμίζει έντονα την αναγραφή του ονόματος του συγγραφέα στο εξώφυλλο του βιβλίου στη σημερινή εποχή. Εύκολα, μπορούμε να αναλογιστούμε την τομή που είχε χαράξει ο ιστορικός με την εισαγωγή του πρωτόγνωρου για την εποχή του στοιχείου.⁷⁴ Επίσης, ο Όμηρος δεν ενδιαφέρθηκε να εντοπίσει την αιτία του Τρωικού Πολέμου, παρά αρκέστηκε μόνο στην επίρριψη της

⁶⁶ Ιλ. Μ', 321

⁶⁷ Romm, ό.π., σ.61,62

⁶⁸ Romm, ό.π., σ.62

⁶⁹ Ηρ., 1, 1

⁷⁰ Ηρ., 1, 1

⁷¹ Οδ., α', 1 Ἄνδρα μοι ἔννεπε, Μοῦσα, πολύτροπον.

⁷² Ηρ., 1, 1 Ἡροδότου Ἀλικαρνησέος ἱστορίας.

⁷³ Romm, ό.π., σ.62,63

⁷⁴ Romm, ό.π., σ.62

ευθύνης στην Ελένη, τη μοιχαλίδα σύζυγο του Μενελάου και στον εραστή της Πάρη. Αντιθέτως, ο Ηρόδοτος, όπως ο ίδιος τονίζει, δεν αρκείται στην απλοϊκή εξήγηση πως για ένα μόνο πρόσωπο οι Έλληνες αρμάτωσαν χίλια καράβια και απορρίπτει τους περσικούς μύθους των αρπαγών.⁷⁵ Στόχος του ιστορικού είναι να εκθέσει τις καταβολές των Ελληνοπερσικών πολέμων, απογυμνωμένες από παραμυθικά στοιχεία.

Μια επιπλέον διαφορά μεταξύ Ομήρου και Ηροδότου ανάγεται στο θέμα των θεϊκών επεμβάσεων. Στον Όμηρο, οι Θεοί διαδραματίζουν καταλυτικό ρόλο στην εξέλιξη του ρου της ιστορίας, καθώς η ανθρώπινη δράση και μοίρα είναι θεοκυβέρνητες. Στον ιστορικό, οι Θεοί δεν επεμβαίνουν άμεσα, δε λαμβάνουν ανθρώπινη μορφή, ούτε συνομιλούν με τους ανθρώπους, όπως στα έπη. Επί παραδείγματι, στην α' ραψωδία της Οδύσσειας βλέπουμε την Αθηνά μεταμορφωμένη σε Μέντη να επισκέπτεται τον Τηλέμαχο στην Ιθάκη ώστε να τον εμψυχώσει αναφορικά με τον πατέρα του κι έτσι να κινήσει τη ροή των γεγονότων. Στο Ηρόδοτο η θεϊκή παρέμβαση υφίσταται, αλλά με τρόπο έμμεσο, μέσω χρησμών, ονείρων, οιωμών, οραμάτων και θαυματουργών καταγιγίδων.⁷⁶

Πάντως, παρά τις διαφορές τους, παρουσιάζουν και πλήθος ομοιοτήτων, καθώς η ιστοριογραφία λόγω της πρωιμότητάς της στερείται άλλων ιστορικών πηγών, αλλά και η γραφή της πραγματοποιείται σε μια εποχή που ακόμα η ποίηση κυριαρχούσε στη πνευματική ζωή. Οπότε είναι φυσικό να έχει επηρεαστεί βαθύτατα από αυτή.⁷⁷ Ένα κοινό αποτελεί μια σειρά ανθρωπίνων αντιπροσωπευτικών τύπων που προβάλλονται, ώστε να εξαστούν τα προβλήματα πολέμου και εξουσίας. Για παράδειγμα, πρόσωπα που χρησιμοποιεί ο Ηρόδοτος για το σκοπό αυτό είναι ο Κροίσος, ο Καμβύσης, ο Κύρος, ο Δαρείος και ο Ξέρξης.⁷⁸ Στα κοινά τους συγκαταλέγεται ακομη και ο εξάμετρος στίχος. Ο Ηρόδοτος επιλέγει να αποδώσει τους χρησμούς που έχει ενσωματωμένους στο κείμενό του σε ομηρικό δακτυλικό εξάμετρο στίχο, προκειμένου η αφήγησή του να κερδίσει τη σοβαρότητα του έπους.⁷⁹ Εκτός από την παράθεση έμμετρων χρησμών, ο Ηρόδοτος μετέρχεται τους θείους μηχανισμούς του ομηρικού κόσμου. Μολονότι, όπως προανέφερα οι Θεοί στον ιστορικό δε συμμετέχουν άμεσα στα δρώμενα, όμως σε ορισμένα σημεία μέσω των

⁷⁵Romm, ό.π., σ.63

⁷⁶Romm, ό.π., σ.67,68

⁷⁷Κωνσταντινόπουλος, ό.π., σ.11

⁷⁸Romm, ό.π., σ.66

⁷⁹Romm, ό.π., σ.68

ονείρων επεμβαίνουν με αποτέλεσμα η έκβαση των γεγονότων να μην φαίνεται σαν καθαρό αποτέλεσμα της ανθρώπινης βούλησης. Λόγου χάρη, στην αρχή του έβδομου βιβλίου του Ηροδότου, όπου ο Ξέρξης παρουσιάζεται αποφασισμένος να εκστρατεύσει εναντίον της Ελλάδας και αργότερα όταν προσπαθεί να ακυρώσει την εισβολή, βλέπουμε στο όνειρό του την εμφάνιση μίας θεϊκής παρουσίας, η οποία τελικά τον πείθει να πραγματοποιήσει την εκστρατεία.⁸⁰ Το επεισόδιο αυτό θυμίζει έντονα ένα παρόμοιο στιγμιότυπο από τη ραψωδία Β΄ της Ιλιάδας, στο οποίο ο Αγαμέμνονας πείθεται κι αυτό στο όνειρό του να εκστρατεύσει εναντίον των Τρώων.⁸¹

Τα προαναφερθέντα στοιχεία αποτελούν ελάχιστες ενδείξεις ομοιοτήτων και αποκλίσεων από τα ομηρικά έπη. Ας μην ξαχνάμε πως το έπος δεν είναι το μοναδικό είδος ποίησης που άσκησε επίδραση στον Ηρόδοτο. Η τραγωδία με τη σειρά της επηρέασε σε σημαντικό βαθμό τις ιστορίες, οι οποίες βρίθουν τραγικών μοτίβων. Σε αυτά ανήκουν και οι νουβέλες,⁸² οι οποίες παρουσιάζονται διεξοδικά στο τρίτο κεφάλαιο της διατριβής.

Συνοψίζοντας, με τον Ηρόδοτο εγκαινιάζεται ένα νέο λογοτεχνικό είδος, η ιστοριογραφία, η οποία την εποχή εκείνη βρίσκεται ακόμα στο πρώιμο στάδιό της. Ο Ηρόδοτος εισάγει μια νέα μέθοδο καταγραφής του υλικού, την «*ίστορίη*». Στον Ηρόδοτο αυτός ο όρος παραπέμπει στην εμπειρική έρευνα, στην παρατήρηση και στη συγκέντρωση πληροφοριών. Μάλιστα από τον Κικέρωνα του έχει δοθεί ο χαρακτηρισμός “*pater Historiae*”, δηλαδή, «πατέρας της ιστορίας». Θεωρεί τον άνθρωπο «κλειδί» της ιστορίας και επιχειρεί την κατάδειξη του τρόπου που τη συνθέτει. Ο Ηρόδοτος τον νοεί ως κάτι μεμονωμένο το οποίο καθορίζει τον ρου της. Η αφήγηση των γεγονότων του έχει πρωταγωνιστή το άτομο και επιδιώκει συγγράφοντάς τες να διατηρήσει στη μνήμη τις ανθρώπινες πράξεις. Στο σημείο αυτό παρατηρούμε και την επιρροή της ποίησης. Καθώς αυτή ακριβώς ήταν και η δική της σκοποθεσία, να εξυμνήσει τις ανθρώπινες πράξεις. Με μόνη διαφορά πως ο Ηρόδοτος γυρνά την πλάτη στις ηρωικές και θρυλικές αφηγήσεις.⁸³ Στο έργο του υπάρχει ποικιλία. Διανθίζεται από δημηγορίες, νουβέλες, εθνογραφικές και γεωγραφικές

⁸⁰Romm, ό.π., σ.68,69

⁸¹Romm, ό.π., σ.69

⁸²Κωνσταντινόπουλος, ό.π., σ.12

⁸³S. Said, M. Tredre, A. Le Boulluec, *Ιστορία της Ελληνικής Λογοτεχνίας*, Τόμος 1, ελλ. μετ. Γ. Ξανθάκη-Καραμάνου, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2001, σ.229,230,239

παρεκβάσεις, των οποίων η ύπαρξη μαρτυρά την εγγύτητα του έργου με την ποίηση. Όμως έκανε μια τομή στις γεωγραφικές και εθνογραφικές του αναφορές, καθώς έδωσε προτεραιότητα στα ανθρώπινα έργα.⁸⁴ Τέλος, εκείνο που αξίζει να μείνει για πάντα στη μνήμη μας από το ηροδότειο έργο, είναι πως ο ιστορικός εστιάζει πάνω σε αυτό που μπορεί να μάθει μέσω της «ιστορίας». Ωστόσο, ακόμα κι όταν διατηρεί προσγειωμένη την αφήγηση, δε ξεχνά ποτέ τους θεϊκούς οδοδείκτες. Όπως οι Θεοί του Ομήρου τρεις αιώνες πριν, παρείχαν την εγκυρότητα για την κατανόηση των ανθρωπίνων πραγμάτων, κατά τον ίδιο τρόπο λειτουργούν οι χρησμοί, οι οίωνοι και τα όνειρα στον Ηρόδοτο. Είναι η υπενθύμιση του θείου στην ανθρώπινη δράση.⁸⁵

Στα μέσα του 5^{ου} αιώνα π.Χ. ενώ η Αθήνα διήγε ένα καθεστώς ευημερίας και πνευματικής έκκριξης που οφειλόταν στην απεριόριστη ελευθερία σκέψης και έκφρασης της περικλεικής δημοκρατίας, ανδρώθηκε ο θεμελιωτής της επιστημονικής ιστοριογραφίας ο Θουκυδίδης.⁸⁶ Η συμβολή του στην εξέλιξη του είδους ήταν καθοριστική, εφόσον χάρη σε αυτόν φθάνει στην κορύφωσή της. Έτσι από τον Ηρόδοτο, με την πίστη του στο υπερφυσικό και την αγάπη του για φανταστικές ιστορίες περνάμε στο ορθολογιστή Θουκυδίδη.

Συνοπτικά θα αναφερθώ στα σημαντικότερα χαρακτηριστικά της επιστημονικής ιστοριογραφίας της οποίας υπήρξε εισηγητής. Κατ' αρχάς, έθεσε την ανθρώπινη αιτιότητα σε κύριο παράγοντα των γεγονότων, απορρίπτοντας κάθε έννοια μεταφυσικής ή θεολογικής αιτιότητας.⁸⁷ Δεύτερον, ο σκοπός της δεν είναι πια η γνώση των επιτευγμάτων του παρελθόντος, αλλά μέσω της ακριβούς γνώσης τους η αποφυγή μελλοντικών σφαλμάτων. Τρίτον, διάκριση των αφορμών από τα αίτια με στόχο την αποκάλυψη των δυνάμεων που προκαλούν τα γεγονότα. Τέταρτον, εισαγωγή νέου χρονολογικού συστήματος σε χειμώνες και θέρη. Επίσης, προσήλωση στην αντικειμενικότητα και την ακρίβεια, μέσω της διασταύρωσης μαρτυριών.⁸⁸ Τέλος, αποφυγή παρεμβολής σχολίων του ίδιου του ιστορικού, κατά την αφήγηση των γεγονότων.⁸⁹

⁸⁴Κωνσταντινόπουλος, ό.π., σ.57-58

⁸⁵Romm, ό.π., σ.71

⁸⁶Κωνσταντινόπουλος, ό.π., σ.12

⁸⁷Κωνσταντινόπουλος, ό.π., σ.13

⁸⁸Κωνσταντινόπουλος, ό.π., σ.13,14

⁸⁹Κωνσταντινόπουλος, ό.π., σ.14

Ιστοριογραφικά από τον Ηρόδοτο και τον Θουκυδίδη επηρεάστηκε ο επόμενος αιώνας, ο 4^{ος} π.Χ. Έχοντας ως πηγή ένα αποσπασματικό κείμενο αγνώστου συγγραφέα με τίτλο Ελληνικά της Οξυρύγχου, πληροφορούμαστε ότι ο Θουκυδίδης επηρέασε τον Ξενοφώντα, που με το έργο του εγκαινιάζει την «δημοσιογραφική» ιστοριογραφία.⁹⁰ Η ιδιαιτερότητα του συγκεκριμένου ιστοριογράφου είναι πως έδρασε σαν πολεμικός ανταποκριτής, όταν ακολούθησε την Ανάβαση των Μυρίων. Ωστόσο, η μέθοδος της ιστορικής συγγραφής γεννά στο μελετητή ερωτηματικά. Ο Ξενοφώντας μολονότι σχολιάζει τα γεγονότα, μοιάζει να αδιαφορεί για τα βαθύτερα αίτια αυτών και στρέφεται στη θεϊκή αιτιότητα, γεγονός που θυμίζει έντονα την ηροδότεια ιστοριογραφία.⁹¹ Η μορφή του ιστοριογραφικού αυτού είδους μοιάζει αναπαλαιωμένη, καθώς η πίστη στη θεϊκή αιτιότητα επιστρέφει στο προσκήνιο. Επίσης, αποφεύγεται η σαφής διάκριση των αφορμών από τα αίτια, αλλά και η χρονολόγηση ασυστηματοποιείται και τα γεγονότα δεν παρουσιάζονται με ακριβή χρονολογική σειρά.⁹²

Μολαταύτα, αξίζει να τονίσουμε πως ο Ξενοφώντας υπήρξε ο πρωτοπόρος και θεμελιωτής δύο νέων ειδών ιστοριογραφίας. Της βιογραφικής και της απομνημονευματογραφικής.⁹³

⁹⁰Κωνσταντινόπουλος, ό.π., σ.14

⁹¹Κωνσταντινόπουλος, ό.π., σ.14,15

⁹²Κωνσταντινόπουλος, ό.π., σ.15

⁹³Κωνσταντινόπουλος, ό.π., σ.15

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΗΡΟΔΟΤΟΣ

2.1. ΒΙΟΣ:

Τα βιογραφικά στοιχεία που μας παρέχουν οι αρχαίες πηγές για τον Ηρόδοτο είναι ελάχιστα. Ωστόσο, πρόκειται για ένα γεγονός αρκετά συχνό σε περιπτώσεις κι άλλων αρχαίων στοχαστών ή ιστορικών.⁹⁴ Οι σημαντικότερες πληροφορίες μας δίνονται στο μεσαιωνικό λεξικό της Σούδας στα λήμματα «*Ηρόδοτος*» και «*Πανάσσις*». Επίσης, σε λίγα σημεία βοηθά και το έργο του ίδιου του ιστορικού με σημαντικότερο από όλα τη περίφημη εναρκτήρια φράση του πρώτου βιβλίου των ιστοριών του:⁹⁵ *Ηροδότου Αλικαρνησσέος...*⁹⁶ Ο Ηρόδοτος στο χωρίο αυτό προσδιορίζοντας την ταυτότητά του δηλώνει ότι κατάγεται από την Αλικαρνασσό, μία πόλη της Ιωνίας, η οποία αρχικά βρισκόταν κάτω από τον Λυδικό και αργότερα Περσικό ζυγό.⁹⁷ Ωστόσο η φράση αυτή κατά καιρούς έχει αμφισβητηθεί για την αυθεντικότητά της με πρώτο απ' όλους τον μυθογράφο του 1ου αιώνα μ.Χ., Πτολεμαίο Ηφαιστίωνα, οποίος είχε αποδώσει τη φράση σε κάποιον υμνογράφο, εραστή και κληρονόμο του Ηροδότου, ονόματι Θεσσαλό Πλησίρροο.⁹⁸

Πατρίδα του στις αρχαίες πηγές θεωρείται ομοφώνως η Αλικαρνασσός, μολονότι δεν απουσιάζουν και ορισμένες εξαιρέσεις. Επί παραδείγματι, ο Αριστοτέλης στην *Ποιητική* του, τον παραθέτει ως Ηροδότου Θουρίου, το Λυδικό Χρονικό αντλώντας από κάποιον περίπλου του 4^{ου} αιώνα π.Χ., ως *Ηρόδοτο τον Θούριον*, ο Αβιηνός στο έργο του με τίτλο *Ora maritime*, παρέθεσε την ίδια διατύπωση με το Λυδικό χρονικό,⁹⁹ αλλά και ο αυτοκράτορας Ιουλιανός τον αναφέρει ως Θούριο.¹⁰⁰ Τέλος, από τον ιστορικό Δούρι τον Σάμιο ο Ηρόδοτος παρουσιάζεται συμπατριώτης του. Παρόλο που οι πληροφορίες αναφορικά με τη γενέτειρά του δίστανται, στη συνέχεια του κεφαλαίου θα αποδειχθεί πως η καταγωγή του αδιαμφισβήτητα είναι η Αλικαρνασσός. Σε αυτή τη διαπίστωση οδηγούμαστε μέσω

⁹⁴Μαρωνίτης, ό.π., σ.30

⁹⁵ υπόμν., D. Asheri στο 1^ο βιβλίο του Ηροδότου, σειρά Lorenzo Valla, ελλ.μετ., Un. St. Press 2005, σ.143

⁹⁶ Ηρ., 1, 1

⁹⁷ Romm, ό.π., σ.87,88

⁹⁸ Asheri, ό.π. σ. 143

⁹⁹ Asheri, ό.π. σ. 146

¹⁰⁰ Asheri, ό.π. σ..146

της μελέτης των λημμάτων που προσφέρει το λεξικό της Σούδας. Εκεί μαθαίνουμε για το όνομα του πατέρα του, Λύξη και του θείου του, Πανύασσι, τα οποία ήταν καρικά, του αδελφού του, Θεόδωρου και της μητέρας του Δρυούς, τα οποία ήταν Ελληνικά.¹⁰¹ Η πληροφορία αυτή πιστοποιεί πως η οικογένειά του ήταν ελληνοκαρική και μάλιστα από της εύπορες.

Από την ιστορία γνωρίζουμε πως η Αλικαρνασσός ήταν χτισμένη στα νότια μικρασιατικά παράλια, στον κεραμεικό κόλπο, στην Καρία. Η πόλη είχε ιδρυθεί το 1000 π.Χ. από Έλληνες αποίκους δωρικής καταγωγής πάνω στο ακρωτήριο Ζεφύριο και μάλιστα στην αρχή της ήταν πρωτεύουσα της Δωρικής Εξάπολης.¹⁰² Οι κάτοικοί της με την πάροδο των χρόνων ανέπτυξαν πολλές και καλές σχέσεις με τον γηγενή πληθυσμό, τους Κάρεις.¹⁰³ Αποτέλεσμα ήταν η δημιουργία αρκετών ελληνικαδικών οικογενειών, μία εκ των οποίων ήταν και του Ηροδότου.¹⁰⁴

Για ακόμα μία φορά αδυνατούμε να γνωρίζουμε με βεβαιότητα την ακριβή ημερομηνία γέννησης και θανάτου του ιστορικού, καθώς απουσιάζουν ομόγνωμες μαρτυρίες. Οι μελετητές πιθανολογούν πως η γέννησή του θα πρέπει να τοποθετείται κατά την περίοδο της δεύτερης περσικής εκστρατείας, δηλαδή λίγο πριν το 480 π. Χ. Όσον αφορά τον θάνατό του, πιθανολογούν πως θα πρέπει να έζησε μέχρι το 430 π.Χ. ή να πέθανε λίγα χρόνια αργότερα.¹⁰⁵

Το 466 π.Χ., εποχή κατά την οποία η Αλικαρνασσός υπαγόταν στο Περσικό κράτος, συμμετείχε στην αποτυχημένη επανάσταση εναντίον του τυράννου Λύγδαμη Β΄, ο οποίος ήταν γιός ή εγγονός της Αρτεμισίας, με αποτέλεσμα ο ιστορικός και η οικογένειά του να εξοριστούν στη Σάμο,¹⁰⁶ όπου διέμεινε για αρκετό χρονικό διάστημα. Το 454 π.Χ. επέστρεψε στη γενέτειρά του προκειμένου να πάρει ξανά μέρος σε μία προσπάθεια ανατροπής του τυράννου Λύγδαμη, επιτυχημένης αυτή τη φορά. Ωστόσο ο ίδιος δε μπορούσε να παραμείνει στην Αλικαρνασσό, γεγονός που εκμεταλλεύτηκε ο ιστορικός πραγματοποιώντας μια σειρά από ταξίδια σε όλο τον

¹⁰¹ Χριστοδούλου, ό.π., σ.34

¹⁰² Χριστοδούλου, ό.π., σ.32

¹⁰³ Βλ. υπόμν. Ι.Σ. Χριστοδούλου, ό.π., σ. 33 Αρχαίος λαός από την εποχή του χαλκού, ο οποίος είχε μετακινηθεί από το εσωτερικό της Μικράς Ασίας και είχε εγκατασταθεί στα παράλια της και στα νησιά του Αιγαίου.

¹⁰⁴ Χριστοδούλου, ό.π., σ.32,33

¹⁰⁵ Μαρωνίτης, ό.π., σ.30-33

¹⁰⁶ Χριστοδούλου, ό.π., σ.35

τότε γνωστό κόσμο,¹⁰⁷ προκειμένου να περιηγηθεί σε ξένους τόπους, καθώς έτρεφε μεγάλη δίψα να γνωρίσει και να μελετήσει διάφορα μέρη και λαούς¹⁰⁸, μεταξύ άλλων τη χώρα των Κόλχων μέχρι τη Σκυθία, το εσωτερικό της Μικράς Ασίας και τον Πόντο μέχρι την Κριμαία, την Κύπρο και τις περιοχές της Συρίας, τη Βαβυλωνία, την Αίγυπτο, την Κυρηναϊκή και βεβαίως όλη την Ελλάδα.¹⁰⁹

Ο Ηρόδοτος αρχίζοντας τα ταξίδια του δεν είχε διαμορφώσει ακόμη σαφείς ιστορικούς στόχους. Την επίσκεψη σε νέους τόπους κατηύθυνε ο γενικότερος σκοπός της *ιστορίας* ή *θεωρίας*. Ο όρος αυτός απαντάται για πρώτη φορά στον Ηρόδοτο και αφορούσε την έκθεση των ταξιδιωτικών του ερευνών.¹¹⁰ Πρόκειται για την περιέργεια του ιστορικού, που είτε απλώς ήθελε να αποκτήσει νέες γνώσεις ή να προβεί σε λύση προβλημάτων τα οποία κάθε φορά ανέκυπταν στην πορεία της ταξιδιωτικής του περιπλάνησης. Έτσι, σταδιακά διαμορφώθηκε στον ιστορικό μία ποικιλόμορφη στοχοθεσία.¹¹¹

Την Αίγυπτο ο Ηρόδοτος πρέπει να επισκέφτηκε το 449 π.Χ. Τα έργα του όμως αναφέρουν και πληροφορίες για την Σκυθία. Μάλιστα ο ίδιος διηγείται την συνομιλία του με τον Σκύθη Τύμνη. Από τον Ελλανικό μαθαίνουμε ότι έζησε για κάποιο διάστημα στην αυλή του βασιλιά της Μακεδονίας Αλέξανδρου Α΄. Οι εμπορικές σχέσεις που είχε συνάψει η Σάμος με την Κυρήνη τον ώθησαν να την επισκεφτεί περίπου το 460 π.Χ.

Ωστόσο το ταξίδι που βοήθησε τον συγγραφέα να αναπτύξει το πνεύμα του ήταν στην Αθήνα, το πνευματικό κέντρο της Ελλάδας, το οποίο αν και ακόμη δεν είχε να επιδείξει τα λαμπρά οικοδομήματα της Ακρόπολης και του Παρθενώνα, εντούτοις διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της κοσμοαντίληψής του. Εκεί έμεινε για αρκετά χρόνια, όπου έγραψε και έκανε γνωστό το μεγαλύτερο μέρος του έργου του και συνδέθηκε φιλικά με τους μεγάλους άνδρες της εποχής εκείνης, τον Περικλή, τον Σοφοκλή και τον Σοφιστή Πρωταγόρα. Επιπλέον, κατά τον Jacoby εκεί πραγματοποιήθηκε και η εξέλιξή του από γεωγράφο σε ιστορικό.¹¹² Μάλιστα το έτος 444 με 443 π.Χ. μαζί με τον σοφιστή Πρωταγόρα, τον αρχιτέκτονα Ιππόδαμο και ίσως και

¹⁰⁷ Χριστοδούλου, ό.π., σ.35

¹⁰⁸ Χριστοδούλου, ό.π., σ.35

¹⁰⁹ Μαρωνίτης, ό.π., σ.35-40

¹¹⁰ Μαρωνίτης, ό.π., σ. 23

¹¹¹ Μαρωνίτης, ό.π., σ. 153

¹¹² Χριστοδούλου, ό.π., σ.37-39

τον Εμπεδοκλή, έφυγαν από την Αθήνα και ίδρυσαν την πανελλήνια αποικία των Θουρίων στην Νότια Ιταλία, όπου ο ιστορικός πολιτογραφήθηκε ως Θούριος, πέρασε μεγάλο μέρος της ζωής του, και πιθανόν πέθανε.¹¹³

Πριν εστιάσουμε τη μελέτη στο έργο του Ηροδότου, κρίνεται αναγκαία η κατάδειξη των παραγόντων που διαμόρφωσαν και πλούτισαν το γνωστικό του υπόβαθρο. Σε γενικές γραμμές απουσιάζουν πληροφορίες αναφορικά με το είδος και το επίπεδο της μόρφωσης του Αλικαρνασσεά. Εντούτοις, το έργο του φανερώνει την ευρυμάθειά του και τις κατασταλαγμένες αντιλήψεις του. Κατ' αρχάς σε μικρή ηλικία η επαφή του με τον θείο του Πανύασση που ήταν γνωστός επικός ποιητής και τερατοσκόπος, είναι λογικό να επέδρασε στη διαμόρφωση της προσωπικότητάς του. Μάλιστα, το γεγονός της άνδρωσής του μέσα στα ταραγμένα χρόνια των ελληνοπερσικών πολέμων, επηρέασε την προσωπικότητά του, αλλά και τις γενικότερες αντιλήψεις του. Επίσης, έζησε στην Ιωνία, την γενέτειρα των φυσικών επιστημών, της γεωγραφίας και της εθνογραφίας. Εκεί δέχτηκε την επιρροή των πρώιμων Ιώνων φιλοσόφων, αλλά και του ευρύτερου κλίματος της προσωκρατικής φυσικής φιλοσοφίας, κυρίως του γεωγράφου Εκαταίου του Μιλήσιου.¹¹⁴

Τέλος, η προσφορά των ταξιδιών ήταν τεράστια στην πνευματική του συγκρότηση. Διεύρυναν τους πνευματικούς του ορίζοντες, πλούτισαν τις γνώσεις του, αποτέλεσαν σπουδή ανθρωπολογικού περιεχομένου και κυρίως τον απελευθέρωσαν από τη μισαλλοδοξία και τις προκαταλήψεις. Λόγου χάρη, πουθενά στο έργο του δεν απαντάται κάποιο σύνδρομο ελληνικής ανωτερότητας απέναντι στους άλλους λαούς, πράγμα για το οποίο κατηγορήθηκε ως φιλοβάρβαρος. Δε διακρίνει την ανθρωπότητα σε αφέντες και δούλους, πιστεύει πως κάθε λαός έχει τη δική του αξία και ανωτερότητα. Βέβαια, αναγνωρίζει τις αρετές του ελληνικού πολιτισμού, όπως την απλότητα, τη μετριοπάθεια, τον σεβασμό στους νόμους. Ωστόσο, δεν κρύβει το θαυμασμό του για τους ανατολίτες, αναφορικά με τα ήθη και τα έθιμά τους.¹¹⁵ Πιο συγκεκριμένα, στα χωρία 135 έως 136 του εβδόμου βιβλίου, κάνει λόγο για τους Πέρσες των οποίων θαυμάζει τα κατορθώματα, τη φιλαλήθεια, τη δικαιοσύνη, τη γενναιοδωρία. Αν και έγιναν εχθροί της Ελλάδας, δε διστάζει να προβεί σε αποτίμηση των αρετών τους.

¹¹³ Χριστοδούλου, ό.π., σ.40,41

¹¹⁴ Χριστοδούλου, ό.π., σ.34,35

¹¹⁵ Asheri, ό.π., σ.209

2.2. ΕΡΓΟ:

Αναφερόμενοι προηγουμένως στα ταξίδια, αλλά και στη ζωή του ιστορικού στην Ιωνία, την κοιτίδα των επιστημών, της γεωγραφίας και της εθνογραφίας, διαπιστώσαμε τη σαφή επίδρασή τους στην κοσμοαντίληψή του, η οποία εν συνεχεία εισχώρησε και στο έργο του. Το ιωνικό ερευνητικό πνεύμα αποτέλεσε το εύνασμα για τη συλλογή εθνογραφικού, λαογραφικού και γεωγραφικού υλικού που διατυπώνεται μακροσκελώς στο έργο του. Ο Ηρόδοτος όμως δεν αρκέστηκε μόνο σε τέτοιου είδους αναφορές, αλλά έδωσε σαφή προτεραιότητα στα ανθρώπινα έργα. Το ίδιο το προοίμιό μαρτυρά τη στοχοθεσία του, η οποία αποτέλεσε αποφασιστική τομή για τον ιστορικό σε σύγκριση με τους υπόλοιπους λογογράφους.¹¹⁶ Αποφάσισε να ασχοληθεί συστηματικά με τα ανθρώπινα έργα, για να μην τα σβήσει ο χρόνος.¹¹⁷ Για τον λόγο αυτό, ο Ρωμαίος πολιτικός και διανοούμενος Κικέρωνας στο έργο του *De legibus* απέδωσε στον Αλικαρνασέα τον εξόχως τιμητικό τίτλο «*pater historiae*», καθώς πίστευε ότι ήταν ο πρώτος άνθρωπος που ασχολήθηκε με τη συστηματική καταγραφή και ερμηνεία των μεγάλων γεγονότων της εποχής του.¹¹⁸

Ο Ηρόδοτος θεωρεί τον άνθρωπο ως «κλειδί» της ιστορίας. Προσπαθεί να καταδείξει τον τρόπο που το άτομο τη συνθέτει. Τον νοεί σαν κάτι μεμονωμένο που καθορίζει τον ρου της. Η αφήγηση των γεγονότων έχει πρωταγωνιστή το άτομο και επιδιώκει συγγράφοντας τις ιστορίες του να διατηρήσει στη μνήμη τις ανθρώπινες πράξεις.¹¹⁹ Στο σημείο αυτό είναι έκδηλη η επίδραση της επικής και κυρίως τραγικής ποίησης στην πνευματική του στάση απέναντι στα γεγονότα. Η βιοθεωρία του παρέμεινε ακλόνητα προσηλωμένη στο προσοφιστικό κοσμοείδωλο, έτσι όπως το εκπροσωπούσε η αττική τραγωδία, η οποία αποτύπωνε ένα κόσμο θεοκυβέρνητο.¹²⁰ Το μοτίβο αυτό ακολουθεί ολόκληρο το ιδεολογικό υπόβαθρο του Ηροδότου. Πιο συγκεκριμένα, τα ιστορικά γεγονότα αποτελούν αφορμή για στοχασμό. Κινητήρια δύναμη είναι η εκδίκηση για τις ανθρώπινες αδικοπραγίες. Τα ανθρώπινα πράγματα είναι αβέβαια και εύθραυστα. Η ροή τους προσδιορίζεται από τη μοίρα, που δεν είναι τυφλή δύναμη, αλλά καθορίζεται από τον θεό. Ο κόσμος του Ηρόδοτου, όπως και του

¹¹⁶ Ηρ., 1, 1 'Ηροδότου Αλικαρνησέος ιστορίας ἀπόδεξις ἤδε, ὡς μήτε τὰ γενόμενα ἐξ ἀνθρώπων τῷ χρόνῳ ἐξίτηλα γένηται, μήτε ἔργα μεγάλα τε καὶ θωμαστά, τὰ μὲν Ἕλλησι, τὰ δὲ βαρβάροισι ἀποδεχθέντα, ἀκλέα γένηται, τὰ τε ἄλλα καὶ δι' ἣν αἰτίην ἐπολέμησαν ἀλλήλοισι

¹¹⁷ Κωνσταντινόπουλος, ὀ.π., .σ.19

¹¹⁸ Asheri, ὀ.π., .σ.222

¹¹⁹ Said, Trede, Boulluec, ὀ.π., σ. 229,230,239

¹²⁰ Κωνσταντινόπουλος, ὀ.π., σ.19

Αισχύλου, κυβερνάται από τους θεούς. Ο άνθρωπος είναι εξολοκλήρου υπεύθυνος για τις πράξεις του. Συνεπώς πρέπει να είναι δίκαιος και ευσεβής και να μένει ταπεινός. Η πίστη αυτή του Ηρόδοτου στη δυνατότητα του ανθρώπου να αποφασίζει και να ενεργεί με δική του ευθύνη επιλέγοντας αυτόβουλα το σωστό, ανοίγει το δρόμο προς την επιστημονική ιστοριογραφία. Μία ακόμη επιρροή από τον επικό και τραγικό κόσμο έγκειται στην ανθρώπινη ευδαιμονία, η οποία θεωρείται ασταθής. Η υπέρμετρη ευτυχία των θνητών γεννάει την *ύβρη*, προκαλεί τη *νέμεση*, την αγανάκτηση δηλαδή των θεών για το υπέρμετρο και επιφέρει αναπόφευκτα την καταστροφή-τιμωρία. Ο άνθρωπος δεν πρέπει να είναι *αλαζόνας* και να προκαλεί με την πλεονεξία του, γιατί οι θεοί είναι φθονεροί απέναντι στην ανθρώπινη ευτυχία.¹²¹

Κινητήρια δύναμη της ιστορικής συγγραφής διαδραμάτισε η *αιτία*. Από το προοίμιο κιάλας τη συναντάμε ως όρο και αποτελεί τον κεντρικό άξονα των ιστοριών, γύρω από τον οποίο πλέκεται ολόκληρη η δράση. Ο Ηρόδοτος, ως συστηματικός επιστήμονας επιχειρεί να εξιχνιάσει τα αίτια της πανθομολογούμενης και εκ παραδόσεως αντιπαράθεσης που υπήρχε και υπάρχει μεταξύ του ελληνικού κόσμου με την Ανατολή.¹²² Υπηρετώντας το στόχο αυτό θα ξεκινήσει την αφήγησή του επισημαίνοντας τα πρωταρχικά συμβάντα που έδωσαν σάρκα και οστά σε μία αντιπαράθεση που πάνω απ' όλα οφείλεται στις άκρως διαφορετικές αντιλήψεις, ψυχοσύνθεση και κουλτούρα των δυο κόσμων.¹²³

Κατά τον Ηρόδοτο, η αφετηρία της παραδοσιακής αυτής αντιπαλότητας ανάγεται τόσο σε ιστορικά όσο και σε μυθικά *αίτια*. Στην πρώτη περίπτωση την εχθρότητα μεταξύ της Ευρώπης και της Ανατολής προκάλεσε ο Λυδός βασιλιάς Κροίσος με τις αδικοπραγίες του ενάντια στους Έλληνες. Ήταν ο πρώτος που υποδούλωσε ελληνικές πόλεις σε ένα σχέδιο επεκτατικής πολιτικής.¹²⁴ Στη δεύτερη περίπτωση, οι καταβολές τις έριδας ανάγονται στο απώτερο μυθικό παρελθόν και αφορούν αλληπάλληλες απαγωγές γυναικών. Σύμφωνα με τον ιστορικό την αντιδικία ξεκίνησε λαός ανατολικός, οι Φοίνικες, οι οποίοι απήγαγαν από το Άργος τη μυθική ηρωίδα Ιώ και την μετέφεραν στην Αίγυπτο. Έτσι, ξεκίνησε ένας φαύλος κύκλος αρπαγών που στόχο είχαν την εκδίκηση.¹²⁵ Στη συνέχεια, οι Έλληνες απήνησαν με

¹²¹ Κωνσταντινόπουλος, *ό.π.*, σ.20-22

¹²² Χριστοδούλου, *ό.π.*, σ.σ.46

¹²³ Χριστοδούλου, *ό.π.*, σ.46

¹²⁴ Μαρωνίτης, *ό.π.*, σ.47

¹²⁵ Χριστοδούλου, *ό.π.*, σ.47

την αρπαγή της Ευρώπης από την Τύρο. Ενώ τα πράγματα έμοιαζαν πιά ισόρροπα, καθώς και οι δυο πλευρές είχαν αδικηθεί και εκδικηθεί, οι Έλληνες προχώρησαν σε μία ακόμη απαγωγή. Κατά την εκστρατεία τους στην Κολχική Αία άρπαξαν τη Μήδεια. Οι Ασιάτες ύστερα από το πέρας μίας γενεάς, αντεκδικούμενοι απήγαγαν την Ελένη από τη Σπάρτη, γεγονός που αποτέλεσε την αφορμή της Τρωικής εκστρατείας. Επομένως για τον Ηρόδοτο οι αλληπάλληλες πολεμικές ενέργειες των λαών της Ανατολής εναντίον του ελληνικού κόσμου είναι ιστορικά δικαιολογημένες και αναμενόμενες.¹²⁶

Πυρήνας λοιπόν των ιστοριών αποτελεί ο εντοπισμός της αιτίας, όπως αποδεικνύει και η τελευταία φράση του προοιμίου: *δι' ἣν αἰτίην ἐπολέμησαν ἀλλήλοισι*.¹²⁷ Όμως, για να την εντοπίσει, πρώτα χαράσει μία περιφέρεια μεγάλης ακτίνας που αφορά *τὰ γενόμενα ἐξ ἀνθρώπων*.¹²⁸ Γύρω από τον κύκλο αυτό που έχει χρέος ο ιστορικός να μην τον ξεχνά, διαγράφει μια νέα περιφέρεια η οποία καλύπτει τους ελληνοβαρβαρικούς πολέμους.¹²⁹ Για να κατανοήσουμε καλύτερα το περιεχόμενο και την ιστορική στοχοθεσία του Αλικαρνασσέα θα ήταν προτιμότερο να έχουμε στο νου μας το ακόλουθο νοητό σχήμα. Ας φανταστούμε έναν παράδοξο κύκλο αποτελούμενο όχι από μία ακτίνα, αλλά από δύο. Στην εξωτερική, ας τοποθετήσουμε τους *ελληνοβαρβαρικούς* πολέμους, στην εσωτερική τα *γενόμενα ἐξ ἀνθρώπων* και στο κέντρο του την *αἰτία*.

Ο Ηρόδοτος κατόρθωσε τη δημιουργία μιας επιτομής. Μίας σύνοψης δηλαδή, της ιστορίας του αρχαίου κόσμου και συγχρόνως επισκόπηση γεωγραφική, εθνογραφική, πολιτική και πολιτιστική της αρχαιότητας. Κύριο θέμα είναι η σύγκρουση που έφερε αντιμέτωπους τους Έλληνες και τους βαρβάρους. Κεντρική γραμμή παραμένει η αντίθεση Ευρώπης και Ασίας του ελληνικού και του ασιατικού κόσμου. Η ελληνοπερσική σύρραξη όμως, αρχίζει από το Ε' βιβλίο. Στα τέσσερα πρώτα παρουσιάζεται η διαμόρφωση και η αύξηση της περσικής δύναμης, έπειτα στο Ε', οι πρώτες συγκρούσεις με τους Έλληνες της μητροπολιτικής Ελλάδας και στα

¹²⁶ Χριστοδούλου, ό.π., σ.47,48

¹²⁷ Ηρ., 1, 1

¹²⁸ Ηρ., 1, 1

¹²⁹ Μαρωνίτης, ό.π., σ.42,43

τέσσερα τελευταία, εξιστορούνται οι δύο μεγάλες εκστρατείες των Περσών και οι νίκες των Ελλήνων.¹³⁰ Αναλυτικά, το περιεχόμενο παρουσιάζει την ακόλουθη δομή.

Το πρώτο βιβλίο στα πρώτα πέντε κεφάλαια περιέχει τη διένεξη μεταξύ Ευρώπης και Ασίας, με τις αρπαγές των γυναικών. Στα υπόλοιπα βιβλία ακολουθεί ο Λυδικός λόγος, ο οποίος περιλαμβάνει την ιστορία του Κροίσου που πρώτος επιδόθηκε σε εχθροπραξίες εναντίον της Ελλάδας. Επίσης, παρεμβάλλονται και οι νουβέλες που θα αποτελέσουν κεντρικό πυρήνα της παρούσας διατριβής. Εκεί θα δοθεί η ευκαιρία στον αναγνώστη να μάθει λεπτομέρειες της δυναστικής ζωής, από τον Γύγη έως το επεισόδιο με τον Σόλωνα. Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζεται η ιστορία της Λυδίας, της Περσίας στα χρόνια του βασιλιά Κύρου και της Βαβυλώνας.¹³¹

Το δεύτερο περιλαμβάνει το Αιγυπτιακό λόγο και σε γενικές γραμμές εκθέτει την ιστορία της Αιγύπτου. Ενώ το τρίτο αφηγείται την υποταγή της Αιγύπτου στους Πέρσες και την εκστρατεία κατά των Αιθίοπων, την άνοδο του Δαρείου στον περσικό θρόνο και την αναδιοργάνωση του περσικού κράτους. Εδώ εκτείνεται και η ιστορία του Πολυκράτη, τυράννου της Σάμου.¹³²

Το πέμπτο βιβλίο εξιστορεί την υποδούλωση της Θράκης στους Πέρσες, την Ιωνική Επανάσταση και την ιστορία των Αθηνών και της Σπάρτης.

Το έκτο με τη σειρά του έως το κεφάλαιο 47 συνεχίζει την εξιστόρηση της ιωνικής επανάστασης μέχρι το τέλος της και την άλωση της Μιλήτου, ενώ από το 43 έως το 140 εξιστορούνται οι εκστρατείες εναντίον της Ελλάδας με την ήττα των Περσών στον Μαραθώνα.¹³³

Τέλος, το έβδομο, το όγδοο και το ένατο περιλαμβάνουν την εκστρατεία του Ξέρξη στην Ελλάδα με τις συζητήσεις στο συμβούλιο του στέμματος, όπου γίνεται ολοφάνερο πως η Ελλάδα ήταν η μόνη δύναμη που μπορούσε να αναλάβει σθεναρά την υπεράσπιση ολόκληρης της Ευρώπης. Στη συνέχεια, ακολουθεί η αφήγηση των μαχών που γράφτηκαν με λαμπρά και ένδοξα γράμματα στις σελίδες της παγκόσμιας

¹³⁰ Κωνσταντινόπουλος, ό.π., σ.69

¹³¹ Κωνσταντινόπουλος, ό.π., σ. 69, Χριστοδούλου, ό.π., σ.44

¹³² Κωνσταντινόπουλος, ό.π., σ.69,70

¹³³ Κωνσταντινόπουλος, ό.π., σ.70

ιστορίας, των Θερμοπυλών, της Σαλαμίνας, των Πλαταιών, της Μυκάλης και τέλος της κατάληψης της Σηστού από τους Αθηναίους.¹³⁴

Όπως είδαμε παραπάνω, η εξιστόρηση του περιεχομένου του ηροδότειου έργου, έγινε ανά βιβλίο. Ωστόσο, ο διαχωρισμός αυτός δεν οφείλεται στον ίδιο τον ιστορικό, αλλά στους Αλεξανδρινούς φιλολόγους οι οποίοι το διαίρεσαν σε εννέα βιβλία και δίνοντας στο καθένα το όνομα μίας από τις εννέα Μούσες. Την πληροφορία αυτή μας δίνει πρώτος ο Διόδωρος ο Σικελιώτης και πιθανόν αυτό να συνέβη το 280 π.Χ. Στον αντίποδα, ο Λουκιανός σε ένα έργο του με τίτλο «*Ηρόδοτος ή Αετίων*», διηγείται ένα άλλο ενδεχόμενο στο οποίο οφείλεται η ονομασία. Σύμφωνα με τον Λουκιανό, κάποτε ο ιστορικός διάβασε το έργο του στην Ολυμπία και γοήτευσε τόσο πολύ το ακροατήριό του, με αποτέλεσμα από τότε να δοθούν στο πόνημά του τα ονόματα των Μουσών.¹³⁵ Από την άλλη μεριά ο Ηρόδοτος είχε χωρίσει την ιστορία του σε λόγους με τους οποίους δήλωνε μία ενότητα ή ένα τμήμα του έργου του. Έτσι έχουμε τον Λυδικό λόγο, τον Αιγυπτιακό, τον Περσικό, τον Βαβυλωνιακό, τον Σκυθικό. Επομένως, όποτε επιθυμούσε να αναφερθεί σε κάποιο συγκεκριμένο τμήμα του έργου, ανέφερε τον αντίστοιχο λόγο.¹³⁶

¹³⁴ Χριστοδούλου, ό.π., σ.45,46

¹³⁵ Χριστοδούλου, ό.π., σ.42

¹³⁶ Χριστοδούλου, ό.π., σ.42

2.3. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΗΡΟΔΟΤΕΙΟΥ ΕΡΓΟΥ

Τη μεθοδολογία που ακολούθησε ο Ηρόδοτος κατά τη διάρκεια της συγκέντρωσης και απόδοσης του απαραίτητου ιστοριογραφικού υλικού μαρτυρεί εύγλωτα ο ίδιος ο Αλικαρνασσεάς σε δύο σημεία του έργου. Το πρώτο εντοπίζεται στην εισαγωγική φράση¹³⁷ και το δεύτερο προέρχεται από χωρίο του αιγυπτιακού λόγου.¹³⁸ Στα σημεία αυτά οριοθετούνται τα τρία μέσα που χρησιμοποίησε για τη μέθοδο ανάλυσης των πηγών. Το πρώτο είναι η *οψις*. Με άλλα λόγια, η αυτοψία – παρατήρηση. Το δεύτερο είναι η γνώμη. Δηλαδή, η κρίση και το τρίτο η ιστορία, η αναζήτηση και συγκέντρωση του ιστοριογραφικού υλικού¹³⁹ και συμπληρωματικά έκανε χρήση της *ακοής*¹⁴⁰. Για τον Ηρόδοτο η αυτοψία αποτέλεσε την πιο αξιόπιστη πηγή για τον απλό λόγο ότι ήταν δύσκολος ο ετεροκαθορισμός της. Βέβαιο κρίνει ένα γεγονός μόνο όπου η αυτοψία είναι δυνατή, καθώς και ο προσωπικός έλεγχος μέσω του οποίου μπορεί να διαμορφωθεί μία αδιάσειστη γνώμη.¹⁴¹ Αντιθέτως, μεγάλες επιφυλάξεις έτρεφε για την ακοή, παρόλο που η μεγάλη εκτίμησή του για τις προφορικές παραδόσεις έφθανε σε σημείο να παρουσιάζει αρκετά συχνά ως προφορική γνώση πληροφορίες που είχε αποκτήσει μέσω γραπτών και όχι προφορικών πηγών.¹⁴²

Ο Ηρόδοτος κατά κύριο λόγο δεν παράπεμπε στις πηγές του. Σε συγκεκριμένες μόνο περιπτώσεις ενέπλεκε τον αναγνώστη στην έρευνά του παραθέτοντας περισσότερες από μία πηγές, είτε θέλοντας να προσδώσει περισσότερο κύρος στην επιλογή του για κάποια εκδοχή, είτε λόγω αμφιβολιών, προσδίδοντας έτσι ένα τόνο σκεπτικισμού. Ενδεικτικά αναφέρω την περίπτωση της δολοφονίας της αδελφής και συζύγου του Καμβύση, για την οποία υπάρχει μία ελληνική και μία αιγυπτιακή εκδοχή.¹⁴³

Στο έργο του καταθέτει ύστερα από επίπονη κριτική επεξεργασία τα τελικά πορίσματα της έρευνας. Αφηγείται δηλαδή την ιστορία που ο ίδιος θεωρεί πιο κοντά

¹³⁷ Ηρ., 1, 1 'Ηροδότου Αλικαρνησσεός ιστορίας απόδεξις ήδε

¹³⁸ Ηρ., 2, 99 Μέχρι μὲν τούτου ὄψις τε ἐμὴ καὶ γνώμη καὶ ἱστορίη ταῦτα λέγουσά ἐστι, τὸ δὲ ἀπὸ τοῦδε Αἰγυπτίους ἔρχομαι λόγους ἐρέων κατὰ τὰ ἤκουον· προσέσται δὲ τι αὐτοῖσι καὶ τῆς ἐμῆς ὄψιος.

¹³⁹ Κωνσταντινόπουλος, ὀ.π., σ.37, βολυμ.1.σ.165

¹⁴⁰ Βλ. Asheri, ὀ.π., σ. 165 ακοή: καταγραφή προφορικών μαρτυριών

¹⁴¹ Μαρωνίτης, ὀ.π., σ.90

¹⁴² Asheri, ὀ.π., σ.167,168

¹⁴³ Asheri, ὀ.π., σ.173,174

στην πραγματικότητα.¹⁴⁴ Στο σημείο αυτό έγκειται και ο άθλος του. Μέσα από ένα σύνολο αντιφατικών πληροφοριών για ένα συμβάν, κατόρθωνε να το αποκαταστήσει όσο πιο πιστά μπορούσε χωρίς προσωπικές και μεροληπτικές αποκλίσεις.¹⁴⁵ Μάλιστα σε αρκετές περιπτώσεις δεν ξεχνά να σημειώσει *τι λέγει επώνυμα κάποιος*. Σημαντικό είναι να γνωρίζουμε πως η ιστορική του ευθύνη περιορίζεται στην απλή καταγραφή της διασταυρωμένης πληροφορίας του πιθανού, του δυνατού και όχι σε εναρμόνιση όλων των αντιφατικών παραλλαγών σε μία άποψη, όπως συνέβαινε με τους λογογράφους.¹⁴⁶ Σκοπός του ήταν η καταγραφή όσων είχαν ειπωθεί, σωστών και λανθασμένων, καθώς όπως χαρακτηριστικά επισημαίνεται και στο προοίμιο,¹⁴⁷ στόχος του ήταν να μείνουν ανεξίτηλες στη μνήμη οι ανθρώπινες πράξεις, χωρίς ωστόσο να καθοδηγήσει τον αναγνώστη στην αποδοχή της δικής του άποψης, αλλά παρέχοντάς του ελευθερία σκέψης και κρίσης, ώστε ο ίδιος να διαμορφώσει τη δική του θέση ανεπηρέαστος.

Πολλές φορές θέτει τον εαυτό του ενώπιον επιλογών. Μεταξύ δηλαδή των πληροφοριών που είναι περισσότερο ή λιγότερο ευλογοφανείς και όχι μεταξύ ψέματος και αλήθειας. Σε κάποια σημεία της ιστορίας παραθέτει ένα λογικό επιχειρήμα σε μία προσπάθεια αιτιολόγησης και απόδειξης της θέσης που κράτησε. Κατά κύριο λόγο τα επιχειρήματά του ήταν βασισμένα σε πέντε αρχές. Την κοινή λογική: κατά το εικός, την αληθοφάνεια των μαρτυριών, τις αποδείξεις ή την έλλειψη αποδείξεων, το εύρος της αυτοψίας, τις αντιφάσεις των ιστοριών ή τη φαλκίδευσή τους στο πλαίσιο πολιτικών σκοπιμοτήτων ή του μύθου.¹⁴⁸

Βασική επιδίωξη του Αλικαρνασσέα είναι το πόνημά του να κερδίσει την αξιοπιστία των μελλοντικών γεννεών. Για τον λόγο αυτό στοχεύει στη δημιουργία ενός κλίματος σχολαστικότητας, διαμορφώνοντας την εικόνα ενός έγκυρου, υπεύθυνου και ειλικρινούς ειδήμονα, εκφράζοντας την επιφύλαξή του ακόμη και για θέματα που γνωρίζει καλά. Σε αρκετά σημεία του έργου δηλώνει πως αδυνατεί να υποστηρίξει με σιγουριά μία θέση, καθώς δε μπόρεσε να δει το γεγονός με τα μάτια

¹⁴⁴ Asheri, ό.π., σ.173

¹⁴⁵ Μαρωνίτης, ό.π., σ. 90,91

¹⁴⁶ Μαρωνίτης, ό.π., σ. 90

¹⁴⁷ Ηρ., 1, 1 ως μήτε τὰ γενόμενα ἐξ ἀνθρώπων τῷ χρόνῳ ἐξίτηλα γένηται, μήτε ἔργα μεγάλα τε καὶ θωμαστά

¹⁴⁸ Asheri, ό.π., σ. 177,178

του ή να συνομιλήσει με κάποιον αυτόπτη μάρτυρα ή να προβεί σε διασταύρωση πηγών.¹⁴⁹

Τέλος, αξιωσημείωτη στον Ηρόδοτο είναι η χρήση αναχρονισμών¹⁵⁰ σε αρκετά σημεία. Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα εντοπίζεται στο Γ' βιβλίο στα χωρία 81 έως 82 όπου παρουσιάζεται η πολιτειακή συζήτηση μεταξύ της περσικής αυλής το 521 π.Χ. και των Οτάνη, Μεγάβαζου και Δαρείου αναφορικά με τον προσδιορισμό της μορφής του κατάλληλου πολιτεύματος. Σε αυτή τη συζήτηση οι απόψεις που διατυπώνονται από τις δύο πλευρές, δεν ανήκουν σε εκείνη την εποχή, αλλά θυμίζουν τις πολιτειακές αντιπαλότητες της Αθήνας των μέσων του 5^{ου} αιώνα π.Χ. Πιο συγκεκριμένα, από τη μία πλευρά παρουσιάζεται ένας έπαινος του δημοκρατικού πολιτεύματος, το οποίο απηχεί στις βασικές γραμμές του Περικλή, όπως βλέπουμε να τις εκφωνεί στον Επιτάφιο λόγο.¹⁵¹

Τα άνωθεν μεθοδολογικά εργαλεία αποδεικνύουν πως η ερευνητική μέθοδος που ακολούθησε ο ιστορικός μας ήταν καθαρά εμπειρική. Ας μην ξεχνάμε και τη χρήση ειδικού λεξιλογίου την οποία μετερχόταν, παρμένου κατά κύριο λόγο από την ορολογία της ιωνικής ιατρικής, όπως: τεκμήρια, συμβάλλει, μαρτυρία, τεκμαίρεσθαι.¹⁵²

¹⁴⁹ Asheri, ό.π., σ. 174,175,176

¹⁵⁰ Βλ.Κωνσταντινόπουλος, ό.π., σ.40,41 αναχρονισμός: προβολή γεγονότων του παρόντος στο παρελθόν.

¹⁵¹ Κωνσταντινόπουλος, ό.π., σ.40,41

¹⁵² Κωνσταντινόπουλος, ό.π., σ.39

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΝΟΥΒΕΛΕΣ

3.1. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΝΟΒΕΛΙΣΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

3.1.1. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ:

Ο όρος νουβέλα, όπως και ανέκδοτο που χρησιμοποιούμε για να δηλώσουμε το είδος προσθηκών που παρατηρείται στο ηροδότειο έργο, εκείνη την εποχή δεν παρουσίαζε το ίδιο νόημα και περιεχόμενο με σήμερα. Οι όροι χρησιμοποιούνται καταχρηστικά σε σχέση με το νόημα που έχουν αποκτήσει στα σημερινά χρόνια. Όμως, δεν διαθέτουμε και τους κατάλληλους σύγχρονους όρους, προκειμένου να αποδώσουμε τα μέρη και τα μόρια της ηροδότειας αφήγησης τα οποία ονομάζουμε με τον συγκεκριμένο όρο. Στον Ηρόδοτο και εν γένει στην αρχαιότητα, οι νουβέλες δεν αποτελούσαν αυτόνομο είδος με δικό τους περιεχόμενο, μορφή και εξέλιξη. Ήταν μέρη και μόρια προσαρτημένα στην ιστορική αφήγηση.¹⁵³

Όσον αφορά την καταγωγή τους, οι νουβέλες προέρχονται από το χώρο της Ανατολής. Τις συναντάμε πριν από τον Ηρόδοτο στη Μικρά Ασία και στα παράλια νησιά τον 6^ο περίπου αιώνα, όπου εμφανίζονται με τη μορφή αισώπειων μύθων, δηλαδή διηγήσεων μικρής έκτασης με πρωταγωνιστές ζώα, σε μια προσπάθεια άσκησης πολιτικής και κοινωνικής κριτικής. Πάντως, τέτοιου είδους διηγήσεις εκλείπουν από το ηροδότειο έργο, μολονότι τα θέματα που χρησιμοποιεί προέρχονται κατά κόρον από ασιατικό κόσμο.

Ως προς την θέση τους στο ιστοριογραφικό έργο του Ηροδότου, τις συναντάμε είτε στο επίκεντρο, είτε στην περιφέρεια της ιστορικής αφήγησης ή άλλοτε πάλι μπορεί να συμπλέκονται ή να παρεμβάλλονται στον λόγο. Η έκτασή τους ποικίλλει. Μπορεί να είναι μικρή ή μεγάλη. Όσον αφορά το περιεχόμενό τους, είναι απογυμνωμένες από κάθε είδους μαγικά και υπερφυσικά στοιχεία. Σχετικά με το υλικό που χρησιμοποιείται από τον Ηρόδοτο, άλλοτε μπορεί να είναι καθαρά

¹⁵³ Δ. Ν. Μαρωνίτης, *Ηρόδοτος. Οκτώ νουβέλες και τέσσερα ανέκδοτα*, Εκδ. Άγρα, Αθήνα 2009, σ.15,16

ιστορικό και άλλοτε να χρησιμοποιείται ως ερμηνευτικό υπόμνημα σε ένα ιστορικό γεγονός ή μια ιστορική μορφή.¹⁵⁴

Οι νουβέλες σε σχέση με τα ανέκδοτα έχουν σοβαρότερο και καθολικότερο χαρακτήρα. Ο θεματικός τους πυρήνας συνίσταται από την τραγική μοίρα ενός προσώπου. Παρατηρούμε πως ο Ηρόδοτος χρησιμοποιεί τις νουβέλες ως μέσο έκφρασης της ανθρωπολογίας του. Είναι αποτέλεσμα της γνώσης και της πείρας που αποκόμισε από τα ταξίδια του, αναφορικά με την ανθρώπινη ζωή. Μέσα από την εξιστόριση μίας νουβέλας επιδιώκει να αποκαλύψει την ανθρώπινη «συμφορή». Δηλαδή την καταδείξη του τρόπου που η ανθρώπινη μοίρα βρίσκεται μετέωρη μεταξύ θείου φθόνου, κληρονομικής ενοχής και πειρασμού της εξουσίας.¹⁵⁵ Το περιβάλλον στο οποίο εξελίσσονται τα δρώμενα είναι ένα τυραννικό πολίτευμα, εφόσον μόνο μέσα στα πλαίσια ενός τυραννικού καθεστώτος μπορεί να παρασταθεί μια τραγική νουβέλα ¹⁵⁶ και αυτό συμβαίνει, διότι τέτοιου είδους καθεστώτα προσφέρουν τις κατάλληλες συνθήκες που μπορούν να επιτρέψουν τη δημιουργία τραγικών καταστάσεων. Μάλιστα, το ιδιαίτερο δραματικό στοιχείο που συνήθως συναντάμε σε μια νουβέλα ασιατικού τύπου είναι του μονάρχη βασιλιά, ο οποίος λόγω της εξουσίας που έχει συγκεντρώσει στα χέρια του και του υλικού του όλβου, διακατέχεται από έπαρση, οδηγείται σε ακραίες ενέργειες και τέλος, έχει την τραγική ευθύνη των συνεπειών των αποφάσεών του απέναντι στο λαό και οι επιπτώσεις μπορεί είτε να αποβούν καταστροφικές είτε σωτήριες για την πόλη.

Εκείνο πάντως που παρατηρούμε, είναι πως υπάρχει ανισομέρεια ως προς την κατανομή του νοβελιστικού και ανεκδοτολογικού υλικού. Ο Ηρόδοτος γράφει περισσότερες νουβέλες που αφορούν τον κόσμο της Ανατολής και λιγότερες για τον Ελληνικό χώρο, για τον οποίο αφιερώνει κυρίως ανεκδοτολογικές αφηγήσεις. Αυτό συμβαίνει για τον ακόλουθο λόγο. Η Ελλάδα δεν διέθετε τα στοιχεία που επέτρεπαν τη δημιουργία τραγικής νουβέλας. Προκειμένου να αναπτυχθεί ένα τέτοιο κλίμα, δεν θα έπρεπε στην πόλη να υπάρχει ελευθερία λόγου και όλοι να υποτάσσονται στις βουλές του μονάρχη. Η πόλις- κράτος λοιπόν, δεν εξυπηρετούσε μια ανάλογη δράση, καθώς είχε ως βασικό της χαρακτηριστικό την «αίρεση», δηλαδή την ελεύθερη εκλογή. Αντιθέτως, στα πλαίσια ενός τυραννικού ασιατικού πολιτεύματος, η «αίρεση» υποτάσσεται στην «ανάγκη». Η ασιατική νουβέλα, όπως θα δούμε για

¹⁵⁴υπόμν., Δ.Ν. Μαρωνίτης, ό.π., σ.81

¹⁵⁵Δ. Ν. Μαρωνίτης, *Ηρόδοτος. Οκτώ νουβέλες και τέσσερα ανέκδοτα*, ό.π., σ.16,17

¹⁵⁶υπόμν., Δ. Ν. Μαρωνίτης, ό.π., σ.88

παράδειγμα, που αφηγείται την ιστορία της γυναίκας του Κανδαύλη, αντλεί το υλικό της δραματικής της υπόστασης από την ιδιότυπη σχέση του μονάρχη και του πιστού υπηκόου του.¹⁵⁷

Όσον αφορά την ερμηνεία τους, μπορούν να ερμηνευτούν με βάση τρία κριτήρια. Την πλοκή του θέματος, την προέλευσή του και την οργανική σύνδεσή του με τα εξιστορούμενα γεγονότα. Ως προς το θέμα τους, υπάρχουν νουβέλες οι οποίες θυμίζουν περιπέτειες και παρουσιάζουν στοιχεία παραμυθικά και ψυχογραφικά. Μια παραμυθική ιστορία είναι του Πολυκράτη, καθώς και η ιστορία του Γύγη, που έχει προέλθει από μετάπλαση παραμυθικού υλικού, όπως το συναντάμε στην «Πολιτεία» του Πλάτωνα.

Σχετικά με την προέλευσή τους, οι περισσότερες προέρχονται από τον χώρο της Ασίας. Βέβαια, υπάρχουν και νουβέλες από τον ελληνικό χώρο, όπως της ιστορίας του Περιάνδρου και του γιού του Λυκόφρονα, ενταγμένες όμως σε ένα τυραννικό πολίτευμα με έντονα ανατολικά στοιχεία.

Τέλος, την τρίτη ομάδα νουβελών, αποτελούν οι καθαρές λογοποιίες. Σε αυτή την κατηγορία, το παραμύθι εγκαταλείπεται και το ενδιαφέρον στρέφεται προς την ανθρώπινη μοίρα, η οποία βρίσκεται σε μια μετέωρη θέση μεταξύ θείου φθόνου, κληρονομικής ενοχής και του πάθους για εξουσία. Σε αυτό το είδος εντάσσονται επτά από τις οκτώ νουβέλες, όπως επί παραδείγματι η ιστορία του Περιάνδρου και του γιου του Λυκόφρονος, καθώς και η ιστορία του Αδράστου.¹⁵⁸

Ως προς την οργανική ένταξή και τις λειτουργίες τους χωρίζονται σε τέσσερις κατηγορίες. Στις συστατικές, αιτιολογικές, παραινετικές και ιστορικές. Ο χαρακτήρας της αιτιολογικής επιχειρεί να εξηγήσει την κληρονομική ενοχή που βαραίνει ένα πρόσωπο της ιστορίας και οφείλεται σε φόνο που είχε διαπραχθεί από κάποιο πρόγονό του. Ενδεικτικό παράδειγμα αποτελεί η αρά που βαραίνει τον Κρόισο, εξαιτίας της φονικής συμπεριφοράς του προγόνου του Γύγη απέναντι στον Κανδαύλη. Από την άλλη μεριά, αποτρεπτικός είναι ο ρόλος του λόγου του Σώκλη προς τους Σπαρτιάτες στη νουβέλα των παραγράφων 91 έως 93 του Ε΄ βιβλίου. Τέλος, οι νουβέλες που συναντάμε στο Ι΄ βιβλίο των παραγράφων 29 έως 33, 34 έως 35 και 108 έως 119, ανήκουν στην κατηγορία των ιστορικών, οι οποίες προωθούν χρονολογικά της ιστορικής αφήγησης, όπως μια μάχη ή μια εκστρατεία.¹⁵⁹

¹⁵⁷ Μαρωνίτης, ό.π., σελ.85

¹⁵⁸ Μαρωνίτης, ό.π., σελ.82

¹⁵⁹ Δ. Ν. Μαρωνίτης, *Ηρόδοτος. Οκτώ νουβέλες και τέσσερα ανέκδοτα*, ό.π., σ.17-18

Εν κατακλείδι, στο σημείο αυτό αξίζει να επισημανθεί η συμβολή της νουβέλας στο ηροδότειο έργο. Μέσω των συγκεκριμένων προσθηκών, όπως διαμορφώνονται και με τον ανθρωπολογικό τους προβληματισμό, δημιουργούν τομές στην ιστορική αφήγηση. Ένα απρόσωπο ιστορικό γεγονός, ανάγεται σε συμβάν οφειλόμενο σε μια ανθρώπινη ενέργεια, δεν παρουσιάζεται πλέον ως μια απλή, στεγνή πολεμική περιπέτεια, αλλά ανάγεται σε συμβάν «γινόμενο εξ ανθρώπων». Ο ανθρωπολογικός χαρακτήρας της νουβέλας, εισέρχεται στον γραμμικό συρμό της ιστορικής αφήγησης και παρατηρούμε τον καταλυτικό ρόλο της ανθρώπινης φύσης και του μεταφυσικού ρόλου του θεού στην εξέλιξη μια πολεμικής ιστορίας.¹⁶⁰

¹⁶⁰ Μαρωνίτης, ό.π., σ.18

3.1.2. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ:

Η παρούσα υποενότητα είναι αφιερωμένη στη γνωριμία μας με το νοβελιστικό υλικό μέσω της καταγραφής του περιεχομένου του. Συνολικά ανέρχονται στις οκτώ και εντοπίζονται στο πρώτο, τρίτο, πέμπτο και ένατο βιβλίο των ιστοριών. Αναλυτικότερα, από το Α΄ βιβλίο οι νουβέλες με τις οποίες θα ασχοληθούμε εντοπίζονται στις παραγράφους 7 έως 13, 29 έως 33, 34 έως 45 και 108 έως 119. Από το Γ΄ βιβλίο έχουμε στις παραγράφους 39 έως 43, 120 έως 125 και 50 έως 53. Από το Ε΄ βιβλίο έχουμε μόνο μία νουβέλα που εντοπίζεται στις παραγράφους 91 έως 93 και άλλη μία από το Ι΄ βιβλίο, η οποία εκτείνεται στα χωρία των παραγράφων 108 έως 113.

Η πρώτη μας ιστορία εντοπίζεται στο Α΄ βιβλίο των παραγράφων 7 έως 13 και αφορά την ιστορία του Κανδαύλη, τελευταίου βασιλιά των Σαρδίων, που καταγόταν από τη γενιά των Ηρακλειδών, υιός του Μύρσου και γνωστός στους Έλληνες ως Μυρσίλος. Στο επεισόδιο παρουσιάζεται παράφορα ερωτευμένος με τη γυναίκα του την οποία θεωρούσε ως την πιο όμορφη από όλες. Την ομορφιά της επαινούσε και στον πιο έμπιστο δορυφόρο του, Γύγη. Μια μέρα, θέλοντας να τον πείσει για την ομορφιά της, του ζήτησε να τη δει κρυφά γυμνή τη ώρα που θα ξεντυνόταν πριν πέσει για ύπνο. Μάταια ο Γύγης προσπαθούσε να αποτρέψει την άπρεπη, όπως πίστευε, απόφαση του αφέντη του, ο οποίος τον καθυσήχασε πως δεν διέτρεχε κίνδυνο, γιατί ο ίδιος θα τον βοηθούσε και θα φρόντιζε όλα να γίνουν κρυφά από την βασίλισσα το βράδυ την ώρα του ύπνου. Ο Γύγης μη μπορώντας να αρνηθεί δέχτηκε, όμως ένα λάθος του τον έκανε αντιληπτό από την βασίλισσα, που αμέσως κατάλαβε ότι επρόκειτο για σχέδιο του Κανδαύλη. Θέλοντας να τον εκδικηθεί η γυναίκα δεν μίλησε, διατήρησε την ψυχραιμία της και ξάπλωσε στο κρεβάτι μαζί του.

Την επόμενη μέρα, έστειλε τους πιο έμπιστους υπηρέτες της να φωνάξουν τον Γύγη, στον οποίο έθεσε ένα δίλημμα. Ή να σκοτώσει τον Κανδαύλη και να την πάρει σύζυγο μαζί με τη βασιλεία των Λυδών, ή να πεθάνει ο ίδιος αμέσως. Ο Γύγης ύστερα από μεγάλη πίεση επέλεξε το πρώτο. Στη συνέχεια, με τις οδηγίες της βασίλισσας δολοφόνησε τον Κανδαύλη στο ίδιο ακριβώς σημείο που την είχε δει γυμνή.

Αργότερα, με την έγκριση του μαντείου προκειμένου να κατευναστούν τυχόν αντιδράσεις των Λυδών, πήρε ως σύζυγο τη γυναίκα του αφέντη του καθώς και το βασίλειό του. Έτσι έγινε ένας κρατερός βασιλιάς με δελφικό χρησμό.¹⁶¹

Η επόμενη νουβέλα των παραγράφων 29 έως 33 αφηγείται ένα επεισόδιο της ζωής του Κροίσου, πέμπτου κατά σειρά απογόνου του Γύγη και τελευταίου βασιλιά της δυναστείας των Μερμναδών. Σύμφωνα με αυτό ο Σόλων ο Αθηναίος αμέσως μόλις θέσπισε τους νόμους στους Αθηναίους και αφού τους έδωσε με όρκο για δέκα χρόνια να μην μπορούν να τους αλλάξουν, έφυγε από την Αθήνα καθώς ήθελε να γνωρίσει τον κόσμο, αλλά και για να μην τον αναγκάσουν να λύσει κάποιον από τους νόμους που είχε θεσπίσει. Έτσι βρέθηκε στις Σάρδεις, στην αυλή του Κροίσου, ο οποίος τον φιλοξένησε στα βασιλικά του ανάκτορα και τον ξεναγούσε ώστε να δει ο Σόλων όλα του τα πλούτη και να τα θαυμάσει. Αφού τον άφησε να τα δει όλα, στο τέλος τον ρώτησε, ποιόν θεωρεί τον πιο ευτυχισμένο από όλους τους ανθρώπους, με τη σιγουριά πως θα άκουγε πρώτο το δικό του όνομα. Αντιθέτως ο Σόλων, έκανε λόγο για κάποιον άλλο, για τον Τέλλο τον Αθηναίο, ο οποίος έζησε μια γεμάτη ζωή, έκανε παιδιά και εγγόνια και βρήκε λαμπρό και γενναίο θάνατο κατά τη διάρκεια μιάς μάχης. Ο Σόλων εκνεύρισε με την απάντησή του τον Κροίσο, ο οποίος του ζήτησε να του πει ποιόν θεωρούσε δεύτερο κατά σειρά πιο ευτυχισμένο, με μεγαλύτερη βεβαιότητα από την προηγούμενη, πως θα άκουγε το όνομά του. Και πάλι όμως ο Σόλων τον απογοήτευσε, αναφέροντας αυτή τη φορά τα ονόματα δυο αδελφών, του Κλεόβη και του Βίωνα, οι οποίοι ήταν ρωμαλέοι και είχαν κερδίσει δυο βραβεία σε αγώνες. Μάλιστα σε μια γιορτή που γινόταν προς τιμήν της θεάς Ήρας, έσυραν οι ίδιοι το ζυγό που μετέφερε τη μητέρα τους στο ιερό, διότι τα βόδια είχαν καθυστερήσει την πομπή και δεν είχαν έρθει στην ώρα τους από το χωράφι. Η πράξη τους αυτή, έκανε όλο τον κόσμο που ήταν συγκεντρωμένος εκεί και είχε δει το κατόρθωμά τους να τους επαινεί και να τους μακαρίζει. Η μητέρα τους γεμάτη περηφάνια για τους υιούς της, ζήτησε από την θεά για τα παιδιά της, την καλύτερη τύχη που θα μπορούσε να δοθεί σε θνητό. Ύστερα από τη γιορτή, οι νέοι κοιμήθηκαν στο ιερό και δεν ξύπνησαν ποτέ ξανά.

Ο Κροίσος για μια ακόμη φορά εξαγριώθηκε, όμως ο Σόλων τόνισε πως η εμπειρία του, του έχει διδάξει ότι στο μάκρος της ζωής του κανείς μπορεί να πάθει και να δει πολλά πράγματα που δεν θα ήθελε, όμως ο άνθρωπος είναι έρμαιο της τύχης και η

¹⁶¹ Μαρωνίτης, ό.π., σ.20-31

κάθε μέρα φέρνει και κάτι καινούριο. Θεωρούσε επίσης πως κανείς στη ζωή του δεν μπορεί να είναι αυτάρκης, είτε είναι φτωχός, είτε είναι πλούσιος. Για τον Σόλωνα ευτυχισμένος είναι ο άνθρωπος εκείνος που έχει καλό τέλος και τον συμβούλεψε πως δεν είμαστε σε θέση να αποκαλέσουμε κάποιον ευτυχισμένο εάν πρώτα δεν δούμε το τέλος του.

Ο Κροίσος δεν πήρε καμία χαρά από τα λόγια του Σόλωνα, τον θεώρησε ανίδεο, αστοιχείωτο και τον έδιωξε από το παλάτι του, πιστεύοντας πως έχει απέναντι του έναν άνθρωπο αμαθή που αγηφά όλα αυτά τα πλούτη που έχει μπροστά του.¹⁶²

Στη νουβέλα των παραγράφων 34 έως 45 του Α΄ βιβλίου, εκτείνεται το επεισόδιο της οικογενειακής τραγωδίας του Κροίσου. Μαθαίνουμε πως ο Λυδός βασιλιάς είχε δυο γιούς. Έναν κωφάλαλο, ο οποίος δεν ονοματίζεται και ο πατέρας του τον λογάριαζε ως άχρηστο, και τον Άτη, που ήταν πρώτος σε όλα. Κάποια στιγμή ο Κροίσος είδε σε όνειρο, πως ο Άτης θα πέθαινε χτυπημένος από σιδερένια αιχμή. Για να τον προφυλάξει, βιάστηκε να τον παντρέψει και του απαγόρευσε να συμμετάσχει ξανά σε πολεμικές εκστρατείες, που άλλοτε έπαιρνε μέρος ως αρχηγός των Λυδών και τέλος αποθήκευσε τα δόρατα, τα ακόντια και όλα τα πολεμικά εργαλεία, προκειμένου να μην κινδυνέψει.

Μια μέρα έφθασε στις Σάρδεις στο παλάτι του ένας άνδρας φρυγικής καταγωγής, ονόματι Άδραστος, που άθελά του είχε σκοτώσει τον αδελφό του και ο πατέρας του τον είχε διώξει από το σπίτι. Ο Άδραστος λοιπόν ζήτησε από τον Κροίσο εξαγνισμό για το έγκλημά του και ο βασιλιάς αμέσως δέχτηκε να τον βοηθήσει.

Την ίδια εποχή, στο βουνό της Μυσίας, εμφανίστηκε ένας κάπρος, ο οποίος κατέστρεφε τα σπαρτα και ο γηγενής πληθυσμός αδυνατούσε να τον αντιμετωπίσει. Μια μέρα έφθασαν στον Κροίσο αγγελιαφόροι και ζήτησαν τη βοήθεια του ιδίου και του γιού του. Ο Κροίσος εξαιτίας του ονείρου που είχε δει, φοβήθηκε και αποφάσισε να μην στείλει τον Άτη. Τους έδωσε όμως άλλη βοήθεια, στέλνοντας εξίσου ικανούς άνδρες και σκυλιά. Ο Άτης όμως δε συμφώνησε με την απόφαση του πατέρα του και επιστρατεύοντας λογικά επιχειρήματα, κατάφερε να τον πείσει. Ο Κροίσος προκειμένου να εξασφαλίσει την προστασία του, έστειλε ως φύλακά του τον Άδραστο, ο οποίος δέχτηκε καθώς θεώρησε χρέος του να ανταποδώσει στον Κροίσο

¹⁶² Μαρωνίτης, ό.π., σ.32-45

τη βοήθεια που κάποτε του είχε προσφέρει. Όμως, πάνω στον αγώνα το κοντάρι του Αδράστου αστόχησε και αντί για τον κάπρο χτύπησε θανάσιμα τον Άτη.

Ο Κροίσος βαθύτατα πληγωμένος, συνειδητοποίησε πως τόσο καιρό έτρεφε στο παλάτι του το φονιά του παιδιού του και πάνω στον πόνο του επικαλέστηκε τον Δία, ως προστάτη. Από την άλλη μεριά, ο Άδραστος γεμάτος ενοχές και μνημονεύοντας την παλιά του συμφορά, στάθηκε μπροστά στο νεκρό και πρόσφερε τον εαυτό του στον Κροίσο για σφαγή. Ωστόσο ο βασιλιάς βλέποντας το ξέσπασμά του, τον συμπόνεσε και τον άφησε να ζήσει. Ο Άδραστος όμως, μη μπορώντας να βαστάξει και άλλον ακούσιο φόνο, σφάχτηκε πάνω στον τάφο του Άτη.¹⁶³

Το Α΄ βιβλίο των ιστοριών κλείνει με τη νουβέλα των παραγράφων 108 έως 119, όπου εκτείνεται η ιστορία γέννησης και σωτηρίας του Κύρου, ιδρυτή της περσικής αυτοκρατορίας. Σύμφωνα με αυτήν, ο Αστυάγης είχε κόρη του την Μανδάνη, η οποία ήταν παντρεμένη με τον Καμβύση. Τον πρώτο χρόνο του γάμου τους ο Αστυάγης είδε ένα όνειρο που προμήνυε ότι το παιδί που θα γεννούσε η κόρη του θα του στερούσε τον θρόνο. Έτσι αποφάσισε να σκοτώσει το παιδί μόλις αυτό γεννιόταν. Μόλις η Μανδάνη γέννησε, έθεσε σε εφαρμογή το σχέδιό του. Κάλεσε αμέσως τον Άρπαγο, τον πιο έμπιστο από τους ανθρώπους του και του ζήτησε να πάρει το παιδί και να το σκοτώσει. Του άφησε όμως ρητή εντολή να το κάνει ο ίδιος. Ο Άρπαγος δέχτηκε, όμως όταν πήρε το αγόρι δεν θέλησε να το θανατώσει με το δικό του χέρι, καθώς φοβήθηκε την εκδίκηση της κόρης του Αστυάγη, η οποία θα αναλάμβανε τη θέση του πατέρα της στο θρόνο, όταν αυτός θα πέθαινε, καθώς δεν υπήρχε στην οικογένεια κάποιος άρρενας κληρονόμος. Θεώρησε όμως αναγκαίο, ο φονιάς του παιδιού να είναι κάποιο άτομο από τους ανθρώπους του Αστυάγη. Έστειλε αγγελιαφόρο σε έναν από τους βοσκούς του βασιλιά και του ζήτησε να σκοτώσει το παιδί, εναποθέτοντας το στο βουνό. Μάλιστα, τον απείλησε πως είναι διαταγή από τον Αστυάγη να το κάνει. Προκειμένου να σιγουρευτεί ότι ο βοσκός ακολούθησε τις εντολές του και σκότωσε το βρέφος, του ζήτησε να του δείξει το νεκρό παιδί. Ο βοσκός καθώς δεν είχε άλλη επιλογή δέχτηκε. Το όνομά του ήταν Μιτριδάτης. Συγχρόνως, η γυναίκα του βοσκού περίμενε να γεννήσει από ώρα σε ώρα. Ο Μιτραδάτης, πήρε το παιδί και το πήγε στο σπίτι του, όπου βρισκόταν η γυναίκα του, η οποία τον παρακάλεσε να μην το κάνει. Ο άντρας της όμως της είπε

¹⁶³ Μαρωνίτης, ό.π., σ.46-61

πως δεν έχει άλλη επιλογή. Τότε η γυναίκα πρότεινε να το κρατήσουν οι ίδιοι και στη θέση του να παρουσιάσουν το δικό τους, που είχε γεννηθεί νεκρό. Ο βοσκός δέχτηκε καθώς λυπόταν κι αυτός το νεογέννητο και η ιδέα του φάνηκε καλή. Έτσι, λοιπόν το κράτησαν και το μεγάλωσαν σαν δικό τους.

Τα χρόνια πέρασαν και όταν το παιδί είχε γίνει πια δέκα ετών, αποκαλύφθηκε η ιστορία και αναγνωρίστηκε από τον παππού του. Αφορμή αποτέλεσε ένα παιχνίδι, στο οποίο συμμετείχε ο μικρός Κύρος μαζί με άλλα παιδιά, ανάμεσα στα οποία ήταν και ο γιος του Αρτεμβάρη, ενός άντρα με ξεχωριστή θέση ανάμεσα στους Μηδούς. Πάνω στο παιχνίδι, ο υποτιθέμενος γιος του βοσκού είχε αναλάβει τον ρόλο του βασιλιά και επειδή το παιδί του Αρτεμβάρη δεν υπάκουε στις εντολές του, εκείνος του φέρθηκε με σκληρό τρόπο. Τότε, ο Αρτεμβάρης θεωρώντας μεγάλη προσβολή να φερθεί με αυτόν τον τρόπο στο γιό του το παιδί ενός βοσκού, πήγε στον Αστυάγη. Ο βασιλιάς τότε κάλεσε τον βοσκό και τον μικρό Κύρο από τον οποίο ζήτησε να απολογηθεί για αυτή του την συμπεριφορά. Η απάντηση του παιδιού, θύμισε στον Αστυάγη ελεύθερο άνθρωπο και όχι δούλο. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με τα φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά του αγοριού, έκανε τον βασιλιά να υποψιαστεί την αλήθεια. Αμέσως, έδωσε τον Αρτεμβάρη και με μια σειρά ερωτήσεων κατάφερε να κάνει τον βοσκό να του αποκαλύψει την αλήθεια.

Στη συνέχεια, ο Αστυάγης κάλεσε τον Άρπαγο και του ζήτησε να απολογηθεί, επειδή δεν είχε τηρήσει τη ρητή εντολή του. Ο Άρπαγος αντικρίζοντας τον βοσκό, θεώρησε προτιμότερο να πει την αλήθεια. Ο Αστυάγης κρύβοντας την οργή του, είπε στο Άρπαγο πως τον συγχωρεί, καθώς ένιωθε βάρος στη συνείδησή του γι' αυτό που είχε κάνει στο εγγονό του. Μάλιστα, ζήτησε να φέρει τον γιο του να παίξει και προσκαλώντας τον ίδιο σε δείπνο. Μόλις ο Άρπαγος τελείωσε το γεύμα και βεβαιώθηκε ο Αστυάγης πως ευχαριστήθηκε το φαγητό, του αποκάλυψε πως αυτό που έφαγε δεν ήταν κρέας ζώου, αλλά το κρέας του παιδιού του. Στη συνέχεια, του έδωσε ένα πανέρι στο οποίο είχε βάλει μέσα το κεφάλι και τα άκρα του. Ο Άρπαγος, διατήρησε την ψυχραιμία του, ευχαρίστησε τον βασιλιά για το γεύμα, λέγοντας πως ότι προσφέρει ο βασιλιάς είναι καλοδεχούμενο και έφυγε για το σπίτι του παίρνοντας μαζί και το πανέρι με τα απομεινάρια του παιδιού.¹⁶⁴

Η επόμενη ιστορία προέρχεται από το Γ' βιβλίο και είναι διαιρεμένη σε δύο μέρη. Το πρώτο περιέχεται στις παραγράφους 39 έως 43 και το δεύτερο στις

¹⁶⁴ Μαρωνίτης, ό.π., σελ.62-87

παραγράφους 120 έως 125. Τα χωρία εκθέτουν την ιστορία του Πολυκράτη, τυράννου της Σάμου, ο οποίος την εποχή κατά την οποία ο Καμβύσης πραγματοποιούσε εκστρατεία εναντίων της Αιγύπτου, με κίνημα είχε αναλάβει τα ηνία της εξουσίας στο νησί, αφού πρώτα σκότωσε τον έναν του αδελφό και εξόρισε τον άλλο. Με τον τρόπο αυτό έγινε ο μοναδικός κυρίαρχος. Αμέσως μετά συνήψε φιλία με τον βασιλιά της Αιγύπτου Άμαση. Με τον καιρό ολοένα η δύναμη του μεγάλωνε με ραγδαίους ρυθμούς, κατείχε ναυτική δύναμη, είχε κυριεύσει πολλές πόλεις και νησιά και γενικότερα η ευτυχία και η τύχη του άγγιζαν την υπερβολή. Όλος αυτός ο όλβος δεν έμεινε απαρατήρητος από τον Άμαση, ο οποίος του έστειλε ένα γράμμα, όπου τον συμβούλευε πως όλες οι επιτυχίες και η ευτυχία δεν ήταν καλό σημάδι και πως δεν του άρεσαν, μολονότι χαιρόταν γι' αυτόν, καθώς φοβόταν ότι προκαλούσε τον θείο φθόνο. Του πρότεινε να σκεφτεί ποιο από τα πράγματα που διαθέτε θεωρούσε πολυτιμότερο και αν το έχανε θα του προκαλούσε μεγάλη στενοχώρια. Ο Πολυκράτης, άκουσε αμέσως τη συμβουλή του φίλου του και έπραξε όπως ακριβώς του είχε γράψει. Ψάχνοντας ανάμεσα στην περιουσία του, βρήκε πως για αυτόν πολυτιμότερο ήταν ένα δαχτυλίδι. Το πήρε λοιπόν και το έριξε στο πέλαγος. Πράγματι, γυρνώντας στο σπίτι του, ένιωθε βαθύτατα δυστυχισμένος. Ύστερα από μέρες, τον επισκέφτηκε ένας ψαράς ο οποίος είχε πιάσει ένα μεγάλο ψάρι και θεώρησε χρέος και τιμή του να το δωρίσει στον βασιλιά. Οι υπηρέτες του Πολυκράτη, καθαρίζοντάς το, ανακάλυψαν στην κοιλιά του το δαχτυλίδι που είχε πετάξει ο τύραννος στη θάλασσα και του το επέστρεψαν. Τότε ο Πολυκράτης, θεωρώντας το συμβάν αυτό θείο θέλημα, έγραψε του Άμαση πως είχε η ιστορία. Τέλος, ο Άμασης, κατανοώντας πως είναι αδύνατον άνθρωπος να γλιτώσει άνθρωπο από ότι πρόκειται να του συμβεί και όντας σίγουρος πια πως το τέλος του Πολυκράτη δεν διαγραφόταν ευοίωνα, έστειλε κήρυκα με τον οποίο ζητούσε τη διάλυση της φιλίας με τον σάμιο τύραννο. Ο Άμασης, παρόλο που πόνεσε πολύ για το φίλο που έχανε, έπραξε με αυτό τον τρόπο, προκειμένου η επικείμενη συμφορά του Πολυκράτη να μην χτυπήσει και τη δική του πόρτα.

Στις παραγράφους 120 έως 125 πληροφορούμαστε από τον Ηρόδοτο τα γεγονότα που συντέλεσαν στην πτώση και το θάνατο του Σαμίου τυράννου. Η αρχή του τέλους έγινε όταν στις Σάρδεις ήταν διορισμένος από τον Κύρο, ως ύπαρχος, ο Πέρσης Οροίτης, ο οποίος χωρίς πρόδηλη αιτία άρχισε να επιθυμεί τη σύλληψη και τον αφανισμό του Πολυκράτη. Δυο γνώμες, υπήρχαν και οι οποίες προσπαθούσαν να την ερμηνεύσουν. Οι περισσότεροι ισχυρίζονταν πως σε μια συζήτηση στις βασιλικές

Πύλες ανάμεσα στον Οροίτη και έναν άλλο Πέρση, ονόματι Μητροβάτης, δημιουργήθηκε λεκτική διαμάχη κατά την οποία ο Μητροβάτης άρχισε να εμπαιξεί τον Οροίτη πως παρά τη μεγάλη δύναμή του δεν έχει κατορθώσει να λάβει υπό την κυριαρχία του το νησί της Σάμου. Άλλοι πάλι ισχυρίζονταν ότι η επιθυμία του Οροίτη για εκδίκηση είχε αφετηρία της μια προσβολή του Πολυκράτη προς το πρόσωπό του, όταν κάποτε ο Πέρσης ύπαρχος είχε στείλει κήρυκα στον τύραννο της Σάμου, για να του ζητήσει κάτι κι εκείνος τον αγνόησε.

Πάντως, όπως και να είχαν τα πράγματα, ένα ήταν το σίγουρο. Ο Οροίτης ήθελε πάση θυσία να συντρίψει τον Πολυκράτη. Μόλις λοιπόν, πληροφορήθηκε για τις φιλοδοξίες του τυράννου για απόλυτη κυριαρχία σε στεριά και θάλασσα, του έστησε δόλο προκειμένου να τον παγιδεύσει απομακρύνοντάς τον από το νησί. Έστειλε αγγελιαφόρο στον τύραννο και του ζητούσε βοήθεια, σύμφωνα με την οποία έπρεπε να τον πάρει από το μέρος όπου ζούσε, για να σώσει τη ζωή του από τον Καμβύση που τον κυνηγούσε. Σε αντάλλαγμα θα του έδινε μεγάλο μερίδιο από την περιουσία του.

Ο Πολυκράτης τότε, αγνοώντας τα μηνύματα των μαντείων, τις συμβουλές των φίλων και της κόρης του, η οποία είχε δει όνειρο που προμήνυε το θάνατο του, πραγματοποίησε το ταξίδι. Όταν έφθασε, έπεσε στην παγίδα του Οροίτη και βρήκε έναν επονείδιστο θάνατο, ξεπληρώνοντας το προφητικό όνειρο της κόρης κι επιβεβαιώνοντας τους φόβους του φίλου του Άμαση.¹⁶⁵

Το Γ' βιβλίο κλείνει με τη νουβέλα των παραγράφων 50 έως 53, όπου ο Ηρόδοτος εκθέτει επεισόδιο τη ζωής του τυράννου της Κορίνθου, Περίανδρου. Αρχικά πληροφορούμαστε πως ήταν παντρεμένος με την Μέλισσα και είχε αποκτήσει μαζί της δυο γιούς, έναν δεκαπέντε χρονών και έναν δεκαοκτώ. Στην ιστορία ονοματίζεται μόνο ο μικρότερος που λεγόταν Λυκόφρων.

Όταν ο Περίανδρος σκότωσε τη μητέρα τους, κάλεσε ο πατέρας της, Πρόκλης, που ήταν τύραννος της Επιδαύρου, τους εγγονούς του στο παλάτι όπου τους ρώτησε εάν γνωρίζουν ποιος σκότωσε τη μητέρα τους. Ο μεγαλύτερος γιος δεν έδωσε σημασία, ο μικρότερος όμως κατάλαβε αμέσως το μυστικό που ήθελε να τους αποκαλύψει ο παππούς τους. Σαν πιο ευαίσθητος πληγώθηκε τόσο πολύ που όταν γύρισε πίσω στην Κόρινθο δεν απηύθυνε ούτε μια λέξη στον πατέρα του. Ο

¹⁶⁵ Μαρωνίτης, ό.π., σ.88-107

Περίανδρος, εφόσον δε μπορούσε να καταλάβει τι ήταν εκείνο που του είχε πει ο Πρόκλης, δυσαρεστημένος με τη στάση του υιού του, τον έδιωξε από το σπίτι και έβγαλε διάταγμα με το οποίο απαγόρευε τη φιλοξενία του νέου και πως όποιος τολμούσε να τον φιλοξενήσει θα πλήρωνε πρόστιμο στον θεό Απόλλωνα. Έτσι λοιπόν ο νέος αναγκάστηκε να ζει στις στοές.

Ύστερα από μερικές μέρες, ο Περίανδρος τον συνάντησε τυχαία κι έτσι βρώμικο και νηστικό όπως τον είδε τον συμπόνεσε και με κάθε είδους επιχειρήματα προσπαθούσε να τον μεταπειθεί ώστε να γυρίσει πίσω. Ο νέος όμως παρέμενε ανένδοτος και μάλιστα με ειρωνικό τόνο, του είπε πως αφού τόλμησε να του μιλήσει, θα πρέπει να πληρώσει και αυτός πρόστιμο στον Απόλλωνα. Η απάντηση του Λυκόφρονα εκνεύρισε τόσο τον Περίανδρο, με αποτέλεσμα να τον στείλει να ζήσει στην Κέρκυρα, που τότε βρισκόταν στην επικράτειά του.

Καθώς τα χρόνια περνούσαν και ο Περίανδρος άρχισε να συνειδητοποιεί πως γερνά και πλέον δεν έχει την ίδια ισχύ όπως πρώτα. Από φόβο μήπως η εξουσία του πέσει στα χέρια άλλων και βλέποντας τον μεγάλο του υιό ανίκανο να διαχειριστεί την εξουσία, έστειλε άνθρωπο στην Κέρκυρα, προκειμένου να πείσει τον Λυκόφρονα να επιστρέψει. Και πάλι όμως ο νέος δεν δέχτηκε. Ο Περίανδρος δεν εγκατέλειψε την προσπάθεια. Αυτή τη φορά έστειλε την κόρη του να τον παρακαλέσει για την επιστροφή, αλλά και αυτή η προσπάθειά του έπεσε στο κενό.

Στο τέλος, ο Περίανδρος επιστράτευσε το τελευταίο του όπλο. Έστειλε κήρυκα ο οποίος μετέφερε στο νέο την πρόταση του Περίανδρου να τον διαδεχτεί στο θρόνο και να αναλάβει τα ηνία της εξουσίας, ενώ αυτός θα πήγαινε να ζήσει στην Κέρκυρα. Ο Λυκόφρονας, με τον όρο αυτό δέχτηκε να επιστρέψει στην Κόρινθο. Όμως, όταν οι Κερκυραίοι πληροφορήθηκαν ότι επρόκειτο να έρθει στο νησί τους ο Περίανδρος, για να το αποφύγουν, δολοφόνησαν τον Λυκόφρονα.¹⁶⁶

Στο Ε΄ βιβλίο στις παραγράφους 91 έως 93 ο ιστορικός παρεμβάλει το επεισόδιο κατά το οποίο οι Λακεδαιμόνιοι προσπάθησαν να επαναφέρουν στην Αθήνα την τυραννίδα των Πεισιστρατίδων με τον Ιππία. Αναφέρει πως οι Σπαρτιάτες βλέποντας ολοένα τη δύναμη των Αθηναίων να αυξάνεται φοβήθηκαν πως αν συνέχιζαν να έχουν ελεύθερο πολίτευμα θα γίνονταν ισοδύναμοι. Αφού λοιπόν, αποφάσισαν την παλινόρθωση της τυραννίδας, κάλεσαν τον υιό του Πεισίστρατου,

¹⁶⁶ Μαρωνίτης, ό.π., σ.108-119

Ιππία και τους υπόλοιπους συμμάχους, προκειμένου να γνωστοποιήσουν την απόφασή τους και να τους προειδοποιήσουν για τον κίνδυνο που θα διέτρεχαν εάν συνέχιζε να διοικεί τη Αθήνα ο «αχάριστος», όπως τον χαρακτήρισαν, δήμος. Οι σύμμαχοι όμως, παρότι δεν μιλούσαν φάνηκαν ενάντιοι στην πρόταση των Σπαρτιατών. Μεταξύ αυτών ένας ονόματι Σώκλης πήρε τον λόγο να μιλήσει εξ ονόματος των Κορινθίων, προκειμένου να δηλώσει την αντίθεση του αποτρέποντας τους συμμάχους να συμφωνήσουν με την πρόταση των Λακεδαιμονίων. Αρχικά, δήλωσε στους Σπαρτιάτες πως αν είχαν γνωρίσει την τυραννίδα, δεν θα επιχειρούσαν τώρα να καταλύσουν την ισοκρατία, επιβάλλοντας ένα τόσο άδικο και φονικό καθεστώς. Αποφάσισε λοιπόν να αναφερθεί σε ένα παράδειγμα τυραννικού καθεστώτος που βίωσε ο ίδιος και οι υπόλοιποι Κορίνθιοι.

Σύμφωνα με την ιστορία του Σώκλη, την εποχή κατά την οποία στην Κόρινθο κυριαρχούσαν οι Βακχιάδες, οι γάμοι γίνονταν μεταξύ των μελών της οικογένειας. Τα πράγματα άλλαξαν όταν μια Βακχιάδα, ονόματι Λάβδα, γεννήθηκε κουτσή και επειδή κανένας από την οικογένεια δεν την παντρευόταν την έδωσαν στον Ηετίωνα. Ο Ηετίωνας όμως, καθώς καθυστερούσε να γεννήσει απόγονο επισκέφτηκε το μαντείο των Δελφών. Από εκεί πήρε έναν χρησμό, σύμφωνα με τον οποίο η Λάβδα θα γεννούσε έναν υιό που θα τιμωρούσε τους Κορίνθιους. Όταν άκουσαν τον χρησμό που δόθηκε στον Ηετίωνα, κατανόησαν και το νόημα ενός παλαιότερου χρησμού, το οποίο μέχρι τότε έμενε ακατανόητο. Για να αποφύγουν οι Βακχιάδες την πρόβλεψη του χρησμού και να διατηρήσουν την εξουσία τους αποφάσισαν να θανατώσουν το βρέφος. Ωστόσο, οι προσπάθειές τους ήταν άκαρπες. Την πρώτη φορά δεν τα κατάφεραν γιατί το μωρό τους χαμογέλασε κι έτσι από οίκτο ανέβαλαν την εκτέλεση, ενώ τη δεύτερη φορά σώθηκε χάρη στη μητέρα του, η οποία είχε αντιληφθεί τα σχέδιά τους και είχε κρύψει το μωρό μέσα σε μία κυψέλη, απ' όπου πήρε και το όνομα Κύψελος.

Ο Κύψελος, όταν μεγάλωσε αποδείχτηκε σε έναν πολύ σκληρό και αδιάλλακτο τύραννο, όμως τα πράγματα έγιναν ακόμα χειρότερα, όταν τον διαδέχθηκε στο θρόνο ο γιος του Περίανδρος. Ο Περίανδρος ακολούθησε τυραννικότερη πολιτική από εκείνη του πατέρα του. Αυτό φάνηκε, όταν έστειλε στον τύραννο της Μιλήτου Θρασύβουλο, κήρυκα, προκειμένου να μάθει τι μέθοδο πολιτικής να ακολουθήσει. Ο Θρασύβουλος δεν έδωσε μια σαφή απάντηση στον κήρυκα, παρα τον πήρε στα χωράφια και άρχισε να κόβει όσα στάχυα ήταν πιο ψηλά από τα υπόλοιπα. Έτσι ο Περίανδρος θεώρησε πως το νόημα της πράξης αυτής ήταν

να σκοτώνει όσους πολίτες ξεχώριζαν. Μάλιστα, δεν δίστασε κάποια στιγμή να γυμνώσει όλες τις γυναίκες της Κορίνθου και να κάψει τα ρούχα τους για χάρη της νεκρής συζύγου του Μέλισσας, η οποία είχε φανερωθεί στο Νεκρομαντείο και είπε πως στον Κάτω Κόσμο ήταν γυμνή και κρύωνε.

Αυτή ήταν η ιστορία του Σώκλη, ο οποίος στόχευε να αποτρέψει τους συμμάχους να συμφωνήσουν με τους Σπαρτιάτες, αλλά και για να καταδείξει στους Λακεδαιμονίους, πόσο βρώμικο και άδικο θα ήταν ένα τέτοιο καθεστώς. Οι σύμμαχοι επικρότησαν ομοφώνως τα λόγια του Σώκλη κάνοντας συγχρόνως έκκληση στους Λακεδαιμονίους να μην συνεχίσουν σε αυτή τους τη θέση και να μην επιβάλλουν σε ελληνική πόλη ένα τέτοιο πολίτευμα.¹⁶⁷

Η τελευταία νουβέλα εντοπίζεται στις παραγράφους 108 έως 113 του Ι΄ βιβλίου και μας αφηγείται την ερωτική εμμονή του Ξέρξη πρώτα για τη γυναίκα του αδελφού του και στη συνέχεια για την κόρη αυτής, καθώς και τις ολέθριες επιπτώσεις που είχε για την οικογένειά του. Αναλυτικότερα, η διήγηση ξεκινά από τον καιρό που ο Ξέρξης βρισκόταν στις Σάρδεις, όπου ερωτεύτηκε τη γυναίκα του αδελφού του Μασίστη. Όμως, επειδή η γυναίκα δεν ενέδιδε και δεν ήθελε να της ασκήσει βία, βρήκε έναν άλλο τρόπο να την προσεγγίσει. Πάντρεψε τον γιο του, Δαρείο, με την Αρταΰντη την κόρη αυτής της γυναίκας. Τα πράγματα όμως άλλαξαν, όταν πηγαίνοντας στα Σούσα και φέρνοντας την κοπέλα στο παλάτι του, την ερωτεύτηκε. Όμως, η Αρταΰντη σε αντίθεση με τη μητέρα της ενέδωσε. Ύστερα από καιρό, η νόμιμη γυναίκα του Ξέρξη, Άμηστρις, χάρισε στον άντρα της ένα ένδυμα που είχε υφάνει η ίδια. Όταν το είδε η ερωμένη του, του το ζήτησε ως χάρη για τις ερωτικές υπηρεσίες. Παρ'όλη την προσπάθειά του να της το αρνηθεί, τελικά δεν τα κατάφερε αφού, απέκρυψε την αλήθεια για την προέλευσή του. Όταν η Άμηστρις είδε το πανωφόρι που είχε χάρισει στον άντρα της, δεν θύμωσε με την Αρταΰντη, αλλά έπεσε στο τραγικό σφάλμα να θεωρήσει πως η ερωμένη του ήταν η γυναίκα του Μασίστη. Η Άμηστρις δεν μίλησε, παρά περίμενε το βασιλικό γεύμα που θα παρέθετε ο άντρας της για τα γενέθλιά του και τότε του ζήτησε να της παραδώσει την γυναίκα του αδελφού του, προκειμένου να την σκοτώσει. Σύμφωνα με τον νόμο, ο βασιλιάς δεν μπορούσε να αρνηθεί οποιαδήποτε χάρη του ζητούσαν τη μέρα του γενέθλιου δείπνου του και χωρίς να αποκαλύψει την πραγματική ερωμένη του, παραδίδει τη γυναίκα του

¹⁶⁷ Μαρωνίτης, ό.π., σ.120-141

Μασίστη, προτείνοντας συγχρόνως στον αδελφό του να την ξεχάσει και πως θα του δώσει για γυναίκα την κόρη του.

Ο Μασίστης γεμάτος έκπληξη και απορία απέρριψε την πρόταση του Ξέρξη, δηλώνοντας την αγάπη και την αφοσίωσή του στη σύζυγό του. Ταυτόχρονα, όσο τα δυο αδέλφια συνομιλούσαν η Άμηστρις, κατακρεούργησε τη γυναίκα του Μασίστη και την έστειλε στο σπίτι της. Επιστρέφοντας ο Μασίστης και αντικρίζοντας τη γυναίκα του, θέλησε να πάρει εκδίκηση καταστρέφοντας τον αδελφό του. Έτσι, ύστερα από συμβούλιο και την συμφωνία των υιών του, αναχώρησαν για τα Βάκτρα, όπου μαζί με στρατό κίνησαν εναντίον του Ξέρξη. Ο βασιλιάς όμως, μαθαίνοντας το σχέδιο του αδελφού του, πρόλαβε την επανάσταση σκοτώνοντας τον Μασίστη, τους υιούς αυτού και όλους όσους συμμετείχαν στην εξέγερση.¹⁶⁸

¹⁶⁸ Μαρωνίτης, ό.π., σ. 142 - 153

3.2. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ ΣΤΙΣ ΝΟΥΒΕΛΕΣ

Ο ψυχικός και πνευματικός κόσμος του Ηρόδοτου διαμορφώθηκε στην Αλικαρνασσό, μία πόλη που αρχικά είχε γνωρίσει τον λυδικό και στη συνέχεια τον περσικό ζυγό, γεγονός το οποίο άσκησε ιδιαίτερη επίδραση στο φρόνημά του. Τα πρώτα ψήγματα πολιτικής σκέψης καθίστανται φανερά, ήδη από τα νεανικά του χρόνια. Το λεξικό της Σούδας στο λήμμα «Ηρόδοτος», πληροφορεί πως στην Αλικαρνασσό είχε παρουσιαστεί μια παράταξη που ζητούσε εθνική αυτοτέλεια και στρεφόταν κατά του Λύγδαμη. Στον σκληρό αγώνα κατά του τυράννου συμμετείχε ο Ηρόδοτος μαζί με τον θείο του Πανύασση, όπου ο πρώτος αναγκάστηκε να εκπατριστεί και να καταφύγει στη Σάμο και ο δεύτερος έχασε τη ζωή του. Αργότερα, κατά το 455 π.Χ., η παράταξη του Ηρόδοτου απέκτησε δύναμη, ο ιστορικός γυρίσε στην Αλικαρνασσό, ενώ ο Λύγδαμης εξαφανίστηκε. Ωστόσο, δεν μπόρεσε φαίνεται να συνεννοηθεί με τους συμπολίτες του, γι' αυτό εγκατέλειψε οριστικά την πατρίδα του. Μετά την ανατροπή του Λύγδαμη, αρχίζει τα ταξίδια σε όλο τον τότε γνωστό κόσμο. Η προσφορά των ταξιδιών αυτών στη πνευματική του συγκρότηση ήταν σημαντική. Η επαφή του με όλους τους λαούς του ανατολικού και ευρωπαϊκού χώρου συντέλεσαν στη διαμόρφωση της πολιτικής του συνείδησης απελευθερώνοντάς τον από την προκατάληψη, τον σωβινισμό, τη μισαλλοδοξία και εμπνέοντάς του αρετές, όπως τον σεβασμό στους νόμους, τη φιλαλήθεια, τη δικαιοσύνη, τη γενναιοδωρία και κυρίως την αγάπη στην ελευθερία.¹⁶⁹

Από όλα τα ταξίδια του, καθοριστικής σημασίας αποτέλεσαν τα χρόνια που έζησε και έγραψε στην πόλη των Αθηνών. Ανά τους αιώνες πληθώρα μελετών έχει γραφεί αναφορικά με τη συμβολή της Αθήνας τόσο στην εξέλιξη του Αλικαρνασσέα ως ιστορικού, όσο και στην πολιτική του συγκρότηση.¹⁷⁰ Αρκετά ενδιαφέρουσα είναι η απόψη του Jacoby, οποίος θέλει η φιλική του επαφή με τον κύκλο των πεφωτισμένων της εποχής εκείνης, αλλά και με τον ίδιο τον Περικλή να αποτέλεσε την μετάβαση του Ηρόδοτου από γεωγράφο σε ιστορικό.¹⁷¹ Μολονότι ο ίδιος στο έργο του δεν αναφέρει την παραμονή του στην Αθήνα, ο λόγος του προδίδει τις γνώσεις του για την πόλη και την ύπαιθρο, καθώς όλες οι περιοχές της Αττικής αποτέλεσαν το κέντρο των επιχειρήσεων των Περσικών πολέμων. Επομένως, ο

¹⁶⁹ Asheri, ό.π., σ.209

¹⁷⁰ υπόμν. Δ. Ν. Μαρωνίτης, ό.π., σ.98

¹⁷¹ Μαρωνίτης, ό.π., σ.98

ιστορικός των Μηδικών δε θα ήταν λογικό να μην έχει επισκεφθεί τις περιοχές αυτές. Το σίγουρο είναι πως ολόκληρα χωρία αφιερώνονται στην συνεισφορά της Αθήνας στη σωτηρία της Ελλάδας κατά την περίοδο των περσικών πολέμων, την οποία μάλιστα εξάγει.

Πολλοί είναι εκείνοι που τον έχουν κατηγορήσει ως ένθερμο ή φανατικό οπαδό της πολιτικής του Περικλή και του αθηναϊκού κράτους. Κρίνοντας από το έργο του, είμαστε σε θέση να υποστηρίξουμε με βεβαιότητα πως ο Ηρόδοτος ήταν υπέρμαχος της ελευθερίας και απλός θαυμαστής της Αθηναϊκής δημοκρατίας. Στα μάτια του οι «ιστορίες» παρουσιάζουν σε πολιτικό επίπεδο την πάλη μεταξύ δεσποτισμού και ελευθερίας. Ασπάζεται την ανωτερότητα των ελεύθερων πολιτευμάτων που ενεργοποιούν την ζωτικότητα των πολιτών οδηγώντας στην αύξηση της δύναμης ενός κράτους σε σύγκριση με την τυρρανίδα που καταπιέζει και αποδυναμώνει τους πολίτες.¹⁷² Χαρακτηριστικό παράδειγμα της προόδου που οφειλόταν στο ελεύθερο φρόνημα αποτελούσε η Αθήνα. Κατά τον ιστορικό, όταν η τυρρανίδα των Πεισιστρατίδων έληξε και επανιδρύθηκε η δημοκρατία με τον Κλεισθένη, άρχισε ο αγώνας για να ξαναβρεί τη θέση της μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων και παλαιών της αντιπάλων. Με τον τρόπο αυτό η Αθήνα χάρι στο πολίτευμά της έγινε υπερδύναμη. Τη θέση αυτή του Αλικαρνασσία, συναντάμε στην εναρκτήρια φράση της παραγράφου 66 του Ε΄ βιβλίου: *Ἀθῆναι, εὐδοῖσαι καὶ πρὶν μεγάλαι, τότε ἀπαλλαχθεῖσαι τυράννων ἐγίνοντο μέζονες*, καθώς και στο απόσπασμα 78 του ίδιου βιβλίου *Ἀθηναῖοι μὲν νυν ἠϋζήντο· δηλοῖ δὲ οὐ κατ' ἐν μόνον ἀλλὰ πανταχῇ ἢ ἰσηγορίῃ ὡς ἐστὶ χρῆμα σπουδαῖον, εἰ καὶ Ἀθηναῖοι τυραννεύομενοι μὲν οὐδαμῶν τῶν σφέας περιοικέοντων ἦσαν τὰ πολέμια ἀμείνους, ἀπαλλαχθέντες δὲ τυράννων μακρῶ πρῶτοι ἐγένοντο. δηλοῖ ὧν ταῦτα ὅτι κατεχόμενοι μὲν ἐθελοκάκεον ὡς δεσπότη ἐργαζόμενοι, ἐλευθερωθέντων δὲ αὐτὸς ἕκαστος ἐωυτῶ προεθυμέετο κατεργάζεσθαι.*¹⁷³ Ο Ηρόδοτος στα αποσπάσματα αυτά, ουσιαστικά πανηγυρίζει για την αύξηση της αθηναϊκής δύναμης μετά τον διωγμό των Πεισιστρατίδων. Η δημοκρατία αποτελεί καθεστώς που γεννήθηκε μετά την πτώση τους και έφθασε στο απόγειό της κατά την περίοδο των Μηδικών. Πρόκειται για ένα πολιτικό σύστημα μοναδικό που μέχρι τότε ήταν τελείως άγνωστο στον Ελληνικό κόσμο.

¹⁷² Μαρωνίτης, ό.π., σ.210

¹⁷³ Η. Strasburger, *Ο Ηρόδοτος και η Αθήνα του Περικλή*, στο *Ιστορία: Δεκατέσσερα μελετήματα για τον Ηρόδοτο*, επιμ. Αλ. Μελίστα- Γ. Σωτηροπούλου, Εκδ. Σμίλη, Αθήνα 2004, σ.247

Σύμφωνα με τον ιστορικό, η αιτία του αθηναϊκού μεγαλείου οφειλόταν σε δυο βασικές αρχές. Στην αρχή της ισηγορίας και της ισονομίας. Με τον πρώτο όρο, εννοούσε την ελευθερία τόσο σε συλλογικό όσο και σε ατομικό επίπεδο και με τον δεύτερο τη δημοκρατία.¹⁷⁴ Η στάση του ήταν ριζικά αντι-τυραννική. Θεωρούσε πως οι τύρρανοι υποτάσσουν τον ίδιο τους το λαό, καταπιέζοντας τα ατομικά του συμφέροντα, εμποδίζοντας έτσι την ανάπτυξή του. Όμως, όπως θα διαπιστώσουμε στη συνέχεια της παρούσας μελέτης, οι ίδιοι οι τύρρανοι, αλλά και οι απόγονοι τους στο τέλος πάντα ανατρέπονται.¹⁷⁵

Πλήθος τυρράνων παρελαύνει στο έργο του, όπου άλλοι ονοματίζονται ως «τύρρανοι» και άλλοι όχι. Η εθνικότητά τους δεν περιορίζεται. Δηλαδή στις νουβέλες θα δούμε και Έλληνες τυράννους, όπως τον Περίανδρο, τον Πολυκράτη, τον Κύψελο και Ανατολίτες, όπως τον Ξέρξη, τον Αστυάγη και άλλους.

Κατά κύριο λόγο το έργο του απευθυνόταν σε ένα κοινό αναγνωστών ή ακροατών σε μία περίοδο γενικότερης εχθρότητας προς την Αθήνα, πιθανόν την παραμονή του Πελοποννησιακού πολέμου. Για το λόγο αυτό, η επιδοκιμασία του στην προσφορά της Αθήνας στα γεγονότα του 480 π.Χ., δημιούργησε σε πολλούς μελετητές και ιδιαίτερα νεότερους, την εντύπωση πως ο Ηρόδοτος υπήρξε δογματικός και τυφλός θιασώτης της Αθήνας.¹⁷⁶

Αντιθέτως, η εμπειριστατωμένη μελέτη του κειμένου απορρίπτει αυτή την άποψη. Θα ήταν ουτοπικό να τον χαρακτηρίζαμε με τον τίτλο του φιλοδημοκράτη ή του φιλολιγαρχικού. Ο Ηρόδοτος δεν ασκούσε προπαγάνδα υπέρ ή κατά ενός συγκεκριμένου πολιτικού συστήματος, αλλά μέσω των ιστορικών του ερευνών προχωρούσε στην κατάδειξη των δυνατοτήτων ή των αδυναμιών διαφόρων πολιτικών συστημάτων.¹⁷⁷ Με άλλα λόγια, δεν στηλίτευε μόνο μια πόλη λόγω του ολιγαρχικού της πολιτεύματος, ούτε εκθίαζε συνεχώς την αθηναϊκή δημοκρατία. Λόγου χάρη, σε ένα ολιγαρχικό ηγεμόνα μπορούσε να καταδείξει και να αποτιμήσει με θετικό τρόπο μια ενέργειά του και από την άλλη να παρουσιάσει τα μελανά σημεία της αθηναϊκής πολιτικής. Χαρακτηριστικό παράδειγμα έγκειται στη νουβέλα που περιέχει το διάλογο μεταξύ του Κροίσου και του Σόλωνα. Η φράση του τελευταίου: *Μηδένα πρό*

¹⁷⁴Strasburger, ό.π., σ.250

¹⁷⁵J. Moles, *Ηρόδοτος και Αθήνα*, στο Εγχειρίδιο ηροδότειων σπουδών, ελλ. μετ. Κ. Δημοπούλου, Εκδ. Μεταίχμιο 2005, σ.68

¹⁷⁶ Asheri, ό.π., σ.213

¹⁷⁷S. Forsdyke, *Ελληνική ιστορία περ. 525-480 π.Χ.*, στο Εγχειρίδιο ηροδότειων σπουδών, ό.π., σ.485

τοῦ τέλους μακάριζε αποτελεί προειδοποιητικό σημάδι, όχι μόνο προς τον Κροίσο, αλλά και προς οποιονδήποτε άλλο εδραιωμένο ηγεμόνα με ιμπεριαλιστικές τάσεις. Στο σημείο αυτό ο Ηρόδοτος έμμεσα απευθύνεται στην Αθήνα, της οποίας την ηγεμονία καταδίκασε. Ενώ αποτέλεσε στο παρελθόν τη σωτηρία των ελληνικών πόλεων, στη συνέχεια τις κατέστησε φόρου υποτελείς, εγκαθιδρύοντας με τον τρόπο αυτό τυραννία.

Επομένως, ο στόχος του ήταν διδακτικός. Απευθύνεται μέσω αυτού του λόγου στους μελλοντικούς αναγνώστες, οι οποίοι βλέποντας την προφανή απεισκευσία των Αθηναίων και τη συνακόλουθη ανατροπή τους κι αυτοί με τη σειρά τους θα απέφευγαν όμοια σφάλματα.¹⁷⁸

Ένα επιπλέον θέμα που δε δίστασε να καυτηριάσει ήταν το θέμα της εθνικής ενότητας, το οποίο σύμφωνα με τον ιστορικό νοσούσε, όπως δείχνει και το παράδειγμα της Αθήνας παραπάνω. Ψέγει τον εμφύλιο σπαραγμό θεωρώντας τον ύψιστη συμφορά. Η άποψη του ιστορικού γίνεται φανερή στο απόσπασμα 31 του Θ' βιβλίου: *στάσις γὰρ ἔμφυλος πολέμου ὁμοφρονέοντος τοσοῦτω κάκιόν ἐστι ὄσῳ πόλεμος εἰρήνης.*

Επομένως, ο Αλικαρνασσεάς στη διάρκεια της συγγραφής του τεκμηρίωσε το ιστορικό του υλικό με τη βοήθεια των αθηναϊκών πηγών, πλουτίζοντας έτσι το πνεύμα του και γευόμενος τις αρετές της δημοκρατίας προβάλλοντας τα Μηδικά κρατώντας στην αφήγηση ζωντανό το μεγαλείο αυτής της πόλης. Ωστόσο, ποτέ δεν έγινε τυφλό φερέφωνο και εγκωμιαστής τόσο του Περικλή όσο και της αθηναϊκής ηγεμονίας. Το έργο του διαπνέεται από το κοσμοπολίτικο χαρακτήρα που αποκόμισε από τα ταξίδια του. Η ιστορία μοιάζει με μία σειρά αέναων γεγονότων με πρωταγωνιστές Αθηναίους, Σπαρτιάτες, Έλληνες, Βάρβαρους, δημοκράτες και τυράννους.¹⁷⁹

Η πολιτική σκέψη του ιστορικού εκφράζεται μέσω της επιλογής συγκεκριμένων ιστορικών δεδομένων με στόχο την ανάδειξη της αξίας της πολιτικής ελευθερίας.¹⁸⁰ Δεν ενδιαφέρθηκε για μία απλή καταγραφή ενός γεγονότος, αλλά έχοντας ως γνώμονα την πολιτική του διορατικότητα, διαμόρφωσε την ιστορία για να

¹⁷⁸ Moles, ό.π..68,69

¹⁷⁹ Μαρωνίτης, ό.π., σ.102,103

¹⁸⁰ Kurt A. Raaflaub, *Φιλοσοφία, επιστήμη, πολιτική. Ο Ηρόδοτος και οι πνευματικές τάσεις της εποχής του*, στο Εγχειρίδιο ηροδότειων σπουδών, ό.π., σ.167

φωτίζει πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα της εποχής του. Ωστόσο, κατά την εξιστόρησή τους δεν ακολούθησε έναν συμβατικό αφηγηματικό τρόπο. Κατέφυγε στη χρήση παρεκβάσεων, όπου εστίασε τη μελέτη του στην κατάδειξη της τυραννικής και απολυταρχικής εξουσίας προσωποποιώντας την. Κύριο μέλημα ήταν να εμφυσήσει στο κοινό πολιτική και ιστορική συνείδηση, προκειμένου να εκπαιδευτεί και να προετοιμαστεί για τις μεγάλες εξελίξεις του παρόντος και του μέλλοντος.¹⁸¹

Εξετάζοντας το νοβελιστικό υλικό διαπιστώνουμε μια κοινή γραμμή στην οποία εδράζεται η αφήγησή του. Ένας πρώτος άξονας αφορά στην κατάδειξη των τρόπων και των μέσων τα οποία επιστράτευε ο εκάστοτε ηγεμόνας προκειμένου να περισώσει, να διατηρήσει και να εδραιώσει την τυραννική του αρχή. Η νουβέλα που συναντάμε στο Α' βιβλίο στις παραγράφους 7 έως 13, εξιστορεί τον τρόπο με τον οποίο πέρασε η ηγεμονία των Ηρακλειδών στα χέρια της γενιά του Κροίσου, τους Μερμνάδες. Η μετατόπιση της εξουσίας από τη μία δυναστεία στη άλλη εδράζεται σε ένα φονικό. Ο Γύγης δολοφονεί τον αφέντη του Ηρακλείδη Κανδαύλη ιδρύοντας έτσι την έσχατη λυδική δυναστεία με τελευταίο βασιλιά της τον Κροίσο. Στη συγκεκριμένη νουβέλα διαφαίνεται ένα αντιπροσωπευτικό μοντέλο του εξουσιαστικού συστήματος της Ανατολής, όπου ο απόλυτος μονάρχης τυφλωμένος από την εξουσία και το υπερβολικό ερωτικό του πάθος προκαλεί τη σύγκρουσή του με τον πιστό δορυφόρο του και επηρεάζεται καταλυτικά από αυτή. Η εξουσιαστική πολιτική, όπως την ακολουθεί ο μονάρχης καταλήγει στο φόνο, ο οποίος θεωρείται μοναδική λύση. Μέσω της νουβέλας αυτή ο Ηρόδοτος παρουσιάζει τα μέσα που μετέρχεται η τυραννική εξουσία, η οποία αποκλείει τον πολίτη από το δικαίωμα της ελεύθερης εκλογής και επιχειρηματολογίας. Το γεγονός μαρτυρούν τα ακόλουθα χωρία: *Γύγη, οὐ γάρ σε δοκέω πείθεσθαι μοι λέγοντι περὶ τοῦ εἶδος τῆς γυναικός (ὅττα γὰρ τυγχάνει ἀνθρώποισι ἐόντα ἀπιστότερα ὀφθαλμῶν), ποίει ὅκως ἐκείνην θεήσσαι γυμνήν. ὁ δὲ μέγα ἀμβώσας εἶπε· Δέσποτα, τίνα λέγεις λόγον οὐκ ὑγιέα, κελύων με δέσποιναν τὴν ἐμὴν θεήσασθαι γυμνήν; ἅμα δὲ κιθῶνι ἐκδυομένῳ συνεκδύεται καὶ τὴν αἰδῶ γυνή. πάλαι δὲ τὰ καλὰ ἀνθρώποισι ἐξέύρηται, ἐκ τῶν μανθάνειν δεῖ· ἐν τοῖσι ἐν τόδε ἐστί, σκοπέειν τινὰ τὰ ἐωυτοῦ. ἐγὼ δὲ πείθομαι ἐκείνην εἶναι πασέων γυναικῶν καλλίστην, καί σεο δέομαι μὴ δέεσθαι ἀνόμων. ὁ μὲν δὴ λέγων τοιαῦτα ἀπεμάχετο, ἀρρωδέων μὴ τί οἱ ἐξ αὐτῶν γένηται κακόν. ὁ δ' ἀμείβετο τοισίδε· Θάρσει, Γύγη, καὶ μὴ φοβεῦ μήτε ἐμέ, ὥς σεο πειρώμενος λέγω λόγον τόνδε, μήτε γυναῖκα τὴν ἐμὴν, μὴ τί τοι ἐξ αὐτῆς γένηται βλάβος· ἀρχὴν γὰρ ἐγὼ μηχανήσομαι οὕτω ὥστε μηδὲ μαθεῖν μιν ὀφθεῖσαν ὑπὸ σεῦ. ἐγὼ γάρ σε ἐς τὸ οἴκημα ἐν τῷ κοιμώμεθα ὄπισθε τῆς*

¹⁸¹Kurt A. Raaflaub, ὁ.π., σ.167,168

άνοιγομένης θύρης στήσω· μετὰ δ' ἐμὲ ἐσελθόντα παρέσται καὶ ἡ γυνὴ ἢ ἐμὴ ἐς κοῖτον. κεῖται δὲ ἀγχοῦ τῆς ἐσόδου θρόνος· ἐπὶ τοῦτον τῶν ἱματίων κατὰ ἓν ἕκαστον ἐκδύνουσα θήσει καὶ κατ' ἡσυχίην πολλὴν παρέξει τοι θεήσασθαι. ἐπεὰν δὲ ἀπὸ τοῦ θρόνου στίχη ἐπὶ τὴν εὐνὴν κατὰ νότου τε αὐτῆς γένη, σοὶ μελέτω τὸ ἐνθεῦτεν ὄκως μὴ σε ὄψεται ἰόντα διὰ θυρέων¹⁸², ὅπου ο Γύγης παρακαλεῖ τον κύριό του να μη προβεί στη διαταγή του να δει γυμνή τη γυναίκα του. Στη συνέχεια, παρουσιάζεται για άλλη μία φορά η μάταιη προσπάθεια του Γύγη να πείσει τη σύζυγο του βασιλιά να αλλάξει γνώμη. Οι στίχοι που ακολουθούν φανερόνουν την ικετευτική ἀπόκριση του Γύγη στο δίλημμα της βασίλισσας.¹⁸³ Η αχρηστία λοιπόν της πειθούς οδηγεί τους υπηκόους σε μία νέα ρυθμιστική αρχή, στην ανάγκη. Η «αἵρεσις» του Γύγη θυμίζει έντονα την παραδειγματική εκλογή του Ηρακλή μπροστά στο δίστρατο της αρετῆς και της κακίας. Με άλλα λόγια, πρόκειται για τη λογική και ηθική ευαισθησία του ανθρώπου που του επιτρέπουν να επιλέξει ανάμεσα στο δύσκολο καλό και στο εύκολο κακό. Μόνη διαφορά στην περίπτωση της νουβέλας είναι πως ο ήρωας δεν βρίσκεται σε πραγματικό δίλημμα, ἀλλά σε μονόδρομο. Οι δύο επιλογές συνεπάγονται το φόνο. Να σκοτωθεῖ ἢ να σκοτώσει; Το πολιτικό και πολιτιστικό περιβάλλον μέσα στο οποίο ζει ο Γύγης δεν του επιτρέπει την ελεύθερη εκλογή, παρά του την υπαγορεύει.¹⁸⁴

Μία ἄλλη νουβέλα στην οποία παρουσιάζονται ἀπὸ τον ιστορικό τα μέσα που χρησιμοποιεῖ ο δεσποτισμός, ὅταν απειλεῖται η κυριαρχία του, τη συναντάμε στο βιβλίο Ι' στις παραγράφους 108 ἔως 113, που μας αφηγείται το ερωτικό πάθος του Ξέρξη τα αποτελέσματα του οποίου ἦταν ολέθρια τόσο για τη ζωὴ των οικείων του ὅσο και για τον ἀπλό λαό. Προς το τέλος της αφήγησης ο Ηρόδοτος διηγείται τις ἐνέργειες του Μασίστη, ἀδελφού του Ξέρξη, ὅταν ἀντίκρισε το κατακρεουργημένο σῶμα της γυναίκας του. Την ἐκδίκηση βρήκε στο πρόσωπο ορισμένων ἀγανακτισμένων Βακτριῶν και Σακῶν που θέλοντας να ἀνατρέψουν το μονάρχη ξεσήκωσαν το λαό σε ἐπανάσταση. Ὅπως ἦταν φυσικό μία τυραννική κυβέρνηση προκειμένου να καταστείλει τη λαϊκὴ ἐξέγερση, για ἄλλη μία φορά ἐπιστράτευσε το

¹⁸² Ηρ. 1, 8,9

¹⁸³ Ηρ. 1, 11 ἢ γὰρ Κανδαύλεα ἀποκτείνεις ἐμὲ τε καὶ τὴν βασιλῆην ἔχε τὴν Λυδῶν, ἢ αὐτὸν σε αὐτίκα οὕτω ἀποθνήσκειν δεῖ, ὡς ἂν μὴ πάντα πειθόμενος Κανδαύλη τοῦ λοιποῦ ἴδῃς τὰ μὴ σε δεῖ. ἀλλ' ἦτοι κείνόν γε τὸν ταῦτα βουλευσάντα δεῖ ἀπόλλυσθαι ἢ σὲ τὸν ἐμὲ γυμνὴν θεησάμενον καὶ ποιήσαντα οὐ νομιζόμενα. ὁ δὲ Γύγης τέως μὲν ἀπεθώμαζε τὰ λεγόμενα, μετὰ δὲ ἰκέτευε μὴ μιν ἀναγκαίῃ ἐνδέειν διακρῖναι τοιαύτην αἴρεσιν. οὐκ ᾧν δὴ ἔπειθε, ἀλλ' ὥρα ἀναγκαίην ἀληθέως προκειμένην ἢ τὸν δεσπότηα ἀπολλύναι ἢ αὐτὸν ὑπ' ἄλλων ἀπόλλυσθαι· αἰρέεται αὐτὸς περιεῖναι. ἐπειρώτα δὴ λέγων τάδε· Ἐπεὶ με ἀναγκάζεις δεσπότηα τὸν ἐμὸν κτείνειν οὐκ ἐθέλοντα, φέρε ἀκούσω, τέφω καὶ τρόπῳ ἐπιχειρήσομεν αὐτῶ. ἢ δὲ ὑπολαβοῦσα ἔφη· Ἐκ τοῦ αὐτοῦ μὲν χωρίου ἢ ὁρμὴ ἔσται ὅθεν περ καὶ ἐκεῖνος ἐμὲ ἐπέδεδεξτο γυμνὴν, ὑπνωμένῳ δὲ ἢ ἐπιχειρήσεις ἔσται.

¹⁸⁴ Μαρωνίτης, ὁ.π., .σ.222-223

μοναδικό της όπλο, τη σφαγή, τον φόνο, τον θάνατο όλων όσων επιχειρήσαν την ανατροπή της.¹⁸⁵ Το ακόλουθο απόσπασμα το επιβεβαιώνει: *ιδὼν δὲ διεφθαρμένην τὴν γυναῖκα, αὐτίκα μετὰ ταῦτα συμβουλευσάμενος τοῖσι παισὶ ἐπορεύετο ἐς Βάκτρα σὺν τε τοῖσι ἐωυτοῦ υἱοῖσι καὶ δὴ κού τισι καὶ ἄλλοισι ὡς ἀποστήσων νομὸν τὸν Βάκτριον καὶ ποιήσων τὰ μέγιστα κακῶν βασιλέα. ἀλλὰ γὰρ Ξέρξης πυθόμενος ταῦτα ἐκεῖνον πρήσσοντα πέμψας ἐπ' αὐτὸν στρατιὴν ἐν τῇ ὁδῷ κατέκτεινε αὐτὸν τε ἐκεῖνον καὶ τοὺς παῖδας αὐτοῦ καὶ τὴν στρατιὴν τὴν ἐκεῖνου.*¹⁸⁶ Μάλιστα, ο Ξέρξης δεν αρκείται στην καταστολή της εξέγερσης δολοφονώντας τα μέλη της, αλλά χωρίς ίχνος ενδιασμού και με παντελή έλλειψη αδελφικής αγάπης, εκτελεί τον Μασίστη. Στη νουβέλα λοιπόν αυτή εισάγεται το θέμα της πολιτικής αναταραχής και η απειλή της ανατροπής μιας δεσποτικής εξουσίας που καταπνίγεται με τον αφανισμό ο οποίος συμβολίζει την πολιτική σφαγή που μετέρχεται κάθε τύραννος προκειμένου να αποφύγει την ανατροπή του.

Στον κοινό άξονα των μέτρων που προαναφέρθηκαν, εντάσσεται η νουβέλα του Α' βιβλίου, των παραγράφων 108 έως 119, όπου περιγράφεται η ιστορία του Αστυάγη, ο οποίος σε όνειρο είδε ότι ο αγέννητος γιός της θυγατέρας του θα του στερούσε τον βασιλικό θρόνο.¹⁸⁷ Το μοντέλο του άσπλαχνου και αιμοσταγούς τυράννου επιβεβαιώνεται για ακόμη μια φορά. Ο δεσπότης δεν παρουσιάζεται με τις ψυχικές αρετές ενός απλού πολίτη. Το γεγονός ότι θα γινόταν παππούς δε έδειξε να τον έχει απασχολήσει. Για έναν ηγεμόνα οι σχέσεις αίματος δεν έχουν καμία απολύτως σημασία. Η εξουσία και η παραμονή του σε αυτήν φαντάζει ο μοναδικός σκοπός της ζωής του.

Ο Αστυάγης λοιπόν, δίχως το παραμικρό ίχνος ανθρωπιάς προς την κόρη και τον εγγονό του, τον οποίο βλέπει ως εμπόδιο της βασιλείας του, έδωσε διαταγή να τον σκοτώσουν. Ωστόσο, το βρέφος χάρη σε ένα βοσκό και στη γυναίκα του επιβίωσε και μέχρι τα δέκα του χρόνια ζούσε και μεγάλωνε μαζί τους χωρίς να γνωρίζει την αληθινή του καταγωγή. Όταν όμως έγινε δέκα χρονών η αλήθεια αποκαλύπτεται μέσω ενός τυχαίου περιστατικού. Μια μέρα έπαιζε με τα υπόλοιπα παιδιά του χωριού ένα παιχνίδι στο οποίο επιλέχθηκε για τον ρόλο του βασιλιά. Τότε ο μικρός Κύρος όρισε τα άλλα παιδιά να χτίσουν ένα σπίτι. Όταν ένα από αυτά δε δέχθηκε να

¹⁸⁵ Μαρωνίτης, ό.π., σ. 230

¹⁸⁶ Ηρ. 9, 113

¹⁸⁷ Ηρ. 1, 108 Συνοικεούσης δὲ τῷ Καμβύσῃ τῆς Μανδάνης ὁ Αστυάγης τῷ πρώτῳ ἔτει εἶδε ἄλλην ὄψιν· ἐδόκεε οἱ ἐκ τῶν αἰδοίων τῆς θυγατρὸς αὐτῆς φῦναι ἄμπελον, τὴν δὲ ἄμπελον ἐπισχεῖν τὴν Ἀσίην πᾶσαν» «ἐκ γάρ οἱ τῆς ὄψιος τῶν μάγων οἱ ὄνειροπόλοι ἐσήμαινον ὅτι μέλλοι ὁ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ γόνος βασιλεύσειν ἀντὶ ἐκεῖνου.

υπακούσει στο καθήκον που του είχε επιβληθεί, ο Κύρος του φέρθηκε σαν πραγματικός ηγεμόνας, μαστιγώνοντας τον άγρια. Στη συνέχεια, όταν τον κάλεσαν να απολογηθεί για την πράξη του στον Αστυάγη, μίλησε με θάρρος και ελεύθερο πνεύμα, σα να ήταν πραγματικός βασιλιάς, με τα ακόλουθα λόγια: *Ἵδός ποτα, ἐγὼ δὴ ταῦτα τοῦτον ἐποίησα σὺν δίκῃ· οἱ γὰρ με ἐκ τῆς κόμης παῖδες, τῶν καὶ ὄδε ἦν, παίζοντες σφέων αὐτῶν ἐστήσαντο βασιλέα· ἐδόκεον γὰρ σφι εἶναι ἐς τοῦτο ἐπιτηδεότατος. οἱ μὲν νυν ἄλλοι παῖδες τὰ ἐπιτασσόμενα ἐπετέλεον, οὗτος δὲ ἀνηκούστεέ τε καὶ λόγον εἶχε οὐδένα, ἐς ὃ ἔλαβε τὴν δίκην. εἰ ὧν δὴ τούτου εἶνεκεν ἄξιός τευ κακοῦ εἰμι, ὄδε τοι πάρεμι.*¹⁸⁸ Το γεγονός αυτό αποτέλεσε για τον ιστορικό αφορμή να μας παρουσιάσει τη φύση του μονάρχη. Το παιδί μολονότι δε γνώριζε ποιος πραγματικά ήταν, πάνω στο παιχνίδι φέρθηκε ως πραγματικός τύραννος. Κι ένας πραγματικός τύραννος δε διστάζει να τιμωρήσει με τον πιο βάνανσο τρόπο όσους αμφισβητήσουν ή απειλήσουν την αρχή του. Με το ίδιο ακριβώς τρόπο έδρασε στη συνέχεια της ιστορίας ο Αστυάγης, ο οποίος επέλεξε μια αποτρόπαια τιμωρία για τον Άρπαγο επειδή δεν τήρησε τη διαταγή του. Σκότωσε, τεμάχισε και έψησε τον δεκατριάχρονο μοναχογιό του Αρπάγου και στη συνέχεια τον κάλεσε σε δείπνο. Εκεί, δίχως να του αποκαλύψει την αλήθεια, του πρόσφερε ως γεύμα το νεκρό του παιδί και αφού χόρτασε και ευχαριστήθηκε, την αποκάλυψε. Τότε ο Άρπαγος κρύβοντας τον βαθύ του πόνο, μάζεψε τα απομεινάρια του παιδιού του, ευχαρίστησε τον βασιλιά και έφυγε.¹⁸⁹

Εν κατακλείδι, στη νουβέλα αυτή σκιαγραφείται με έντονο τρόπο το κοσμοείδωλο και η νοοτροπία των τυράννων που έρχεται σε πλήρη αντίθεση προς τις ηθικές αρετές, όπως τις γνωρίζουμε σήμερα. Στην κοινωνία αυτή δεν υπήρχε το παραμικρό ψήγμα ελευθερίας και επιλογής. Όπως ο Γύγης έτσι και ο Άρπαγος ουσιαστικά δε βρίσκεται σε κανένα δίλημμα. Δεν έχει καμία δυνατότητα επιλογής. Η θα σκότωνε κατόπιν διαταγής το βασιλικό βρέφος και θα θεωρείτο φονιάς από την κόρη του Αστυάγη, ή δε θα το θανάτωνε και η τιμωρία του θα ήταν σκληρή, όπως

¹⁸⁸ Ηρ. 1, 115

¹⁸⁹ Ηρ. 1, 119 Αστυάγης δέ, ὡς οἱ ἀπίκετο ὁ Ἀρπάγου παῖς, σφάξας αὐτὸν καὶ κατὰ μέλεα διελὼν τὰ μὲν ὤπτῃσε, τὰ δὲ ἤψῃσε τῶν κρεῶν, εὐτύκα δὲ ποιησάμενος εἶχε. ἐπεῖτε δὲ τῆς ὥρης γινομένης τοῦ δείπνου παρήσαν οἱ τε ἄλλοι δαιτυμόνες καὶ ὁ Ἀρπαγος, τοῖσι μὲν ἄλλοισι καὶ αὐτῷ Ἀστυάγει παρεπιθέατο τράπεζαι ἐπίπλειαι μηλέων κρεῶν, Ἀρπάγῳ δὲ τοῦ παιδὸς τοῦ ἐωυτοῦ, πλὴν κεφαλῆς τε καὶ ἄκρων χειρῶν τε καὶ ποδῶν, τάλλα πάντα· ταῦτα δὲ χωρὶς ἔκειτο ἐπὶ κανέῳ κατακεκαλυμμένα. ὡς δὲ τῷ Ἀρπάγῳ ἐδόκεε ἄλις ἔχειν τῆς βορῆς, Ἀστυάγης εἵρετό μιν εἰ ἠσθεῖη τι τῆ θοῖνῃ. φαμένου δὲ Ἀρπάγου καὶ κάρτα ἠσθηναὶ παρέφερον τοῖσι προσέκειτο τὴν κεφαλὴν τοῦ παιδὸς κατακεκαλυμμένην καὶ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας, Ἀρπαγον δὲ ἐκέλευον προσστάντες ἀποκαλύπτειν τε καὶ λαβεῖν τὸ βούλεται αὐτῶν. πειθόμενος δὲ ὁ Ἀρπαγος καὶ ἀποκαλύπτων ὄρᾳ τοῦ παιδὸς τὰ λείμματα· ἰδὼν δὲ οὔτε ἐξεπλάγη ἐντὸς τε ἐωυτοῦ γίνεται. εἵρετο δὲ αὐτὸν ὁ Ἀστυάγης εἰ γινώσκοι ὅτευ θηρίου κρέα βεβρώκοι. ὁ δὲ καὶ γινώσκων ἔφη καὶ ἀρεστὸν εἶναι πᾶν τὸ ἂν βασιλεὺς ἔρῃ.

συνέβη. Η ιστορία επιβεβαιώνει πως ένας τύραννος είναι ικανός να προβεί σε οποιοδήποτε ειδικό έγκλημα εναντίον ανεξαιρέτως εκείνου που θα απειλήσει ή θα αμφισβητήσει την εξουσία του.

Στο ίδιο μοτίβο κινείται και η ιστορία του Πολυκράτη, του τυράννου της Σάμου, που εκτυλίσσεται στις παραγράφους 39 έως 43 και 120 έως 125 του Γ' βιβλίου, ο οποίος ανέλαβε τα ηνία της εξουσίας σκοτώνοντας πρώτα τον αδελφό του Παντάγνωτο και εξορίζοντας τον άλλο, που άκουγε στο όνομα Συλοσώντας, εξασφαλίζοντας έτσι την απόλυτη εξουσία στο νησί.¹⁹⁰ Ο Πολυκράτης μέσα από μια σειρά δόλιων και επονείδιστων ενεργειών διαφέντευσε πόλεις και νησιά αγγίζοντας την ευτυχία. Ωστόσο κάποια στιγμή από θύτης έγινε το θύμα μίας άλλης δεσποτικής παρουσίας. Του πέρση υπάρχου Οροίτη, ο οποίος είχε διοριστεί από τον Κύρο στις Σάρδεις. Ο Οροίτης χωρίς πρόδηλη αιτία άρχισε να επιθυμεί τη σύλληψη και τον αφανισμό του Πολυκράτη. Την εποχή εκείνη υπήρχαν δύο γνώμες που προσπαθούσαν να ερμηνεύσουν αυτή την αιτία. Σύμφωνα με την πρώτη η συντριβή του ήταν μια πράξη εκδίκησης του Πέρση Υπάρχου λόγω μίας προσβολής του τυράννου της Σάμου, προς το πρόσωπό του. Σύμφωνα με αυτήν, όταν κάποτε ο Υπάρχος είχε στείλει κήρυκα στη Σάμο για να ζητήσει κάτι, εκείνος τον αγνόησε περιφρονώντας με τον τρόπο αυτό τη δύναμη του Οροίτη^{191 192}

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυθαιρεσίας και εκφυλισμού στον οποίο μπορεί να οδηγηθεί μια τυραννική ηγεσία αποτελεί η περίπτωση των Κυψελίδων της Κορίνθου. Στις παραγράφους 91 έως 93 του Ε' βιβλίου ο Ηρόδοτος παρεμβάλλει μία παρέκβαση κατά την οποία αφηγείται τις προσπάθειες της Σπάρτης να επιβάλουν με τη βία την επιστροφή του Αθηναίου τυράννου Ιππία.¹⁹³ Πιο συγκεκριμένα, οι Λακεδαιμόνιοι βλέποντας ολοένα τη δύναμη των Αθηναίων να αυξάνεται, φοβήθηκαν πως αν συνέχιζαν να έχουν ελεύθερο πολίτευμα θα γίνονταν ισοδύναμοι.

¹⁹⁰ Ηρ. 3, 39 Καὶ τὰ μὲν πρῶτα τριχῆ δασάμενος τὴν πόλιν τοῖσι ἀδελφοῖσι Πανταγνώτῳ καὶ Συλοσῶντι ἔνειμε, μετὰ δὲ τὸν μὲν αὐτῶν ἀποκτείνας, τὸν δὲ νεώτερον Συλοσῶντα ἐξέλασας ἔσχε πᾶσαν Σάμον, ἔχων δὲ ξεινὴν Ἀμάσι τῷ Αἰγύπτου βασιλεῖ συνεθήκατο, πέμπων τε δῶρα καὶ δεκόμενος ἄλλα παρ' ἐκείνου.

¹⁹¹ Μαρωνίτης, ὀ.π., .σ.88-107

¹⁹² Ηρ. 3, 121 οἱ δὲ ἐλάσσονες λέγουσι πέμπσαι Ὀροίτεα ἐς Σάμον κήρυκα ὅτευ δὴ χρήματος δεησόμενον (οὐ γὰρ ὄν δὴ τοῦτό γε λέγεται), καὶ τὸν Πολυκράτεια τυχεῖν κατακείμενον ἐν ἀνδρεῶνι, παρεῖναι δὲ οἱ καὶ Ἀνακρέοντα τὸν Τήιον· καὶ κως εἶτε ἐκ προνοίης αὐτὸν κατηλογέοντα τὰ Ὀροίτεω πρήγματα, εἶτε καὶ συντυχίη τις τοιαύτη ἐπεγένετο· τὸν τε γὰρ κήρυκα τὸν Ὀροίτεω παρελθόντα διαλέγεσθαι καὶ τὸν Πολυκράτεια (τυχεῖν γὰρ ἀπεστραμμένον πρὸς τὸν τοῖχον) οὔτε μεταστραφῆναι οὔτε τι ὑποκρίνασθαι».

¹⁹³ R. Bichler, R. Rolinger, *Ηρόδοτος Εισαγωγή στο έργο του*, ελλ. μετ. Μ. Καίσαρ, Αθήνα 2006, Εκδόσεις Καρδαμίτσα, σ.118

Αποφάσισαν λοιπόν, να παλινорθώσουν την τυραννίδα στους Αθηναίους, με τον Ιππία. Στη συνέχεια, κάλεσαν τον γιο του Πεισίστρατου, καθώς και τους άλλους συμμάχους, προκειμένου να τους γνωστοποιήσουν την απόφασή τους και να τους καταστήσουν σαφές τον κίνδυνο που θα διέτρεχαν όλοι τους, εάν συνέχιζε να διοικεί τη Αθήνα ο «αχάριστος», όπως τον χαρακτήρισαν, δήμος.^{194 195}

Οι σύμμαχοι όμως, παρότι δεν μιλούσαν φάνηκαν ενάντιοι στην πρόταση των Σπαρτιατών. Μεταξύ αυτών, ένας ονόματι Σώκλης πήρε τον λόγο εξ ονόματος των Κορινθίων, προκειμένου να δηλώσει την αντίθεση του και να αποτρέψει τους υπόλοιπους συμμάχους να συμφωνήσουν αναφορικά με την επιβολή της τυραννίας στους Αθηναίους. Ο ιστορικός αποδίδει στον Σώκλη έναν λόγο μέσω του οποίου εκτείνονται θρυλικές πληροφορίες για τους Κυψελίδες σε σημείο να αποτελεί παραδειγματική κριτική της τυραννίδας, σε πλήρη εναρμόνιση με την αξιολόγηση των αρνητικών πλευρών της μοναρχικής εξουσίας. Σύμφωνα με την ιστορία, η Κόρινθος είχε κάποτε μια ολογαρχική διακυβέρνηση η οποία προκειμένου να διατηρήσει την κληρονομική αρχή της και να μην περάσει σε άλλον, δε δίστασε να προβεί σε αιμομειξίες μεταξύ των μελών της, αδιαφορώντας πλήρως για τυχών βιολογικές και ηθικές συνέπειες.¹⁹⁶ Στο πλαίσιο αυτής της διακυβέρνησης η οικογένεια των Βακχιάδων είχε ηγετικό ρόλο στη διοίκηση της Κορίνθου. Πράξεις βίας, αδικίας, εκμετάλλευσης και σεξουαλικής διαστροφής σφράγισαν την εικόνα του Κύψελου και του γιού του Περίανδρου, οι πράξεις του οποίου υπήρξαν αναίσχυντες και αποτρόπαιες εναντίον του λαού του.¹⁹⁷ Επί παραδείγματι, γίνεται αναφορά δύο γεγονότων τα οποία αποδείκνυαν την τυραννική πολιτική του εναντίον του απλού και ανυπεράσπιστου λαού. Λέγεται πως όταν ανέλαβε την εξουσία έστειλε κήρυκα στον τύραννο της Μιλήτου, Θρασύβουλο, προκειμένου να πάρει πληροφορίες για τη μέθοδο πολιτικής που έπρεπε να ακολουθήσει. Ο Θρασύβουλος τότε, τον πήρε στα

¹⁹⁴ Ηρ. 5, 91 Τότε δὲ ὡς ἀνέλαβον οἱ Λακεδαιμόνιοι τοὺς χρησμοὺς καὶ τοὺς Ἀθηναίους ὄρων ἀξιομένους καὶ οὐδαμῶς ἐτοίμους ἔοντας πείθεσθαι σφίσι, νόφ λαβόντες ὡς ἐλευθερον μὲν ἐὼν τὸ γένος τὸ Ἀττικὸν ἰσόρροπον τῷ ἑαυτῶν ἂν γίνοιτο, κατεχόμενον δὲ ὑπὸ τυραννίδος ἀσθενὲς καὶ πειθαρχέεσθαι ἔτοιμον, μαθόντες [δὲ] τούτων ἕκαστα μετεπέμποντο Ἰππίην τὸν Πεισιστράτου ἀπὸ Σιγείου τοῦ ἐν Ἑλλησπόντῳ [ἐς ὃ καταφεύγουσι οἱ Πεισιστρατίδαι]

¹⁹⁵ Ηρ. 5, 91 ἐπαρθέντες γὰρ κιβδήλοισι μαντήιοισι ἄνδρας ξείνους ἔοντας ἡμῖν τὰ μάλιστα καὶ ἀναδεκομένους ὑποχειρίας παρέξιν τὰς Ἀθήνας, τούτους ἐκ τῆς πατρίδος ἐξηλάσαμεν, καὶ ἔπειτα ποιήσαντες ταῦτα δήμῳ ἀχαρίστῳ παρεδώκαμεν τὴν πόλιν, ὃς ἐπεῖτε δι' ἡμέας ἐλευθερωθεὶς ἀνέκυψε, ἡμέας μὲν καὶ τὸν βασιλέα ἡμέων περιβρίσας ἐξέβαλε, δόξαν δὲ φύσας αὐξάνεται.

¹⁹⁶ Ηρ., 5, 92 Κορινθίοισι γὰρ ἦν πόλιος κατάστασις τοιήδε· ἦν ὀλιγαρχίη, καὶ φοῦτοιϝ Βακχιάδαι καλεόμενοι ἔνεμον τὴν πόλιν, ἐδίδοσαν δὲ καὶ ἡγοντο ἐξ ἀλλήλων.

¹⁹⁷ Bichler, Rolinger, ὁ.π., σ. 118 -119

χωράφια και άρχισε να κόβει όσα στάχυα ήταν ψηλότερα από τα υπόλοιπα¹⁹⁸. Έτσι ο Περίανδρος θεώρησε πως το νόημα της πράξης αυτής ήταν ότι το χρέος ενός τυράννου προκειμένου να διασφαλίσει την εξουσία του ήταν να σκοτώνει όσους πολίτες ξεχώριζαν. Μάλιστα, δε δίστασε κάποια στιγμή να γυμνώσει όλες της γυναίκες της Κορίνθου και να κάψει τα ρούχα τους για χάρη της νεκρής του συζύγου, Μελίσσας¹⁹⁹, η οποία είχε φανερωθεί σε ένα νεκρομαντείο και του είχε πει πως στον κάτω κόσμο ήταν γυμνή και κρύωνε.²⁰⁰ Στο σημείο αυτό γίνονται για ακόμη μία φορά εμφανείς οι τρόποι που μετέρχονταν οι ολιγάρχες για να διαφυλλάξουν και να εδραιώσουν την κυριαρχία τους. Έργα εις βάρος της ίδιας της πόλης τους. Θα συμφωνήσω απολύτως με τα λόγια του Σώκλη στην παράγραφο 92 «*τοιοῦτο μὲν ὑμῖν ἐστὶ ἢ τυραννίς, ᾧ Λακεδαιμόνιοι, καὶ τοιούτων ἔργων*».²⁰¹ Η τυραννίδα ανέκαθεν μετερχόταν παντός είδους ανοσιουργήματα στο βωμό της επεκτατικής πολιτικής και του εγωιστικού συμφέροντος.²⁰² Πολλοί ήταν οι πολίτες που είτε εξορίστηκαν είτε έχασαν τη ζωή τους και την περιουσία τους στο όνομα αυτής.²⁰³

Ένας δεύτερος άξονας στον οποίο στηρίζεται κάθε τυραννική αρχή για να εξασφαλίσει τη σωτηρία της, κινείται στο πλαίσιο της διπλωματίας. Το μέσο αυτό δε γίνεται εύκολα αντιληπτό από τον απλό νου, διότι δε χρησιμοποιεί κατά μέτωπο επίθεση στον εχθρό. Μέσω των νουβελών ο Ηρόδοτος θίγει μια μαύρη σελίδα της ελληνικής πολιτικής. Επανελημμένα έχει τονίσει στο έργο του την απροθυμία και ανικανότητα των Ελλήνων της Ιωνίας να επαναστατήσουν και να παύσουν να υποτάσσονται μία στον Λυδικό και μία στον Περσικό ζυγό, παρά τις αλλεπάλληλες ευκαιρίες για ελευθερία που τους είχαν δοθεί «*οἱ δὲ Ἴωνες οὗτοι, τῶν καὶ τὸ Πανιώνιον ἐστὶ, τοῦ μὲν οὐρανοῦ καὶ τῶν ὠρέων ἐν τῷ καλλίστῳ ἐτύγγανον ἰδρυσάμενοι πόλις πάντων*

¹⁹⁸ Ηρ., 5, 92 πέμπας γάρ παρὰ Θρασύβουλον κήρυκα ἐπυθάνετο ὄντινα ἂν τρόπον ἀσφαλέστατον καταστησάμενος τῶν πρηγμάτων κάλλιστα τὴν πόλιν ἐπιτροπεύοι. Θρασύβουλος δὲ τὸν ἐλθόντα παρὰ τοῦ Περίανδρου ἐξήγαγε ἔξω τοῦ ἄστεος, ἐσβὰς δὲ ἐς ἄρουραν ἐσπαρμένην ἅμα τε διεξίητε τὸ λήιον ἐπειρωτῶν τε καὶ ἀναποδίζων τὸν κήρυκα κατὰ τὴν ἀπὸ Κορίνθου ἄπιξιν, καὶ ἐκόλουε αἰεὶ ὄκως τινὰ ἴδοι τῶν ἀσταχῶν ὑπερέχοντα, κολούων δὲ ἔρριπτε, ἐς ὃ τοῦ ληίου τὸ κάλλιστόν τε καὶ βαθύτατον διέφθειρε τρώπῳ τοιούτῳ.

¹⁹⁹ Ηρ., 5, 92 ἰθέως δὴ μετὰ τὴν ἀγγελίην κήρυγμα ἐποιήσατο ἐς τὸ Ἴηραιον ἐξιέναι πάσας τὰς Κορινθίων γυναῖκας. αἱ μὲν δὴ ὡς ἐς ὀρτὴν ἦσαν κόσμῳ τῷ καλλίστῳ χρεώμεναι, ὃ δ' ὑποστήσας τοὺς δορυφόρους ἀπέδυσέ σφεας πάσας ὁμοίως, τὰς τε ἐλευθέρας καὶ τὰς ἀμφιπόλους, συμφορήσας δὲ ἐς ὄρυγμα Μελίσση ἐπευχόμενος κατέκαιε.

²⁰⁰ Ηρ., 5, 92 Πέμπαντι γάρ οἱ ἐς Θεσπρωτοὺς ἐπ' Ἀχέροντα ποταμὸν ἀγγέλους ἐπὶ τὸ νεκυομαντήριον παρακαταθήκης περὶ ζεινικῆς οὔτε σημανέειν ἔφη ἢ Μελίσσα ἐπιφανείσα οὔτε κατερέειν ἐν τῷ κείῳ χῶρῳ ἢ παρακαταθήκη· ῥιγούν τε γὰρ καὶ εἶναι γυμνή.

²⁰¹ Ηρ., 5, 92

²⁰² Bichler, Rolinger, ὀ.π., σ. 127

²⁰³ Bichler, Rolinger, ὀ.π., σ. 119

ἀνθρώπων τῶν ἡμεῖς ἴδμεν».²⁰⁴ Χωρίς προφανή αιτία μολονότι η Ιωνία μπορούσε άπειρες φορές να εξεγερθεί και να αγωνιστεί για την ανεξαρτησία της, οι άρχοντες της πόλης παρέμεναν πιστοί στην υποτέλειά τους. Τα χωρία που ακολουθούν ανήκουν στο Δ΄ βιβλίο των παραγράφων 133 έως 137 και παρουσιάζουν ορισμένες από τις ευκαιρίες που δόθηκαν στους Ίωνες για ελευθερία καθώς και την άρνησή της από τον Ιστιαίο: *Ἄνδρες Ίωνες, ἐλευθερίην ἤκομεν ὑμῖν φέροντες, ἦν πέρ γε ἐθέλητε ἐσακούειν. πυνθανόμεθα γάρ Δαρεῖον ἐντείλασθαι ὑμῖν ἐξήκοντα ἡμέρας μούνας φρουρήσαντας τὴν γέφυραν, αὐτοῦ μὴ παραγενομένου ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ, ἀπαλλάσσεσθαι ἐς τὴν ὑμετέρην. νῦν ὧν ὑμεῖς τάδε ποιεῦντες ἐκτὸς μὲν ἔσεσθε πρὸς ἐκείνου αἰτίας, ἐκτὸς δὲ πρὸς ἡμέων· τὰς προκειμένας ἡμέρας παραμείναντες τὸ ἀπὸ τούτου ἀπαλλάσσεσθε. οὗτοι μὲν νῦν ὑποδεξαμένων Ἰώνων ποιήσῃ ταῦτα ὀπίσω τὴν ταχίστην ἠπέιγοντο, ἀλλ' ἐπεὶ πρότερον δειμαίνοντες ἐμένετε, νῦν λύσαντες τὸν πόρον τὴν ταχίστην ἄπιτε χαίροντες ἐλεύθεροι, θεοῖσί τε καὶ Σκύθησι εἰδότες χάριν», «Ἰστιαίου δὲ τοῦ Μιλησίου ἐναντίη ταύτη, λέγοντος ὡς νῦν μὲν διὰ Δαρεῖον ἕκαστος αὐτῶν τυραννεύει πόλιος, τῆς Δαρείου δὲ δυνάμιος κατααιρεθείσης οὔτε αὐτὸς Μιλησίων οἶός τε ἔσεσθαι ἄρχειν οὔτε ἄλλον οὐδένα οὐδαμῶν· βουλήσεσθαι γὰρ ἐκάστην τῶν πολιῶν δημοκρατέεσθαι μᾶλλον ἢ τυραννεύεσθαι. Ἰστιαίου δὲ γνώμην ταύτην ἀποδεικνυμένου αὐτίκα πάντες ἦσαν τετραμμένοι πρὸς ταύτην τὴν γνώμην, πρότερον τὴν Μιλιτιάδω αἰρέόμενοι».²⁰⁵*

Τα λόγια του Ιστιαίου αποτελούν απόδειξη των μεθόδων που ακολουθούσε και ακολουθεῖ κάθε ολιγαρχία. Μέσω αυτών εκφράζεται ο φόβος του μονάρχη στην ιδέα της απώλειας της εξουσίας του. Πίστευαν πως αν ένα γένος απελευθερωθεῖ από τον ξένο δυνάστη και γευθεῖ το μεγαλείο της ανεξαρτησίας, τότε θα στραφεῖ και στην αναζήτηση της εσωτερικής. Ἐτσι, προκειμένου οι τύραννοι να διαφυλλάξουν την τοπική τους εξουσία υπέκυπταν στην ξένη υποτέλεια.²⁰⁶

Την ίδια ακριβώς εικόνα προσφέρουν στα μάτια του Ηροδότου οι κάτοικοι των παρακειμένων νησιῶν της Μικράς Ασίας, αναφορικά με τη θέλησή τους για ελευθερία. Η ιστορία του Πολυκράτη αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα. Κι εδώ οι τύραννοι αποδείχθηκαν πιστοί υπηρέτες του Μεγάλου Βασιλιά.²⁰⁷ Ὑστερα από τις βιαιοπραγίες εναντίον της ίδιας του της οικογένειας και τη συστηματική εξόντωση

²⁰⁴ Bichler, Rolinger, ό.π., σ. 109,110

²⁰⁵ Bichler, Rolinger, ό.π., σ. 111

²⁰⁶ Bichler, Rolinger, ό.π., σ. 110, 111

²⁰⁷ Bichler, Rolinger, ό.π., σ. 112, 113

των αντιφρονούντων,²⁰⁸ ο Πολυκράτης για να ισχυροποιήσει την παρουσία του συνομολόγησε με τον Άμαση, τον βασιλιά της Αιγύπτου.²⁰⁹

Παρατηρούμε λοιπόν πως ολόκληρη η ιστορία των Ελλήνων πλαισιωνόταν από μορφές δουλείας, μία εσωτερική και μία εξωτερική και οι οποίες βρίσκονταν σε αλληλεξάρτηση. Τόσο ο Πολυκράτης όσο και οι υπόλοιποι Έλληνες τύραννοι ισχυροποίησαν τον τοπικό τους δεσποτισμό εγκολπώνοντας σε αυτόν τον περσικό ιμπεριαλιστικό δεσποτισμό. Εκμεταλεύτηκαν δηλαδή τον πόθο των Περσών για μία σαρωτική κατάκτηση της Ευρώπης, η οποία θα μετέτρεπε όλες της χώρες σε μία και η περσική έκταση θα είχε το τέλος της στον ουρανό.²¹⁰

Η νουβέλα αποτέλεσε για τον Ηρόδοτο το μέσο με τη βοήθεια του οποίου κατόρθωσε να προσωποποιήσει καθολικά και διαχρονικά γεγονότα καθιστώντας τα περισσότερο κατανοητά στον μέσο αναγνώστη. Στις παρεκβάσεις παρελαύνει πληθώρα τέτοιων τυράννων, όπως ο Πολυκράτης, ο Θρασύβουλος, ο Αστύαγης, ο Περίανδρος, ο Κύψελος, ο Ιππίας. Η τυραννία λειτουργεί ως αρωγός της ιμπεριαλιστικής πολιτικής. Το φαινόμενο αυτό τρέφεται από την ακόρεστη επιθυμία για περισσότερα. Η εξουσία και οι επιτυχίες του παρελθόντος τυφλώνουν το λογικό του μονάρχη σε σημείο να μη γνωρίζει κανένα όριο να υπερβαίνει τα φυσικά και νοητά φράγματα. Επιδίδεται σε παντός είδους ανοσιουργήματα βλάπτοντας εξίσου αθώους και ενόχους.²¹¹

Ένα άλλο ζήτημα το οποίο προκαλούσε στον Ηρόδοτο απέχθεια ήταν η διχόνοια μεταξύ των Ελλήνων. Αυτό γίνεται έντονα αντιληπτό στην παρέκβαση του Ε΄ βιβλίου των παραγράφων 91 έως 93, όπου βλέπουμε έναν άλλο τρόπο ελέγχου των πολιτικών πραγμάτων. Η Σπάρτη βλέποντας τη δύναμη της Αθήνας μέρα με τη μέρα να μεγαλώνει, λόγω του δημοκρατικού της πολιτεύματος και να μην είναι πρόθυμη να υπακούσει σε αυτούς, φοβήθηκε πως αν συνεχίσουν να είναι ένα ελεύθερο γένος, θα τους ξεπερνούσαν σε δύναμη και πως η μόνη λύση προκειμένου να κάμψουν την ανοδική τους πορεία, θα ήταν να επιβάλουν το πολίτευμα της τυραννίδας, ώστε

²⁰⁸ Ηρ., 3, 39 καὶ τὰ μὲν πρῶτα τριχῆ δασάμενος τὴν πόλιν τοῖσι ἀδελφεοῖσι Πανταγνώτῳ καὶ Συλοσῶντι ἔνειμε, μετὰ δὲ τὸν μὲν αὐτῶν ἀποκτείνας, τὸν δὲ νεώτερον Συλοσῶντα ἐξελάσας ἔσχε πᾶσαν Σάμον

²⁰⁹ Ηρ., 3, 39 ἔχων δὲ ξεινίην Ἀμάσι τῷ Αἰγύπτου βασιλεῖ συνεθήκατο, πέμπων τε δῶρα καὶ δεκόμενος ἄλλα παρ' ἐκείνου.

²¹⁰ Kurt A. Raaflaub, ὀ.π., σ.176, 177

²¹¹ Kurt A. Raaflaub, ὀ.π., σ. 176, 177, 178

αποδυναμωμένη πια να πειθαρχήσει στη δύναμη της ηγεμονίας της.^{212 213} Για τον λόγο αυτό οι Σπαρτιάτες κάλεσαν τον Ιππία και προσπάθησαν να πείσουν τους συμμάχους, ώστε να συμπράξουν στο σχέδιό τους. Ο εκπρόσωπος της Κορίνθου Σώκλης, αντίκειται στην πρόταση της Σπάρτης μέσα από ένα λόγο αναφερόμενος στην τυραννία των Κυψελίδων αρχίζοντας από τη γέννηση του Κύπελου, προκειμένου να καταλήξει στον εγκωμιασμό της δημοκρατίας έναντι της τυραννίας προσπαθώντας να αποτρέψει τους Σπαρτιάτες από την προσπάθειά τους να ανατρέψουν την πρόσφατα εγκαθιδρυμένη δημοκρατία.²¹⁴ Η αναφορά του στη γέννηση και σωτηρία του Κύπελου, δημιουργεί την εντύπωση πως έφθασε το τέλος της άδικης και σκληρής διακυβέρνησης των Βακχιάδων. Ωστόσο το τέλος της μίας τυραννίας γίνεται η αφετηρία μίας νέας. Το επίκεντρο της πολιτικής θέσης του Σώκλη είναι η ιστορία συνάντησης του Περίανδρου με τον τύραννο Θρασύβουλο, προκειμένου να παρουσιαστεί η στυγνότητα της μοναρχικής εξουσίας. Ο Ηρόδοτος μέσω της συγκεκριμένης παρέκβασης αποδικιμάζει τα τυραννικά καθεστάτα.

Οι Σπαρτιάτες λοιπόν, στο φόβο της επερχόμενης ανόδου της δημοκρατικής Αθήνας, για να εδραιώσουν κι αυτοί με τη σειρά τους την τοπική τους εξουσία αποφάσισαν να αφανίσουν την αντίπαλη δύναμη με πλάγιο τρόπο, διαπράττοντας το ανοσιούργημα της επιβολής ενός εγκληματικού καθεστώτος, θυμίζοντας τις δολοφονικές πρακτικές των τυράννων εναντίον εκείνων που θεωρούσαν απειλή για την εξουσία τους.

Όλες λοιπόν οι πρακτικές που εφήρμοσαν τα μοναρχικά καθεστάτα στο βωμό του αλαζονικού τους συμφέροντος είχαν ολέθριες επιπτώσεις στο λαό. Κατά κύριο λόγο, ο ιστορικός των Μηδικών συνδέει την ευτυχία και τη δυστυχία μιας κοινωνίας με τις πράξεις των ηγετών της. Στις προς εξέταση νουβέλες διαπιστώνουμε ότι αυτό δεν ισχύει μόνο με την Ανατολή, αλλά και στην ιστορία των ελληνικών κρατών γίνεται ορατή η ευθύνη των πολιτικών πράξεων των ηγετών. Μέσω λοιπόν των

²¹²Moles, ό.π. σ.57

²¹³ Ηρ., 5, 91 τότε δὲ ὡς ἀνέλαβον οἱ Λακεδαιμόνιοι τοὺς χρησμοὺς καὶ τοὺς Ἀθηναίους ὄρων ἀξιομένους καὶ οὐδαμῶς ἐτοιμοὺς ἐόντας πείθεσθαι σφίσι, νόφ λαβόντες ὡς ἐλεύθερον μὲν ἐὼν τὸ γένος τὸ Ἀττικὸν ἰσότροπον τῷ ἑαυτῶν ἂν γίνοιτο, κατεχόμενον δὲ ὑπὸ τυραννίδος ἀσθενὲς καὶ πειθαρχέσθαι ἔτοιμον, μαθόντες [δὲ] τούτων ἕκαστα μετελέμποντο Ἰππίην τὸν Πεισιστράτου ἀπὸ Σιγείου τοῦ ἐν Ἑλλησπόντῳ [ἐς ὃ καταφεύγουσι οἱ Πεισιστρατίδαι]. ἐπεὶτε δὲ σφι Ἰππίης καλεόμενος ἦκε, μεταπεμψάμενοι καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων ἀγγέλους ἔλεγόν σφι Σπαρτιῆται τάδε·

²¹⁴Forsdyke, ό.π., σ. 492-494

νοβελιστικών προσώπων παρουσιάζει δραματοποιημένα τη φιλοσοφία της ιστορίας και την πορεία της ηγεμονίας ως ιστορικής αφήγησης.²¹⁵

Η παρέκβαση που συναντάμε στις παραγράφους 7 έως 13 του Α' βιβλίου αποτελεί σημαντικό δείγμα των καταστροφικών συνεπειών που μπορεί να φέρουν οι αλαζονικές πρακτικές των τυράννων. Εδώ βλέπουμε τον Κανδαύλη, τύραννο των Σαρδίων να επιβάλλει τη παράλογη θέλησή του στον πιστό δορυφόρο του Γύγη. Ουσιαστικά τον εξανάγκασε να δει γυμνή τη γυναίκα του, παρά την αρνητική στάση του δορυφόρου και τις μάταιες προσπάθειες να τον μεταπίσει.²¹⁶ Ο Γύγης όπως και κάθε υπήκοος παρουσιάζεται αδύναμος μπροστά στη βουλή του άρχοντα από φόβο μήπως του συμβεί κάποιο κακό.²¹⁷ Η άλογη διαταγή φέρνει τον Γύγη αντιμέτωπο με το μεγαλύτερο κακό το οποίο καθόρισε την προσωπική του μοίρα, αλλά και της μελλοντικής του γενιάς. Η γυναίκα του Κανδαύλη αντιλήφθηκε την παρουσία του και για να εκδικηθεί τον άντρα της για την προσβολή, έθεσε τον Γύγη ενώπιον ενός διλήμματος. Ή να σκοτωθεί ή να σκοτώσει τον βασιλιά και να λάβει τη θέση του.²¹⁸ Ο ήρωας για ακόμη μία φορά καταβάλλει μάταιες προσπάθειες να αλλάξει τη γνώμη της εξουσίας. Όλα του τα επιχειρήματα απορρίπτονται κι εκείνος ενώ δεν το επιθυμεί ακολουθεί τη δεύτερη επιλογή. Να σκοτώσει δηλαδή τον Κανδαύλη και να τον διαδεχθεί στο θρόνο.²¹⁹ Η απόφαση αυτή αν και δεν του ανήκει ολοκληρωτικά και παρά το γεγονός ότι του επιβλήθηκε από άλλους, οι συνέπειές της θα είναι ολέθριες για τις μετέπειτα γενεές και συγκεκριμένα για τον πέμπτο απόγονό του, Κροίσο.²²⁰

Επομένως, ο Γύγης παρά τις αντιρήσεις και τους ενδοιασμούς του, με την απόφασή του άνοιξε τους ασκούς του Αιόλου, διότι η πράξη του αποτέλεσε ύψιστης μορφής ύβρη και της οποίας τα αποτελέσματα γίνονται ορατά στις παραγράφους 34 έως 45 του Α' βιβλίου. Στα χωρία αυτά ο Ηρόδοτος μας αφηγείται τις άκαρπες προσπάθειες του Κροίσου να σώσει τον γιό του, Άτη από τον θάνατο, καθώς ένα

²¹⁵ Bichler, Rolinger, ό.π., σ. 130,131

²¹⁶ Ηρ., 1, 10 ὁ μὲν δὴ, ὡς οὐκ ἐδύνατο διαφυγεῖν, ἦν ἔτοιμος.

²¹⁷ Ηρ., 1, 9 ὁ μὲν δὴ λέγων τοιαῦτα ἀπεμάχετο, ἀρρωδέων μὴ τί οἱ ἐξ αὐτῶν γένηται κακόν.

²¹⁸ Ηρ., 1, 11 ἢ γὰρ Κανδαύλεα ἀποκτείνεις ἐμέ τε καὶ τὴν βασιλῆην ἔχε τὴν Λυδῶν, ἢ αὐτόν σε αὐτίκα οὕτω ἀποθνήσκεις δεῖ, ὡς ἂν μὴ πάντα πειθόμενος Κανδαύλη τοῦ λοιποῦ ἴδῃς τὰ μὴ σε δεῖ. ἀλλ' ἦτοι κείνόν γε τὸν ταῦτα βουλευσάντα δεῖ ἀπόλλυσθαι ἢ σὲ τὸν ἐμὲ γυμνὴν θεησάμενον καὶ ποιήσαντα οὐ νομιζόμενα.

²¹⁹ Ηρ., 1, 11 Ἐπεὶ με ἀναγκάζεις δεσπότεα τὸν ἐμὸν κτείνειν οὐκ ἐθέλοντα, φέρε ἀκούσω, τέφω καὶ τρόφω ἐπιχειρήσομεν αὐτῶ. ἢ δὲ ὑπολαβοῦσα ἔφη· Ἐκ τοῦ αὐτοῦ μὲν χωρίου ἢ ὁρμὴ ἔσται ὅθεν περ καὶ ἐκεῖνος ἐμὲ ἐπεδέξατο γυμνὴν, ὑπνωμένῳ δὲ ἢ ἐπιχειρήσεις ἔσται.

²²⁰ Ηρ., 1, 13 τοσόνδε μέντοι εἶπε ἢ Πυθίη, ὡς Ἡρακλείδῃσι τίσις ἦξει ἐς τὸν πέμπτον ἀπόγονον Γύγεω.

όνειρο, του είχε προμηνύσει πως το παιδί του θα χανόταν από σιδερένια αιχμή.²²¹ Η νουβέλα αυτή διηγείται τις οδυνηρές συνέπειες που μπορεί να φέρει η εγωιστική πολιτική των τυράννων στις ζωές τόσο των ίδιων, όσο κι εκείνων που δεν συμμετείχαν σε αυτές.

Ο Κροίσος καλείται να βιώσει τις επιπτώσεις αυτές και από την πλευρά του θύματος και από την πλευρά του θύτη. Η πρώτη οφείλεται στον πρόγονό του Γύγη, ο οποίος κέρδισε το βασιλικό αξίωμα παραβιάζοντας τους κοινωνικούς κανόνες,²²² και διαπράττοντας έγκλημα σκοτώνοντάς τον.²²³ Η μοίρα λοιπόν, είχε ορίσει στον απόγονό του να υποφέρει. Στην δεύτερη περίπτωση ένοχος κρίνεται ο ίδιος ο Κροίσος. Μάλιστα ο Ηρόδοτος αναφέρει πως ήταν ο πρώτος που άρχισε άδικες πράξεις εναντίον των Ελλήνων, που επιδόθηκε σε μία επιθετική ιμπεριαλιστική πολιτική υποδουλώνοντας όλους σχεδόν τους λαούς που ζούσαν δυτικά του ποταμού Άλυ επιβάλλοντας σκληρά φορολογικά μέτρα.²²⁴

Μάλιστα, σε μια άλλη νουβέλα την οποία εντοπίζουμε επίσης στο Α΄ βιβλίο στις παραγράφους 29 έως 33 και εντάσσεται χρονικά στην περίοδο της ακμής του, πληροφορούμαστε πως τον επισκέφθηκε ο Σόλων ο Αθηναίος, με στόχο να μιλήσει για το ευμετάβλητο της ευτυχίας της ανθρώπινης φύσης και ότι ο άνθρωπος δε θα μπορούσε να εκφέρει για τη ζωή του μια τελική κρίση εάν πρώτα δε δει το τέλος του. Ο Κροίσος τότε τυφλωμένος από τη δύναμη, την απότομη επιτυχία και την εξουσία, είχε χάσει κάθε αίσθηση λογικής θεωρώντας τον εαυτό του υπεράνθρωπο και τον πιο ευτυχισμένο απ' όλους, χαρακτήρισε τον Σόλωνα αμαθέα και τον έδιωξε, χωρίς να ακούσει τις νουθεσίες του.²²⁵ ²²⁶ Μόνο όταν έχασε τον γιό, την εξουσία και συντρίφτηκε από τον Κύρο, αναγνώρισε την αξία όσων του είχε πει κάποτε ο σοφός Αθηναίος.

²²¹ Ηρ., 1, 34 αὐτίκα δέ οἱ εὐδοντι ἐπέστη ὄνειρος, ὅς οἱ τὴν ἀληθεῖν ἔφαινε τῶν μελλόντων γενέσθαι κακῶν κατὰ τὸν παῖδα, τοῦτον δὴ ὦν τὸν Ἄτυν σημαίνει τῷ Κροίσῳ ὁ ὄνειρος ὡς ἀπολέει μιν αἰχμῆ σιδηρῆ βληθέντα.

²²² Ηρ., 1, 10 παρὰ γὰρ τοῖσι Λυδοῖσι, σχεδὸν δὲ καὶ παρὰ τοῖσι ἄλλοισι βαρβάροισι, καὶ ἄνδρα ὀφθῆναι γυμνὸν ἐς αἰσχύνην μεγάλην φέρει.

²²³ Raaflaub, ὁ.π., σ. 170

²²⁴ Raaflaub, ὁ.π., σ. 170

²²⁵ S. Said, *Ηρόδοτος και τραγωδία*, στο *Εγχειρίδιο ηροδότειων σπουδών*, ὁ.π., σ.129

²²⁶ Ηρ., 1, 33 ταῦτα λέγων τῷ Κροίσῳ οὐ κως οὔτε ἐχαρίζετο, οὔτε λόγου μιν ποιησάμενος οὐδενὸς ἀποπέμπεται, κάρτα δόξας ἀμαθέα εἶναι, ὅς τὰ παρεόντα ἀγαθὰ μετεῖς τὴν τελευτὴν παντὸς χρήματος ὄρᾳν ἐκέλευε.

Από την άλλη πλευρά μέσα από τον χαμό του Άτη, ο Κροίσος θα πλήρωνε για τα προγονικά και τα δικά του σφάλματα. Είναι ουσιαστικά το θύμα των αποφάσεων ενός τυραννικού καθεστώτος. Οι συνέπειες των άλογων βασιλικών αποφάσεων θυμίζουν ντόμινο, καθώς στο πέρασμά τους δημιουργούν μία αλυσίδα ολέθρου. Από τις πράξεις του Κανδαύλη περνάμε στη σύζυγό του, στη συνέχεια στον Γύγη, ύστερα στον Κροίσο του οποίου οι υβριστικές και απερίσκεπτες ενέργειες, οδήγησαν στο χαμό ενός νέου ανθρώπου, του γιού του και τέλος στη δυστυχία του ιδίου.

Ωστόσο, το κακό δε σταμάτησε στον χαμό του Άτη. Ο Άδραστος, ένας άνδρας που άθελά του είχε σκοτώσει στο παρελθόν τον αδελφό του και είχε διωχθεί από το σπίτι του, πλήρωσε κι αυτός το τίμημα, καθώς όπως έχουμε ήδη αναφέρει στο προηγούμενο κεφάλαιο συνόδευσε τον Άτη στο κυνήγι του κάπρου που είχε εμφανιστεί στο βουνό της Μυσίας και το τόξο του αντί για το ζώο, πλήγωσε θανάσιμα τον γιό του Κροίσου. Ο Άδραστος ήταν το μέσο με τον οποίο επήλθε η τιμωρία του Λυδού βασιλιά τόσο για τα προγονικά όσο και τα δικά του σφάλματα. Το τέλος του γνωρίζουμε πως ήταν τραγικό, καθώς βρήκε το θάνατο από το δικό του χέρι μη μπορώντας να βαστάξει τον άδικο φόνο του νέου.²²⁷

Γίνεται επομένως φανερό για ακόμη μία φορά η καταστροφική δράση των τυράννων. Η μία συμφορά καθίσταται η αφετηρία μιάς νέας επηρεάζοντας καταστροφικά τους αυτοργούς, αλλά κυρίως εκείνους που ουδεμία ανάμειξη είχαν με τις αποφάσεις εκείνων.

Όμοια αποτελέσματα εντοπίζουμε στη νουβέλα των παραγράφων 108 έως 113 του Ι΄ βιβλίου, που αφηγείται το έντονο ερωτικό πάθος του Ξέρξη, ο χειρισμός του οποίου αποβαίνει μοιραίος για την οικογένειά του και πλήττει ολόκληρη της περσική επικράτεια. Αρχικά, παρουσιάζεται ερωτευμένος με τη γυναίκα του αδελφού του Μασίστη. Καθώς το πάθος του δε βρίσκει αντίκρισμα κινεί τα νήματα με τρόπο που προκάλεσε την πρώτη μεταβολή στην τύχη των γύρω του. Πάντρεψε τον γιό του, Δαρείο, με την κόρη αυτή της γυναίκας προκειμένου να του δοθεί η ευκαιρία να την πλησιάσει περισσότερο.²²⁸ Στη συνέχεια, με απροσδόκητο τρόπο ο έρωτας αυτός αντικαθίσταται από μια νέα ερωτική επιθυμία για την κόρη αυτής που άκουγε στο

²²⁷ Μαρωνίτης, ό.π., σ. 46-61

²²⁸ Ηρ., 5, 108 ἐνθαῦτα δὴ Ξέρξης ἐργόμενος τῶν ἄλλων πρήσσει τὸν γάμον τοῦτον τῷ παιδί τῷ ἔωυτοῦ Δαρείῳ, θυγατέρα τῆς γυναίκος ταύτης καὶ Μασίστew, δοκέων αὐτὴν μᾶλλον λάμψεσθαι ἢν ταῦτα ποιήσῃ.

όνομα Αρταΰντη,²²⁹ η οποία σε αντίθεση με τη μητέρα της υποκύπτει κι έτσι ανοίγει ένας κύκλος αίματος στην οικογένεια.

Όλα ξεκίνησαν όταν η κοπέλα ως χάρη για τις ερωτικές της υπηρεσίες ζήτησε από τον Ξέρξη το πέπλο που η νόμιμη σύζυγος είχε υφάνει για αυτόν. Ο Ξέρξης δε μπόρεσε να της αρνηθεί, καθώς είχε δεθεί με όρκο.²³⁰ Ωστόσο, δεν τόλμησε να της αποκαλύψει την προέλευσή του. Η σύζυγος, Άμηστρις, έκανε το σφάλμα να θεωρήσει ερωμένη του άντρα της, τη μητέρα και όχι την κόρη. Για άλλη μία φορά ο Ξέρξης από δειλία δεν αποκάλυψε την αλήθεια, με αποτέλεσμα μια απολύτως αθώα γυναίκα να βρει τραγικό τέλος.²³¹ Κι όπως ένα κακό φέρνει και το άλλο, το φονικό αυτό στάθηκε η αφορμή για νέα.

Μόλις ο Μασίστης είδε το κατακρεουργημένο σώμα της συζύγου του συγκλονίστηκε και θέλησε να πάρει εκδίκηση, την οποία βρήκε στο πρόσωπο των αγανακτισμένων Βακτρίων και Σάκων, εγείροντας επανάσταση. Ο Ξέρξης τότε καθώς ένιωσε την εξουσία του να απειλείται επιστράτευσε τον πιο άμεσο και γρήγορο τρόπο καταστολής της εξέγερσης. Αυτό δεν ήταν άλλο από τον αφανισμό. Εξόντωσε όλους όσους συμμετείχαν, ακόμη και τον ίδιο του τον αδελφό και τους υιούς αυτού.²³²

Εύκολα γίνονται αντιληπτές οι ολέθριες συνέπειες που έχουν για τον λαό η πράξεις του μονάρχη. Στην προκειμένη περίπτωση αφετηρία όλων των δεινών στάθηκε, πρώτον, η σφοδρή ερωτική επιθυμία του βασιλιά και δεύτερον, η δειλία του. Στην πρώτη, κάλυψε τους πραγματικούς του σκοπούς με ελιγμούς. Ένας εξ αυτών ήταν ο γάμος του γιού του που αποτέλεσε μια παραπλανητική σκηνοθεσία. Στη δεύτερη, η αδυναμία να αποκαλύψει την αλήθεια προκάλεσε ένα κύκλο αίματος που οδήγησε στη σφαγή πλήθος αθώων.

²²⁹ Ηρ., 5, 108 ἐπεὶ δὲ ἐκεῖσέ τε ἀπίκετο καὶ ἠγάγετο ἐς ἑαυτοῦ Δαρεῖω τὴν γυναῖκα, οὕτω δὴ τῆς Μασίστεω μὲν γυναικὸς ἐπέπαυτο, ὁ δὲ διαμειψάμενος ἦρα τε καὶ ἐτύγγανε τῆς Δαρείου μὲν γυναικὸς, Μασίστεω δὲ θυγατρὸς· οὐνομα δὲ τῆ γυναικὶ ταύτῃ ἦν Αρταΰντη.

²³⁰ Ηρ., 5, 109 Δώσεις μοι τὸ ἄν σε αἰτήσω; ὁ δὲ πᾶν μᾶλλον δοκέων κείνην αἰτήσεσθαι ὑπισχνέτο καὶ ὤμοσε.

²³¹ Ηρ., 5, 112 ἡ Ἄμηστρις μεταπεψαμένη τοὺς δορυφόρους τοὺς Ξέρξω διαλυμαίνεται τὴν γυναῖκα τὴν Μασίστεω· τοὺς τε μαζοὺς ἀποταμοῦσα κυσὶ προέβαλε καὶ ῥίνα καὶ ὄτα καὶ χεῖλεα καὶ γλῶσσαν ἐκταμοῦσα ἐς οἶκόν μιν ἀποπέμπει διαλελυμασμένην.

²³² Ηρ., 5, 113 ἀλλὰ γὰρ Ξέρξης πυθόμενος ταῦτα ἐκείνον πρήσσοντα πέμψας ἐπ' αὐτὸν στρατιὴν ἐν τῇ ὁδῷ κατέκτεινε αὐτὸν τε ἐκείνον καὶ τοὺς παῖδας αὐτοῦ καὶ τὴν στρατιὴν τὴν ἐκείνου.

Η νουβέλα επιβεβαιώνει τα καταστροφικά αποτελέσματα του ασιατικού δσποτισμού και της ερωτικής παθολογίας που στο πέρασμά τους δημιουργούν πλήθος δεινών. Οι αποφάσεις ενός μονάρχη πολλές φορές μπορεί να οδηγήσουν το λαό του στον πόλεμο και τον θάνατο.²³³

Συνεχίζοντας τη μελέτη μας αναφορικά με την καταγραφή των δεινών που προκαλούν οι αποφάσεις των μοναρχών στις ανθρώπινες ζωές, θα ήταν ατόπημα να διαφύγει της προσοχής μας η νουβέλα που αφηγείται τα πρώιμα χρόνια της ζωής του Κύρου, η οποία έγκειται στις παραγράφους 108 έως 119 του Α' βιβλίου. Αναφορικά με το περιεχόμενο της συγκεκριμένης νουβέλα έχει γίνει ήδη λόγος στο παρόν κεφάλαιο. Στο σημείο αυτό κύριο μέλημα αποτελεί η κατάδειξη των συνεπειών της τρομακτικής εκδικητικής μανίας του βασιλιά εναντίον εκείνου που τόλμησε να μην υλοποιήσει τη διαταγή του²³⁴. Αυτός δεν είναι άλλος από τον Άρπαγο, άνθρωπο έμπιστο, όπως φανερώνει το χωρίο: *Κῦρος, καλέσας Ἄρπαγον, ἄνδρα οἰκίῳν καὶ πιστότατόν τε Μήδων καὶ πάντων ἐπίτροπον τῶν ἐωυτοῦ.*²³⁵ Αρχικά αφού τον ανάγκασε παρα τη θέλησή του να διαπράξει ανθρωποκτονία και μάλιστα ενός βρέφους, στη συνέχεια όταν αποκαλύφθηκε η αλήθεια και αποδείχθηκε ότι τελικά δεν το είχε κάνει, ο βασιλιά πάνω στην έξαρση της εκδικητικής του μανίας τιμώρησε τον Άρπαγο με τον πιο ειδικό τρόπο. Ένα τρόπο που ο ανθρώπινος νους αδυνατεί να συλλάβει. Αναλυτικότερα, στην αρχή ο Αστυάγης κάλεσε τον Άρπαγο να απολογηθεί. Τότε εκείνος αμέσως του αποκάλυψε την αλήθεια δίχως ενδιασμούς. Παραδέχθηκε πως δε σκότωσε το παιδί, αλλά το έδωσε σε ένα από τους βοσκούς του με το όνομα Μιτριδάτης τον οποίο ωστόσο απείλησε ότι θα σκότωνε εάν δεν έπραττε ότι ο βασιλιάς είχε ορίσει. Τα λόγια του γίνονται φανερά στο ακόλουθο απόσπασμα της παραγράφου 117 *Ὁ βασιλεῦ, ἐπεῖτε παρέλαβον τὸ παιδίον, ἐβούλευον σκοπέων ὅπως σοὶ τε ποιήσω κατὰ νόον καὶ ἐγὼ πρὸς σὲ γινόμενος ἀναμάρτητος μήτε θυγατρὶ τῆ σῆ μήτε αὐτῷ σοὶ εἶην ἀθέντης. ποιέω δὲ ὧδε· καλέσας τὸν βουκόλον τόνδε παραδίδωμι τὸ παιδίον, φὰς σέ τε εἶναι τὸν κελεύοντα ἀποκτεῖναι αὐτό. καὶ λέγων τοῦτό γε οὐκ ἐψευδόμην· σὺ γὰρ ἐνετέλλεο οὕτω. παραδίδωμι μέντοι τῷδε κατὰ τάδε, ἐντειλάμενος θεῖναί μιν ἐς ἔρημον ὄρος καὶ παραμένοντα φυλάσσειν ἄχρι οὗ τελευτήσῃ, ἀπειλήσας παντοῖα τῷδε ἦν μὴ τάδε ἐπιτελέα ποιήσῃ. ἐπεῖτε δὲ ποιήσαντος τούτου τὰ κελευόμενα ἐτελεύτησε τὸ παιδίον, πέμψας τῶν ἐνούχων τοὺς πιστοτάτους καὶ εἶδον δι' ἐκείνων καὶ ἔθαψά μιν. οὕτως ἔσχε, ὃ βασιλεῦ, περὶ*

²³³ Μαρωνίτης, ό.π., σ. 225 – 231, 233 -237

²³⁴ N. Fisher, *Η λαϊκή ηθική στον Ηρόδοτο*, στο Εγχειρίδιο ηροδότειων σπουδών, ό.π., σ. 204

²³⁵ Ηρ., 1, 108

τοῦ πρῆγματος τούτου, καὶ τοιούτῳ μὲν ἔχρησατο ὁ παῖς.²³⁶ Ὄταν ὁ Ἀστυάγης ἀκούσει τὰ λόγια ἐκρυσπε τὸ θυμὸν του, διότι σκόπευε νὰ δράσει μὲ τρόπο ὑπουλο καὶ αἰφνιδιαστικόν. ΓΙΑ τὸ λόγον αὐτό του εἶπε πῶς τὸν συγχωρεῖ, καθὼς ἐνιωθε βάρος στὴ συνείδησή του γιὰ αὐτὸ που εἶχε κάνει στὸ ἐγγονόν του. Ἐτσι κατόρθωσε νὰ κάμψει τοὺς φόβους τοῦ Ἀρπάγου, προκειμένου νὰ πάψει νὰ τὸν φυλάγεται. Στὴ συνέχεια, ἀφοῦ τὸν καθυσέχασε του ζήτησε νὰ φέροι τὸν γιόν του νὰ παίξει μὲ τὸν ἐγγονόν του καὶ προσκάλεσε τὸν ἴδιον σε δεῖπνον.²³⁷ Ὁ Ἀρπαγὸς χωρὶς νὰ ἔχει ἀντιληφθεῖ τὸ δόλιον σχέδιον τοῦ βασιλιά, δέχθηκε μὲ μεγάλην του εὐχαρίστησιν. Δυστυχῶς ἡ βουλή του Ἀστυάγῃ ἦταν τελείως διαφορετικὴ. Πίσω ἀπὸ τὴν ηρεμία του, κρυβόταν ἐξαλλῆ ἡ μανία γιὰ ἐκδίκησιν. Μόλις, ὁ μοναχογιὸς τοῦ Ἀρπάγου μπήκε στὸ παλάτι, ὁ βασιλιάς τὸν ἐσφαξε, τὸν διαμέλισε καὶ τέλος ἐψῆσε καὶ ἐβρασε ὅλα τὰ μέλη του, ὅπως χαρακτηριστικὰ ἀφηγεῖται ὁ Ἡρόδοτος στὸ ἀκόλουθον ἀπόσπασμα τῆς παραγράφου 119 *Ἀστυάγῃ δέ, ὡς οἱ ἀπίκετο ὁ Ἀρπάγου παῖς, σφάζας αὐτὸν καὶ κατὰ μέλας διελὼν τὰ μὲν ὥπτησε, τὰ δὲ ἤψῃσε τῶν κρεῶν, εὔτκα δὲ ποιησάμενος εἶχε [ἔτοιμα].*²³⁸ Ὡστόσο ὁ Ἀστυάγης δὲν ἀρκέστηκε ἀπλῶς στὴ δολοφονία τοῦ αγοριού, ἀλλὰ εἶχε κατὰ νου κάτι ἀκόμη πιο βάνουσο καὶ ἀπάνθρωπον ἀπὸ τὸ ἀνακοινῶσει στὸν Ἀρπαγὸ τὸν φόνον τοῦ γιού του. Τὸν κάλεσε σὲ δεῖπνον, ὅπου ἐνῶ γιὰ ὅλους εἶχαν προσφερθεῖ ἀρνίσια κρέατα, στὸν Ἀρπαγὸ εἶχε σερβίρει τὸ σῶμα τοῦ παιδιοῦ, ἐκτὸς τοῦ κεφαλοῦ καὶ τῶν ἀκρῶν, ὥστε νὰ μὴν τὸν ἀναγνωρίσει καὶ νὰ τὸν γευτεῖ. Ἀφοῦ ἔφαγε καὶ χόρτασε, ἐγένετο ἡ μεγάλη ἀποκάλυψις, ἡ ὁποία ἀπαντάται στὸ ἀκόλουθον χωρίον τῆς παραγράφου 119 *ὡς δὲ τῷ Ἀρπάγῳ ἐδόκεε ἄλλο ἔχειν τῆς βορῆς, Ἀστυάγῃ εἶρετό μιν εἰ ἠσθεῖν τι τῇ θοίνῃ. φαιμένου δὲ Ἀρπάγου καὶ κάρτα ἠσθῆναι παρέφερον τοῖσι προσέκειτο τὴν κεφαλὴν τοῦ παιδοῦ κατακεκαλυμμένην καὶ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας, Ἀρπαγον δὲ ἐκέλευον προσστάντες ἀποκαλύπτειν τε καὶ λαβεῖν τὸ βούλεται αὐτῶν. πειθόμενος δὲ ὁ Ἀρπαγὸς καὶ ἀποκαλύπτων ὄρᾳ τοῦ παιδοῦ τὰ λείμματα· ἰδὼν δὲ οὔτε ἐξεπλάγη ἐντὸς τε ἑωυτοῦ γίνεται.*²³⁹ Ἀφοῦ ὁ βασιλιάς βεβαιώθηκε πῶς εὐχαριστήθηκε τὸ φαγητό, ἔφεραν ἕνα πανέρι ὅπου ἦταν φυλαγμένα τὰ μέλη τοῦ αγοριού προκειμένου νὰ τὸ ἀναγνωρίσει. Ὁ Ἀρπαγὸς διατήρησε τὴν ψυχραιμία του, εὐχαρίστησε τὸν βασιλιά γιὰ τὸ γεῦμα, λέγοντας πῶς ὅτι προσφέρει ὁ

²³⁶ Ἡρ., 1, 117

²³⁷ Ἡρ., 1, 118 ὡς ὢν τῆς τύχης εὔ μετεστεώσης, τοῦτο μὲν τὸν σεωυτοῦ παῖδα ἀπόπεμψον παρὰ τὸν παῖδα τὸν νεήλυδα, τοῦτο δὲ (σῶστρα γὰρ τοῦ παιδοῦ μέλλω θύειν τοῖσι θεῶν τιμῇ αὕτη πρόσκειται) πᾶρισθί μοι ἐπὶ δεῖπνον.

²³⁸ Ἡρ., 1, 119

²³⁹ Ἡρ., 1, 119

βασιλιάς είναι καλοδεχούμενο και έφυγε για το σπίτι του παίρνοντας μαζί και το πανέρι με τα απομεινάρια του παιδιού του.²⁴⁰

Η ιστορία αυτή σκιαγραφεί με έντονο τρόπο το κοσμοείδωλο της ανατολής και εν γένει τη νοοτροπία ενός τυραννικού καθεστώτος. Παρατηρούμε πως στο απολυταρχικό μοντέλο κοινωνίας δεν υπάρχει το παραμικρό ψήγμα ελευθερίας στην επιλογή. Η προσωπική ελευθερία, όπως τη γνωρίζουμε, υποτάσσεται στη μία και μοναδική εντολή. Ο Άρπαγος δεν είχε το δικαίωμα να παραβεί ούτε μία ίντσα την εντολή του βασιλιά, οι πράξεις εκδίκησης του οποίου αποβαίνουν μοιραίες. Ένα παιδί χάνει τη ζωή του. Ο πατέρας αποκτά προσωπείο τραγικό. Δε χάνει απλώς τον μονάκριβο γιό του, παρά προβαίνει και σε ανθρωποφαγικό δείπνο εν αγνοία του. Ο όλεθρος για τον Άρπαγο έχει λάβει επικές διαστάσεις. Η εκδίκηση του βασιλιά είναι αχόρταγη. Δεν αρκείται απλώς στο να στερήσει από έναν πατέρα το παιδί του και στον πόνο που αυτό θα του προκαλέσει, αλλά επιθυμεί να κάνει τον πατέρα συμμετοχο στην αποτρόπαια αυτή πράξη. Ικανοποιείται στο να γνωρίζει ο πατέρας πως έφαγε το ίδιο του το παιδί.

Τέλος, το γεγονός πως ο Κύρος έζησε, δε μπορεί να διαγράψει όλα εκείνα τα χρόνια που έζησε μακριά από την οικογένειά του. Η αγάπη που έλαβε από τους θετούς του γονιούς δε δύναται να αναιρέσει το γεγονός ότι μεγάλωσε μακριά από τους πραγματικούς του. Η μητέρα του Κύρου και κόρη του Αστυάγη, Μανδάνη, καθώς και ο πατέρας του, Καμβύσης αν και δεν αναφέρεται στο απόσπασμα η αντίδρασή τους για το χαμό του νεογέννητου, μπορούμε ως αναγνώστες να αντιληφθούμε τον πόνο που θα τους προκάλεσε. Ένα πόνο μάταιο που οφειλόταν καθαρά στο ωφελιμιστικό πάθος για εξουσία. Θα λέγαμε επομένως πως ο όλεθρος που μπορεί να προκαλέσουν οι τύραννοι στους υπηκόους τους μοιάζει απύθμενος.

Σε κοινό άξονα εντάσσονται τα τραγικά γεγονότα που συνέβησαν στη ζωή και την οικογένεια του τυράννου της Κορίνθου, Περιάνδου, τα οποία εκτίθενται στις παραγράφους 50 έως 53 του Γ' βιβλίου. Η ιστορία μας είναι ήδη γνωστή από το κεφάλαιο που ασχολείται με την περιληπτική αναδιήγηση του νοβελιστικού υλικού, για το λόγο αυτό στο συγκεκριμένο σημείο θα εστιάσουμε τη μελέτη μας μόνο στα σημεία που σχετίζονται με το θέμα του παρόντος κεφαλαίου και αφορούν την κατάδειξη της πολιτικής σκέψης του ιστορικού μέσα από την εξέταση των νουβελών.

²⁴⁰ Μαρωνίτης, ό.π., σ. 87

Όπως ήδη γνωρίζουμε, όταν ο γιός του Περιάνδρου, Λυκόφρων πληροφορήθηκε από τον παππού του πως ο πατέρας του σκότωσε τη μητέρα του, αρνήθηκε κατηγορηματικά να διατηρήσει σχέσεις μαζί του, παρά τις επίμονες προσπάθειες του δευτέρου. Τελικά, συμφωνεί να σταλεί στην Κέρκυρα, που εντασσόταν την περίοδο εκείνη στην επικράτεια του Περιάνδρου και να αναλάβει από εκεί τη διοίκηση της κορινθιακής αποικίας.²⁴¹ Τα χρόνια όμως περνούσαν, ο Περιάνδρος μεγάλωνε και νιώθοντας πως έχανε σιγά-σιγά τις δυνάμεις του, θεώρησε πως έπρεπε με κάποιον τρόπο να συμφιλιωθεί με τον γιό του προκειμένου να διατηρηθεί η εξουσία στην οικογένεια, όταν εκείνος δε θα μπορούσε πλέον να διοικεί. Έτσι κατόρθωσε να τον πείσει να αναλάβει την εξουσία της Κορίνθου, ανταλλάσσοντας θέσεις. Οι Κερκυραίοι όμως, καθώς δεν ήθελαν τον Περιάνδρο στον τόπο τους, σκότωσαν τον Λυκόφρονα.²⁴²

Μέσω της περίπλοκης ακολουθίας των γεγονότων στα οποία ενέχονται τα δύο πρόσωπα της ιστορίας, ο Ηρόδοτος παρουσιάζει μία τιμωρία κατάλληλη για έναν βάνουσο τύραννο που ήταν ένοχος για τη δολοφονία της γυναίκας του. Οι πράξεις του οδήγησαν με μαθηματική ακρίβεια σε μία σειρά γεγονότων που μόνο πόνο προκάλεσαν τόσο στον ίδιο, όσο και στο γιό του. Πρώτα έχασε την αγάπη και την υποστήριξη του Λυκόφρονα και στο τέλος τη στιγμή που επρόκειτο να συμφιλιωθεί μαζί του ύστερα από χρόνια, τον είδε δολοφονημένο.²⁴³

Εκτός από τη ρήξη και ανισόρροπη σχέση πατέρα και γιού που προκλήθηκε από τις επιλογές του πρώτου, ο ιστορικός εισάγει πολιτικά μηνύματα. Η εξιστόρηση της μικρής αυτής οικογενειακής τραγωδίας αποτελεί το υπόβαθρο του πραξικοπήματος που επιχείρησαν οι δυσαρεστημένοι Σάμιοι εναντίον του Πολυκράτη κατά την εποχή του Καμβύση. Οι αντίπαλοι του Πολυκράτη επιδίωκαν την αρωγή της Σπάρτης, ενώ οι Κορίνθιοι ήταν πρόθυμοι να τους βοηθήσουν. Παράλληλα, οι Σάμιοι είχαν σώσει τους νέους Κερκυραίους τους οποίους είχε στείλει ο Περιάνδρος στη Λυδία για να τους ευνουχίζουν, ως πράξη εκδίκησης για τον χαμό του γιού του.²⁴⁴ Το

²⁴¹ Ηρ., 3, 52 μαθὼν δὲ ὁ Περιάνδρος ὡς ἄπορόν τι τὸ κακὸν εἶη τοῦ παιδὸς καὶ ἀνίκητον, ἐξ ὀφθαλμῶν μιν ἀποπέμπεται στείλας πλοῖον ἐς Κέρκυραν· ἐπεκράτεε γὰρ καὶ ταύτης. ἀποστείλας δὲ τοῦτον ὁ Περιάνδρος ἐστρατεύετο ἐπὶ τὸν πενθερὸν Προκλέα, ὡς τῶν παρεόντων οἱ πρηγμάτων ἔοντα αἰτιώτατον, καὶ εἶλε μὲν τὴν Ἐπίδαιρον, εἶλε δὲ αὐτὸν Προκλέα καὶ ἐζώγησε.

²⁴² Ηρ., 3, 53 μαθόντες δὲ οἱ Κερκυραῖοι τούτων ἕκαστα, ἵνα μὴ σφι Περιάνδρος ἐς τὴν χώραν ἀπίκηται, κτείνουσι τὸν νεηνίσκον. ἀντὶ τούτων μὲν Περιάνδρος Κερκυραίους ἐτιμωρέετο.

²⁴³ Fisher, ὁ.π., σ. 204, 205

²⁴⁴ D. Boedeker, *Επική κληρονομιά και μυθικές δομές στον Ηρόδοτο*, στο Εγχειρίδιο ηροδότειων σπουδῶν, ὁ.π., σ. 122, 123

ακόλουθο απόσπασμα ανήκει στην παράγραφο 48 του Γ' βιβλίου και περιγράφει τον τρόπο με τον οποίο οι Σάμιοι έσωσαν τα νεαρά αγόρια: *Κερκυραίον γάρ παῖδας τριηκοσίους ἀνδρῶν τῶν πρώτων Περίανδρος ὁ Κυψέλου ἐς Σάρδις ἀπέπεμψε παρὰ Ἀλυάττεα ἐπ' ἔκτομῆ· προσσχόντων δὲ ἐς τὴν Σάμον τῶν ἀγόντων τοὺς παῖδας Κορινθίων, πυθόμενοι οἱ Σάμιοι τὸν λόγον, ἐπ' οἷσι ἀγοίατο ἐς Σάρδις, πρῶτα μὲν τοὺς παῖδας ἐδίδαξαν ἱροῦ ἄμασθαι Ἀρτέμιδος, μετὰ δὲ οὐ περιορῶντες ἀπέλκειν τοὺς ἰκέτας ἐκ τοῦ ἱροῦ, σιτίων δὲ τοὺς παῖδας ἐργόντων τῶν Κορινθίων, ἐποίησαντο οἱ Σάμιοι ὄρτην, τῇ καὶ νῦν ἔτι χρέονται κατὰ ταῦτα. νυκτὸς γὰρ ἐπιγενομένης, ὅσον χρόνον ἰκέτευον οἱ παῖδες, ἴστασαν χοροὺς παρθένων τε καὶ ἡθέων, ἰστάντες δὲ τοὺς χοροὺς τρωκτὰ σησάμου τε καὶ μέλιτος ἐποίησαντο νόμον φέρεσθαι, ἵνα ἀρπάζοντες οἱ τῶν Κερκυραίων παῖδες ἔχοιεν τροφήν. ἐς τοῦτο δὲ τότε ἐγένετο, ἐς ὃ οἱ Κορίνθιοι τῶν παίδων οἱ φύλακοι οἶχοντο ἀπολιπόντες· τοὺς δὲ παῖδας ἀπήγαγον ἐς Κέρκυραν οἱ Σάμιοι.*

Επομένως, η σχέση μνησικακίας μεταξύ του πατέρα και του γιού αντανακλάται στη σχέση της μητρόπολης, Κορίνθου και της αποικίας, Κέρκυρας, προκαλώντας με έμμεσο τρόπο κλίμα εχθρότητας ανάμεσα στη Κόρινθο και τη Σάμο. Από την πλευρά τους οι Σάμιοι εκμεταλλεύτηκαν τη γενικότερη δυσαρέσκεια που επικρατούσε, προκειμένου να υποστηρίξουν την επανάστασή τους εναντίον του τυράννου Πολυκράτη.²⁴⁵

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να εκφράσω το θαυμασμό μου για τον τρόπο με τον οποίο ο Ηρόδοτος καταφέρνει να προσεγγίσει την ιστορία, χωρίς να ξεφεύγει από τη στοχοθεσία του. Δεν αρκείται σε μια απρόσωπη κατάδειξη πολιτικών μηνυμάτων, αλλά τα προσωποποιεί μετωνομάζοντας τα. Η ιστορία του Περίανδρου και του Λυκόφωνα αποκαλύπτει θέματα της τυραννίας και των αιτιών του πολέμου, η κατάδειξη των οποίων βρίσκεται στο κέντρο της ιστορικής αφήγησης.²⁴⁶

Πολιτικά μηνύματα υπολανθάνουν και σε μία ακόμη νουβέλα με την οποία έχουμε ασχοληθεί στο παρόν κεφάλαιο και εντοπίζεται στο Ε' βιβλίο των παραγράφων 91 έως 93. Βρισκόμαστε στα 510 π.Χ., μια εποχή κατά την οποία η Σπάρτη παρακολουθεί την Αθήνα ολοένα να αναπτύσσεται, χάρη στο δημοκρατικό της πολίτευμα. Από φόβο μήπως γίνει ισχυρότερη από την ίδια πρότεινε τη βίαιη παλινόρθωση του Ιππία ως τυράννου της Αθήνας, προκειμένου να επέλθει στην πόλη

²⁴⁵ Boedeker, ό.π., σ. 123

²⁴⁶ Boedeker, ό.π., σ. 123, 124

υπανάπτυξη.²⁴⁷ Προς υπεράσπιση του αθηναϊκού δημοκρατικού πολιτεύματος, τον λόγο πήρε ο Κορίνθιος Σωσικλής, ο οποίος σε έναν μακροσκελέστατο μονόλογο εκθέτει τα δεινά που μπορεί να προκαλέσει σε μία πόλη το τυραννικό πολίτευμα.²⁴⁸ Μάλιστα, επικαλείται το παράδειγμα της Κορίνθου η οποία στο παρελθόν υπέφερε πλήθος φρικτών και τερατώδων πραγμάτων εξαιτίας των πρακτικών των Πεισιστρατίδων.

Στη συνέχεια ως απάντηση στον Σωσικλή έχουμε τα αινιγματικά λόγια του Ιππία, ο οποίος υποστηρίζει ότι θα έλθουν χρόνια κατά τα οποία οι Κορίνθιοι θα νοσταλγήσουν τους Πεισιστρατίδες, διότι τότε θα τους ταλαίπωρούν οι Αθηναίοι.²⁴⁹ Στο τέλος της νουβέλας ο ιστορικός αναφέρει χαρακτηριστικά πως ο Ιππίας μίλησε με αυτό τον τρόπο, διότι γνώριζε περισσότερο από κάθε άλλον τους χρησμούς.²⁵⁰

Τα λόγια αυτά αποτελούν ισχυρό επιχείρημα πως ο Ηρόδοτος δεν υπήρξε τυφλός θυσασώτης του αθηναϊκού δημοκρατικού πολιτεύματος. Στην αρχή του παρόντος κεφαλαίου τόνισα πως ο Ηρόδοτος δεν ήταν ούτε φιλολογαρχικός ούτε φιλοδημοκράτης. Δεν ασκούσε προπαγάνδα υπέρ ή κατά ενός συγκεκριμένου πολιτεύματος, αλλά είχε στόχο να καταδείξει τα μελανά τους σημεία.

Από τα λόγια του Σωσικλή συνάγεται η αντιτυραννική θέση του ιστορικού, ο οποίος τασσόταν υπέρ του πανελλήνιου ιδεώδους της ελευθερίας και της αυτοδιάθεσης.²⁵¹ Η απαλλαγή από τους τυράννους υπήρξε σωτήρια όχι μόνο για την Αθήνα, αλλά και για ολόκληρη την Ελλάδα.²⁵² Όμως, τα λόγια του Ιππία αποδείχθηκαν προφητικά. Η «σωτηρία» της Ελλάδας δε διήρκεσε για πολύ. Οι Έλληνες που πείστηκαν με τα λόγια του Σωσικλή υπέγραψαν τη μεταγενέστερη κοινή τους δυστυχία. Πράγματι, όπως γνωρίζουμε, οι φόβοι των Σπαρτιατών επιβεβαιώθηκαν με τον χειρότερο τρόπο. Οι Αθηναίοι αναδείχθηκαν σε υπερδύναμη,

²⁴⁷ Strasburger, ό.π., σ. 252, 253

²⁴⁸ Strasburger, ό.π., σ. 245, 246

²⁴⁹ Ηρ., 5, 93 Ἰππίης δὲ αὐτὸν ἀμείβετο τοὺς αὐτοὺς ἐπικαλέσας θεοὺς ἐκείνω, ἧ μὲν Κορινθίους μάλιστα πάντων ἐπιποθήσειν Πεισιστρατίδας, ὅταν σφι ἦκωσι ἡμέραι αἱ κύριαι ἀνιάσθαι ὑπ' Ἀθηναίων.

²⁵⁰ Ηρ., 5, 93 Ἰππίης μὲν τούτοισι ἀμείγατο οἷά τε τοὺς χρησμούς ἀτρεκέστατα ἀνδρῶν ἐξεπιστάμενος.

²⁵¹ Strasburger, ό.π., σ. 254

²⁵² Strasburger, ό.π., σ. 265

ισχοροποιήθηκαν και κατέστησαν τους εαυτούς τους τυράννους των συμμαχικών πόλεων.²⁵³

Στη συγκεκριμένη νουβέλα, οι δύο ομιλητές συμβολίζουν τις δύο συγχρόνως όψεις της αθηναϊκής ιστορίας. Μολονότι ο Ηρόδοτος τασσόταν κατά της τυραννίας, δεν υποβαθμίζει καθόλου τη μορφή του Ιππία. Η όλη παρουσία του στη σκηνή είναι ιδιαίτερα σημαντική, σοβαρή, αξιοπρεπής και τίθεται σε ίση μοίρα απέναντι στο συνομιλητή του, που είναι υπερασπιστής ενός ελεύθερου πολιτεύματος. Τα λόγια του αποτελούν για τον σημερινό αναγνώστη τραγική ειρωνεία, διότι μιλά αινιγματικά σε όσους ήταν τότε παρόντες και προφητικά σε μας. Ο Ηρόδοτος διατυπώνει τις απόψεις του για την ιστορία και το ρόλο του ανθρώπου που προειδιποιεί. Ο Ιππίας κρούει των κώδωνα του κινδύνου σε όσους αναλαμβάνουν να σώσουν την αθηναϊκή δημοκρατία στο όνομα της ελευθερίας. Τονίζοντας πως οι Κορίνθιοι θα είναι εκείνοι που θα το μετανιώσουν πικρά και θα φθάσουν στο σημείο όπου θα νοσταλγήσουν τους Πεισιστρατίδες.²⁵⁴

Από τον Θουκυδίδη πληροφορούμαστε για τις πολλές μάχες στις οποίες Κορίνθιοι και Αθηναίοι βρέθηκαν σε αντίπαλα στρατόπεδα. Επί παραδείγματι, στην παράγραφο 105 του Α' βιβλίου πληροφορούμαστε για μάχη στη Μεγαρίδα που για την Κόρινθο έληξε άδοξα με σοβαρές απώλειες.²⁵⁵

Η ίδια η ζωή του ιστορικού αντανακλά τις απόψεις του. Δε θα μπορούσε ένας φιλοαθηναίος και τυφλός ακόλουθος της πολιτικής του Περικλή να μην πολιτογραφήθηκε Αθηναίος, αλλά Θούριος. Ίσως αναγνώρισε στο νέο κόσμο εκείνο που τελικώς δε βρήκε στην Αθήνα. Το πανελλήνιο πνεύμα, το οποίο διαπερνά ολόκληρο το έργο του και οφειλόταν βεβαίως στις σχέσεις του με την Αθήνα.²⁵⁶

Κλείνοντας, θα ήθελα να επισημάνω ορισμένα θέματα που παρακολούθησαμε στο παρόν κεφάλαιο. Είδαμε πλήθος από δυνάστες, τυχοδιώκτες, καιροσκόπους και φιλόδοξα άτομα να παρελαύνει. Οι μεμονωμένες αποφάσεις όλων τους, επηρέασαν άλλοτε σε μικρότερο και άλλοτε σε μεγαλύτερο βαθμό την ιστορική πορεία. Έχοντας

²⁵³ Strasburger, ό.π., σ. 265, 266

²⁵⁴ Strasburger, ό.π., σ. 261

²⁵⁵ Strasburger, ό.π., σ. 261

²⁵⁶ Strasburger, ό.π., σ. 269

ως γνώμονα το παρελθόν και χρησιμοποιώντας αλήθειες που θεωρούσε σταθερές της ιστορίας, προσδίδει έμφαση σε πολιτικά θέματα της εποχής του.²⁵⁷

Για τον ιστορικό κινητήρια δύναμη των γεγονότων είναι οι επιθυμίες στις οποίες αναγνωρίζει δύο είδη. Την επιθυμία για ελευθερία και την επιθυμία για δύναμη. Αυτές διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στη σύγκρουση μεταξύ Ελλάδας και Περσίας. Ωστόσο, μέσα από τις νουβέλες διαπιστώσαμε και μία τρίτη να παρεμβάλλεται μεταξύ τους και είναι η επιθυμία της ιδιοτέλειας. Στο βωμό της ιδιοτέλειας, του προσωπικού αλαζονικού συμφέροντος, είδαμε άτομα να ενεργούν ζημιώνοντας ολόκληρες κοινότητες και λαούς.²⁵⁸ Για τον ιστορικό ο ιμπεριαλισμός και η τυραννία είναι δυνάμεις ισχυρές που μπορούν να οδηγήσουν στη δυστυχία και τον αφανισμό ακόμη κι εκείνους που με τις πράξεις τους δηλώνουν υπέρμαχοί τους. Μέσα από τις νουβέλες ο Ηρόδοτος διδάσκει τις μελλοντικές γενιές. Δείχνει το μεγαλείο της ομοψυχίας και την κατάρρα της διχόνοιας και του ατομικού συμφέροντος. Δίνοντας μορφή σε πρόσωπα και καταστάσεις βοηθά τον αναγνώστη να συμμετάσχει στην ιστορία να νιώσει και να καταλάβει ακόμα καλύτερα τις κινητήριες δυνάμεις της, αλλά κυρίως να μάθει από τα λάθη του παρελθόντος, προλαμβάνοντας έτσι τα μελλοντικά.

²⁵⁷Raaflaub, ό.π., σ. 184, 185

²⁵⁸Raaflaub, ό.π., σ. 185, 186

3.3. ΤΡΑΓΙΚΑ ΜΟΤΙΒΑ ΣΤΙΣ ΝΟΥΒΕΛΕΣ

Αν μου ζητούσαν να χαρακτηρίσω τον ιστορικό των Μηδικών με μία φράση, θα τον αποκαλούσα *πολίτη του κόσμου*. Οι τρεις αυτές λέξεις ενσωματώνουν ολόκληρη τη γοητεία του ηροδότειου έργου, η οποία οφείλεται στο πλούσιο ιδεολογικό υπόβαθρο που αποκόμισε από τα ταξίδια και την επαφή του με όλο τον τότε γνωστό κόσμο.

Σε προηγούμενο κεφάλαιο είχαμε αναφερθεί στα ταξίδια αυτά, που αποτέλεσαν το εύνασμα της ιστορική συγγραφής. Στο παρόν, η στοχοθεσία του οποίου θα διευκρινιστεί στη συνέχεια, θα ασχοληθούμε με το ιδεολογικό υλικό που συνέβαλε στη διαμόρφωση του τρόπου σκέψης του ιστορικού και εξετάζοντάς το θα εντοπίσουμε τις επιδράσεις που δέχθηκε.

Το κοσμοπολίτικο πνεύμα του σε συνδυασμό με τις εμπειρίες που του πρόσφερε η γεννέτηρά του Αλικαρνασός, τόσο σε πολιτικό όσο και σε επιστημονικό επίπεδο, καθώς και οι πνευματικοί και πολιτικοί κύκλοι της Αθήνας με τους οποίους συνδέθηκε, άσκησαν καταλυτική επίδραση στη διαμόρφωση της κοσμοθεωρίας του. Ένας ακόμη παράγοντας ο οποίος επηρέασε σε σημαντικό βαθμό τη σκέψη του ήταν η κυριαρχία της ποίησης που μέχρι τότε δέσποζε στον πνευματικό ορίζοντα των Ελλήνων.²⁵⁹ Ο Ηρόδοτος συγχωνεύει την ομηρική, την αισχυλική και σοφόκλεια αντίληψη εγκολπώνοντας σε αυτές μετρημένες δόσεις ιωνικού ορθολογισμού.

Δύο είναι οι κυρίαρχες ιδέες στις οποίες εδράζεται η ιστορική αφήγηση. Η πρώτη, πηγάζει από τις δημοκρατικές αντιλήψεις, αλλά και την προσωπική ηθική του ιδίου. Ήταν ένας άνθρωπος τίμιος, αγνός και πίστευε πως αργά η γρήγορα η αδικία και η ανηθικότητα τιμωρείται. Οι νουβέλες βρίθουν από παραδείγματα προσώπων που εξαιτίας της αλαζονείας και της αυθαιρεσίας της εξουσίας τους καταστράφηκαν.²⁶⁰ Η δεύτερη πηγάζει από το θεοκρατικό περιβάλλον του έπους και της δραματικής ποίησης και αργότερα από την επαφή του με τα διάφορα θρησκευτικά κέντρα που γνώρισε στις περιπλανήσεις του. Επίσης, οι προσωπικές περιπέτειες που βίωσε από παιδί, όπως ο θάνατος του θείου του Πανύαση, η εξορία, οι επαναστάσεις

²⁵⁹ Κωνσταντινόπουλος, ό.π., σ. 9

²⁶⁰ υπόμν., Χ. Ξυδά, στο 5^ο βιβλίο του Ηροδότου, Εκδ. Καρδαμίτσα, Αθήνα 1991, σ. 50

στις οποίες έλαβε μέρος, οι καταστροφές της πατρίδας του Ιωνίας από τους Πέρσες, τον οδήγησαν σε μία αντίληψη μοιραίου και φθονερού για το Θείο.²⁶¹ Το γεγονός αυτό συντέλεσε στη διαμόρφωση της βαθιάς του θρησκευτικότητας.

Στις νουβέλες θα παρακολουθήσουμε τα ιστορικά γεγονότα να ερμηνεύονται υπό το πρίσμα της υποκειμενικής μοίρας των δρώντων προσώπων, τα οποία παρουσιάζουν αντίδικη σχέση με κάποιους अपαράβατους κοσμικούς νόμους και που πάντα θα καταλήγει στην τιμωρία των προσώπων αυτών. Στις ιστορίες το θεϊκό και το ανθρώπινο στοιχείο είναι στενά συνδεδεμένα. Ο Θεός παρεμβαίνει στα ανθρώπινα πράγματα, είτε κινούμενος από φθόνο, είτε από δίκαια νέμεση.²⁶²

Η κατασκευή ενός θεωρητικού σχεδιαγράμματος θα μας βοηθούσε ακόμη περισσότερο στην κατανόηση της μεθοδολογίας του. Η ιστορική αφήγηση και συγκεκριμένα η νοβελιστική είναι χτισμένη σε δύο πυλώνες. Από τη μία πλευρά έχουμε την ηροδότεια θεολογία - θεοδικία και από την άλλη την ηθική. Στην πρώτη, κινητήρια δύναμη των ιστορικών γεγονότων είναι το θείο, που παρουσιάζεται φθονερό. Στις νουβέλες θα το δούμε να ερεθίζεται μπροστά σε κάθε υπέρμετρη ανθρώπινη ευδαιμονία και δύναμη και να τη συντρίβει υπερασπίζοντας έτσι τον ζωτικό του χώρο.²⁶³ Μάλιστα, μία από τις φορές στις οποίες ακούγεται από τον ιστορικό ο χαρακτηρισμός αυτός για το θείο, εντοπίζεται στον διάλογο του Κροΐσου με τον Σόλωνα, όπου ο σοφός Αθηναίος προλογίζει τη θεωρία του για την ανθρώπινη μοίρα με την πρόταση: *Ἵ Κροΐσε, ἐπιστάμενόν με τὸ θεῖον πᾶν ἐὸν φθονερόν τε καὶ παραχᾶδες ἐπειρωτᾶς ἀνθρωπῆϊων πρηγμάτων πέρι.*²⁶⁴ Θα δούμε ακόμη το θείο να εισβάλλει στον ανθρώπινο χώρο μέσα από χρησμούς, όνειρα, οιωνούς, μαντείες, κινώντας με έμμεσο τρόπο τα νήματα και καθορίζοντας κυρίως την ατομική μοίρα των δρώντων προσώπων. Στο πλαίσιο της θεοδικίας θα παρακολουθήσουμε Ασιάτες μονάρχες και Έλληνες τυράννους να συντρίβονται εξαιτίας κάποιου προγονικού αμαρτήματος ή προκαλώντας οι ίδιοι το τέλος τους με τις υβριστικές και υπέρμετρες πράξεις τους. Όμως, όσο κι αν είναι αρχικά ο θείος φθόνος αξεδιάλυτος και αμοραλιστικός, από τη στιγμή που διακλαδώνεται μέσα στον πολυάνθρωπο ιστορικό χώρο, παρουσιάζει μία νομοτέλεια η οποία μας είναι γνωστή από την τραγωδία ως τίσις και ενοχή. Μέσα λοιπόν, στο ηροδότειο έργο η ένδικη τιμωρία των θεών

²⁶¹ Ξυδα, ό.π., σ. 45

²⁶² Μαρωνίτης, ό.π., σ. 130

²⁶³ Μαρωνίτης, ό.π., σ. 105

²⁶⁴ Ηρ., 1, 32

κολάζει κάθε μορφή παραπτώματος, είτε ηθικού, είτε πολιτικού.²⁶⁵ Στο σημείο αυτό θα συναντήσουμε και την έννοια της ύβρεως, πρότυπα της οποίας είναι ο Κροίσος, ο Πολυκράτης και άλλες μορφές που πίστεψαν στην ευημερία τους και έφθασαν στο ανώτερο όριο της δύναμής τους. Ο Ηρόδοτος απεικονίζει σε αυτούς τον τύπο του αλαζόνα βασιλιά που ανταγωνίζεται τους θεούς και στο τέλος αφανίζεται από τη θεία δίκη.²⁶⁶

Ο δεύτερος πυλώνας της ηροδοτεία σκέψης είναι η ηθική, τα όρια της οποίας διαγράφονται από τον ιστορικό μέσα στο κύκλωμα που δημιουργείται από τον θείο φθόνο και την ανθρώπινη πλεονεξία. Στο πλαίσιο αυτό προβάλλονται μέσα από τις νουβέλες θέματα τραγικά για την ανθρώπινη ζωή. Η ζωή του ανθρώπου χαρακτηρίζεται από αστάθεια, καθώς η ευδαιμονία του είναι παροδική. Για αυτόν ακριβώς τον λόγο ο Σόλων προτείνει στον Κροίσο ως αποφασιστικό κριτήριο της ανθρώπινης ευδαιμονίας το τέλος της ζωής. Η ουσία της ηθικής βρίσκεται στο ότι ο άνθρωπος πρέπει να παραδεχτεί τα όριά του, χωρίς να προκαλεί τον θείο φθόνο με την πλεονεξία του. Ο ευκλής θάνατος αναδεικνύεται ως υψηλότερος στόχος για τον άνθρωπο και ως μοναδική εγγύηση για την ατομική και εθνική ελευθερία.²⁶⁷ Για τον Ηρόδοτο η ιστορία δεν είναι απλά ιστορικά γεγονότα, αλλά μία σειρά ανθρωπίνων πράξεων, επηρεασμένων από τη ζωή και τη μοίρα. Έτσι, στις νουβέλες θα δούμε μορφές για τις οποίες θα μάθουμε με τι καταβολές γεννήθηκαν, πώς η πορεία τους είχε προδιαγραφεί και πώς την πραγματοποίησαν. Ωστόσο, όλες τους θα βιώσουν ένα απότομο πέρασμα από την ευτυχία στην δυστυχία, από τη δύναμη στον αφανισμό και τέλος από τη ζωή στο θάνατο.²⁶⁸ Ο Ηρόδοτος πίστευε στη μοίρα του ανθρώπου και πως όλοι οι άνθρωποι, Έλληνες ή Ασιάτες είναι δεμένοι στον ίδιο χορό, στον κύκλο των ανθρωπίνων πραγμάτων, μέσα στον οποίο ακόμη και οι αντίπαλοι συζητούν.

Η θρησκευτική και ηθική υποδομή των ιστοριών χαρίζει στο έργο ενότητα. Χωρίς αυτή θα διαλυόταν σε μεμονωμένα ιστορικά γεγονότα. Χάρη σε αυτήν όμως, ο ιστορικός κατορθώνει να συνενώσει αντίδικα στοιχεία και να δημιουργήσει τις

²⁶⁵ Μαρωνίτης, ό.π., σ. 106 -108

²⁶⁶ Asheri, ό.π., σ. 199

²⁶⁷ Μαρωνίτης, ό.π., σ. 109

²⁶⁸ Μαρωνίτης, ό.π., σ. 113,114

προϋποθέσεις που καθιστούν αντικειμενική τη θεώρηση των γεγονότων. Ο νόμος της συγγραφής του Ηροδότου είναι η κοινότητα που παρουσιάζει η ανθρώπινη μοίρα.²⁶⁹

Οι δύο λοιπόν, πυλώνες που προανέφερα μαρτυρούν το εύρος της σκέψης του ιστορικού, το οποίο είναι αποτέλεσμα πολλών παραγόντων με βασικότερο όλων, όπως έχω ήδη αναφέρει, την κυριαρχία της ποίησης στην πνευματική ζωή των Ελλήνων. Ο Ηρόδοτος γράφει σε μία εποχή κατά την οποία ο πεζός λόγος έκανε τα πρώτα του βήματα, επομένως ήταν απολύτως φυσικό να έχει επηρεασθεί από αυτήν. Ακόμη και η ύπαρξη των νουβελών, αποτελεί απόδειξη αυτού.²⁷⁰ Οι ιστορίες είναι έργο μνημιώδους πρωτοτυπίας καθώς μέσα τους αλληλεπιδρά αρμονικά το έπος, η αττική τραγωδία και η μυθική παράδοση.

Όσον αφορά το έπος, δεν είναι τυχαίο που έχει δοθεί στον Ηρόδοτο ο τίτλος «ο πεζός Όμηρος της ιστοριογραφίας».²⁷¹ Στο έργο γίνεται ορατή από τον αναγνώστη η σφραγίδα του ομηρικού έπους, είτε μέσω των ποιητικών λέξεων που χρησιμοποιεί, είτε μέσω των λογοτεχνικών τρόπων, αλλά και της γενικότερης πρόθεσής του. Παρά τις πολλές όμως αναλογίες των δύο ειδών είναι σημαντικό να θυμόμαστε πως ο Ηρόδοτος διαφοροποίησε το έργο του αισθητά από το έπος. Ένα παράδειγμα που το πιστοποιεί βρίσκεται στη στοχοθεσία των ιστοριών και του ομηρικού έπους και αφορά την έννοια του «κλέους». Στο προίμιο κιάλας τονίζεται η σημασία της αφήγησής του που αφορά τη διαίωσιση της δόξας όλων των ανθρωπίνων κατορθωμάτων για να μην ξεθωριάσουν με την πάροδο των χρόνων. Η μέριμνα του ιστορικού έγκειται στη διαίωσιση μίας σειράς γεγονότων που βρίσκονταν σε αντίθεση προς το ενδιαφέρον του έπους που ήταν να προσδώσει αθανασία στους ήρωες.²⁷²

Το ηροδότειο κείμενο εκτός από την επική αφήγηση αλληλεπιδρά και με τον μύθο, ο οποίος απηχεί σε ζητήματα λαϊκής ηθικής ή παραδοσιακών και πολιτισμικών ιστοριών.²⁷³ Δανείζεται μύθους τους οποίους το κοινό δεχόταν ως γεγονότα που είχαν συμβεί πραγματικά στο παρελθόν και τους χρησιμοποιεί ως το υπόβαθρο της διήγησής του.²⁷⁴ Οι νουβέλες βρίθουν τέτοιων μυθολογικών αφηγήσεων, όπως για παράδειγμα τα θρυλικά στοιχεία των ιστοριών της γέννησης του Κύρου, τα

²⁶⁹ Μαρωνίτης, ό.π., σ. 115

²⁷⁰ Κωνσταντινόπουλος, ό.π., σ. 11,12

²⁷¹ Boedeker, ό.π., σ.109

²⁷² Boedeker, ό.π., σ.109-119

²⁷³ Boedeker, ό.π., σ.120

²⁷⁴ Boedeker, ό.π., σ.124

προφητικά όνειρα που προειδοποιούν τον βασιλιά Αστυάγη ότι ο γιός της θυγατέρας του θα τον εκθρονίσει, η τραγική ιστορία του τυράννου Περίανδρου και του γιού του Λυκόφρωνα²⁷⁵ κι άλλα που θα εξετάσουμε αναλυτικά στη συνέχεια του κεφαλαίου. Η μυθική ιδιότητα που διαπερνά το έργο έχει προκαλέσει στους μελετητές ανά τους αιώνες ερωτηματικά αναφορικά με την ιστορικότητα των μυθοποιημένων αυτών αφηγήσεων και κατά πόσο η αλήθεια του ιστορικού υλικού και του μυθολογικού συγκλίνουν.

Επομένως, μέσω της ανάγνωσης των ιστοριών εύκολα γίνεται αντιληπτή η συμπάθεια που έτρεφε ο ιστορικός για τον Όμηρο και τους μύθους. Ωστόσο, οι δύο αυτές επιδράσεις δεν αρκούν για τη γοητεία που χαρακτηρίζει ολόκληρο το ηροδότειο έργο. Υπάρχει και ένας τρίτος παράγοντας στον οποίο οφείλεται η αισθητική τέρψη και απόλαυση που μας προκαλούν οι νουβέλες διαβάζοντάς τες. Είναι η ικανότητα του Ηροδότου να μετατρέπει τον αναγνώστη σε θεατή, καθώς του προσφέρει μία δραματοποιημένη ιστορία σε σημείο που να θυμίζει έντονα τους τραγικούς ποιητές. Όπως οι τραγικοί, έτσι και ο ιστορικός των Μηδικών χρησιμοποίησε το παρελθόν είτε το μυθικό, είτε το ιστορικό, προκειμένου να φωτίσει σύγχρονα πολιτικά θέματα και να προσδώσει στα ιστορικά γεγονότα και πρόσωπα ένα παραδειγματικό κύρος που θα υπερβαίνει την περίσταση. Ακόμη, όπως θα δούμε και στις νουβέλες, το υλικό το οποίο μετέρχεται είναι συχνά παρόμοιο ή ταυτόσημο με εκείνο των τραγικών. Τέλος, το πιο σημαντικό γεγονός είναι πως οι μελετητές έχουν εντοπίσει πληθώρα τραγικών μοτίβων στις ιστορίες.²⁷⁶ Στο σημείο λοιπόν αυτό, ερχόμαστε στον ακριβή προσδιορισμό της στοχοθεσίας του παρόντος κεφαλαίου. Η μελέτη μας θα επικεντρωθεί στον εντοπισμό και την κατάδειξη στοιχείων τα οποία είναι κοινά με την αττική τραγωδία. Τα στοιχεία αυτά θα έρχονται κάθε φορά σε παραλληλισμό με την τραγωδία, όπου συναντάμε παρόμοια μοτίβα.

Πριν περάσουμε στην αναλυτική παρουσίαση του νοβελιστικού υλικού, χρήσιμη θα ήταν μια επιγραμματική παρουσίαση των στοιχείων αυτών. Τέτοια είναι η αναπόδραστη μοίρα και οι αμείλικτες θεϊκές δυνάμεις που επιδρούν στους ανθρώπους, ο τραγικός κύκλος της ανόδου και της πτώσης, η αστάθεια της ανθρώπινης ευδαιμονίας, η μεγάλη ευμάρεια που οδηγεί στον κόρο, την ύβρη που με τη σειρά της τυφλώνει τον άνθρωπο απέναντι στον κίνδυνο και αδηγώντας τον στην

²⁷⁵ Boedeker ό.π., σ.121 - 124

²⁷⁶ Said, ό.π., σ.127 - 129

άτη, οι χρησμοί, τα όνειρα, οι οιωνοί, η τραγική ανατροπή που ακολουθείται ορισμένες φορές από την τραγική αναγνώριση, ο σοφός σύμβουλος, ο τραγικός προάγγελος, η κληρονομική ενοχή, ο σιωπηλός διάλογος με το κοινό, η τραγική ειρωνεία, ο θείος φθόνος, η αναγκαιότητα της επιλογής, και η ασυμβατότητα μεταξύ πρόθεσης και αποτελέσματος.²⁷⁷

Η πρώτη νουβέλα εντοπίζεται στις παραγράφους 7 έως 13 του Α΄ βιβλίου. Πρόκειται για μια λυδική ιστορία, της οποίας την παραμυθική καταβολή συναντάμε στην «Πολιτεία» του Πλάτωνα, όπου ο Γύγης παρουσιάζεται ως ένας απλός βοσκός που συνάπτει ερωτική σχέση με τη σύζυγο του βασιλιά και παίρνει τη θέση του στο θρόνο με τη βοήθεια ενός δαχτυλιδιού που τον έκανε αόρατο.²⁷⁸

Στη νουβέλα όμως αυτή, όπως παραδίδεται από τον Ηρόδοτο, εκλείπουν όλα τα παραμυθικά και μαγικά στοιχεία. Ο ιστορικός με τρόπο ρεαλιστικό στοχεύει να συστήσει τους πολιτικούς, κοινωνικούς, θρησκευτικούς χαρακτήρες του μικρασιατικού και ασιατικού κόσμου²⁷⁹ με κύριο ζητούμενο να καταδείξει τις απαρχές της μεγάλης σύγκρουσης μεταξύ Ελλήνων και Περσών.²⁸⁰ Για αυτόν τον λόγο, κύριο μέλημά του αποτελεί η κατάδειξη της βίαιης μετατόπισης της εξουσίας από την μια λυδική δυναστεία στην άλλη. Η όλη μεταβολή επέρχεται από τον Γύγη, έναν πιστό δορυφόρο, ο οποίος δολοφονεί τον κύριο του Ηρακλείδη Κανδαύλη και ιδρύει τη έσχατη δυναστεία των Μερμναδών, της οποίας τελευταίος βασιλιάς είναι ο Κροίσος.²⁸¹

Εδώ αποτυπώνεται η σχέση που είχε ο μονάρχης στην ασιατική κοινωνία με τον έμπιστο βεζίρη του. Τα πάντα συνέχει ένας ηθικός κώδικας, ομόρροπος στη φύση του δεσποτισμού. Ο κώδικας της αναγκαιότητας που καταργεί την «αίρεση», την ελεύθερη επιλογή, την ανεξάρτητη εκλογή.²⁸² Ο Ηρόδοτος ονομάζει «ανάγκη» το αυστηρό εθιμικό δίκαιο που προκύπτει όταν η λογική και η πειθώ αδυνατούν να λειτουργήσουν.²⁸³ Επομένως, ο φόνος αναδεικνύεται ως μοναδική λύση.

²⁷⁷ Said, ό.π., σ.129

²⁷⁸ Δ. Ν. Μαρωνίτης, *Ηρόδοτος. Οκτώ νουβέλες και τέσσερα ανέκδοτα*, ό.π., σ. 183

²⁷⁹ Μαρωνίτης, ό.π., σ.183, 221

²⁸⁰ Μαρωνίτης, ό.π., σ.228

²⁸¹ Μαρωνίτης, ό.π., σ.222

²⁸² Μαρωνίτης, ό.π., σ.184, 222

²⁸³ Μαρωνίτης, ό.π., σ.185, 223

Η αναγκαιότητα την οποία ο ιστοριογράφος προβάλλει ως μεταφυσική αιτία που με τη σειρά της έρχεται σε αντίθεση με την ελεύθερη βούληση και εκλογή, προβάλλεται έντονα μέσα από το διπλό δίλλημα που καλείται να αντιμετωπίσει ο Γύγης και το οποίο τον καθιστά τραγικό πρόσωπο.²⁸⁴ Από τη μία πλευρά, μη μπορώντας να βρει διαφυγή, αναγκάζεται από τον αφέντη του να μπει κρυφά στο δωμάτιο της συζύγου του και να τη δει γυμνή. Από την άλλη, αναγκασμένος αυτή τη φορά από την βασίλισσα να επιλέξει, ή να σκοτώσει, ή να σκοτωθεί.²⁸⁵

Οι ιστορίες βρίθουν από πρόσωπα που έρχονται αντιμέτωπα με την «τραγική επιλογή». Έντονα στο σημείο αυτό η ιστορία του Γύγη θυμίζει πρωταγωνιστή έργων του Αισχύλου και του Σοφοκλή. Πολλοί τραγικοί ήρωες, όπως ο Πελασγός στις Ικέτιδες, ή ο Αγαμέμνωνας στην Αυλίδα στο έργο Αγαμέμνων ή ο Ορέστης στην Ορέστεια είχαν βρεθεί αντιμέτωποι με δύο εξίσου δύσκολες εναλλακτικές.²⁸⁶ Όπως σε μία αισχύλεια τραγωδία, έτσι και εδώ ο πρωταγωνιστής εμπλέκεται σε μία υπερφυσική αιτιότητα που ξεπερνά τα όρια της ανθρώπινης ενέργειας. Για δύο φορές έρχεται αντιμέτωπος με μία τραγική επιλογή από την οποία δε μπορεί να βρεί τρόπο διαφυγής. Μάλιστα, τη δεύτερη φορά αναγκάζεται ενάντια στη θέλησή του να καταστεί ανδροφόνος.²⁸⁷ Μολαταύτα, όπως συμβαίνει και στον Αισχύλο ισχύει ο νόμος της υπαιτιότητας. Ο Γύγης αν και ακολούθησε εξαναγκασμένος τις επίβουλες οδηγίες μια γυναίκας, δεν παύει να έχει διαπράξει ένα αδίκημα. Σκότωσε τον κύριό του και πήρε χωρίς κανένα δικαίωμα τη θέση του στο θρόνο. Η πράξη αυτή αυτομάτως μας φέρνει στο νου την επικείμενη εκδίκηση για το έγκλημα, προκειμένου να αποκατασταθεί η αδικία. Η εκδίκηση θα έλθει μέσω του Κροίσου στην πέμπτη γενιά, ο οποίος θα πληρώσει για την πράξη του Γύγη.

Μέσω λοιπόν της συγκεκριμένης νουβέλας, ο Ηρόδοτος επιδιώκει να εξηγήσει την κληρονομική ενοχή του Κροίσου, η οποία οφείλεται σε ένα φονικό που διέπραξε ο πρόγονός του Γύγης. Κάτι παρόμοιο συνέβη στους «Επτά επί Θήβας», όπου παρατηρούμε ακριβώς το ίδιο σενάριο. Οι απόγονοι να πληρώνουν για τα αμαρτήματα των προγόνων τους. Στην προκειμένη περίπτωση, οι υιοί του Οιδίποδα πρέπει να εξιλεωθούν για το αμάρτημα του προγόνου τους Λαΐου, ο οποίος

²⁸⁴ Μαρωνίτης, ό.π., σ.222-223

²⁸⁵ Said, ό.π., σ.140

²⁸⁶ Jon D. Mikalson, *Η θρησκεία στον Ηρόδοτο*, στο Εγχειρίδιο ηροδότειων σπουδών, ό.π., σ.192, 193

²⁸⁷ Said, ό.π., σ.140

υπακούοντας στο λόγο και τη βούληση μιας γυναίκας, όπως και ο Γύγης, έδειξε ανυπακοή στην εντολή του Θεού Απόλλωνα και απέκτησε υιό.²⁸⁸

Πέραν του Αισχύλου, η ιστορία του Γύγη μας φέρνει στο νου και τον τραγικό Σοφοκλή, όσον αφορά τις συνθήκες του φόνου. Όπως ο Σοφοκλής στο έργο του «Ηλέκτρα» κατέστησε σαφές ότι ο Αίγισθος θα δολοφονηθεί στο μέρος όπου σκότωσε τον Αγαμέμνονα, έτσι και ο Γύγης θα επιτεθεί στον Κανδαύλη στο σημείο όπου αντίκρισε τη βασίλισσα πρώτη φορά γυμνή.^{289 290}

Τέλος, κάτι που παρατηρούμε έντονα στη νουβέλα και μας θυμίζει αρχαία τραγωδία, είναι ο τραγικός κύκλος της ανόδου και της πτώσης. Όπως επίσης και η υπερβολή που μπορεί να τυφλώσει τον ανθρώπινο νου και να οδηγηθεί σε ακραίες πράξεις που με τη σειρά τους θα τον οδηγήσουν στην πλήρη καταστροφή. Από τη μια μεριά έχουμε τον αφύσικα ερωτευμένο Κανδαύλη, ο οποίος θεωρεί ότι βρίσκεται στο απυρόβλητο λόγο της εξουσίας του με αποτέλεσμα να οδηγείται χωρίς συνείδηση σε ακρότητες. Από την άλλη, την όμορφη και ανώνυμη βασίλισσα, η οποία διακατέχεται από το μένος της για εκδίκηση και τον Γύγη τον οποίο εμπιστεύεται άμετρα. Λαμβάνοντας λοιπόν κανείς υπόψιν του όλα τα παραπάνω, πόσο μάλλον εάν αυτός ο κάποιος είναι Έλληνας και παρατηρώντας όλη αυτή την υπερβολή και τον πληθωρισμό του ασιατικού κόσμου, θεωρεί ζήτημα χρόνου την έκρηξη αυτή της κατάστασης.²⁹¹ Πάνω σε αυτό το επιχείρημα, μπορούμε να στηρίξουμε την ύπαρξη ενός επιπλέον τραγικού θέματος. Της τραγικής ειρωνείας ή αλλιώς της τυφλής ειρωνείας, η οποία γίνεται ορατή και στον Σοφοκλή. Πρόκειται για την έλλειψη διορατικότητας που χαρακτηρίζει τους ήρωες της νουβέλας. Υπάρχει θα λέγαμε ένας σιωπηλός διάλογος του Ηροδότου με το κοινό, το οποίο γνωρίζει γεγονότα που οι ίδιοι οι ήρωες - οι άμεσα εμπλεκόμενοι - αγνοούν²⁹² και τα αποτελέσματα τους θα γίνουν ορατά στο μέλλον, όταν πλέον θα είναι αργά. Τα αποτελέσματα αυτά μας αποκαλύπτονται στις επόμενες δύο νουβέλες και μας αφηγούνται την ιστορία του πέμπτου απογόνου του Γύγη, του Κροίσου, στις οποίες παρουσιάζεται η άνοδος και η πτώση του.

²⁸⁸Said, ό.π., σ.141

²⁸⁹ Ηρ., 1, 11 Έκ τοῦ αὐτοῦ μὲν χωρίου ἡ ὀρμὴ ἔσται ὅθεν περ καὶ ἐκεῖνος ἐμὲ ἐπεδέξατο γυμνήν, ὑπνωμένῳ δὲ ἡ ἐπιχείρησις ἔσται

²⁹⁰Said, ό.π., σ.141

²⁹¹ Μαρωνίτης, ό.π., σ.184

²⁹²Said, ό.π., σ.133

Από την παράγραφο 29 έως και την 33 του Α' βιβλίου, παρακολουθούμε έναν διάλογο μεταξύ δύο ανδρών. Του βασιλιά της Λυδίας, Κροΐσου, και του σοφού Αθηναίου Σόλωνα, ο οποίος ύστερα από μια δεκαετή περιπλάνηση ανά τον κόσμο, έφθασε στις Σάρδεις στο παλάτι του παντοδύναμου Κροΐσου, όπου συστήθηκε ως ο τελευταίος επισκέπτης μιας σειράς σοφιστών, όπως μας φανερώνει το ακόλουθο απόσπασμα της παραγράφου 29: *κατεστραμμένων δὴ τούτων καὶ προσεπικτωμένου Κροΐσου Λυδοῖσι, ἀπικνέονται ἐς Σάρδεις ἀκμαζούσας πλούτῳ ἄλλοι τε οἱ πάντες ἐκ τῆς Ἑλλάδος σοφισταί, οἳ τοῦτον τὸν χρόνον ἐτύγγανον ἐόντες, ὡς ἕκαστος αὐτῶν ἀπικνέοιτο, καὶ δὴ καὶ Σόλων ἀνὴρ Ἀθηναῖος, ὃς Ἀθηναίοισι νόμους κελεύσασι ποιήσας ἀπεδήμησε ἕτεα δέκα, κατὰ θεωρίας πρόφασιν ἐκπλώσας, ἵνα δὴ μὴ τίνα τῶν νόμων ἀναγκασθῆ ἴδῃσι τῶν ἔθετο.*²⁹³ Μέσω των λόγων που θα ειπωθούν στη συνέχεια της νουβέλας, ο ιστορικός επιδιώκει να μας εισάγει στην ανθρωπολογία του, προκειμένου να καταδείξει το ευμετάβλητο της ανθρώπινης ευδαιμονίας. Η απώλεια αυτής αποτελεί το κεντρικό θέμα της συγκεκριμένης, αλλά και της επόμενης νουβέλας. Ο Σόλων επιλέγεται σκοπίμως για τον ρόλο αυτό, προκειμένου η ηρωδότηα ανθρωπολογία να αποκτήσει εύρος και βάθος.²⁹⁴ Στόχος του ιστορικού ήταν ο σοφός Αθηναίος να μιλήσει ως άνθρωπος για τους ανθρώπους, εκφράζοντας ιδέες καθολικές και πανανθρώπινες που να υπερβαίνουν μια συγκεκριμένη πόλη και πρόσωπο.

Στο έργο είναι εμφανής η επίδραση της τραγωδίας. Ο διάλογος από μόνος του έχει λάβει μια «δραματική χροιά». Ο Σόλωνας θυμίζει τον τραγικό προάγγελο στις σοφόκλειες τραγωδίες. Ο ρόλος που ο ιστορικός του έχει αναθέσει είναι εκείνος του σοφού συμβούλου. Οι νουθεσίες και τα λόγια του, θυμίζουν στον αναγνώστη τον Τειρεσία στο έργο «Αντιγόνη» και στον «Οιδίποδα Τύραννο», ή τον Κάλχα στον «Αίαντα». Η κοινή θεματική με το δράμα αποκαλύπτεται από την αρχή της αφήγησης στον αναγνώστη και συγκεκριμένα εντοπίζεται στη αρχή της παραγράφου 34: *μετὰ δὲ Σόλωνα οἰχόμενον ἔλαβε ἐκ θεοῦ νέμεσις μεγάλη Κροῖσον, ὡς εἰκάσαι, ὅτι ἐνόμισε ἐωυτὸν εἶναι ἀνθρώπων ἀπάντων ὀλβιώτατον. αὐτίκα δὲ οἳ εὗδοντι ἐπέστη ὄνειρος, ὃς οἳ τὴν ἀληθείην ἔφαινε τῶν μελλόντων γενέσθαι κακῶν κατὰ τὸν παῖδα,*²⁹⁵ όπου ο ιστορικός υπαινίσσεται μία προκαθορισμένη μοίρα οφειλόμενη στον δίκαιο θυμό του Θεού, τον οποίο

²⁹³ Ηρ., 1, 29

²⁹⁴ Asheri, ό.π., σ. 207

²⁹⁵ Ηρ., 1, 34

αποκαλεί νέμεσις, που κατέλαβε τον Κροίσο, διότι θεώρησε τον εαυτό του τον πιο ευλογημένο από όλους τους ανθρώπους.²⁹⁶

Ο Σόλων λοιπόν, εμφανίζεται στο παλάτι του Κροίσου ως τραγικός προάγγελος, σαν τον Τειρεσία στον «Οιδίποδα Τύρανο», προκειμένου να προμηνύσει για την επικείμενη καταστροφή, στρέφοντας την προσοχή του αναγνώστη στην τύφλωση του ηγεμόνα που δεν το έλαβε σοβαρά υπόψιν του. Όπως στην τραγωδία, έτσι και εδώ ο σοφός σύμβουλος δε μπορεί να προλάβει το κακό. Ο στόχος του είναι να εκφράσει τις βαθύτερες αλήθειες της ανθρώπινης εμπειρίας, αρνούμενος να κολακέψει τον βασιλιά.²⁹⁷ Παρά τις ομοιότητες με το δράμα, ο Ηρόδοτος εισάγει μία αλλαγή. Ο σοφός σύμβουλος σε αντίθεση με την τραγωδία δε είναι προφήτης που προμηνύει το κακό, αλλά ένας σοφός άνθρωπος ο οποίος δουλεύει με την εμπειρία που του έχει προσφέρει η ζωή σχετικά με τις ανθρώπινες καταστάσεις.^{298 299}

Μέσα από μία αιγιματική συνομιλία η οποία αρχίζει από την παράγραφο 30 και φθάνει έως και την 32, εκτείνονται από τον ιστορικό οι προϋποθέσεις για την ανθρώπινη ευτυχία, οι οποίες αντηχούν σε θεμελιώδεις ηθικές αξίες της παραδοσιακής ελληνικής σκέψης, παρμένες μέσα από την πολιτική ελεγγεία του πραγματικού Σόλωνα.³⁰⁰

Ο Σόλων θεωρεί πως η ζωή του ανθρώπου είναι ασταθής³⁰¹ και ότι την ευτυχία δε μπορεί να τη φέρει ο υπερβολικός πλούτος.³⁰² Το επιχείρημά του έγκειται στο θείο το οποίο αποκαλεί φθονερό και ασταθές και για αυτό το λόγο θεωρεί ευτυχισμένο μόνο εκείνον που έζησε και πέθανε έχοντας υποστεί τις λιγότερες συμφορές. Στη συνέχεια φέρνει παραδείγματα προσώπων που έζησαν με γαλήνη και είχαν ένδοξο τέλος. Την πρώτη θέση κατέχει ο Τέλλος ο Αθηναίος, ο οποίος συμμετείχε στην καταδίωξη του εχθρού κατά τη διάρκεια ενός συνοριακού πολέμου

²⁹⁶ Said ό.π., σ.142

²⁹⁷ Said, ό.π., σ.132, 335

²⁹⁸ Ηρ., 1, 32 ἐν γὰρ τῷ μακρῷ χρόνῳ πολλὰ μὲν ἔστι ἰδεῖν τὰ μὴ τις ἐθέλει, πολλὰ δὲ καὶ παθεῖν. ἐς γὰρ ἑβδομήκοντα ἔτεα οὖρον τῆς ζῆς ἀνθρώπων προτίθημι.

²⁹⁹ Said, ό.π., σ.132

³⁰⁰ Fisher, ό.π., σ.200, 201

³⁰¹ Ηρ., 1, 32 τουτέων τῶν ἀπασέων ἡμερέων τῶν ἐς τὰ ἑβδομήκοντα ἔτεα, ἐουσέων πενήκοντα καὶ δικοσιέων καὶ ἑξακισχιλιέων καὶ δισμυριέων, ἢ ἑτέρη αὐτέων τῇ ἑτέρη ἡμέρη τὸ παράπαν οὐδὲν ὅμοιον προσάγει πρῆγμα.

³⁰² Ηρ., 1, 32 οὐ γὰρ τι ὁ μέγα πλούσιος μᾶλλον τοῦ ἐπ' ἡμέρη ἔχοντος ὀλβιώτερός ἐστι, εἰ μὴ οἱ τύχη ἐπίσποιτο πάντα καλὰ ἔχοντα εὖ τελευτήσαι τὸν βίον. πολλοὶ μὲν γὰρ ζάπλουτοι ἀνθρώπων ἀνολβοὶ εἰσι, πολλοὶ δὲ μετρίως ἔχοντες βίου εὐτυχέες.

στην Ελευσίνα και απέκτησε δημόσια ταφή και μεγάλες τιμές. Το παράδειγμα αυτό θυμίζει έντονα την επίδραση του έπους, στόχος του οποίου ήταν η εξύμνηση των ηρωικών κατορθωμάτων, αλλά και η απόκτηση της υστοροφημίας εκείνων που έπεσαν στη μάχη.³⁰³ Ένα ακόμη στοιχείο που καθιστά τον Τέλλο ευτυχί, ήταν οι ακμαίοι γιοί και εγγονοί που άφησε πίσω και θα εξασφάλιζαν τη συνέχεια της οικογένειάς του. Μετά από τον Τέλλο, ο Σόλων θεωρεί πως αξίζει να θεωρούνται ευτυχισμένα δύο αδέλφια, ο Κλέοβης και ο Βίτωνας. Η ευτυχία τους οφειλόταν στη δύναμη των δύο νέων με τη βοήθεια της οποίας ικανοποίησαν την επιθυμία της μητέρας τους να συμμετάσχει στη γιορτή της Ήρας, γεγονός που συντέλεσε στο θάνατό τους.³⁰⁴

Ένα ακόμη κοινό με την τραγωδία στοιχείο, το συναντάμε στα λόγια του Σόλωνα ο οποίος χαρακτηρίζει το θείο φθονερό. Θεωρεί πως οι θεϊκές δυνάμεις είναι αμείλικτες και πως ο άνθρωπος παρουσιάζεται έρμαιο του χρόνου και της τύχης. Ο Σόλων παρουσιάζει τον Θεό φθονερό. Με την έννοια ότι δεν επιτρέπει την υπερβολή και τιμωρεί κάθε παραβάτη.³⁰⁵ Με άλλα λόγια, ο άνθρωπος ακόμα κι αν το θέλει δεν έχει τη δύναμη να σφετεριστεί τη ζωή του και να ξεπεράσει την απαράβατη διαχωριστική γραμμή μεταξύ αυτού και του θείου. Αυτό το ονομάζει ο Σόλωνας, «θεϊκό φθόνο». Όπως και στο αρχαίο θέατρο, έτσι κι εδώ συναντάμε το θεοκυβέρνητο κοσμοείδωλο. Ο ανθρώπινος βίος χαρακτηρίζεται από το «ταραχώδες». Αυτό σημαίνει πως η ζωή για τον άνθρωπο είναι ευμετάβλητη. Ο θεϊκός φθόνος λοιπόν σε συνδυασμό με το ταραχώδες οδηγούν στο συμπέρασμα πως δεν μπορεί ένας άνθρωπος και κατ' επέκταση μια πόλη να είναι αυτάρκης. Το «όλον» δεν του ανήκει. Κατέχει μόνο μερίδιο στη ζωή, στον πλούτο και στην ευτυχία. Σύμφωνα με τον Σόλωνα μόνο η κατάληξη ενός ανθρώπου θα δείξει αν υπήρξε πραγματικά ευτυχής. Εκ των προτέρων κανείς δε δύναται να ισχυριστεί αυθαίρετα

³⁰³ Fisher, ό.π., σ.200, 201, 202

³⁰⁴ Ηρ., 1, 31 εούσης όρτης τῆ Ἥρῃ τοῖσι Ἀργείοισι ἔδεε πάντως τὴν μητέρα αὐτῶν ζεύγεϊ κοιμισθῆναι ἐς τὸ ἰρόν, οἱ δέ σφι βόες ἐκ τοῦ ἀγροῦ οὐ παρεγίνοντο ἐν ὄρῃ· ἐκκλησιόμενοι δὲ τῆ ὄρῃ οἱ νεηνίαὶ ὑποδύντες αὐτοὶ ὑπὸ τὴν ζεύγλην εἴλκον τὴν ἄμαξαν, ἐπὶ τῆς ἀμάξης δέ σφι ὠχέετο ἡ μήτηρ, σταδίους δὲ πέντε καὶ τεσσεράκοντα διακομίσαντες ἀπίκοντο ἐς τὸ ἰρόν. ταῦτα δέ σφι ποιήσασι καὶ ὀφθεῖσι ὑπὸ τῆς πανηγύριος τελευτῆ τοῦ βίου ἀρίστη ἐπεγένετο, διέδεξέ τε ἐν τούτοις ὁ θεὸς ὡς ἄμεινον εἶη ἀνθρώπῳ τεθνάναι μᾶλλον ἢ ζῶειν. Ἀργεῖοι μὲν γὰρ περιστάντες ἐμακάριζον τῶν νεηνίων τὴν ῥώμην, αἱ δὲ Ἀργεῖαι τὴν μητέρα αὐτῶν, οἶων τέκνων ἐκύρησε. ἡ δὲ μήτηρ περιχαρῆς εἶουσα τῷ τε ἔργῳ καὶ τῆ φήμῃ, σᾶσα ἀντίον τοῦ ἀγάλματος εὐχετο Κλεόβι τε καὶ Βίτωνι τοῖσι ἐωυτῆς τέκνοις, οἳ μιν ἐτίμησαν μεγάλως, τὴν θεὸν δοῦναι τὸ ἀνθρώπῳ τυχεῖν ἄριστόν ἐστι. μετὰ ταύτην δὲ τὴν εὐχὴν ὡς ἔθυσάν τε καὶ εὐωχῆθησαν, κατακοιμηθέντες ἐν αὐτῷ τῷ ἰρῷ οἱ νεηνίαὶ οὐκέτι ἀνέστησαν, ἀλλ' ἐν τέλει τούτῳ ἔσχοντο. Ἀργεῖοι δὲ σφεων εἰκόνας ποιησάμενοι ἀνέθεσαν ἐς Δελφοὺς ὡς ἀνδρῶν ἀρίστων γενομένων.

³⁰⁵ Said, Trede, Boulluec, ό.π. σ.241

πως είναι ευτυχισμένος, κρίνοντας μόνο από τα υλικά αγαθά που κατέχει, γιατί αύριο μπορεί η ζωή να τα στερήσει.³⁰⁶

Από τα παραπάνω γίνεται φανερό ένα ακόμη τραγικό θέμα. Εκείνο του τραγικού κύκλου. Της ανόδου και της πτώσης, της ακμής και της παρακμής. Όταν ο άνθρωπος ξεπερνά τα όρια του, υπερεκτιμά τον εαυτό του εξαιτίας της παρουσίας ή της εξουσίας του, οδηγείται στον κορεσμό και στη συνέχεια στην τύφλωση του νου. Αυτό με τη σειρά του προκαλεί την ύβρη και στο τέλος οδηγείται στην άτη, δηλαδή στην καταστροφή.

Το ίδιο συνέβη και με τον Κροίσο, ο οποίος θεωρούσε τον εαυτό του υπεράνθρωπο. Δεν άκουσε τις νουθεσίες του Σόλωνα και όπως θα δούμε στην ιστορία του Αδράστου, έπρεπε να χάσει τον γιο του για να καταλάβει ποιος είναι πραγματικά ο όλβιος βίος και πως τόσο καιρό έτρεφε το νου του με αυταπάτες, αλλά και για να καταλάβει το σφάλμα του με τον Σόλωνα τον οποίο χαρακτήρισε «αμαθέα».³⁰⁷ Σε αυτό ακριβώς το σημείο έγκειται ένα στοιχείο πάνω στο οποίο ο Ηρόδοτος οικοδομεί το έργο του. Πρόκειται για την τραγική ή τυφλή ειρωνεία την οποία χρησιμοποιούσε και ο Σοφοκλής. Είναι η αντίθεση μεταξύ αυτών που γνωρίζει το κοινό και αυτών που γνωρίζουν τα πρόσωπα που εμπλέκονται στην ιστορία. Πρόκειται για ένα σιωπηλό διάλογο μεταξύ κοινού και συγγραφέα. Αυτοί που διαβάζουν την ιστορία γνωρίζουν την έκβαση της καθώς και το τι πρόκειται να επακολουθήσει. Αντιθέτως, οι χαρακτήρες διακρίνονται από έλλειψη διορατικότητας.³⁰⁸ Αυτό ακριβώς συνέβη και στην περίπτωση του Κροίσου, όταν πληροφορήθηκε από τον Σόλωνα, τον καιρό που βρισκόταν στο απόγειο της εξουσίας του, της υλικής του ευτυχίας και δύναμης, για τη φύση του Θεού και ποιος πραγματικά αξίζει να θεωρείται ευτυχισμένος, θεώρησε τον Σόλωνα ανίδεο, δεν εμπιστεύτηκε τις προτροπές του και μόνο όταν έχασε τον γιό του και η εξουσία του και συντρίφτηκε από τον Κύρο, αναγνώρισε την αξία όσων του είχε πει κάποτε ο σοφός Αθηναίος.³⁰⁹

Η επόμενη νουβέλα αποτελεί τη συνέχεια αυτής και αφορά την τύχη του γιού του Κροίσου, Άτη. Εντοπίζεται στο Α' βιβλίο στις παραγράφους 34 έως 35 και είναι

³⁰⁶ Μαρωνίτης, ό.π. σ.201-203

³⁰⁷ Said, ό.π., σ.129

³⁰⁸ Said ό.π., σ.133

³⁰⁹ Μαρωνίτης, ό.π., σ.203-204

γνωστή με τον τίτλο «*Η ιστορία του Άδραστου*».³¹⁰ Ο Άδραστος δανείζει το όνομά του στη νουβέλα, όχι γιατί είναι ο κεντρικός ήρωας, αλλά γιατί μέσω αυτού θα επέλθει η τιμωρία του Κροίσου. Η θεία νέμεση για την ύβρη που διέπραξε, όταν εγκλωβισμένος στην υλική δύναμη και στον παρόντα όλβο του, θεώρησε τον εαυτό του ως τον πιο ευτυχισμένο άνθρωπο και απήφησε τις σοφές προτροπές του Σόλωνα. Στη νουβέλα αυτή, τα προμηνύματα του Αθηναίου σοφού θα λάβουν σάρκα και οστά. Ο Άδραστος, είναι αυτός που άθελά του θα δώσει στον Κροίσο ένα μάθημα αλήθειας και αυτό δεν είναι άλλο από το να καταλάβει πως ο πραγματικά αμαθής, δεν ήταν ο λόγος του Σόλωνα, αλλά ο δικός του.³¹¹

Όπως μαρτυρά η πλοκή και ο τρόπος άρθρωσης της νουβέλας, θα λέγαμε πως πρόκειται για μια αφηγηματική τραγωδία, καθώς χαρακτηρίζεται από έντονη δραματικότητα.³¹² Η σύνθεσή της γίνεται με τη μορφή επεισοδίων. Στον πρόλογο κάνει την εμφάνισή της μια ονειρική πρόβλεψη, ένα απειλητικό όνειρο, το οποίο προοικονομούσε τον επερχόμενο θάνατο του γιού του Κροίσου από ένα σιδερένιο όπλο. Όπως ο Οιδίποδας, έτσι και ο Κροίσος, επιστρατεύει κάθε μέσο προκειμένου να αποφύγει τη μοιραία κατάληξη. Παντρεύει τον γιό του και του απαγορεύει να πάρει ξανά μέρος σε εκστρατεία, προκειμένου να μην έρθει σε επαφή με δόρατα, ακόντια και κάθε είδους πολεμικά εργαλεία που διέθεταν σιδερένια αιχμή. Ο γιός του όμως, όπως και ο Οιδίποδας, πέφτει θύμα της άγουρης λογικής και του ορθολογικού τρόπου σκέψης, με αποτέλεσμα να πείσει τον πατέρα του να επιτρέψει τη συμμετοχή του στο κυνήγι του κάπρου, και να προκαλέσει ο ίδιος τον θάνατό του.³¹³ Παρουσιάζονται επίσης τα πρόσωπα της ιστορίας, που είναι ο Κροίσος, οι δύο του γιοι, ο Άτης και ένας άλλος που τον αφήνει ο Ηρόδοτος σκοπίμως στην ανωνυμία, καθώς ο πατέρας του δεν τον υπολογίζει επειδή είναι κωφάλαλος.

Στο πρώτο επεισόδιο κάνει την εμφάνισή του ο Άδραστος, του οποίου το όνομα δεν είναι τυχαίο, αλλά συμβολικό. Άδραστος σημαίνει αυτός που δεν μπορεί να αποφύγει τη μοίρα του. Με αυτό τον τρόπο, εμφανίζεται ένα ακόμη τραγικό θέμα. Εκείνο της αναπόδραστης μοίρας. Ούτε ο Κροίσος είναι σε θέση να αποφύγει τη μοίρα του, η οποία είναι να τιμωρηθεί για τον λανθασμένο λόγο του, αλλά και για μια κληρονομική ενοχή. Ούτε ο Άδραστος ο οποίος από προστάτης και φύλακας του Άτη

³¹⁰ Μαρωνίτης, ό.π., σ. 47

³¹¹ Μαρωνίτης, ό.π., σ.215

³¹² Μαρωνίτης, ό.π., σ.208

³¹³ Said, ό.π., σ.142

μετατρέπεται άθελά του σε θύτη και τον σκοτώνει. Ούτε τέλος, ο Άτης που από θύτης του κάπρου γίνεται ο ίδιος θύμα.

Στο επόμενο επεισόδιο, ο φόνος ετοιμάζεται για έναν κάπρο στα βουνά της Μυσίας, όμως αντί για τον κάπρο φονεύεται ο γιός του Κροίσου από τον άνδρα που είχε σταλεί να τον προστατέψει. Το γεγονός αυτό μαρτυρά την τραγική ειρωνεία της ιστορίας. Ο Κροίσος τόσο καιρό έτρεφε εν αγνοία του το φονιά του παιδιού του. Ο φόνος όμως δεν έχει ολοκληρωθεί. Στη συνέχεια ο Άδραστος ζητά από τον Κροίσο να τον σκοτώσει, εκείνος όμως αρνείται, γιατί τον λυπάται και τον συγχωρεί, όμως ο Άδραστος μη μπορώντας να βαστάξει και δεύτερο φόνο, αυτοκτονεί στον τάφο του Άτη. Η τραγική φιγούρα του Αδράστου, που άθελά του μετατρέπεται σε φονιάς και τελικά αυτοκτονεί, θυμίζει την ηρωίδα των Τραχινίων, καθώς και τον Ύλλο, όταν ανακάλυψε την αλήθεια για τη μητέρα του.³¹⁴

Όπως προανέφερα, ο Κροίσος δεν είναι σε θέση να αποφύγει τη μοίρα του, διότι η νέμεσις του Θεού δεν τον καταδιώκει μόνο επειδή αγνόησε τον θείο φθόνο, αλλά και για έναν γενεαλογικό λόγο του οποίου την ύπαρξη αγνοεί. Εδώ έγκειται η τραγική ειρωνεία για την οποία έχω μιλήσει και σε προηγούμενη νουβέλα. Τον Κροίσο βαραίνει μια κληρονομική ενοχή. Την ενοχή αυτή είχε παραλάβει από τον αρχηγέτη της δυναστείας των Μερμναδών της οποίας είναι τώρα αυτός βασιλιάς, τον Γύγη, που είχε σκοτώσει τον προηγούμενο βασιλιά Κανδαύλη.³¹⁵ Το συγκεκριμένο επεισόδιο θυμίζει την τραγωδία «Αντιγόνη», όπου μαθαίνουμε πως ο Κάδμος, ο ιδρυτής της Θήβας βάρυνε με το δικό του αμάρτημα, σκοτώνοντας το ιερό φίδι του Θεού Άρη, προκειμένου να χτίσει την ακρόπολη της Θήβας, όλους τους απογόνους του, οι οποίοι για να τιμωρηθούν έπραξαν και αυτοί με τη σειρά τους σφάλματα, άλλοι ασυνείδητα, όπως ο Οιδίποδας και άλλοι συνειδητά όπως η Αντιγόνη. Έτσι και ο Κροίσος καλείται τώρα να πληρώσει την δική του κληρονομική ενοχή, κάνοντας ένα επιπλέον παράπτωμα. Έκλεισε τα μάτια μπροστά στον κωφάλαλο γιό του. Επέλεξε να αγνοήσει την ύπαρξη του παιδιού του, για να μην διακυβεύσει με τη δυστυχία του σακατεμένου του παιδιού, τον δικό του όλβιο βίο.³¹⁶

Ένα ακόμη χαρακτηριστικό της, που το συναντάμε στις νουβέλες του Ηροδότου, έγκειται στην πλοκή η οποία περιστρέφεται γύρω από πρόσωπα. Θα

³¹⁴Said, ό.π., σ.143

³¹⁵Μαρωνίτης, ό.π., σ.216

³¹⁶Μαρωνίτης, ό.π., σ.216

μπορούσαμε να υποστηρίξουμε πως οι τρεις πρώτες νουβέλες, Γύγη, Κροίσου-Σόλωνα και Αδράστου, αποτελούν κοινό σχέδιο του ιστοριογράφου, προκειμένου να καταδείξει την απαρχή της σύγκρουσης μεταξύ Ελλήνων και βαρβάρων, καθώς και τα αίτια της καταστροφής της δυναστείας των Μερμναδών. Μπορούμε ίσως και να ισχυριστούμε πως μας θυμίζει τις τριλογίες των δραμάτων κατά την παρουσίασή τους στους δραματικούς αγώνες.

Εν κατακλείδι, ο Ηρόδοτος, με την ιστορία του Αδράστου, διατυπώνει σαφέστερα την ανθρωπολογία του και την επίδραση της θεοδικίας στη ζωή των ανθρώπων. Για τον ιστοριογράφο, το θείο είναι φθονερό και ταραχώδες. Φθονερό γιατί δεν επιτρέπει στον άνθρωπο να ξεπερνά τα όρια του κι έτσι υπερασπίζεται τον ζωτικό του χώρο, τιμωρώντας κάθε υβριστή και ταραχώδες, καθώς προκαλεί συνεχείς μεταβολές στην ανθρώπινη ζωή. Ο Κροίσος, χάνοντας το γιό του, μεταστρέφεται, καθαίρεται, κατανοεί ποιος εν τέλει αξίζει να θεωρείται όλβιος βίος και καθίσταται αυτός ο άλλοτε άπληστος βασιλιάς, σε εκπρόσωπο του αληθούς λόγου.³¹⁷

Το πρώτο βιβλίο των ιστοριών κλείνει με τη νουβέλα των παραγράφων 108 έως 119. Ο Ηρόδοτος στη νουβέλα αυτή εξιστορεί με τρόπο δραματικό τα γεγονότα τα οποία συνόδεψαν τη γέννηση και την ανατροφή του Κύρου. Είναι μια τραγική ιστορία για τον Αστυάγη ο οποίος εκθρονίζεται από τον εγγονό του Κύρο που μάταια προσπάθησε να θανατώσει όταν ακόμη ήταν νεογέννητο και για τον Άρπαγο που τιμωρήθηκε γιατί δεν υπάκουσε στις εντολές του Αστυάγη. Η ιστορία δεν έχει άμεσες επιρροές από την αθηναϊκή τραγωδία, όμως ακολουθεί ένα τραγικό μοντέλο και τα μοτίβα που χρησιμοποιεί αποτελούν δάνεια από αυτήν. Στη νουβέλα αναπτύσσονται δυο παραμυθικά μοτίβα. Πρώτον, εκείνο της έκθεσης βρέφους προκειμένου να πεθάνει, όπως συνέβη με τον Οιδίποδα³¹⁸ και δεύτερον, εκείνο της εστίασης ανθρωπίνων μελών για λόγους εκδίκησης, όπως συνέβη στην περίπτωση του Θυέστη.

Αξίζει να αναφερθώ στη ιστορία του Οιδίποδα, η οποία παρουσιάζει πολλά κοινά στοιχεία με εκείνη του Κύρου. Ο Λάιος, ο βασιλιάς της Θήβας, προειδοποιήθηκε με χρησμό από τον Απόλλωνα πως ο γιός που θα αποκτούσε με την Ιοκάστη θα τον δολοφονούσε και θα τον διαδεχόταν στο θρόνο. Προκειμένου να το

³¹⁷ Μαρωνίτης, ό.π., σ.218-219

³¹⁸Said, ό.π., σ.136-137

αποφύγει παρέδωσε το νεογέννητο στον έμπιστο υπηρέτη του. Εκείνος όμως, καθώς αδυνατούσε να διαπράξει το έγκλημα, ανέθεσε την εντολή σε ένα βοσκό. Όμως κι αυτός το συμπόνεσε και το έσωσε. Το παιδί ανατράφηκε κοντά στο Πολύβο, βασιλιά της Κορίνθου και έλαβε το όνομα Οιδίποδας. Όταν πέρασαν τα χρόνια και το παιδί μεγάλωσε, πληροφορήθηκε πως δεν ήταν γιός του Πολύβου και θέλησε να μάθει την αλήθεια για την καταγωγή του. Πήγε στο μαντείο των Δελφών, όπου η Πυθία τον προειδοποίησε με χρησμό, πως αν επέστρεφε στη Θήβα θα διέπραττε πατροκτονία και αιμομιξία, γιατί θα παντρευόταν τη μητέρα του. Όμως, αν και δεν επέστρεψε ούτε στην Κόρινθο, ούτε στη Θήβα, δεν κατόρθωσε να εναντιωθεί στο πεπρωμένο του.

Εξετάζοντας τις δυο ιστορίες, παρατηρούμε πως παρουσιάζουν κοινά τραγικά σημεία. Κατ' αρχάς, Μπορούμε να παραλληλίσουμε τον παππού του Κύρου, Αστυάγη, με τον πατέρα του Οιδίποδα και βασιλιά της Θήβας, Λάιο. Και οι δυο προσπάθησαν να αποτρέψουν τη δράση της μοίρας, η οποία όμως είναι αναπόδραστη. Ο μεν Λάιος προειδοποιήθηκε για τον γιό του από έναν χρησμό, ο δε Αστυάγης, από δυσοίωνο όνειρο αναφορικά με τον γιο της κόρης του. Επίσης, εσφαλμένα και οι δυο βασιλιάδες πίστευαν πως απέφυγαν την προφητεία με το να διατάζουν τη θανάτωση των παιδιών. Ο Αστυάγης, θυμίζει και τον Αίγισθο του Ευριπίδη, ο οποίος πάντρεψε την Ηλέκτρα με έναν χωρικό, προκειμένου να αποφύγει μια μελλοντική εκδίκηση για τον Αγαμέμνονα. Με βάση το ίδιο σκεπτικό και ο Αστυάγης πάντρεψε κι αυτός την κόρη του με άντρα κατώτερό της.³¹⁹ Δυο επιπλέον κοινά στοιχεία μεταξύ αυτών των ιστοριών αφορούν αυτή τη φορά τα δυο παιδιά. Πρώτον, και τα δύο σώθηκαν από βοσκό και δεύτερον, ομοιάζουν ως προς τον τρόπο της αναγνώρισης. Βέβαια, η αναγνώριση του Κύρου, η οποία οφείλεται στην παρατήρηση φυσιογνωμικών χαρακτηριστικών θυμίζει την αναγνώριση στην Οδύσσεια.

Ο Αστυάγης, ο οποίος προτιμά να κρύψει το θυμό του και υποκρίνεται πως έχει συγχωρέσει τον Άρπαγο προκειμένου να τον εκδικηθεί, θυμίζει την «Ορέστεια», στο σημείο όπου η Κλυταιμίστρα, κρύβοντας τα συναισθήματά της απευθύνει έναν αμφίσημο λόγο στον Αγαμέμνονα.³²⁰ Κάλλιστα παρατηρώντας την αντίθεση που δημιουργείται μεταξύ της αυταπάτης του Άρπαγου πως απέφυγε την εκδίκηση του

³¹⁹Said, ό.π., σ.137

³²⁰Said, ό.π., σ.137

κυρίου του και της τραγικής αποκάλυψης πως έφαγε το ίδιο του το παιδί, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε πως ομοιάζει με σοφόκλεια τραγωδία.³²¹

Εκείνο που συμπεραίνουμε, ανακεφαλαιώνοντας τις δύο ιστορίες είναι πως η θεία βούληση είναι αναπόφευκτη και η μοίρα αναπόδραστη. Η τραγική ειρωνεία είναι διάχυτη στην περίπτωση του Άρπαγου, ο οποίος χαρακτηρίζεται από έλλειψη διορατικότητας και πλανάται από τα αμφίσημα λόγια του Αστυάγη. Το τέλος της ιστορίας του είναι τραγικό, καθώς χάνει το γιό του στο βωμό της εκδίκησης.

Η ιστορία του Αδράστου θυμίζει κι ένα άλλο παραμυθικό μοτίβο, το οποίο μολονότι παρακλείνει από τη στοχοθεσία του κεφαλαίου, καθώς δεν αποτελεί κοινό τόπο ούτε με την τραγωδία ούτε με το έπος, το θεωρώ άξιο αναφοράς και θα ήθελα να το παραθέσω. Θυμίζει έντονα στον σύγχρονο αναγνώστη την ιστορία του Μωυσή, αναφορικά με την έκθεση νεογέννητου, προκειμένου να πεθάνει. Ο Μωυσής ο οποίος γεννήθηκε σε μια χρονιά κατά την οποία για να μειώσουν την αύξηση του πληθυσμού των Εβραίων, διέταξαν τη θανάτωση όλων των νεογέννητων αγοριών, διασώθηκε χάρη στην κόρη του Φαραώ, η οποία το βρήκε μέσα σε ένα καλάθακι που έπλεε στο Νείλο, τοποθετημένο από τους γονείς του, που τον είχαν λυπηθεί και δε θέλησαν να τους το θανατώσουν.

Επιστρέφοντας στη μελέτη μας, η συγκεκριμένη νουβέλα αν και ομοιάζει με τραγωδία, φαίνεται πως οι λεπτομέρειές της αντλήθηκαν από την ιστορία του Θυέστη, που παρουσιάζει δυο μυθολογικές εκδοχές. Το κοινό των δυο αυτών ιστοριών έγκειται στον τρόπο που επιλέχθηκε να παρθεί η εκδίκηση. Αυτός ο τρόπος ήταν ένα ανθρωποφαγικό συμπόσιο με την πρόφαση μιας χαρούμενης γιορτής.³²² Ο Ηρόδοτος λοιπόν, έχει στηριχθεί σε ένα μυθολογικό θέμα για το οποίο κάνουν λόγο οι τραγικοί Ευριπίδης και Σοφοκλής. Τα Θυέστεια δείπνα τα μαθαίνουμε από τον Ευριπίδη. Σύμφωνα με την πρώτη μυθολογική εκδοχή, μετά το θάνατο του Πέλοπα το θρόνο ανέλαβε ο πρωτότοκος γιός του Ατρέας, γεγονός που έκανε τον αδελφό του Θυέστη να ζηλέψει και θέλοντας να αποκτήσει εξουσία αποπλάνησε τη σύζυγο του Ατρέα, Αερόπη και πήρε το «χρυσό αρνί». Η πράξη του αυτή εξόργισε του θεούς, οι οποίοι τον εξόρισαν. Όντας εξόριστος θέλοντας να εκδικηθεί τον Ατρέα, στέλνει τον γιό του σε αυτόν, με αποτέλεσμα ο Ατρέας να σκοτώσει τον επίδοξο δολοφόνο χωρίς

³²¹Said, ό.π., σ.137

³²²Said, ό.π., σ.137

να γνωρίζει πως πρόκειται για το παιδί του. Ο Ατρέας, όπως και ο Αστυάγης υποκρινόμενος ότι συγχώρεσε τον αδελφό του, του ετοιμάζει δείπνο συμφιλίωσης στο οποίο του πρόσφερε τους δύο του γιούς, Τάνταλο και Πλεισθένη. Στην ίδια άγνοια βρέθηκε και ο Θυέστης λοιπόν, όπως και ο Άρπαγος της ιστορίας, τρώγοντας τα ίδια του τα παιδιά.

Ο Σοφοκλής στηρίχθηκε σε μια άλλη μυθολογική εκδοχή. Σύμφωνα με αυτή, ο Θυέστης σε ένα ταξίδι του στη Σικυώνα βίασε εν αγνοία του την ίδια του την κόρη Πελόπεια, που ήταν ιέρεια στο ναό της Αθηνάς. Η Πελόπεια όμως πήρε το σπαθί του και το έκρυψε στο άγαλμα της θεάς. Αργότερα παντρεύτηκε τον Ατρέα. Ωστόσο, είχε μείνει έγκυος από τον πατέρα της, γέννησε το παιδί και το εγκατέλειψε στο βουνό, όπου οι βοσκοί το βρήκαν και το παρέδωσαν στον Ατρέα που το μεγάλωσε. Το όνομα που έδωσαν στο παιδί ήταν Αίγισθος. Σε αυτό το σημείο παρατηρούμε τις επιρροές του μύθου που στηρίχθηκε και ο τραγικός και οι οποίες είναι έκδηλες στη νουβέλα του Ηροδότου. Ο Αίγισθος λοιπόν, εγκαταλείφτηκε να πεθάνει και σώθηκε από βοσκό, όπως και ο Κύρος. Στη συνέχεια της ιστορίας, όταν πλέον είχαν φυλακίσει τον Θυέστη, ζήτησε ο Ατρέας από τον Αίγισθο να τον σκοτώσει, όμως ο Θυέστης τον αναγνώρισε από το σπαθί και η αλήθεια αποκαλύφθηκε. Τότε η Πελόπεια αυτοκτόνησε, ο Αίγισθος σκότωσε τον Ατρέα και ο Θυέστης πήρε το θρόνο του στην εξουσία. Κι εδώ παρατηρούμε πως ο πατέρας βγαίνει αλώβητος από την ιστορία, όπως συνέβη και με τον Αστυάγη, τον οποίο ο Κύρος δεν έβλαψε, αλλά κράτησε κοντά του.³²³

Συγκεφαλαιωτικά, πρόκειται για μια προσωποκεντρική νουβέλα, η οποία εκτός από τις επιρροές που έχει δεχτεί από τις ανωτέρω παραμυθικές και μυθολογικές ιστορίες, αναπτύσσει ορισμένα βασικά τραγικά μοτίβα. Όπως το αμφίσημο όνειρο το οποίο αποτελεί ένα είδος προοικονομίας ή και προφητείας, της αναπόδραστης μοίρας, σε συνδυασμό με την θεϊκή βούληση. Όσο κι αν ο άνθρωπος προσπαθεί να αποφύγει και να εναντιωθεί στο πεπρωμένο του, όπως ο Αστυάγης, στο τέλος δεν τα καταφέρνει. Το παράδειγμα του Κύρου που εγκαταλήφθηκε όταν ήταν νεογέννητο, όσο κι αν προσπάθησαν να το θανατώσουν, όχι απλώς επιβίωσε, αλλά στο τέλος κατόρθωσε να λάβει και τη θέση για την οποία είχε γεννηθεί. Να ανέβει στο θρόνο. Είδαμε στη συνέχεια το μοτίβο της τραγικής αναγνώρισης, μεταξύ Αστυάγη και

³²³Said, ό.π., σ.137

Κύρου καθώς και την τραγική ειρωνεία όσον αφορά την περίπτωση του Άρπαγου, όπου η ιστορία κλείνει με καταστροφή.

Εν κατακλείδι, αξίζει να σημειωθεί πως στη νουβέλα αυτή σκιαγραφείται με έντονο τρόπο το κοσμοείδωλο της ανατολής και η νοοτροπία τους η οποία έρχεται σε πλήρη αντίθεση με την Ελληνική. Παρατηρούμε, πως στην κοινωνία των Βαρβάρων, δεν υπήρχε το παραμικρό ψήγμα ελευθερίας. Ο Άρπαγος, όταν κατάλαβε πως έφαγε τον γιό του, έμεινε απαθής, ευχαρίστησε τον δολοφόνο του παιδιού του, μόνο και μόνο γιατί ήταν ο βασιλιάς. Η αντίδραση αυτή, θα ήταν αδιανόητη για έναν Έλληνα, ο οποίος το πιο πιθανό θα ήταν να σκότωνε τον βασιλιά εκείνη ακριβώς τη στιγμή.

Προχωρώντας στο Γ' βιβλίο στις παραγράφους 39 έως 43 και 120 έως 125, εκτείνεται η ιστορία του Πολυκράτη, τυράννου της Σάμου. Πρόκειται για μία νουβέλα παρμένη από την ελληνική ιστορία, τα γεγονότα της οποίας δεν εκτυλίσσονται κάτω από το ζυγό ενός τυραννικού πολιτεύματος. Αυτό γίνεται αφορμή για την ανάπτυξη μίας νουβέλας με έντονο τραγικό χαρακτήρα. Ωστόσο, αν και κινούμαστε στον ελληνικό χώρο δεν εκλείπουν ασιατικά χαρακτηριστικά που αφορούν την τυραννική αρχή. Σκοπίμως ο Ηρόδοτος στις ιστορίες του παρουσιάζει Έλληνες ηγέτες να ομοιάζουν ως προς τις πρακτικές τους με τους Ασιάτες μονάρχες, διότι όπως αναλύσαμε και σε προηγούμενο κεφάλαιο, στόχευε στην κατάδειξη των ολέθριων συνεπειών που είχαν για τον λαό η ανεξέλεγκτη εξουσία τους. Μάλιστα, οι Έλληνες τύραννοι, συμπεριλαμβανομένου και του Πολυκράτη, δε δίστασαν να συμπράξουν και να αναπτύξουν δεσμούς φιλίας με τον εχθρό, απλώς για να εδραιώσουν την κυριαρχία τους.³²⁴

Η ιστορία βρίθει τραγικών μοτίβων, γεγονός που μας επιτρέπει να μιλήσουμε για μια τραγωδία. Ο τύραννος της Σάμου προκάλεσε με την όλη στάση του το δίδυμο της ύβρεως και της τίσεως. Η φαινομενική του ευμάρεια, ο όλβος, η συγκέντρωση υπερβολικής εξουσίας στα χέρια του, τον έκαναν να υπερεκτιμήσει τον εαυτό του και τις δυνάμεις του και τον οδήγησαν στην απληστία. Έτρεφε τη φιλοδοξία να επεκτείνει υπερβολικά την εξουσία του και χρησιμοποιώντας τα αθέμιτα μέσα μιας τυραννίδας ανέπτυξε την πρώτη θαλασσοκρατορία μετά τον βασιλιά Μίνωα.³²⁵

³²⁴ υπόμν., Δ.Ν. Μαρωνίτης, ό.π., σ.85 - 86

³²⁵ Bichler, Rollinger, ό.π., σ.147-148

Την αφήγηση διαπερνά η τραγική ειρωνεία. Ο Πολυκράτης τυφλωμένος, από έπαρση, αλαζονεία και αγόρταγη όρεξη για εξουσία, προκάλεσε τον θείο φθόνο, ο οποίος δεν επιτρέπει καμία υπέρβαση του καθορισμένου μέτρου στην ανθρώπινη μοίρα.³²⁶ Το κοινό βλέποντας την όλη δράση του, γνωρίζει ότι στο τέλος θα καταστραφεί. Ήδη η προϊστορία του, μαρτυρά το αναπόφευκτο τέλος του. Ο Πολυκράτης θυμίζει τους γιούς του Οιδίποδα οι οποίοι αλληλοσκοτώθηκαν για το ποιός θα αναλάβει τα ηνία της εξουσίας. Κατά τον ίδιο τρόπο και ο Πολυκράτης διέπραξε το αμάρτημα της αδελφοκτονίας σκοτώνοντας τον έναν από τους δύο αδελφούς του και εξορίζοντας τον άλλο, ώστε να καταστεί ο μοναδικός κληρονόμος του θρόνου.³²⁷

Η παρουσία του βασιλιά της Αιγύπτου Άμαση στη νουβέλα, παίζει το ρόλο του τραγικού προάγγελου - σοφού συμβούλου, ο οποίος όπως και ο Σόλωνας τρομάζοντας με την υπερβολική ευτυχία του φίλου του Πολυκράτη και βασιζόμενος στην εμπειρία του, κρίνει αναγκαίο πως οφείλει να τον προειδοποιήσει για την επικείμενη καταστροφή του. Ο ρόλος του, ομοιάζει με εκείνο του Τειρεσία στην Αντιγόνη και γενικά όλων εκείνων των προαγγέλων στις σοφόκλειες τραγωδίες, που προσπαθούσαν να προμηνύσουν τις τραγικές συνέπειες όλων των ηγεμόνων, που τυφλώνονταν από αλαζονεία, διέπρατταν αδικήματα, χωρίς να κατορθώνουν να αποτρέψουν τη μοίρα και το φρικτό τέλος. Ο Άμασης είναι ο εκπρόσωπος των βαθύτερων αληθειών οι οποίες πηγάζουν από την ανθρώπινη εμπειρία.³²⁸ Ο Πολυκράτης, όμως σε αντίθεση με τον Κροίσο, άκουσε τις προτροπές του Άμαση να αποχωριστεί κάτι που αγαπά και θα τον πονούσε. Δέχεται όμως να στερηθεί μόνο ένα τεκμήριο του πλούτου του, πετώντας το δαχτυλίδι στο πέλαγος, όχι όμως και ένα μέρος της εξουσίας του. Το πάθος του για επέκταση της τυραννίας, είχε ολότελα τυφλώσει το νου του, κάτι που τον ακολούθησε και στο τραγικό του τέλος. Η αποτυχία της συμβουλής του Άμαση και η ανακάλυψη του δαχτυλιδιού που ως εκ θαύματος ανακαλύφθηκε στο στομάχι ενός ψαριού, ενώ ο Πολυκράτης το είχε πετάξει στη θάλασσα για να χαθεί και επιστρέφεται ξανά σε αυτόν,³²⁹ μαρτυρούν την δράση της μοίρας που δεν μπορεί να αποτραπεί καθώς και της τραγικής αντίληψης

³²⁶Said, ό.π., σ.129

³²⁷Said, ό.π., σ.134

³²⁸Said, ό.π., σ.132

³²⁹Said, ό.π., σ.134

πως ο άνθρωπος είναι έρμαιο της τύχης του,³³⁰ όπως και το τέχνασμα των θεών μέσα από αλλεπάλληλες συμπτώσεις, όπως συνέβη στην τραγωδία «Αίαντας», του Σοφοκλή. Στο έργο αυτό, ο Τεύκρος επισημαίνει τη δράση της μοίρας μεταξύ Αίαντα και Έκτορα, όπου ο μεν Αίαντας οδηγήθηκε στο θάνατο από το ξίφος που ήταν δώρο του Έκτορα και ο Έκτορας από τη ζώνη που ο Αίας του είχε δωρίσει.

Τα λόγια του Άμαση, προμηνύουν τη δράση των αμείλικτων θεϊκών δυνάμεων και του θείου φθόνου. Προοικονομείται, ο τραγικός κύκλος της ανόδου και της πτώσης. Όταν η υπερβολική ευμάρεια, η υλική ευτυχία και η δύναμη της εξουσίας, προκαλούν την ύβρη και την αλαζονεία, που με τη σειρά της οδηγεί στην τίσση, προκειμένου να επέλθει η Νέμεσις και η αποκατάσταση των ισορροπιών.

Στη συνέχεια ακολουθεί η τραγική αναγνώριση των σημείων, τα οποία αποτελούν για τον Άμαση απόδειξη της συντριβής του Πολυκράτη, όταν πληροφορήθηκε πως το δαχτυλίδι βρέθηκε. Ο Πολυκράτης, δεν κατάλαβε την αλήθεια που αντιλήφθηκε ο Άμασης, ο οποίος γνωρίζοντας, πως δεν μπορεί πλέον να τον βοηθήσει και πως είναι αδύνατον άνθρωπος να αποτρέψει την προδιαγεγραμμένη μοίρα ενός άλλου ανθρώπου από φόβο μήπως οι τραγικές συνέπειες του Πολυκράτη χτυπήσουν και τον ίδιο, διέλυσε τη συμμαχία μαζί του.³³¹

Η υπερβολική του δίψα να επεκτείνει την εξουσία του, υπήρξε το εύνασμα για τον σατράπη Οροίτη να παραπλανήσει τον Πολυκράτη, τάζοντας του εδάφη και πλούτο, εάν του προσφέρει βοήθεια. Το μόνο όμως που επιθυμούσε ήτα να τον αφανίσει. Το μοιραίο λάθος του Πολυκράτη στάθηκε η άνομη ευπιστία του στις προτάσεις του Οροίτη. Αγνοώντας το προφητικό όνειρο της κόρης του.³³² Ένα δυσοίωνο όνειρο, το οποίο προφήτευε το τέλος του. Καταφρονώντας λοιπόν, κάθε νουθεσία και αποτροπή της κόρης του, να μην πραγματοποιήσει το ταξίδι, τυφλωμένος από τη φιλοδοξία του για διπλή κυριαρχία σε στεριά και θάλασσα, βρήκε τον πιο ειδικό τρόπο εκτέλεσης πέφτοντας στην παγίδα του Πέρση σατράπη.³³³

Αξίζει να σημειωθεί πως ο Ηρόδοτος έδινε ιδιαίτερη βαρύτητα στα θεϊκά σημάδια καθώς και στον ρόλο που έπαιζαν οι χρησμοί και τα όνειρα, ως προμηνύματα του αναπόφευκτου, χωρίς όμως να μειώνεται η ανθρώπινη ευθύνη,

³³⁰ υπόμν., Δ.Ν. Μαρωνίτης, ό.π., σ.86

³³¹ Said, ό.π., σ.134

³³² Said, ό.π., σ.134

³³³ Bichler, Rollinger, ό.π., σ.147-148

όσον αφορά τη λήψη των αποφάσεων. Το τέλος του τυράννου ήταν θεϊκό θέλημα. Η κόρη του είδε ένα συμβολικό όνειρο που προμήνυε το τέλος του. Είδε τον πατέρα της μετέωρο στον αέρα να πλένεται από τον Δία και να αλείφεται από τον ήλιο. Πράγματι, ο Πολυκράτης πέθανε κρεμασμένος, με τη βροχή να τον πλένει και τον ήλιο να τον καίει.³³⁴

Εν κατακλείδι, η νουβέλα που μόλις εξετάσαμε μπορεί να βριθεί τραγικών μοτίβων, όμως σύμφωνα με τον ορισμό που δίνει ο Αριστοτέλης στην «Ποιητική», σχετικά με το τι είναι τραγωδία, η πτώση και το τέλος του Πολυκράτη δεν ακολουθούν επ' ακριβώς αυτόν τον ορισμό. Σε μια «πραγματική τραγωδία», το κάθε επεισόδιο ακολουθεί το νόμο του πιθανού και του αναγκαίου με βάση αυτό που προηγήθηκε και αυτό που έπεται. Στην ιστορία του Πολυκράτη δε συμβαίνει κάτι ανάλογο. Τέλος, δεν διευκρινίζονται τα αίτια του θανάτου του. Δηλαδή, για ποιόν ακριβώς λόγο θέλησε ο Οροίτης τον θάνατό του. Γίνονται απλώς υποθέσεις. Το βέβαιο είναι πως δεν είχε σχέση με κάποιο σοβαρό σφάλμα του τυράννου της Σάμου προς τον Πέρση σατράπη.³³⁵

Στις παραγράφους 50 έως 53 του Γ' βιβλίου ο Ηρόδοτος γυρνά την πλάτη στην περιπέτεια και το παραμύθι και στρέφεται σε ένα είδος νουβέλας το οποία γνωρίσαμε στην ιστορία του Αδράστου. Έχουμε μία καθαρή λογοποιία με στόχο την κατάδειξη της ανθρώπινης μοίρας η οποία βρίσκεται μετέωρη ανάμεσα στις αμείλικτες θεϊκές δυνάμεις, στην κληρονομική ενοχή και στους πειρασμούς της εξουσίας.³³⁶

Η νουβέλα αυτή περιγράφει ένα επεισόδιο από τη ζωή του τυράννου της Κορίνθου Περίανδρου και του γιού του Λυκόφρονα. Μέσα από αυτή ο ιστορικός επιδιώκει να καυτηριάσει τον τρόπο με τον οποίο η απολυταρχική διοίκηση ενός μονάρχη μπορεί να βλάψει όχι μόνο τον ίδιο, αλλά κι έναν ολόκληρο λαό. Αν και οι πράξεις του Περίανδρου αφορούν τον οίκο του, εντούτοις οι συνέπειες τους ξεπερνούν τα οικογενειακά όρια. Επί παραδείγματι, προκειμένου ο Περίανδρος να τιμωρήσει τον πεθερό του Πρόκλη, ο οποίος αποκάλυψε στα παιδιά τον δολοφόρο της Μέλισσας, εκπόρθησε την Επίδαυρο. Επίσης, η βαθιά έχθρα που δημιουργήθηκε

³³⁴Said, Trede, Boulluec, ό.π., σ.243

³³⁵Said, ό.π., σ.134-135

³³⁶υπόμν., Δ. Ν. Μαρωνίτης, ό.π., σ.82

μεταξύ της Κέρκυρας και της Κορίνθου οφειλόταν στη στάση των Κερκυραίων, οι οποίοι δολοφόνησαν τον Λυκόφρονα, για να μην πάει στο νησί τους ο Περίανδρος.³³⁷

Όπως η ιστορία του Πολυκράτη που εξετάσαμε προηγουμένως, έτσι και του Περίανδρου έχει ερμηνευθεί από τον ιστορικό ως τραγωδία. Η νουβέλα αφηγείται το τέλος της τυραννίας για την οικογένεια του Περίανδρου, η οποία ξεκίνησε με τον πατέρα του Κύψελο. Το τέλος της ήταν ήδη προδιαγεγραμμένο από την εποχή της γέννησης του Κύψελου, μέσω ενός σκοτεινού χρησμού που είχε προμαντεύσει πως ο Κύψελος και τα παιδιά αυτού θα βασιλεύαν, όχι όμως και τα εγγόνια του.³³⁸

Τα αίτια του τέλους του Λυκόφρονα αποδίδονται από τον ιστορικό σε μία αρχαία κατάρα που θυμίζει την κληρονομική ενοχή των τραγωδιών. Τον Λυκόφρονα βαραίνουν οι αδικπραγίες του παππού του, Κύψελου, ο οποίος είχε αποδειχθεί σε έναν στυγνό τύραννο. Στη συνέχεια ο πατέρας του Περίανδρος ακολούθησε τα ίδια και ακόμη χειρότερα βήματα. Είχε σκοτώσει τη γυναίκα του Μέλισσα. Όταν ο Λυκόφρονας πληροφορήθηκε από τον παππού του Πρόκλη πως ο φονιάς της μάνας του ήταν ο ίδιος του ο πατέρας, δεν καταδέχθηκε ούτε καν να του απευθύνει τον λόγο. Ο Περίανδρος τότε για να τον τιμωρήσει τον έδιωξε από το σπίτι και απαγόρευσε με διάταγμα τη φιλοξενία του από φίλους και άλλους πολίτες. Κατ' αυτόν τον τρόπο έχασε την περιουσία και την άνετη ζωή του. Όταν αργότερα ο πατέρας του τον ζητούσε πίσω, ο νέος αρνήθηκε να επιστρέψει. Το επεισόδιο αυτό θυμίζει έντονα την «Ηλέκτρα» του Σοφοκλή, η οποία αρνήθηκε την προνομιούχο ζωή της στο παλάτι.³³⁹

Η νουβέλα θυμίζει ακόμη και σοφοκλεία τραγωδία αναφορικά με την έριδα μεταξύ πατέρα και γιού. Πιο συγκεκριμένα, ομοιάζει με την «Ορέστεια», αλλά και με την «Ηλέκτρα», όπου τα αποτελέσματα της αρχαίας κατάρας φαίνονται αναδρομικά, μέσω της σύγκρουσης με τον γονιό.³⁴⁰ Η σύγκρουση μαρτυρά επίσης το ελληνικό στοιχείο της νουβέλας, εφόσον επιτρέπεται ο διάλογος μεταξύ πατέρα και γιού, με αποκορύφωση την παραίτηση του Περίανδρου από τον θρόνο, προκειμένου να τον αναλάβει ο γιός του. Μια τέτοια διαλλακτική σχέση, δεν συναντάται σε αποκλειστικά ασιατικές νουβέλες.

³³⁷ Μαρωνίτης, ό.π., σελ.85-87

³³⁸ M. Claude, A. Schnapp, *Επίτομη Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδας (2000 – 31 π.Χ.)*, ελλ. μετ., Λ. Στεφάνου, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2007, σ. 197

³³⁹ Said, ό.π., σ.129, 136

³⁴⁰ Said, ό.π., σ.136

Παρατηρούμε επίσης τον κύκλο της ανόδου και της πτώσης, όπου ο Περίανδρος από ένας σκληρός τύραννος που καταδυνάστευε στο βωμό της εξουσίας και της υλικής του ευτυχίας, παραδέχεται πως γέρασε και δεν είναι σε θέση να είναι το ίδιο ισχυρός, όπως πρώτα. Έτσι, ζητά από τον γιό του να τον διαδεχτεί στην εξουσία. Εδώ έχουμε την παρουσία δύο στοιχείων, της εμμονής και της αντίστασης. Ο γιός βαθύτατα πληγωμένος, ύστερα από την αποκάλυψη του μυστικού δεν δέχεται την εξουσία και φαίνεται αδιάλλακτος. Αυτή του όμως η στάση δε διαρκεί για πολύ, αλλά ανατρέπεται και η ηθική του αντίσταση κάμπτεται. Δέχεται την πρόταση του πατέρα του να αναλάβει τη διοίκηση της Κορίνθου και αρκείται απλώς στην απουσία του πατέρα. Τελικά νικά ο πειρασμός της εξουσίας και η αρχικά επαναστατημένη συνείδηση του νέου κατευνάζεται.³⁴¹

Το τραγικό τέλος αποδεικνύεται αναπόφευκτο, τονίζεται η επίδραση της μοίρας στη ζωή των ανθρώπων και η προφητεία ήδη από την εποχή του Κύψελου, βγαίνει αληθινή. Ο Λυκόφρονας αν και δέχτηκε να αναλάβει τη θέση του πατέρα του στο θρόνο δεν τα καταφέρνει, καθώς οι Κερκυραίοι των δολοφονούν, προκειμένου να αποφύγουν την έλευση του Περίανδρου στο νησί τους. Το τραγικό αυτό τέλος και συνάμα ειρωνικό θυμίζει έντονα σοφόκλεια τραγωδία και εισάγεται το μοτίβο «πολύ αργά πλέον».³⁴² Όπως και στην Αντιγόνη, την οποία ανακάλυψαν νεκρή στη σπηλιά όπου ήταν κλεισμένη με εντολή του Κρέοντα. Όταν ο Κρέων μετάνιωσε και διέταξε την απελευθέρωση της, η κοπέλα ήταν ήδη νεκρή από το δικό της χέρι.

Στο Ε' βιβλίο των παραγράφων 91 έως 93 μέσα από μία ακόμη παρέκβαση παρακολουθούμε την προσπάθεια των Σπαρτιατών να παλινρθώσουν την τυραννία στους Αθηναίους. Ο Ηρόδοτος, αρνητικά φορτισμένος από την εμπειρία που αποκόμισε, λόγω της επαφής που είχε από τα ταξίδια του με το εχθρικό κι αρνητικό κλίμα των τυράννων στην Αθήνα, διαγράφει την πιο σκοτεινή πλευρά τους. Δίνεται από τον ιστορικό ως αιτιολογία ο φόβος των Σπαρτιατών που οφειλόταν στην ολοένα και μεγαλύτερη άνοδο των Αθηναίων. Οι Λακεδαιμόνιοι δηλαδή, θεώρησαν πως μόνος τρόπος για να ανακόψουν αυτή την ανοδική τους πορεία θα ήταν να χτυπήσουν

³⁴¹ Μαρωνίτης, ό.π., σελ.87

³⁴²Said, ό.π., σ.136

το δημοκρατικό πολίτευμα επιβάλλοντας τυραννία. Ο Ηρόδοτος στην αρχή της νουβέλας αποδίδει τον φόβο των Σπαρτιατών σε έναν χρησμό που είχαν λάβει.³⁴³

Οι Κορίνθιοι ακούγοντας τη θέση των Σπαρτιατών αντέδρασαν. Τον λόγο πήρε ένα ιστορικό πρόσωπο ο Σώκλης, ο οποίος ανέλαβε να μιλήσει εξ ονόματος των Κορινθίων. Εμφανίζεται, ως θεωρητικός της πολιτικής και ο λόγος του αποτελεί συνηγορία υπέρ των Αθηναίων. Προκειμένου να τη στηρίξει κατέφυγε σε μια ανάδρομη αφήγηση, αναφερόμενος σε όλο το ιστορικό της τυραννίδας του Κύψελου και του γιού του Περίανδρου, την οποία βίωσε και αυτός και οι συμπολίτες του Κορίνθιοι. Μέσω αυτής, επιδίωκε μία επισήμανση των κακώς κειμένων μιας τυραννίδας και τις καταστροφικές συνέπειες που μπορεί να έχει για την πόλη. Συμπεραίνουμε λοιπόν, πως το ιστορικό πλαίσιο έχει ρόλο αποτρεπτικό. Η σκοποθεσία του λόγου του Σώκλη είναι διπλή. Πρώτον, φοβούνται μήπως με την επιβολή της τυραννίας στην Αθήνα, χάσουν την όποια ανεξαρτησία που τους είχε δοθεί από τους Λακεδαιμονίους και δεύτερον, μέσω της ναυτικής της ανάπτυξης η Αθήνα, να αποτελέσει ανταγωνιστική δύναμη στο ναυτικό των Αιγινήτων.³⁴⁴ Πρόκειται για έναν λόγο με προσεγμένο λεξιλόγιο, καθώς το κοινό του είναι ολιγαρχικοί. Για αυτό το λόγο, αποφεύγει χαρακτηρισμούς όπως δημοκρατία, ισηγορία ή ισονομία και στη θέση αυτών τοποθετεί τον όρο ισοκρατία. Πρόκειται για έναν όρο που δεν μπορεί να συμβαδίσει με την τυραννία και παραπέμπει στα ίσα δικαιώματα των πολιτών μιας πόλης.³⁴⁵

Διαβάζοντας την ιστορία του Σώκλη, μπορούμε να διακρίνουμε ορισμένα τραγικά μοτίβα, όπως της διπλής προφητείας του μαντείου σχετικά με τη γέννηση του Κύψελου από τη Λάβδα και τον Ηετίωνα, πως θα κάνουν παιδί που θα καταστρέψει την Κόρινθο.³⁴⁶ Ακολουθούν δύο αποσπάσματα από την παράγραφο 92. Το πρώτο περιλαμβάνει το χρησμό που έλαβε ο Ηετίων από τους Δελφούς, όταν πήγε να ρωτήσει για απογόνους :

³⁴³ Ηρ., 5, 91 *ότε δὲ ὡς ἀνέλαβον οἱ Λακεδαιμόνιοι τοὺς χρησμοὺς καὶ τοὺς Ἀθηναίους ὄρων ἀξιομένους καὶ οὐδαμῶς ἐτοιμοὺς ἐόντας πείθεσθαι σφίσι, νόφ λαβόντες ὡς ἐλεύθερον μὲν ἐὼν τὸ γένος τὸ Ἀττικὸν ἰσόρροπον τῷ ἑαυτῶν ἄν γίνοιτο, κατεχόμενον δὲ ὑπὸ τυραννίδος ἀσθενὲς καὶ πειθαρχέσθαι ἔτοιμον, μαθόντες [δὲ] τούτων ἕκαστα μετεπέμποντο Ἰπίην τὸν Πεισιστράτου ἀπὸ Σιγείου τοῦ ἐν Ἑλλησπόντῳ [ἐξ ὃ καταφεύγουσι οἱ Πεισιστρατίδαι]*

³⁴⁴ *υπόμν.*, Η.Σ. Σπυρόπουλος στο 5^ο βιβλίο του Ηροδότου, Εκδ. Γκοβόστης, Αθήνα 1992, σ.372-373

³⁴⁵ Σπυρόπουλος, *ό.π.*, σ.372

³⁴⁶ Moles, *ό.π.*, σ.55,57

ἐκ δέ οἱ ταύτης τῆς γυναικὸς οὐδ' ἐξ ἄλλης παῖδες ἐγίνοντο· ἐστάλη ὧν ἐς Δελφοὺς περὶ γόνου. ἐσιόντα δὲ αὐτὸν ἰθέως ἡ Πυθίη προσαγορεύει τοῖσδε τοῖσι ἔπει·

Ἡετίων, οὗτις σε τίει πολύτιμον ἔοντα.

Λάβδα κύει, τέξει δ' ὀλοοίτροχον· ἐν δὲ πεσεῖται

ἀνδράσι μουνάρχοισι, δικαίωσει δὲ Κόρινθον.³⁴⁷

Το δεύτερο, περιέχει ένα χρησμό που είχαν λάβει οι Κορίνθιοι και χρονολογικά είναι παλαιότερος από εκείνον που πήρε ο Ηετίωνας. Ωστόσο, οι Κορίνθιοι αδυνατούσαν να ερμηνεύσουν τα λόγια του:

αἰετὸς ἐν πέτρῃσι κύει, τέξει δὲ λέοντα

καρτερὸν ὠμηστήν· πολλῶν δ' ὑπὸ γούνατα λύσει.

ταῦτά νυν εἴ φράζεσθε, Κορίνθιοι, οἱ περὶ καλὴν

Πειρήνην οἰκεῖτε καὶ ὄφρυόντα Κόρινθον.³⁴⁸

Στα αποσπάσματα αυτά δεν φαίνεται μόνο η επίδραση της τραγικής ποίησης στο έργο του ιστορικού λόγω των χρησμών που περιέχει, αλλά και της επικής, καθώς είναι γραμμένοι σε δακτυλικό εξάμετρο στίχο.

Ένα ακόμη τραγικό στοιχείο είναι εκείνο της αναπόδραστης μοίρας την οποία δε μπορούν να αλλάξουν οι άνθρωποι. Όσο κι αν προσπάθησαν να σκοτώσουν τον νεογέννητο Κύψελο, δεν τα κατάφεραν και το παιδί σώθηκε με αποτέλεσμα να επιβεβαιωθεί ο χρησμός και ο Κύψελος να γίνει τύραννος της Κορίνθου. Σώθηκε χάρη στη μητέρα του Λάβδα, η οποία τον έκρυψε σε μια κυψέλη, από όπου πήρε ο τύραννος και το όνομά του. Ένας επιπλέον χρησμός που βγήκε αληθινός ήταν εκείνος που έλαβε ο Κύψελος αφού είχε πια μεγαλώσει και προμήνυε πως θα κυβερνήσουν τα παιδιά του, αλλά όχι τα εγγόνια του και τον οποίο είδαμε να επιβεβαιώνεται στην προηγούμενη νουβέλα με τον θάνατο του Λυκόφρονα.

Υπάρχουν σημεία στα οποία θα μπορούσαμε να παραλληλίσουμε τη γέννηση του Κύψελου που αρχίζει με έναν σκοτεινό χρησμό, με τον θρύλο του Οιδίποδα. Όπως και στην ιστορία του Οιδίποδα έχουμε έναν άνδρα που αδυνατεί να τεκνοποιήσει κι έτσι επισκέπτεται το μαντείο των Δελφών για να μάθει τι πιθανότητες είχε να αποκτήσει κληρονόμο. Εκεί έλαβε μία απειλητική απάντηση την οποία ακολουθεί μία αποτυχημένη προσπάθεια να αποτραπεί, μέσω της δολοφονίας του

³⁴⁷ Ηρ., 5, 92

³⁴⁸ Ηρ., 5, 92

παιδιού. Αργότερα, όταν το παιδί μεγάλωσε, πήγε στους Δελφούς και στη συνέχεια ανέλαβε την εξουσία στην πατρίδα του. Ωστόσο, εκτός από τις ομοιότητες, υπάρχουν και σημαντικές αποκλίσεις στις δύο ιστορίες. Ο Κύψελος δεν αποτέλεσε απειλή για τον πατέρα του, αλλά για τους συμπολίτες του, τους Βακχιάδες, και μάλιστα σε αντίθεση με τον Οιδίποδα πέθανε στο απόγειο της δύναμής του, ύστερα από εξουσία άνω των τριάντα ετών.³⁴⁹

Ο Σώκλης κατά τη διάρκεια της αφήγησής του αναφέρεται σε ορισμένα επεισόδια από τη ζωή του τυράννου Περιάνδρου, σημαντικά για την εξέλιξη των γεγονότων. Τα ακόλουθα χωρία προέρχονται από την παράγραφο 92 και αποτελούν απόδειξη της αυταρχικής και ωμής πολιτικής που ακολούθησε εις βάρος των συμπολιτών του:

Πέμπας γὰρ παρὰ Θρασύβουλον κήρυκα ἐπυνθάνετο ὄντινα ἂν τρόπον ἀσφαλέστατον καταστησάμενος τῶν πρηγμάτων κάλλιστα τὴν πόλιν ἐπιτροπέοι. Θρασύβουλος δὲ τὸν ἐλθόντα παρὰ τοῦ Περιάνδρου ἐξήγαγε ἔξω τοῦ ἄστεος, ἐσβάς δὲ ἐς ἄρουραν ἐσπαρμένην ἅμα τε διεξήιε τὸ λήιον ἐπειρωτῶν τε καὶ ἀναποδίζων τὸν κήρυκα κατὰ τὴν ἀπὸ Κορίνθου ἄπιζιν,³⁵⁰

καὶ ἐκόλουε αἰεὶ ὅκως τινὰ ἴδοι τῶν ἀσταχύων ὑπερέχοντα, κολούων δὲ ἔρριπτε, ἐς ὃ τοῦ ληίου τὸ κάλλιστόν τε καὶ βαθύτατον διέφθειρε τρόπῳ τοιούτῳ, Περιάνδρος δὲ συνεῖς τὸ ποιηθὲν καὶ νόφ σχῶν ὥς οἱ ὑπετίθετο Θρασύβουλος τοὺς ὑπερόχους τῶν ἀστῶν φονεῦειν, ἐνθαῦτα δὴ πᾶσαν κακότητα ἐξέφαινε ἐς τοὺς πολίτας³⁵¹

μηὶ δὲ ἡμέρῃ ἀπέδυσσε πάσας τὰς Κορινθίων γυναῖκας διὰ τὴν ἐωυτοῦ γυναῖκα Μέλισσαν.³⁵²

Τα δύο πρώτα αναφέρονται στον βάνουσο τρόπο άσκησης της εξουσίας που εφάρμοξε ακολουθώντας τις παραινέσεις του τυράννου Θρασύβουλου κι αυτές ήταν να αφανίζει και να εξορίζει όσους πολίτες ξεχώριζαν και ήταν αντιφρονούντες. Το δεύτερο, αφορά μία μαντεία που είχε λάβει και στην οποία του είχε φανερωθεί η νεκρή γυναίκα του, Μέλισσα, λέγοντας πως στον Άδη είναι γυμνή και κρυώνει. Τότε εκείνος για χατίρι της γύμνωσε όλες τις γυναίκες της πόλης και έκαψε τα ρούχα τους. Τα παραδείγματα αυτά που έφερε ο Σωσικλής στο λόγο του, ενέχουν το μοτίβο της ύβρεως, το οποίο αποτελεί κοινό τόπο με την τραγωδία. Ο Ηρόδοτος το χρησιμοποιεί συχνά στις ιστορίες του για να εξηγήσει τον τρόπο με τον οποίο μεμονωμένα άτομα

³⁴⁹ Said, ό.π., σ.135 - 136

³⁵⁰ Ηρ., 5, 92

³⁵¹ Ηρ., 5, 92

³⁵² Ηρ., 5, 92

ανέρχονται και πέφτουν με στόχο την κατάδειξη της ανθρώπινης αστάθειας. Επιχειρεί μία εκτίμηση και ερμηνεία του τρόπου λειτουργίας διαφόρων ηθικών όρων. Στην προκειμένη περίπτωση της δικαιοσύνης, της απληστίας, της υπερβολικής αυτοπεποίθησης και της μεγαλοφροσύνης. Όπως όλοι οι Ασιάτες μονάρχες και Έλληνες τύραννοι που παρελαύνουν στο ηροδότειο έργο, έτσι και ο Περίανδρος επιδίδεται σε πράξεις βαναυσότητας εναντίων άλλων, ώστε να κυριαρχήσει. Υπερεκτιμά την προσωπική του ευημερία, αδυνατεί να αντιληφθεί το φθονερό και ταραχώδες θείο και για το λόγο αυτό προκαλεί την αγανάκτηση του Θεού που μας είναι γνωστή από τη δραματική ποίηση ως «νέμεση». Η νέμεσις λοιπόν, όπως είδαμε στην προηγούμενη νουβέλα, προκάλεσε το θάνατο του γιού του Λυκόφρονα κι έφερε το οριστικό τέλος της δυναστείας των Κυψελίδων.³⁵³

Αφού ο Σώκλης ολοκλήρωσε τον λόγο του, η σκυτάλη δίνεται στον Ιππία. Ο ρόλος του θυμίζει τον σοφό σύμβουλο των τραγωδιών. Το χωρίο που ακολουθεί προέρχεται από την παράγραφο 93 *Ἰπίης δὲ αὐτὸν ἀμείβετο τοὺς αὐτοὺς ἐπικαλέσας θεοὺς ἐκείνῳ, ἧ μὲν Κορινθίους μάλιστα πάντων ἐπιποθήσειν Πεισιστρατίδας, ὅταν σφι ἤκωσι ἡμέραι αἱ κύριαι ἀνιᾶσθαι ὑπ' Ἀθηναίων*³⁵⁴. Στο σημείο αυτό ο ιστορικός αφηγείται την αντίδραση του Ιππία στα λόγια του Κορίνθιου Σώκλη, ισχυριζόμενος πως θα έρθει ο καιρός που οι Κορίνθιοι θα νοσταλγήσουν την τυραννία των Πεισιστρατίδων, διότι οι Αθηναίοι στο μέλλον τους επιφυλάσσουν χειρότερα πάθη. Τα λόγια του Ιππία διαπερνά η τραγική ειρωνεία, καθώς οι Κορίνθιοι αγνοούν και δεν καταλαβαίνουν τη σημασία τους. Ο Ιππίας ισχυρίζεται πως θα έρθει κάποια στιγμή το πλήρωμα του χρόνου που θα νοσταλγήσουν τους Πεισιστρατίδες. Αργότερα, η ίδια η ιστορία θα αποδείξει πως οι Κορίνθιοι, υπερασπίζονταν ένα δημοκρατικό πολίτευμα, προκειμένου να μην πέσει στην τυραννία και μακροπρόθεσμα το βοηθούσαν να την επιβάλει στους συμμάχους. Οι Σπαρτιάτες, έχουν το ρόλο του τραγικού προάγγελου και σοφού συμβούλου. Εμπιστεύονται τις μαντείες³⁵⁵ και προσπαθούν με τον τρόπο τους να αποτρέψουν τα μελλοντικά γεγονότα. Αν οι Σπαρτιάτες κατόρθωναν να επαναφέρουν την τυραννία στους Αθηναίους, θα απέφευγαν τις μελλοντικές της αδικίες. Οι Κορίνθιοι λοιπόν, πράττοντας δίκαια προκάλεσαν την μακροπρόθεσμη αδικία της Αθήνας. Αποτρέποντας δηλαδή την επιβολή της τυραννίας σε ένα ελεύθερο πολίτευμα, ουσιαστικά αυτό που έκαναν ήταν να το βοηθήσουν να επιβάλει

³⁵³ Fisher, ό.π., σ.214 - 216

³⁵⁴ Ηρ., 5, 93

³⁵⁵ Ηρ., 5, 93 Ἰπίης μὲν τούτοισι ἀμείματο οἷά τε τοὺς χρησμοὺς ἀτρεκέστατα ἀνδρῶν ἐξεπιστάμενος

τη δική του τυραννία στις υπόλοιπες συμμαχικές πόλεις.³⁵⁶ Έτσι, σε αυτό το σημείο διακρίνουμε το μοτίβο της τραγικής ασυμβατότητας μεταξύ πρόθεσης και αποτελέσματος με έντονο το στοιχείο της τραγικής ειρωνείας. Οι Κορίνθιοι έχοντας απηυδήσει από τα τυραννικά πολιτεύματα, υπεραμύνονται την δημοκρατία, όμως το αποτέλεσμα αυτής τους της στάσης ήταν το ακριβώς αντίθετο. Υπερασπίζοντας τη δημοκρατία, υπέγραψαν την καταδίκη τόσο τη δική τους, όσο και των υπολοίπων συμμάχων σε τυραννία. Οι Σπαρτιάτες δια στόματος του Ιππία λειτουργούν ως τραγικοί προάγγελοι, των οποίων ο ρόλος ήταν να προμηνύσουν κάτι που επρόκειτο να συμβεί, χωρίς να κατορθώσουν να αποτρέψουν την καταστροφή.³⁵⁷

Κλείνοντας, αξίζει να επισημάνουμε πως ο Ηρόδοτος δικαίως θα μπορούσε να χαρακτηριστεί «τραγικός». Σε αυτή τη διαπίστωση συνηγορούν όλα τα προαναφερθέντα στοιχεία. Η τραγωδία αποτέλεσε βασική λογοτεχνική επίδραση στην ηροδότεια ιστοριογραφία. Ο κύκλος της ανόδου και της πτώσης, το ευμετάβλητο της ανθρώπινης ευδαιμονίας, το μοτίβο του άλβου που δε μένει σταθερός παρά τυφλώνει τον κάτοχό του οδηγώντας τον στον όλεθρο, η κοινωνικά αποκλεισμένη ύπαρξη, οι προγονικές κατάρες και οι χρησμοί που τονίζουν τη σημαντικότητα των μελλοντικών πράξεων και προοιωνίζουν το τραγικό τέλος, είναι ορισμένα παραδείγματα τα οποία συγκροτούν τον πυρήνα της τραγικής σκέψης και αποτελούν απόδειξη της τραγικότητας του έργου. Επίσης, ο τρόπος με τον οποίο ο Ηρόδοτος αξιοποιεί το μυθικό και ιστορικό παρελθόν για να φωτίσει σύγχρονα με την εποχή του κοινωνικοπολιτικά μηνύματα, θυμίζει έντονα τους τραγικούς. Όμως, το σημαντικότερο όλων είναι ο τρόπος παρουσίασης του νοβελιστικού υλικού. Δεν αρκείται σε απλές αναφορές στα γεγονότα, αλλά τα δραματοποιεί μέσω της χρήσης διαλόγων, ρήσεων, χρησμών και ονείρων. Το τέλος τους παρουσιάζεται στον αναγνώστη με τη μορφή σκηνών επιτρέποντάς του να σχηματίζει ο ίδιος τα δικά του συμπεράσματα, όπως ακριβώς έπραττε και ο θεατής των τραγικών παραστάσεων.

³⁵⁶Moles, ό.π., σ.57-58

³⁵⁷Said, ό.π., σ. 132

3.4. Η ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΙΣ ΝΟΥΒΕΛΕΣ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΗΡΟΔΟΤΕΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ

Οι νουβέλες του Ηροδότου επιτρέπουν στον αναγνώστη να γνωρίσει μία ευρύτατη και πλούσια ιστορική διαδικασία στην οποία παρελαύνει σχεδόν όλος ο τότε γνωστός κόσμος.³⁵⁸ Ένα επιπλέον θέμα που ενδέχεται να κεντρίσει το ενδιαφέρον του, αφορά τα πρόσωπα που συμμετέχουν στην ιστορική δράση. Στις νουβέλες παρατηρούμε πως οι βασικοί πρωταγωνιστές είναι όλοι άνδρες, γεγονός απολύτως φυσιολογικό και αναμενόμενο σε μια κοινωνία κατά την οποία ο ρόλος της γυναίκας περιοριζόταν στα ζητήματα του οίκου. Ωστόσο, μελετώντας το νοβελιστικό υλικό, εύκολα γίνεται αντιληπτή η παρουσία και η καίρια συμβολή της στα ιστορικά γεγονότα είτε μέσω της ενεργούς συμμετοχής είτε μέσω της παθητικής στάσης της. Σε ολόκληρο το προς εξέταση υλικό είναι ιδιαίτερα εντυπωσιακή η προβολή των γυναικών στον κόσμο που παρουσιάζει ο Ηρόδοτος και ο εξαιρετικά σημαντικός και καθοριστικός τους ρόλος σε σημείο να δημιουργούνται στον αναγνώστη ερωτηματικά. Ειδικά σε εκείνον που μέχρι τότε δεν είχε ασχοληθεί επισταμένα με το ηροδότειο έργο και είχε γνωρίσει την ιστοριογραφία όπως διαμορφώθηκε από τον Θουκυδίδη.³⁵⁹ Εκπλήσουν σε αριθμό οι αναφορές σε γυναικεία πρόσωπα στο έργο του Ηροδότου οι οποίες ανέρχονται περίπου στις τριακόσιες εβδομήντα πέντε σε αντίθεση με τις έξι που συναντάμε στον Θουκυδίδη.³⁶⁰ Ωστόσο, η απόκλιση αυτή που φαντάζει κάπως παράξενη στα μάτια του απλού αναγνώστη, δέχεται αιτιολόγηση. Αν και οι δυο ήταν ιστορικοί, δε σημαίνει πως ακολούθησαν κοινή ιστορική γραμμή.

Ο Θουκυδίδης στόχευε στην παρουσίαση του Πελοποννησιακού πολέμου υπό το πρίσμα μίας αντικειμενικής και καθολικής αλήθειας. Προκειμένου να την αποκαλύψει έλαβε υπόψιν τις λογικές ενέργειες και αποφάσεις που λαμβάνονταν από τα πρόσωπα τα οποία διέθεταν λόγο στην πολιτική και στρατηγική σκηνή. Για το λόγο αυτό, η συμμετοχή της γυναίκας στο έργο του ήταν περιορισμένη, καθώς όπως

³⁵⁸ J. Blok, *Οι γυναίκες στις ιστορίες του Ηροδότου*, στο *Εγχειρίδιο ηροδότειων σπουδών*, ό.π., σ.222

³⁵⁹ Blok, ό.π., σ.222, 223, 232, 233

³⁶⁰ Blok, ό.π., σ.223

προανέφερα εκείνη την εποχή η δράση της περιοριζόταν στον οίκο. Έτσι, δεν είχαν ρόλο στα γεγονότα που υπήρξαν σημαντικά για την ιστορία.³⁶¹

Από την άλλη πλευρά, η ιστοριογραφική αντίληψη του Ηροδότου διέφερε. Κατά την διάρκεια των ταξιδιών του, όπως έχω αναφέρει στο κεφάλαιο της βιογραφίας του, δεν είχε στόχο να γράψει ιστορία. Πρώτα ξεκίνησε ως γεωγράφος και εθνογράφος, παρά ως ιστορικός. Σύμφωνα με μαρτυρίες η επαφή του με την Αθήνα συντέλεσε στην μεταστροφή του. Το έργο που μας άφησε δεν είναι καθαρά ιστορικό, αλλά ένα συμπύλημα ιστορίας και εθνογραφίας, καθώς αποτελεί εξιστόρηση για έναν συγκεκριμένο λαό ή γεγονός.³⁶² Οι διαφορετικές κοινωνίες που γνώρισε κατά τη διάρκεια των περιπλανήσεών του, επηρέασαν τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόταν την ιστορία και τις απαιτήσεις που είχε από αυτή. Βασική του επιδίωξη ήταν η κατάδειξη των πολιτισμικών διαφορών που παρουσίαζαν οι κοινωνίες μεταξύ τους. Παρατήρησε πως σε κάθε περιοχή τα ήθη τα έθιμα, οι άγραφοι νόμοι, η έννοια του δικαίου και του αδίκου ποίκιλε. Με άλλα λόγια η έννοια που αντιλαμβανόταν η εκάστοτε κοινωνία ως «φυσιολογικό» μεταβαλλόταν και για αυτό στράφηκε στην αναζήτηση ενός κοινού άξονα από τον οποίο εξαρτώταν η εφαρμογή ή παραβίασή του. Στις νουβέλες και εν γένει σε ολόκληρη την ηροδότεια ιστορία οι γυναίκες αντιπροσωπεύουν ένα είδος σειсмоγράφου που καταγράφει την κατάσταση ενός πολιτισμού ή μίας κοινωνίας. Θεώρησε επομένως τη γυναίκα δείκτη του «φυσιολογικού», το οποίο αποτελούσε κυρίαρχη δύναμη στη συμπεριφορά των ανθρώπων. Έτσι, παρουσιάζει μία εικόνα του κόσμου στην οποία οι γυναίκες κατέχουν κεντρική θέση σε όλες τις πολιτισμικές και κοινωνικές σχέσεις, με στόχο να αποδείξει τις διαφορές του «φυσιολογικού» ανά κοινωνία.³⁶³

Ένας μόνο τρόπος υπάρχει για την κατανόηση της σημασίας του ρόλου της μέσα στην ιστορική αφήγηση και αυτός δεν είναι άλλος από την απαρίθμηση και ανάλυση των χωρίων στα οποία γίνεται αναφορά σε αυτές. Στις οχτώ νουβέλες που αποτελούν το αντικείμενο της παρούσας μελέτης, έχουμε αναφορά σε οκτώ γυναικείες μορφές οι οποίες διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξη των γεγονότων. Μέλημά μας είναι να αποκαλύψουμε τους λόγους που ώθησαν τον ιστορικό να τους δώσει κεντρικό ρόλο στην αφηγηματική δομή των Ιστοριών.

³⁶¹ Block, ό.π., σ.223

³⁶² Block, ό.π., σ.233

³⁶³ Block, ό.π., σ.222 – 224, 232, 233

Οι λόγοι αυτοί αρχίζουν να αποκαλύπτονται σταδιακά κατά την μελέτη του νοβελιστικού υλικού του οποίου η σύνθεση ακολουθεί μία κυκλική πορεία. Η πρώτη και τελευταία νουβέλα τις οποίες συναντάμε στο Α΄ και Ι΄ βιβλίο αντιστοίχως, αρθρώνονται σε ένα κοινό μοτίβο. Την ερωτική παθολογία ενός μονάρχη που συνδυαζόμενη με τον ασιατικό δεσποτισμό καταλήγει σε καταστροφή. Πρόκειται για παράλληλες ιστορίες με παρόμοια θεματική. Η πρώτη περιλαμβάνει το επεισόδιο του Λυδού βασιλιά Κανδαύλη, που επέδειξε γυμνή τη γυναίκα του στον πιστό δορυφόρο και μελλοντικό του διάδοχο, Γύγη. Η δεύτερη αφορά την ερωτική εμμονή του Ξέρξη αρχικά για τη γυναίκα του αδελφού του, Μασίστη και στη συνέχεια για τη γυναίκα του γιού του, Αρταΰνη.³⁶⁴ Στις δύο αυτές ιστορίες η δράση φαίνεται πως περιστρέφεται γύρω από ανδρικές φιγούρες, τον Ξέρξη και τον Κανδαύλη, ωστόσο οι πραγματικοί πρωταγωνιστές της είναι γυναίκες, διότι από τη δράση ή τη στάση τους καθορίζεται η έκβαση των γεγονότων.

Αρχικά, ο Ηρόδοτος μέσω των ιστοριών αυτών στοχεύει στην κατάδειξη της αντίδρασης των βασιλισσών στις ανεύθυνες πράξεις των συζύγων τους και οι οποίες σηματοδοτούν την αφετηρία ενός κύκλου αίματος και το τέλος μίας δυναστικής αρχής. Στο λυδικό επεισόδιο ο Κανδαύλης παραβίασε έναν άγραφο ασιατικό κώδικα σύμφωνα με τον οποίο ήταν ντροπή ακόμη και για άνδρα να τον δουν γυμνό.³⁶⁵ Επομένως, ο βασιλιάς πρόδωσε την εμπιστοσύνη της γυναίκας του τοποθετώντας την εν αγνοία της σε μία θέση σχεδόν απιστίας. Κατά συνέπεια, η βασίλισσα για να αποκαταστήσει την τιμή της όφειλε να πάρει εκδίκηση από τον πραγματικό ένοχο και όχι από τον Γύγη. Μάλιστα στην παράγραφο 11 του Α΄ βιβλίου δίνονται τα λόγια της, σύμφωνα με τα οποία ο Γύγης κλήθηκε να επιλέξει αν θα σκότωνε τον βασιλιά παίρνοντας τη θέση του ή αν θα σκοτωνόταν.³⁶⁶ Ύστερα από την απόφαση του Γύγη ότι ο Κανδαύλης είναι ένοχος, έχουμε το τέλος της δυναστείας των Ηρακλειδών και την έναρξη μιας νέας δυναστείας, των Μερμναδών, της οποίας τελευταίος απόγονος είναι ο Κροίσος. Συνεπώς, στο παρόν επεισόδιο βλέπουμε τη γυναίκα σε ρόλο συζύγου – βασίλισσας να έχει τη δύναμη να ανατρέψει ολόκληρη εξουσία και να εγκαθιστά μιαν άλλη. Μολονότι η γυναίκα δεν είχε ενεργό συμμετοχή στη

³⁶⁴ Blok, ό.π., σ.226, 227

³⁶⁵ Ηρ. 1, 10 παρά γάρ τοῖσι Λυδοῖσι, σχεδὸν δὲ καὶ παρά τοῖσι ἄλλοισι βαρβάροισι, καὶ ἄνδρα ὀφθῆναι γυμνὸν ἐς αἰσχύνην μεγάλην φέρει.

³⁶⁶ Ηρ. 1, 11 Νῦν τοι δυῶν ὁδῶν παρεουσέων, Γύγη, δίδωμι αἴρεσιν, ὅκοτέρην βούλει τραπέσθαι· ἢ γάρ Κανδαύλεα ἀποκτείνας ἐμέ τε καὶ τὴν βασιληίην ἔχε τὴν Λυδῶν, ἢ αὐτόν σε αὐτίκα οὔτω ἀποθνήσκειν δεῖ, ὡς ἂν μὴ πάντα πειθόμενος Κανδαύλη τοῦ λοιποῦ ἴδης τὰ μὴ σε δεῖ.

διακυβέρνηση και στον έλεγχο της εξουσίας στην πραγματικότητα όχι απλά την επηρεάζει, αλλά την καθορίζει.

Παραλλαγή της ιστορίας αυτής αποτελεί το περσικό επεισόδιο στο οποίο ο Ξέρξης παραβιάζει τη συζυγική πίστη και κατά συνέπεια η νόμιμη σύζυγος παίρνει την εκδίκησή της από το πρόσωπο που θεωρεί απειλή για τη θέση της, την αθώα σύζυγο του Μασίστη.³⁶⁷ Στη συγκεκριμένη νουβέλα έχουμε την παρουσία τριών γυναικών. Της νόμιμης συζύγου του Ξέρξη, Άμιστρις, της γυναίκας του αδελφού του Ξέρξη που δεν κατονομάζεται και δεν έχει ενεργό ρόλο στην αφήγηση και της ερωμένης του Ξέρξη, Αρταΰντης, η οποία είναι κόρη του αδελφού του. Η γυναίκα του Μασίστη, της οποίας το όνομα δε δηλώνεται, ενσαρκώνει τον τύπο γυναίκας που μένει πιστή και αφοσιωμένη στον άνδρα της. Δε ενέδωσε στον έρωτα του κουνιάδου της, Ξέρξη. Η ανώνυμη αυτή γυναίκα την οποία ο βασιλιάς ποθούσε, αλλά δε μπορούσε να κερδίσει γίνεται το θύμα μιας φρικτής εκδικητικής πράξης της ζηλότυπης συζύγου του Ξέρξη, της Άμιστρις. Μολονότι, ο ρόλος της είναι παθητικός και δε συμμετέχει ενεργά στην αφήγηση, εντυπώνεται στη μνήμη του αναγνώστη αποκτώντας ένα ιστορικό προφίλ. Γυναίκες όπως αυτή μπορούν με την ταπείνωση και το χαμηλό τους προφίλ να προκαλέσουν πολιτικά εγκλήματα, χωρίς να έχουν καμία ανάμειξη σε αυτά.³⁶⁸ Το γεγονός αυτό αποκαλύπτεται στην παράγραφο 113 του Ι' βιβλίου, όπου ο Μασίστης αντικρύζοντας το κατακρεουργημένο σώμα της συζύγου του θέλησε να πάρει εκδίκηση παρακινώντας τον λαό των Βακτρίων σε εξέγερση που έληξε άδοξα, καθώς ο Ξέρξης κατόρθωσε να την προλάβει αφανίζοντας τον αδελφό του και όσους συμμετείχαν σε αυτή.³⁶⁹

Στον αντίποδα έχουμε την κόρη αυτής της γυναίκας που άκουγε στο όνομα Αρταΰντη. Σε αντίθεση με τη μητέρα της που ενσάρκωνε τα αρχαία ήθη, ενδίδει στον έρωτα του βασιλιά. Οι πράξεις της εκτός από τις καταστροφικές τους συνέπειες, αποτέλεσαν για τον Ηρόδοτο αφορμή ώστε να καταδείξει τον αυστηρό εθμικό κώδικα του ασιατικού κόσμου, η εκβιαστική τήρηση του οποίου οδήγησε σε ένα

³⁶⁷ Blok. ό.π., σ. 227

³⁶⁸ Bichler, Rolinger, ό.π., σ.152, 153

³⁶⁹ Ηρ., 9, 113 ὁ δὲ Μασίστης οὐδὲν κω ἀκηκοὺς τούτων, ἐλπόμενος δὲ τί οἱ κακὸν εἶναι, ἐσπίπτει δρόμῳ ἐς τὰ οἰκία. ἰδὼν δὲ διεφθαρμένην τὴν γυναῖκα, αὐτίκα μετὰ ταῦτα συμβουλευσάμενος τοῖσι παισὶ ἐπορεύετο ἐς Βάκτρα σὺν τε τοῖσι ἑωυτοῦ υἱοῖσι καὶ δὴ κού τισι καὶ ἄλλοισι ὡς ἀποστήσων νομὸν τὸν Βάκτριον καὶ ποιήσων τὰ μέγιστα κακῶν βασιλέα. τὰ περ ἂν καὶ ἐγένετο, ὡς ἐμοὶ δοκέειν, εἴ περ ἔφθη ἀναβὰς ἐς τοὺς Βακτρίους καὶ τοὺς Σάκας· καὶ γὰρ ἔστεργόν τέ μιν καὶ ἦν ὕπαρχος τῶν Βακτρίων. ἀλλὰ γὰρ Ξέρξης πυθόμενος ταῦτα ἐκεῖνον πρήσσοντα πέμψας ἐπ' αὐτὸν στρατιὴν ἐν τῇ ὁδῷ κατέκτεινε αὐτὸν τε ἐκεῖνον καὶ τοὺς παῖδας αὐτοῦ καὶ τὴν στρατιὴν τὴν ἐκεῖνου.

απόλυτο τέλος. Στον κώδικα αυτό περιλαμβανόταν ο όρκος του βασιλιά στην ερωμένη του, όταν του ζήτησε το ένδυμα που του είχε χαρίσει η νόμιμη σύζυγός κι εκείνος δέσμιος του όρκου δε μπόρεσε να το αρνηθεί.³⁷⁰ Ένα δεύτερος κώδικας ήταν αυτός που προέβλεπε ότι όλες οι εντολές – επιθυμίες που θα του ζητηθούν κατά τη διάρκεια του γενέθλιου δείπνου του, έπρεπε να ικανοποιηθούν. Έτσι ο Ξέρξης βρίσκεται για άλλη μία φορά δέσμιος ενός όρκου, αυτή τη φορά της νόμιμης συζύγου η οποία ζητούσε ως χάρη να της παραδοθεί η ερωμένη του.³⁷¹

Παρατηρούμε πως σύζυγος κι ερωμένη, εκμεταλλεόμενες τον αυστηρό χαρακτήρα της δεσποτικής εξουσίας, επιβάλλονται στον βασιλιά προκαλώντας μια τραγική κατάληξη. Οι πράξεις των δύο γυναικών φανερώνουν το χαρακτήρα της δεσποτικής εξουσίας. Σύμφωνα με αυτόν όλα υποτάσσονται στις επιταγές της ανάγκης. Ακόμη κι ένας βασιλιά δεν έχει το δικαίωμα της ελεύθερης εκλογής. Η πειθώ και η αίρεση δίνουν τη θέση τους στον εκβιασμό. Με τον τρόπο του ο ιστορικός στο σημείο αυτό παρουσιάζει τη θεμελιώδη διαφορά ανάμεσα στη μοναρχία και στη δημοκρατία. Ο ρόλος της γυναίκας αντικατοπτρίζει τον δύσκαμπτο εθιμικό κώδικα που οδηγεί σε μοιραία κατάληξη.³⁷²

Επίσης, προσφέρουν σημαντικές πληροφορίες για τον χαρακτήρα του βασιλιά. Μέσα από τη στάση του ο Ξέρξης ηθογραφείται. Αποδεικνύεται ανίκανος να πείσει την ερωμένη του και δειλός απέναντι στη σύζυγό του, καθώς δεν τόλμησε να της φανερώσει το όνομα της πραγματικής του ερωμένης. Παρουσιάζεται έρμαιο των πόθων του, αδύναμος να επιβληθεί και εγκλωβίζεται στα γυναικεία χέρια, γεγονός που αποτέλεσε τη μελλοντική του καταστροφή.

Επομένως, ο θεματικός πυρήνας των δυο νουβελών είναι κοινός. Έχουμε την ερωτική παθολογία ενός μονάρχη βασιλιά, της οποίας η κατάληξη είναι ένα φονικό, ως αποτέλεσμα ενός αυστηρού εθιμικού κώδικα από τον οποίο εκλείπει το αίσθημα

³⁷⁰ Ηρ., 9, 109 Δώσεις μοι τὸ ἄν σε αἰτήσω; ὁ δὲ πᾶν μᾶλλον δοκέων κείνην αἰτήσεσθαι ὑπισχνέετο καὶ ὤμοσε. ἡ δὲ ὡς ὤμοσε ἀδεῶς αἰτέει τὸ φᾶρος. Ξέρξης δὲ παντοῖος ἐγένετο οὐ βουλόμενος δοῦναι, κατ' ἄλλο μὲν οὐδέν, φοβερόμενος δὲ Ἄμηστριν, μὴ καὶ πρὶν κατεικαζούση τὰ γινόμενα οὕτω ἐπευρεθῆ ἠρήσων· ἀλλὰ πόλις τε ἐδίδου καὶ χρυσὸν ἄπλετον καὶ στρατόν, τοῦ ἔμελλε οὐδεὶς ἄρξειν ἄλλ' ἢ ἐκείνη· Περσικὸν δὲ κάρτα ὁ στρατὸς δῶρον. ἀλλ' οὐ γὰρ ἔπειθε, διδοῖ τὸ φᾶρος.

³⁷¹ Ηρ., 9, 110 φυλάξασα δὲ τὸν ἄνδρα τὸν ἐωυτῆς Ξέρξην βασιλῆιον δείπνον προτιθέμενον (τοῦτο δὲ τὸ δείπνον παρασκευάζεται ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἐν ἡμέρῃ τῇ ἐγένετο βασιλεύς· οὐνομα δὲ τῷ δείπνῳ τούτῳ Περσιστὶ μὲν τυκτά, κατὰ δὲ τὴν Ἑλλήνων γλώσσαν τέλειον· τότε καὶ τὴν κεφαλὴν σμᾶται μόνον βασιλεὺς καὶ Πέρσας δωρέεται), ταύτην δὴ τὴν ἡμέρην φυλάξασα ἡ Ἄμηστρις χριζίει τοῦ Ξέρξεω δοθῆναι οἱ τὴν Μασίστεω γυναῖκα. ὁ δὲ δεινὸν τε καὶ ἀνάρσιον ἐποιέετο τοῦτο μὲν ἀδελφεοῦ γυναῖκα παραδοῦναι, τοῦτο δὲ ἀναίτην εἶδον τοῦ πρήγματος τούτου· συνῆκε γὰρ τοῦ εἶνεκεν ἐδέετο.

³⁷² Μαρωνίτης, ὁ.π., σ. 226

της ελευθερίας κι όλα υποτάσσονται στην ανάγκη. Ο Ηρόδοτος κατάφερε να παρουσιάσει τη λειτουργία της κοινωνίας αυτής μέσω της κατάδειξης του τρόπου δράσης των γυναικών. Ωστόσο, είχε ένα βαθύτερο στόχο από την απλή παρουσίαση εθνογραφικών πληροφοριών. Τα επεισόδια αυτά αποτελούν απόδειξη της ενότητας ολόκληρου του έργου. Για να το καταλάβουμε θα πρέπει να φέρουμε στο νου μας το κυρίως θέμα της ιστοριογραφίας, γύρω από το οποίο πλέκεται η αφήγηση κι αυτό δεν ήταν άλλο από την κατάδειξη της σύγκρουσης της Ελλάδας με την Εγγύς Ανατολή. Οι παράλληλες αυτές ιστορίες σηματοδοτούν την έναρξη και τη λήξη του θέματος αυτού. Προηγουμένως, κατά τη διάρκεια της ανάλυσης της ιστορίας του Γύγη ανέφερα πως οι αποφάσεις της συζύγου του βασιλιά υπήρξαν η αφετηρία μίας επόμενης δυναστείας, των Μερμναδών της οποίας πέμπτος απόγονος υπήρξε ο Κροίσος. Από προηγούμενα κεφάλαια είναι γνωστό το περιεχόμενο της κατάληξης της δυναστείας αυτής, για αυτό δε θα το αναφέρω στο παρόν σημείο. Ο Κροίσος λοιπόν, είναι ο πρώτος βάρβαρος βασιλιάς που επιτέθηκε στους Έλληνες. Το λυδικό αυτό επεισόδιο είναι η πρώτη σε μία σειρά συγκρούσεων που θα λήξουν με την ήττα του Ξέρξη. Οι δύο αυτές νουβέλες λειτουργούν ως όρια μιας πολιτιστικής και πολεμικής περιπέτειας που προκάλεσαν τη σύγκρουση μεταξύ δύο κόσμων, του ελληνικού και του ασιατικού. Η μεν πρώτη παρουσιάζει το δεσποτικό σύστημα εξουσίας και παθολογίας και μας εισάγει στη σύγκρουση, ενώ η τελευταία περιλαμβάνει γεγονότα μετά των περσικών πολέμων, επιχειρώντας έναν απολογισμό της ασιατικής ιστορίας και ζωής.³⁷³ Οι βασίλισσες βρίσκονται στο κέντρο των εξελίξεων, καθώς οι αποφάσεις τους αποδεικνύονται μοιραίες για τους σφάλλοντες συζύγους τους.³⁷⁴

Μέσω των αφηγήσεων αυτών ο ιστορικός στοχεύει στην κατάδειξη καθολικών ηθικών διδαγμάτων. Παρακολουθήσαμε δύο μονάρχες να οδηγούνται στην καταστροφή τόσο του εαυτού όσο και του βασιλείου τους, αφού πρώτα είχαν αρχίσει να καταστρέφουν το σπίτι τους.³⁷⁵ Ο Κανδαύλης και ο Ξέρξης λειτουργούν ως σύμβολα προς όποιον υπερεκτιμά την εξουσία και τη δύναμή του και ενεργεί εις βάρος των μελών της ίδιας του της οικογένειας. Ο συγκεκριμένος τύπος βασιλιά από τη στιγμή που κρίνεται ανίκανος στη διαχείριση του οίκου, αποδεικνύεται επικίνδυνος και για την πόλη. Όμοια παραδείγματα συναντάμε σε νουβέλες που

³⁷³ Μαρωνίτης, ό.π., σ. 232, 235

³⁷⁴ Blok, ό.π., σ. 227

³⁷⁵ Blok, ό.π., σ. 227, 228

αφηγούνται τις ιστορίες των Ελλήνων τυράννων Πολυκράτη και Περιάνδρου, καθώς και του Ασιάτη μονάρχη Αστυάγη. Όλοι τους τυφλωμένοι από τη δίψα για εξουσία, δύναμη, επέκταση ή εδραίωση της δυναστικής τους αρχής δε δίστασαν να προβούν σε εγκληματικές πράξεις εναντίον μελών της οικογένειάς τους τα οποία θεώρησαν απειλή για τη θέση τους.

Από προηγούμενα κεφάλαια είναι γνωστές λεπτομέρειες της ζωή των προσώπων αυτών. Ωστόσο, χωρίς να επεκταθώ, κρινώ αναγκάια για την συνέχεια του κεφαλαίου, την παράθεση ορισμένων βασικών σημείων. Στον Πολυκράτη δεν αρκούσε η συγκυβέρνηση μαζί με τα δύο του αδέρφια, Συλοσώντα και Παντάγνωτο παρά ήθελε να είναι αυτός ο μοναδικός κύριος της Σάμου. Τη λύση βρήκε στη δολοφονία του ενός και στην εξορία του άλλου, καθιστώντας τον εαυτό του μοναδικό κυρίαρχο.³⁷⁶ Το πάθος του για κυριαρχία τον οδήγησε σε ένα φρικτό τέλος, όταν ο Πέρσης Οροίτης του έστησε δόλο εκμεταλλευόμενος τη φιλοδοξία του, τάζοντας βοήθεια για την απόκτηση περισσότερων και κυριαρχία σε ολόκληρη την Ελλάδα, ενώ στην πραγματικότητα ετοιμάζε το τέλος του.³⁷⁷ Ο Περιάνδρος δολοφονώντας τη σύζυγό του Μέλισσα έχασε την αγάπη και εμπιστοσύνη του γιού του. Όταν πια γέρασε και ένιωσε πως η εξουσία του θα περνούσε στα χέρια άλλων, πλησίασε ξανά το γιό του πείθοντάς τον να αναλάβει τη διοίκηση. Ωστόσο δε μπόρεσε να αποφύγει το οριστικό τέλος της τυραννίας του, όταν ο γιός του δολοφονήθηκε. Τέλος, ο Αστυάγης βλέποντας ένα όνειρο πως θα έχανε την εξουσία του από τον νεογένητο γιό της κόρης του Μανδάνης,³⁷⁸ δίχως ίχνος ενδιασμού ζήτησε να πάρουν το παιδί από τη μητέρα του και να το θανατώσουν.

Παρατηρούμε πως και σε αυτές τις νουβέλες πρωταγωνιστής είναι ο άνδρας. Όμως το θηλυκό στοιχείο δεν μπορεί να εκλείπει. Στις τρεις αυτές ιστορίες

³⁷⁶ Ηρ., 3, 39 καὶ τὰ μὲν πρῶτα τριχῆ δασάμενος τὴν πόλιν τοῖσι ἀδελφοῖσι Πανταγνώτῳ καὶ Συλοσῶντι ἔνειμε, μετὰ δὲ τὸν μὲν αὐτῶν ἀποκτείνας, τὸν δὲ νεώτερον Συλοσῶντα ἐξέλασας ἔσχε πᾶσαν Σάμον, ἔχων δὲ ξεινίην Ἀμάσι τῷ Αἰγύπτου βασιλεῖ συνεθήκατο, πέμπων τε δῶρα καὶ δεκόμενος ἄλλα παρ' ἐκείνου.

³⁷⁷ Ηρ., 3, 122 Μαθὼν ὧν ταῦτά μιν διανοεούμενον ὁ Ὀροίτης πέμπσας ἀγγελίην ἔλεγε τάδε· Ὀροίτης Πολυκράτει ὧδε λέγει. πυνθάνομαί σε ἐπιβουλεύειν πρήγμασι μεγάλοισι, χρήματα δὲ τοι οὐκ εἶναι κατὰ τὰ φρονήματα. σύ νυν ὧδε ποιήσας ὀρθώσεις μὲν σεωπτόν, σώσεις δὲ καὶ ἐμέ· ἐμοὶ γὰρ βασιλεὺς Καμβύσης ἐπιβουλεύει θάνατον καὶ μοι τοῦτο ἐξαγγέλλεται σαφηνέως. σύ νυν ἐμὲ ἐκκομίσας αὐτὸν καὶ χρήματα, τὰ μὲν αὐτῶν αὐτὸς ἔχε, τὰ δὲ ἐμὲ ἔα ἔχειν· εἴνεκέν τε χρημάτων ἄρξεις τῆς ἀπάσης Ἑλλάδος. εἰ δὲ μοι ἀπιστεῖς τὰ περὶ τῶν χρημάτων, πέμπσον ὅστις τοι πιστότατος τυγχάνει ἐόν, τῷ ἐγὼ ἀποδέξω.

³⁷⁸ Ηρ., 3, 108 Συνοικεούσης δὲ τῷ Καμβύσῃ τῆς Μανδάνης ὁ Αστυάγης τῷ πρώτῳ ἔτει εἶδε ἄλλην ὄψιν· ἐδόκεε οἱ ἐκ τῶν αἰδοίων τῆς θυγατρὸς ταύτης φῦναι ἄμπελον, τὴν δὲ ἄμπελον ἐπισχεῖν τὴν Ἀσίην πᾶσαν.

εκπροσωπείται από την θυγατέρα ή τη σύζυγο του βασιλιά. Στην ιστορία του Πολυκράτη βλέπουμε την κόρη να εμφανίζεται στην παράγραφο 124 του Γ' βιβλίου: *πρὸς δὲ καὶ ἰδοῦσης τῆς θυγατρὸς ὄψιν ἐνυπνίου τοιήνδε· ἐδόκεέ οἱ τὸν πατέρα ἐν τῷ ἡέρι μετέωρον ἐόντα λουῖσθαι μὲν ὑπὸ τοῦ Διός, χρίεσθαι δὲ ὑπὸ τοῦ Ἡλίου*³⁷⁹. Το χωρίο αυτό αναφέρεται σε ένα όνειρο που είχε δει η κοπέλα και ήταν προειδοποιητικό για το ταξίδι του πατέρα της στην Ασία. Αφορούσε τον δόλο που ο Πέρσης Οροίτης είχε ετοιμάσει, τάζοντάς του πλούτο κι εξουσία αν τον βοηθούσε. Όμως εκείνος επιθυμούσε τον θάνατο του Σαμίου τυράννου. Η κόρη του λοιπόν, είδε στον ύπνο της τον πατέρα της μετέωρο στον αέρα όπου ο Δίας τον έλουζε και ο ήλιος τον μύρωνε. Ύστερα από το προφητικό αυτό όνειρο μάταια προσπαθούσε να τον αποτρέψει από το ταξίδι. Ούτε και η δήλωσή της ότι θα προτιμούσε να μείνει ανύπαντρη, παρά να χάσει τον πατέρα της, μπόρεσαν να τον συνεντρίψουν.³⁸⁰ Το όνειρο βγήκε αληθινό. Όπως περιγράφει ο ίδιος ο ιστορικός στην παράγραφο 125 ο Πολυκράτης βρήκε ένα φρικτό τέλος αφού εγκαταλήφθηκε κρεμασμένος στον αέρα να λούζεται από τη βροχή και τον ήλιο.³⁸¹ Παρατηρούμε πως ο Ηρόδοτος προβάλλει με τρόπο δυναμικό την ανώνυμη κόρη. Ο ρόλος της θυμίζει τραγωδία, καθώς τοποθετείται εκεί όπου επικρέμεται συμφορά για την ηγετική οικογένεια. Μια συμφορά αναπόφευκτη.³⁸²

Το μοτίβο της ανώνυμης κόρης συναντάμε και στη νουβέλα που αφηγείται την ιστορία του τυράννου της Κορίνθου Περίανδρου. Η κοπέλα με εντολή του πατέρα της προσπαθεί να συμφιλιώσει τον αδελφό της, Λυκόφρονα με τον πατέρα τους και να κρατήσει ενωμένη την οικογένεια. Το ακόλουθο χωρίο ανήκει στην παράγραφο 53 του Γ' βιβλίου και περιλαμβάνει τα λόγια με τα οποία προσπαθούσε ο Περίανδρος να πείσει τον γιό του να αναλάβει την εξουσία, δια στόματος της κοπέλας: *Ὁ παῖ, βούλειαι τήν τε τυραννίδα ἐς ἄλλους πεσεῖν καὶ τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς διαφορηθέντα μᾶλλον ἢ αὐτός σφρα ἀπελθὼν ἔχειν; ἄπιθι ἐς τὰ οἰκία, παῦσαι σεωυτὸν ζημιῶν. ἢ φιλοτιμίη κτήμα σκαιόν· μὴ τῷ κακῷ τὸ κακὸν ἰῶ. πολλοὶ τῶν δικαίων τὰ ἐπιεικέστερα προτιθεῖσι. πολλοὶ δὲ ἤδη τὰ μητρῶια διζήμενοι τὰ πατρῶια ἀπέβαλον. τυραννὶς χρῆμα σφαλερόν, πολλοὶ δὲ αὐτῆς ἐρασταὶ εἰσι, ὁ δὲ γέρον τε ἤδη καὶ παρηβηκῶς· μὴ δῶς τὰ σεωυτοῦ ἀγαθὰ ἄλλοισι. ἢ μὲν δὴ τὰ ἐπαγωγότατα*

³⁷⁹ Ηρ., 3, 124

³⁸⁰ Ηρ., 3, 124 αὐτὴν ἰδοῦσα τὴν ὄψιν παντοίη ἐγένετο μὴ ἀποδημῆσαι τὸν Πολυκράτηα παρὰ τὸν Ὀροίτηα, καὶ δὴ καὶ ἰόντος αὐτοῦ ἐπὶ τὴν πενηκόντηρον ἐπεφημίζετο. ὁ δὲ οἱ ἠπέλιψε, ἦν σῶ ἀπονοστήσει, πολλόν μιν χρόνον παρθενεύσεσθαι. ἢ δὲ ἠρήσατο ἐπιτελεῖα ταῦτα γενέσθαι· βούλεσθαι γὰρ παρθενεύεσθαι πλέω χρόνον ἢ τοῦ πατρὸς ἐστερηῆσθαι.

³⁸¹ Μαρωνίτης, ό.π., σ. 105, 107

³⁸² Bichler, Rolinger, ό.π., σ.156

*διδασθεῖσα ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἔλεγε πρὸς αὐτόν, ὁ δὲ ὑποκρινόμενος ἔφη οὐδαμὰ ἤξειν ἐς Κόρινθον, ἔστ' ἂν πυνθάνηται περιεόντα τὸν πατέρα.*³⁸³

Στη νουβέλα πιο δυναμική φαίνεται η παρουσία ή ακόμη καλύτερα η απουσία της συζύγου του τυράννου, Μέλισσας. Στην αρχή της παραγράφου 50 πληροφορούμαστε πως ο Περίανδρος θεωρήθηκε ένοχος για τον θάνατο της συζύγου του, χωρίς να διευκρινίζονται από τον ιστορικό οι συνθήκες. Ωστόσο, αυτός ήταν ο λόγος για τον οποίο καταστράφηκε η σχέση του με τον Λυκόφρονα. Ο ρόλος της δεν είναι καθόλου τυχαίος. Δύο είναι τα στοιχεία που το αποδεικνύουν. Πρώτον, εξαιτίας της ο γιός του αρνήθηκε τις σχέσεις μαζί του, με αποτέλεσμα να κινδυνεύει η ηγεμονία από άλλους που θα την διεκδικούσαν ύστερα από τον θάνατό του, καθώς δε θα είχε κάποιον κληρονόμο να αναλάβει τα ηνία. Το δεύτερο δεν το συναντάμε στο Γ' βιβλίο, αλλά στο Ε' στην παράγραφο 92.³⁸⁴ Εκεί μαθαίνουμε ότι πιθανόν ο Πρίανδρος να είχε ερωτική επαφή με τη νεκρή κι όταν ένα όραμα της Μέλισσας του υπενθύμισε πως στον Κάτω Κόσμο ήταν γυμνή και κρύωνε, αμέσως αφαίρεσε από όλες τις γυναίκες της Κορίνθου τα ενδύματα και τα έκαψε εν είδει θυσίας στη σύζυγό του.³⁸⁵ Τα δύο αυτά επεισόδια φανερώνουν την επίδραση που ασκούσε η βασίλισσα στον τύραννο. Ακόμη και νεκρή του επιβαλλόταν, κυρίως μέσω του γιού τους. Στο σημείο αυτό παρατηρούμε κάτι που αναφέραμε στην περίπτωση της γυναίκας του Κανδαύλη και του Ξέρξη. Φαίνεται η επιρροή του θηλυκού στοιχείου στην εξουσία. Η Μέλισσα σε αντίθεση με τις άλλες δύο γυναίκες είναι απύσα. Ωστόσο δεν παύει να διαδραματίζει δια της απουσίας της καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξη των γεγονότων. Εξαιτίας του θανάτου της ο Λυκόφρονας απομακρύνεται από τον πατέρα του κι έτσι η ηγεμονία μένει χωρίς κληρονόμο. Για άλλη μία φορά επιβεβαιώνεται ο

³⁸³ Ηρ., 3, 53

³⁸⁴ Ηρ., 5, 92 διεξελθὼν δὲ τὸ χωρίον καὶ ὑποθέμενος ἔπος οὐδὲν ἀποπέμπει τὸν κήρυκα. νοστήσαντος δὲ τοῦ κήρυκος ἐς τὴν Κόρινθον ἦν πρόθυμος πυνθάνεσθαι τὴν ὑποθήκην ὁ Περίανδρος. ὁ δὲ οὐδὲν οἱ ἔφη Θρασύβουλον ὑποθέσθαι, θωμάζειν τε αὐτοῦ παρ' οἷόν μιν ἄνδρα ἀποπέμψαι, ὡς παραπλήγιά τε καὶ τῶν ἑαυτοῦ σινάμωνρον, ἀπηγεόμενος τὰ περ πρὸς Θρασυβούλου ὁπώπεε. Περίανδρος δὲ συνείς τὸ ποιηθὲν καὶ νόῳ σχὼν ὡς οἱ ὑπετίθετο Θρασύβουλος τοὺς ὑπερόχους τῶν ἀστῶν φονεῦειν, ἐνθαῦτα δὴ πᾶσαν κακότητα ἐξέφαινε ἐς τοὺς πολίτας. ὅσα γὰρ Κύψελος ἀπέλιπε κτείνων τε καὶ διώκων, Περίανδρός σφρα ἀπετέλεσε, μῆ δὲ ἡμέρη ἀπέδυσσε πάσας τὰς Κορινθίων γυναῖκας διὰ τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα Μέλισσαν. Πέμπσαντι γὰρ οἱ ἐς Θεσπρωτοὺς ἐπ' Ἀχέροντα ποταμὸν ἀγγέλους ἐπὶ τὸ νεκυομανθῆιον παρακαταθήκης πέρι ξεινικῆς οὕτε σημανέειν ἔφη ἡ Μέλισσα ἐπιφανείσα οὕτε κατερέειν ἐν τῷ κείται χώρῳ ἢ παρακαταθήκη· ῥιγοῦν τε γὰρ καὶ εἶναι γυμνή· τῶν γὰρ οἱ συγκατέθαψε εἰμάτων ὄφελος εἶναι οὐδὲν οὐ κατακαυθέντων· μαρτύριον δὲ οἱ εἶναι ὡς ἀληθῆα ταῦτα λέγει, ὅτι ἐπὶ ψυχρὸν τὸν ἰπνὸν Περίανδρος τοὺς ἄρτους ἐπέβαλε. Ταῦτα δὲ ὡς ὀπίσω ἀπηγγέλη τῷ Περίανδρῳ (πιστὸν γὰρ οἱ ἦν τὸ συμβόλαιον, ὃς νεκρῷ εὐσίῃ Μελίσση ἐμίγη), ἰθέως δὴ μετὰ τὴν ἀγγελίην κήρυγμα ἐποίησατο ἐς τὸ Ἑραῖον ἐξιέναι πάσας τὰς Κορινθίων γυναῖκας. αἱ μὲν δὴ ὡς ἐς ὀρτὴν ἦσαν κόσμῳ τῷ καλλίστῳ χρεώμεναι, ὁ δ' ὑποστήσας τοὺς δορυφόρους ἀπέδυσέ σφρας πάσας ὁμοίως, τὰς τε ἐλευθέρους καὶ τὰς ἀμφιπόλους, συμφορήσας δὲ ἐς ὄρυγμα Μελίσση ἐπευχόμενος κατέκαιε.

³⁸⁵ Bichler, Rolinger, ὁ.π., σ.156

λανθάνων ισχυρός δεσμός μεταξύ της βασίλισσας και της βασιλικής ισχύος. Το θηλυκό στοιχείο έχει τη δύναμη να αποτελεί εγγύηση της αντοχής ή της συντριβής μιας εξουσίας. Είναι η γέφυρα που ενώνει το τέλος μιας δυναστικής αρχής με την αφετηρία μιας άλλης.³⁸⁶

Στον αντίποδα της ιστορίας αυτής όπου ο πατέρας πασχίζει να συμφιλωθεί με τον γιό, προκειμένου η εξουσία να μην περιέλθει σε χέρια άλλων, κινείται η επόμενη νουβέλα την οποία συναντάμε στις παραγράφους 108 έως 119 του Α' βιβλίου. Εδώ δεν έχουμε πατέρα, αλλά παππού. Τον Αστυάγη, ο οποίος σε όνειρο προειδοποιήθηκε πως στη θέση του θα βασιλεύει ο αγέννητος γιός της θυγατέρας του Μανδάνης.³⁸⁷ Σε αντίθεση με τον Περιάνδρο, ο Αστυάγης επιβουλεύεται το θάνατο του βρέφους. Ωστόσο, μεταξύ των δυο αυτών ηγεμόνων υπάρχει ένα κοινό σημείο. Οι πράξεις τους υποκινήθηκαν από τον φόβο που ένιωσαν μπροστά στην ενδεχόμενη απώλεια της εξουσίας τους. Ο μὲν θεώρησε τη συμφιλίωση ιδανική λύση, ο δε τη βρήκε στον θάνατο. Όμως και οι δυο κινήθηκαν με κριτήρια ωφελιμιστικά. Από τις αποφάσεις τους απουσίαζε κάθε συναισθηματισμός και κυριαρχούσε το προσωπικό συμφέρον. Η έκβασή τους όμως, όπως είδαμε στην ιστορία του Περιάνδρου και θα δούμε και στην ιστορία του Αστυάγη, δεν είχε το επιθυμητό αποτέλεσμα. Τα σχέδιά τους ναυάγησαν, διότι δεν υπολόγισαν έναν απρόβλεπτο παράγοντα, τη γυναίκα.

Ο ιστορικός στη συγκεκριμένη νουβέλα μας παρουσιάζει δύο γυναικείες μορφές. Πρόκειται για την κόρη του Αστυάγη, Μανδάνη και την Κυνώ, τη γυναίκα ενός βοσκού που μαζί με τον άνδρα της έσωσαν το βρέφος από τον αφανισμό και το μεγάλωσαν μέχρι τα δέκα του χρόνια, όπου αποκαλύφθηκε η αλήθεια κι δεκάχρονος Κύρος βρέθηκε ξανά με τη βασιλική του οικογένεια. Η Μανδάνη και η Κυνώ είναι δύο αντιπροσωπευτικά παραδείγματα γυναίκας που ανταποκρίνονται στις προσδοκίες μιας πατριαρχικής κοινωνίας. Παρουσιάζονται αφοσιωμένες στους οικογενειακούς τους ρόλους, η πρώτη ως θυγατέρας και η δεύτερη ως συζύγου και σε κάθε περίπτωση προσαρτημένες σε ένα ανδρικό πρόσωπο αναφοράς.³⁸⁸ Η Μανδάνη είναι μια ωχρή φυσιογνωμία στη νουβέλα. Πρόκειται για ένα πρόσωπο ιστορικά άγνωστο, το οποίο αποκτά σημασία στο ευρύτερο πλαίσιο των Ιστοριών ως η βασιλομήτωρ του περσικού βασιλικού οίκου. Μέσω αυτής ο Ηρόδοτος απεικονίζει τις σκοτεινές

³⁸⁶ Blok, ό.π., σ. 227, 228

³⁸⁷ Ηρ., 1, 108 ἐκ γὰρ οἱ τῆς ὄψιος τῶν μάγων οἱ ὄνειροπόλοι ἐσήμαινον ὅτι μέλλοι ὁ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ γόνος βασιλεύσειν ἀντὶ ἐκείνου.

³⁸⁸ Bichler, Rolinger, ό.π., σ.152

πλευρές της ανδρικής βίας. Είναι για μια αθώα γυναίκα που καταδικάζεται από τον Αστυάγη στον πόνο της απώλειας του παιδιού της. Η παθητική της στάση μαρτυρά το παραδοσιακό στερεότυπο ρόλο που είχε η γυναίκα σε μια πατριαρχική κοινωνία. Δεν τολμά να εναντιωθεί στις αποφάσεις του πατέρα της και υπομένει με στωικότητα τα δεινά που η θέση της, ως κόρη του βασιλιά, της ορίζει. Το μοναδικό της παράμπτωμα ήταν πως γέννησε τον ανεπιθύμητο διάδοχο του θρόνου, Κύρο. Πρόκειται για ένα αντιπροσωπευτικό γυναικείο τύπο που είναι έρμαιο των συμφερόντων του άνδρα, στην προκειμένη περίπτωση του πατέρα της. Η προσωπική της ζωή κι ευτυχία δεν έχει καμία απολύτως αξία όταν έρχεται σε αντίθεση με τα συμφέροντα του βασιλιά.

Στην ιστορία αυτή άλλη είναι η γυναίκα που διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο. Στην παράγραφο 110 πληροφορούμαστε πρώτη φορά την ύπαρξή της.³⁸⁹ Είναι η σύζυγος ενός βοσκού στον οποίο ο Άρπαγος, ο έμπιστος του Αστυάγη, ανέθεσε την εκτέλεση της εντολής του βασιλιά για τη θανάτωση του βρέφους. Παρά το γεγονός της ταπεινής καταγωγής της και της ανδροκρατούμενης κοινωνίας στην οποία ζούσε, η Κυνώ κατόρθωσε να σώσει τον Κύρο και να τον αναθρέψει για δέκα χρόνια, κρατώντας παράλληλα μυστική την ύπαρξή του, καθώς όλοι νόμιζαν πως ήταν γιός της. Κανείς δεν έμαθε πως ο πραγματικός της γιός γενήθηκε νεκρός την ημέρα που ο άνδρας της, Μιτριδάτης, έφερε στο σπίτι τον νεογέννητο Κύρο. Το ακόλουθο απόσπασμα ανήκει στην παράγραφο 112 και περιέχει τα λόγια της Κυνούς με τα οποία προσπαθεί να πείσει τον άνδρα της να σώσουν με δόλο το παιδί, παρουσιάζοντας τον νεκρό τους γιό στον Άρπαγο προκειμένου να νομίσει πως ο Κύρος θανατώθηκε: *ή δὲ ὡς εἶδε τὸ παιδίον μέγα τε καὶ εὐεῖδὲς ἔόν, δακρύσασα καὶ λαβομένη τῶν γονάτων τοῦ ἀνδρὸς ἐχρήριζε μηδεμιῇ τέχνῃ ἐκθεῖναι μιν. ὁ δὲ οὐκ ἔφη οἷός τε εἶναι ἄλλως αὐτὰ ποιέειν· ἐπιφοιτήσειν γὰρ κατασκόπους ἐξ Ἀρπάγου ἐποψομένους, ἀπολέεσθαί τε κάκιστα ἦν μὴ σφρα ποιήσῃ. ὡς δὲ οὐκ ἔπειθε ἄρα τὸν ἄνδρα, δεύτερα λέγει ἡ γυνὴ τάδε· Ἐπεὶ τοίνυν οὐ δύναμαί σε πείθειν μὴ ἐκθεῖναι, σὺ δὲ ὧδε ποιήσον, εἰ δὴ πᾶσά γε ἀνάγκη ὀφθῆναι ἐκκείμενον· τέτοκα γὰρ καὶ ἐγώ, τέτοκα δὲ τεθνεός· τοῦτο μὲν φέρων πρόθεσ, τὸν δὲ τῆς Ἀστυάγεος θυγατρὸς παῖδα ὡς ἐξ ἡμέων ἐόντα τρέφωμεν· καὶ οὕτω οὔτε σὺ ἀλώσειαι ἀδικέων τοὺς δεσπότας, οὔτε ἡμῖν κακῶς βεβουλευμένα ἔσται· ὃ τε γὰρ τεθνεὼς βασιληῆς ταφῆς κυρήσει καὶ ὁ περιεὼν οὐκ ἀπολέει τὴν ψυχὴν.*³⁹⁰ Η Κυνώ είναι ένα πρόσωπο με ταπεινή καταγωγή και φαινομενικά μικρό και ασήμαντο. Ωστόσο, ο Ηρόδοτος

³⁸⁹ Ηρ., 1, 110 Συνοίκε δὲ ἑωυτοῦ συνδούλη, οὔνομα δὲ τῆ γυναικὶ ἦν τῆ συνοίκεε Κυνὴ κατὰ τὴν Ἑλλήνων γλῶσσαν, κατὰ δὲ τὴν Μηδικὴν Σπακῶ· τὴν γὰρ κῦνα καλέουσι σπάκα Μηδοί.

³⁹⁰ Ηρ., 1, 112

προβάλλει την πραγματική του υπόσταση, η οποία ήταν ίσως και η πιο σημαντική στην εξέλιξη των γεγονότων. Δίχως τη δική της παρέμβαση ο Κύρος, ο βασιλιά της περσικής αυτοκρατορίας δε θα υπήρχε ποτέ και μαζί με αυτόν ούτε ο γιός του Δαρείος κι ο εγγονός του Ξέρξης. Ακόμη και οι περσικοί πόλεμοι πιθανόν να είχαν αποφευχθεί και το μεγαλείο της Ελλάδας με τη νίκη της κατά των Περσών να μην είχε αναδειχθεί. Εκτός των υποθέσεων αυτών, βέβαιο είναι πως ο Ηρόδοτος χρησιμοποιεί την Κυνώ ως σύμβολο όλων των γυναικών οι οποίες ενεργούν θετικά υπερασπίζοντας τον νόμο, που στην αρχή του κεφαλαίου είχαμε ορίσει ως «φυσιολογικό», έναντι των ανεύθυνων παραβιάσεων των ανδρών. Η δράση της Κυνούς έχει διαφορετική λειτουργία από την δράση των περισσότερων γυναικών που γνωρίσαμε στις νουβέλες. Όλες αντιδρούν με τον δικό του διαφορετικό τρόπο στις παράλογες και ανεύθυνες πράξεις των ανδρών. Η καθεμια ενεργώντας στο πλαίσιο της πολιτισμικής κοινωνίας στην οποία ζει, λαμβάνει καθοριστικές αποφάσεις στις Ιστορίες. Μέχρι τώρα η λειτουργία τους είχε αρνητικά αποτελέσματα, όπως είδαμε στην ιστορία της Άμιστρις ή της γυναίκας του Κανδαύλη. Η Κυνώ όμως, δρά θετικά σώζοντας τον βασιλικό γόνο από την καταστροφική μανία του παππού του, διατηρώντας τη συνέχεια της δυναστείας.³⁹¹

Η γυναίκα της επόμενης νουβέλας ασκεί κι αυτή με τη σειρά της ρόλο αποτρεπτικό έναντι του κακού, σώζοντας έναν ακόμη γόνο μιας ολόκληρης δυναστικής αρχής. Το όνομα και την ιστορία της πληροφορούμαστε στην παράγραφο 92 του Ε' βιβλίου. Πρόκειται για την Λάβδα, κόρη του Αμφίωνα της οικογένειας των Βακχίων που εκείνο τον καιρό είχαν τα ηνία της εξουσίας στην Κόρινθο. Το όνομά της πιθανόν λειτουργεί συμβολικά προκειμένου να καταδείξει το εκ γενετής σωματικό της ελάττωμα. Δύο υποθέσεις πλέκονται γύρω του. Πρώτον, το όνομά της θυμίζει το γράμμα του αλφαβήτου, που εκείνη την εποχή γραφόταν με το ένα σκέλος μικρότερο από το άλλο και δεύτερον, καθώς η γυναίκα ήταν κουτσή η επωνυμία της θα μπορούσε να μας παραπέμψει στον Λαβδίκη Οιδίποδα ο οποίος παρουσίαζε κάκωση στα πόδια.³⁹² Μάλιστα, λόγω του προβλήματός της, αναγκάστηκε αν και

³⁹¹ Blok, ό.π., σ. 224

³⁹² Σπυρόπουλος, ό.π., σ. 373

Βακχιάδα να μη συνάψει γάμο με μέλος της ίδιας οικογένειας, αλλά να νυμφεφθεί με έναν κοινό πολίτη τον Ηετίωνα από τον δήμο της Πέτρας.³⁹³

Στο σημείο αυτό παρατηρούμε πως η γυναίκα και ο ρόλος αυτής στο ευρύτερο κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο στο οποίο ζεί, δίνει το βήμα στον Ηρόδοτο να καταδείξει για άλλη μία φορά τον φυσικό νόμο στα όρια του οποίου μπορούσε να κινηθεί μία κοινωνική ομάδα. Με άλλα λόγια, ο ιστορικός προβαίνει σε εθνογραφικές πληροφορίες αναφορικά με την Κόρινθο εκείνης της εποχής. Μαθαίνουμε πως στους κλειστούς αριστοκρατικούς κύκλους επιτρέπονταν οι γάμοι μεταξύ μελών της ίδιας οικογένειας, με στόχο τη διατήρηση της δυναστικής αρχής.

Από την ένωση της Λάβδας και του Ηετίωνα γεννήθηκε ο μελλοντικός τύραννος Κύψελος, πατέρας του Περιάνδρου και παππούς του Λυκόφρονα. Στην προς εξέταση νουβέλα παρουσιάζεται ο τρόπος με τον οποίο σώθηκε από τη μητέρα του, όταν ακόμη ήταν βρέφος, καθώς οι Βακχιάδες παρακινούμενοι από δύο χρησμούς επιδίωξαν τον θάνατο του νεογέννητου. Ο πρώτος είχε δοθεί στους Βακχιάδες πριν τη γέννηση του Κύψελου κι έμενε ακατανόητος,³⁹⁴ μέχρι που ο Ηετίωνας επισκέφτηκε τους Δελφούς για να ρωτήσει για τους απογόνους που όσο καιρό ήταν παντρεμένος δε μπορούσε να αποκτήσει. Εκεί πληροφορήθηκε πως η Λάβδα ήταν έγγυος και θα γεννούσε γιό που θα έπεφτε πάνω στους μονάρχες και θα τιμωρούσε την Κόρινθο.³⁹⁵ Οι Βακχιάδες λοιπόν στο άκουσμα του χρησμού θεώρησαν πως η εξουσία τους βρισκόταν σε κίνδυνο κι έστειλαν μία ομάδα ανδρών με αποστολή τη θανάτωση του βρέφους. Τα σχέδιά του όμως ναυάγησαν εξαιτίας της μητέρας, η οποία σε αντίθεση με τη μητέρα της προηγούμενης νουβέλας, Μανδάνης, δεν κράτησε στάση παθητική, αλλά μόλις κατάλαβε πως η ζωή του παιδιού της βρισκόταν σε κίνδυνο αντέδρασε, κρύβοντάς το μέσα σε μία κυψέλη προκειμένου να

³⁹³ Ηρ., 5, 92 Ἀμφίονι δὲ ἐόντι τούτων τῶν ἀνδρῶν γίνεται θυγάτηρ χολή· οὐνομα δὲ οἱ ἦν Λάβδα. ταύτην Βακχιαδέων γὰρ οὐδεὶς ἤθελε γῆμαι, ἴσχει Ἡετίων ὁ Ἐχεκράτεος, δήμου μὲν ἐὼν ἐκ Πέτρας, ἀτὰρ τὰ ἀνέκαθεν Λαπίθης τε καὶ Καινείδης.

³⁹⁴ Ηρ., 5, 92 αἰετὸς ἐν πέτρῃσι κύει, τέξει δὲ λέοντα καρτερόν ὤμηστίην· πολλῶν δ' ὑπὸ γούνατα λύσει. ταυτά νυν εὔ φράζεσθε, Κορίνθιοι, οἱ περὶ καλὴν Πειρήνην οἰκεῖτε καὶ ὄφρυόνετα Κόρινθον.

³⁹⁵ Ηρ., 5, 92 Ἡετίων, οὔτις σε τίει πολύτιτον ἐόντα. Λάβδα κύει, τέξει δ' ὀλοοῖτροχον· ἐν δὲ πεσεῖται ἀνδράσι μουνάρχοισι, δικαιοῦσαι δὲ Κόρινθον.

μη το βρεί κανείς.³⁹⁶ Ο τύραννος Κύψελος έλαβε το όνόμά του από το μέρος που εξασφάλισε τη σωτηρία του.

Η συνέχεια της ιστορίας είναι πλέον γνωστή. Ο Κύψελος έγινε τύραννος της Κορίνθου επιβεβαιώνοντας τους χρησμούς, καθώς η εξουσία του ήταν αυταρχική. Στη διάρκεια της βασιλείας του εξόρισε πολλούς συμπολίτες τους κι από ακόμη περισσότερους στέρησε τη ζωή ή την περιουσία τους. Σκληρότερη αποδείχθηκε η τυραννίδα του γιού του Περίανδρου, ο οποίος στην αρχή φάνηκε ηπιότερος του πατέρα, αλλά αργότερα ακολούθησε με τη σειρά του απάνθρωπη πολιτική.³⁹⁷

Μία γυναίκα χωλή, παρά τη σωματική της αδυναμία και χωρίς ίχνος πολιτικών δικαιωμάτων, ακόμη και λόγου αναφορικά με τον άνδρα που επρόκειτο να νυμφευθεί, διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο για το μέλλον της Κορίνθου. Σώζοντας το παιδί της, κατόρθωσε να ανατρέψει και να ιδρύσει εξουσίες. Μολονότι, δε συμμετείχε ενεργά στην πολιτική και κοινωνική σκηνή, οι πράξεις της είχαν ως αποτέλεσμα το τέλος της εξουσίας των Βακχιάδων και την αφετηρία της δυναστείας των Κυψελίδων. Αν και ο ρόλος της μέσα στη νουβέλα είναι μικρός, η σημασία του στις Ιστορίες είναι σημαντική. Δίχως τη δική της συμμετοχή η έκβαση των γεγονότων θα ήταν τελείως διαφορετική.

Όπως στη Λάβδα, έτσι και στις υπόλοιπες γυναικείες μορφές που συναντήσαμε στις νουβέλες, ο Ηρόδοτος δίνει ιστορική διάσταση. Μέσα σε ολόκληρο το ηροδότειο περιβάλλον άλλες γυναίκες σε μικρότερη και άλλες σε μεγαλύτερη κλίμακα καταλαμβάνουν εξέχουσα θέση. Εντός της ιστορικής αφήγησης ο ρόλος τους προβάλλεται δυναμικά και διαφοροποιείται έντονα από τον εκτός, όπου η δράση τους περιοριζόταν στα ζητήματα του οίκου. Μέσω των νουβελών μεταφερθήκαμε σε ένα κόσμο στον οποίο οι γυναίκες γεννούν ή ανατρέφουν βασιλικούς γόνους, εκδικούνται, πέφτουν θύματα της πολιτικής των ανδρών, ανατρέφουν και εγκαθιδρύουν δυναστείες ή τηρούν στάση παθητική. Μέσω του ευρέως αυτού φάσματος των γυναικείων ενασχολήσεων το θηλυκό στοιχείο δεν πρωταγωνιστεί απλώς, αλλά απομυθοποιεί τα ανδρικά στερεότυπα. Όλες

³⁹⁶ Ηρ., 5, 92 ή Λάβδα γάρ πάντα ταῦτα ἤκουε ἐστειῶσα πρὸς αὐτῆσι τῆσι θύρῃσι· δείσασα δὲ μὴ σφι μεταδόξῃ καὶ τὸ δεύτερον λαβόντες τὸ παιδίον ἀποκτείνωσι, φέρουσα κατακρύπτει ἐς τὸ ἀφραστότατόν οἱ ἐφαίνετο εἶναι, ἐς κυψέλην, ἐπισταμένη ὡς εἰ ὑποστρέψαντες ἐς ζήτησιν ἀπικνεοῖατο, πάντα ἐρευνήσειν μέλλοιεν· τὰ δὴ καὶ ἐγένετο. ἐσελθοῦσι δὲ καὶ διζήμενοισι αὐτοῖσι ὡς οὐκ ἐφαίνετο, ἐδόκεε ἀπαλλάσσεσθαι καὶ λέγειν πρὸς τοὺς ἀποπέμψαντας ὡς πάντα ποιήσειαν τὰ ἐκεῖνοι ἐνετείλαντο.

³⁹⁷ Μαρωνίτης, ό.π., σ. 133, 134, 137, 139

προβάλλονται ως πιστοί τηρητές και προασπιστές των νόμων της κοινωνίας τους κι όταν απειλείται η θέση ή η ζωή των παιδιών τους αποδεικνύονται πιο ικανές και αποτελεσματικές από πολλούς άνδρες πρωταγωνιστές του νοβελιστικού υλικού. Βέβαια, υπάρχουν και οι γυναίκες στις οποίες ο ρόλος είναι περιορισμένος, όπως στην περίπτωση της κόρης του Αστύαγη, η οποία δε φαίνεται να αντιδρά ενεργά στην επιθυμία του πατέρα της για τον θάνατο του νεογέννητου παιδιού της. Ωστόσο, ως επί το πλείστον οι γυναίκες στον Ηρόδοτο τείνουν να είναι πιο αποφασιστικές και δυναμικές από τους συζύγους, πατέρες και αδελφούς τους. Ο τρόπος με τον οποίο ο ιστορικός χειρίζεται ένα τόσο λεπτό ζήτημα, κερδίζει το θαυμασμό του αναγνώστη, καθώς περιγράφει την ευκολία με την οποία ένα φαινομενικά κατώτερο φύλο, κατορθώνει να χειραγωγήσει ισχυρούς άνδρες, εκμεταλλευόμενο την ηθική του τυφλότητα. Παραδείγματα τέτοιων γυναικών αποτελούν η Άμιστρις και η Αρταΰνη. Ας μην ξεχνάμε πως οι ποικίλες νοβελιστικές ιστορίες αποτελούν ένα μικρό κομμάτι της επιθυμίας του Ηροδότου να ασχοληθεί με τα ανθρώπινα πράγματα. Συνεπώς, όλες αυτές οι ξεχωριστές και σπάνιες γυναικείες μορφές ήταν απαραίτητες για την κατανόηση της δράσης των ανδρικών πορτραίτων.

3. Ε΄ ΤΟ «ΑΙΤΙΟ» ΣΤΟ ΝΟΒΕΛΙΣΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

Οι νουβέλες αποτελούν παρενθήκες εντασσόμενες στο ευρύτερο θεματικό πλαίσιο των ιστοριών που αφορά την πραγμάτευση της σύγκρουσης ανάμεσα στην Ελλάδα και την Ανατολή.³⁹⁸ Τη διένεξη μεταξύ των δύο κόσμων επιχειρεί να ερμηνεύσει ο ιστορικός, ο οποίος μάλιστα το δηλώνει στο προοίμιο του έργου με τη φράση *δι' ἣν αἰτίην ἐπολέμησαν ἀλλήλοισι*. Ο όρος *αἰτίην* στον Ηρόδοτο δεν θα πρέπει να συγχέεται με σύγχρονες επιστημονικές αντιλήψεις αναφορικά με την έννοια της αιτιότητας στην ιστορία. Δεν είναι ο εισηγητής ενός αυστηρού μοντέλου αιτιότητας, όπως υπήρξε ο Θουκυδίδης.³⁹⁹ Ωστόσο, χωρίς να ακολουθεί μια απλή αφήγηση παραμυθιών, επιδιώκει να συσχετίσει τα γεγονότα. Τη συσχέτιση αυτή αποκαλεί *αἰτίην*. Ο χαρακτήρας της είναι αρκετά σύνθετος σε σημείο προβληματισμού του μελετητή. Το νοβελιστικό υλικό όμως με τον τρόπο που είναι δομημένο εξυπηρετεί τον αναγνώστη - ερευνητή στην προσέγγιση του συγκεκριμένου όρου.

Μέσα από τις οχτώ ιστορίες παρατηρούμε πως ο άνθρωπος βρίσκεται στο επίκεντρο. Σχεδόν πάντα τα ανθρώπινα κίνητρα είναι εκείνα που καθορίζουν τα συμβάντα. Ειδικότερα, η *αἰτίη* αποκτά ιδιαίτερη σημασία στο ηροδότειο έργο, καθώς σηματοδοτεί την περίπτωση κατά την οποία ένα ιστορικό γεγονός είναι απόρροια ανθρωπίνων δράσεων, σκοπών και κινήτρων. Για τον λόγο αυτό Ηρόδοτος στην αρχή θέτει το ερώτημα *Περσέων μὲν νυν οἱ λόγοι Φοίνικας αἰτίους φασὶ γενέσθαι τῆς διαφορῆς*, αλλά και στη συνέχεια με την ακόλουθη φράση: *ἐγὼ δὲ περὶ μὲν τούτων οὐκ ἔρχομαι ἐρέων ὡς οὕτως ἢ ἄλλως κως ταῦτα ἐγένετο, τὸν δὲ οἶδα αὐτὸς πρῶτον ὑπάρξαντα ἀδίκων ἔργων ἐς τοὺς Ἕλληνας, τοῦτον σημήνας προβήσομαι ἐς τὸ πρόσω τοῦ λόγου, ὁμοίως σμικρὰ καὶ μεγάλα ἄστυα ἀνθρώπων ἐπεξιών,*⁴⁰⁰ με την οποία αναφέρεται στον Κροίσο που πρώτος άρχισε τις αδικοπραγίες εναντίων των Ελλήνων.⁴⁰¹ Το ενδιαφέρον του εγείρεται από το πρόβλημα του καθορισμού του πρώτου υπαίτιου της σύγκρουσης. Αρχίζει, με την έρευνα ενός συγκεκριμένου προσώπου που προκάλεσε τον αγώνα ανάμεσα στους δύο κόσμους, στοχεύοντας στον εντοπισμό του λόγου, του τρόπου με

³⁹⁸ Henry R. Immerwahr, *Όψεις της ιστορικής αιτιότητας στον Ηρόδοτο*, στο *Ιστορία: Δεκατέσσερα μελετήματα για τον Ηρόδοτο*, ό.π., σ. 54, 55

³⁹⁹ Immerwahr, ό.π., σ. 39

⁴⁰⁰ Ηρ., 1, 1

⁴⁰¹ Immerwahr, ό.π., σ. 44

τον οποίο ένα άτομο οδηγείται στην πράξη, αλλά και των επιθυμιών, με άλλα λόγια των κινήτρων που προηγούνταν των αποφάσεων.⁴⁰²

Ακριβής καθορισμός της αιτίας στο ηροδότειο έργο είναι αδύνατος, διότι οι αιτίες ποικίλουν.⁴⁰³ Κατά κύριο λόγο τα γεγονότα σχετίζονται με δύο τρόπους. Ο πρώτος, αποτελεί μία σειρά εκδικητικών πράξεων, ενώ ο δεύτερος, αφορά το θέμα της ανόδου και της πτώσης η οποία οφείλεται στην τίση που προκαλείται από την αλαζονεία ενός μονάρχη που ξεπέρασε τα όριά του και διατάραξε την ισορροπία των πραγμάτων. Η έννοια της ισορροπίας αποτελεί στο ηροδότειο έργο ρυθμιστικό παράγοντα της ιστορίας χάρη στον οποίο διατηρείται εξαιτίας των συνεχών μεταβολών της ανθρώπινης ζωής μεταξύ ευημερίας και καταστροφής.⁴⁰⁴

Άλλοι λόγοι υπαιτιότητας είναι η επιθυμία εδαφικής επέκτασης ή αλλιώς ο ιμπεριαλισμός, πολιτικές, όπως ο φόβος που μια πόλη βιώνει μπροστά στο ενδεχόμενο της αυξανόμενης δύναμης μιας άλλης, προσωπικά κίνητρα και πάθη, η ανάκληση παλαιότερων προσβολών, η αχαριστία, η υπεράσπιση της πατρίδας, η ηθική ανωτερότητα ενός ανθρώπου, η επιρροή δυναμικών γυναικών, η οποία μάλιστα αποτέλεσε το αντικείμενο μελέτης του προηγούμενου κεφαλαίου. Ωστόσο, σε καμία νουβέλα δεν μπορούμε να εντοπίσουμε καθαρά ιστορικά αίτια. Η αντικειμενική θεώρηση των γεγονότων μπαίνει πάντοτε σε δεύτερη μοίρα, ενώ ως ρυθμιστικοί παράγοντες της ιστορίας εξάγονται αίτια μεταφυσικά, όπως η σκοτεινή βουλή του Θεού, οι χρησμοί, τα όνειρα, οι μαντείες⁴⁰⁵, κάποια προγονική αρά,⁴⁰⁶ οι προφητείες, η θεϊκή τύχη, η αναγκαιότητα αντί της ελεύθερης επιλογής που μπορεί να εμφανίζεται ως αντικειμενικός ή υποκειμενικός παράγοντας, η ύβρις, ο σοφός σύμβουλος ή τραγικός προάγγελος.

Το νοβελιστικό υλικό προσφέρει γόνιμο έδαφος πάνω στο οποίο ο Ηρόδοτος χτίζει την άνωθεν τυπολογία της αιτιότητας, η οποία μάλλον ταιριάζει σε περιβάλλοντα τυραννικά ή μοναρχικά, διότι αυτά είναι που γενούν το χάος, την ανομία, την καταπίεση. Μέσω του προσωποκεντρικού του χαρακτήρα, απρόσωπα αίτια, όπως η εκδικητική μανία, ο επεκτατισμός, τα προσωπικά συμφέροντα, αποκτούν υπόσταση μέσω των ανθρώπινων χαρακτήρων που τα ενσαρκώνουν και τα

⁴⁰² Asheri, ό.π., σ. 202

⁴⁰³ Immerwahr, ό.π., σ. 51

⁴⁰⁴ Immerwahr, ό.π., σ. 48, 49

⁴⁰⁵ υπόμν., Δ. Ν. Μαρωνίτης, ό.π., σ.112

⁴⁰⁶ Immerwahr, ό.π., σ. 57, 58

μεταμορφώνουν σε πράξη. Εύστοχα ο Ηρόδοτος κατορθώνει να δραματοποιήσει ένα ιστορικό γεγονός ή πολιτικές και κοινωνικές μεταβολές, καθιστώντας εύληπτο στον αναγνώστη ένα ιστορικό γεγονός, το οποίο παρακολουθεί να εκτυλίσσεται ενώπιόν του.⁴⁰⁷

Στόχος του παρόντος κεφαλαίου αποτελεί ο εντοπισμός και η παρουσίαση των άνωθεν αιτιών μέσω της εξέτασης του νοβελιστικού υλικού. Η πρώτη προς ανάλυση νουβέλα εντοπίζεται στις παραγράφους 7 έως 13 και δεν είναι τυχαία τοποθετημένη στο Α' βιβλίο, καθώς πραγματεύεται την ιστορία του Γύγη, προγόνου του Κροΐσου, όπου ο τελευταίος αποτελεί για τον ιστορικό κεντρικό πρωταγωνιστή της σύγκρουσης μεταξύ Ελλάδας και Ανατολής, καθώς ήταν ο πρώτος Ασιάτης μονάρχης που επιδόθηκε σε εχθροπραξίες εναντίον της Ελλάδας. Επιδίωξη του Ηροδότου μέσω της ιστορίας αυτής είναι η κατάδειξη του τρόπου με τον οποίο μια δυναστική αρχή αλλάζει χέρια. Πιο συγκεκριμένα, παρουσιάζει το τέλος της δυναστείας των Ηρακλειδών, της οποίας τελευταίος μονάρχης ήταν ο Κανδαύλης και την αφητηρία μιας νέας δυναστείας, των Μερμναδών με πρώτο κύριο τον Γύγη. Βασικός υπαίτιος της μετατόπισης την εξουσίας φαίνεται ο Κανδαύλης που λόγω του σφοδρού ερωτικού πάθους για τη σύζυγό του, οδηγήθηκε στην ακρότητα να επιβάλει στον πιστό δορυφόρο του Γύγη να τη δει γυμνή. Στη συνέχεια, παρατηρούμε πως το πρόσωπο του ήρώα μας συνέχει το δίχτυ της αναγκαιότητας από το οποίο είναι αδύνατη κάθε προσπάθεια διαφυγής. Η θέση του τον καθιστά ανίκανο να πείσει τόσο τον Κανδαύλη να μη δει κρυφά τη γυναίκα,⁴⁰⁸ όσο και την ίδια τη βασίλισσα που αργότερα τον διέταξε να σκοτωθεί ή να σκοτώσει τον βασιλιά παίρνοντας τη θέση του στο θρόνο.⁴⁰⁹ Ο Γύγης υποτάσσεται στον αυστηρό ασιατικό εθμικό κώδικα, όπου η ελεύθερη εκλογή δίνει τη θέση της στην ανάγκη. Η απόλυτη υπακοή στη δεσποτική εξουσία, είτε είναι θηλυκού είτε αρσενικού γένους καθίσταται μονόδρομος και ζήτημα ζωής και θανάτου. Η βουλή του μονάρχη είναι αναπόδραστη. Κάθε απόπειρα διαφυγής αποτυγχάνει, καθώς η λογική και η πειθώ αδρανούν. Μόνο το πάθος κυριαρχεί τόσο στον Κανδαύλη όσο και στη σύζυγό του. Ο μεν βασιλιάς, λόγω

⁴⁰⁷ Asheri, ό.π., σ. 202 - 204

⁴⁰⁸ Ηρ., 1, 8 Γύγη, οὐ γάρ σε δοκέω πείθεσθαι μοι λέγοντι περὶ τοῦ εἶδους τῆς γυναικός (ὅτα γὰρ τυγχάνει ἀνθρώποισι ἔοντα ἀπιστότερα ὀφθαλμῶν), ποίει ὅκως ἐκείνην θεήσεαι γυμνήν. ὁ δὲ μέγα ἀμβώσας εἶπε· Δέσποτα, τίνα λέγεις λόγον οὐκ ὑγίεια, κελεύων με δέσποιναν τὴν ἐμὴν θεήσασθαι γυμνήν; ἅμα δὲ κιθῶνι ἐκδουμένῳ συνεκδύεται καὶ τὴν αἰδῶ γυνή. πάλαι δὲ τὰ καλὰ ἀνθρώποισι ἐξεύρηται, ἐκ τῶν μανθάνειν δεῖ· ἐν τοῖσι ἐν τῷδε ἐστί, σκοπέειν τινὰ τὰ ἑωυτοῦ. ἐγὼ δὲ πειθομαι ἐκείνην εἶναι πασέων γυναικῶν καλλίστην, καὶ σεο δέομαι μὴ δέεσθαι ἀνόμων.

⁴⁰⁹ Δ.Ν. Μαρωνίτης, *Οκτώ νουβέλες και τέσσερα ανέκδοτα*, ό.π., σ. 184, 185

του άμετρου έρωτά του, η δε βασίλισσα, λόγω της φονικής εκδικητικής της μανίας εναντίον του συζύγου της που με τη στάση του ουσιαστικά την πρόδοσε, εκθέτοντάς την γυμνή στα μάτια ενός άλλου άνδρα.

Κατά κύριο λόγο τρεις είναι οι αιτίες που συνηγορούν στη διάπραξη του εγκλήματος από τον Γύγη. Το ερωτικό πάθος, η εκδικητική μανία και η αναγκαιότητα που επέβαλε το πολιτικό σύστημα της Ασίας. Ωστόσο, ο ήρωας αν και υποχρεώθηκε να σκοτώσει τον Κανδαύλη δε σημαίνει πως η πράξη του ήταν δίκαιη και θα έμενε ατιμώρητος. Ο Ηρόδοτος στο τέλος της νουβέλας πληροφορεί για τον χρησμό της Πυθίας που προέβλεπε πως η εκδίκηση των πράξεων του Γύγη θα πέσει στον πέμπτο απόγονό του.⁴¹⁰ Επομένως, σε αυτό το σημείο γίνεται κατανοητή η χρησιμότητα που είχε η συγκεκριμένη παρέκβαση. Χωρίς την ιστορία αυτή η μοίρα του Κροίσου θα έμενε ανεξήγητη στον αναγνώστη. Ο Ηρόδοτος ανάγει την πτώση του στην προγονική αρά, δηλαδή σε μια καθαρά μεταφυσική αιτιολογία.

Η ιστορία του Κροίσου εκτείνεται στις ακόλουθες δύο νουβέλες του Α΄ βιβλίου των παραγράφων 29 έως 33 και 34 έως 45 αντιστοίχως. Τα επεισόδια των χωρίων αυτών δεν επικεντρώνονται στην κατάδειξη της ακμής του Λυδού βασιλιά, αλλά μας εισάγουν στην καταστροφή του.⁴¹¹ Ο Κροίσος ήταν καταδικασμένος να είναι ο τελευταίος βασιλιάς της δυναστείας των Μερμαδών, όμως η ακριβής μορφή της καταστροφής του οφειλόταν σε πλήθος παραγόντων. Ανάμεσα σε αυτούς ήταν η προγονική κατάρα που είχε κληρονομήσει από τον Γύγη, αλλά και η αλαζονεία του ιδίου ως αποτέλεσμα της υπερβολικής ευμάρειας, η οποία μάλιστα των ώθησε σε προσπάθειες επέκτασης της εξουσίας του. Η πρώτη από τις δύο νουβέλες πραγματεύεται το επεισόδιο με τον Σόλωνα, όπου στη μεταξύ τους συζήτηση φαίνεται η έπαρση που διέθεται ο Κροίσος λόγω του άμετρου πλούτου του. Ο Σόλων εκπροσωπεί τον σοφό σύμβουλο ο οποίος προσπαθεί να καταδείξει στον αλαζόνα και τυφλωμένο από όλβο Κροίσο, το μοντέλο ενός πραγματικά ευτυχισμένου άνδρα, μέσα από την παράθεση μίας σειράς παραδειγμάτων τέτοιων ανδρών. Εκείνο που τονίζει ο σοφός Αθηναίος είναι πως ο άνθρωπος είναι έρμαιο της ευμετάβλητης τύχης του⁴¹² και πως δεν μπορεί κάποιος να θεωρηθεί ευτυχισμένος αν πρώτα η ζωή του δε

⁴¹⁰ Ηρ., 1, 13 Τοσόνδε μέντοι εἶπε ἡ Πυθίη, ὡς Ἡρακλείδῃσι τίσις ἦξει ἐς τὸν πέμπτον ἀπόγονον Γύγεω. τούτου τοῦ ἔπεος Λυδοί τε καὶ οἱ βασιλεῖς αὐτῶν λόγον οὐδένα ἐποιεῦντο, πρὶν δὴ ἐπετελέσθη.

⁴¹¹ Immerwahr, ό.π., σ. 56

⁴¹² Ηρ., 1, 32 ὃ Κροῖσε, πᾶν ἐστί ἄνθρωπος συμφορῆ.

φθάσει στο τέλος της.⁴¹³ Ο Κροίσος οργίστηκε στο άκουσμα των λόγων του καλεσμένου του, καθώς περίμενε εκείνον να θεωρήσει πιο ευτυχισμένο από όλους τους ανθρώπους. Νιώθοντας πως ο Σόλων τον προσβάλλει και θεωρώντας τον αστοιχείωτο τον έδιωξε,⁴¹⁴ χωρίς να έχει καταλάβει το μέγεθος των λόγων του σοφού Σόλωνα.

Ο διάλογος επιτρέπει στον ιστορικό να καταδείξει μία από τις αιτίες που συντέλεσαν από τη μια στην πτώση του Κροίσου και από την άλλη, στις ιστορικές συγκρούσεις Ελλάδας και Ανατολής. Στο επεισόδιο αυτό παρουσιάζεται η ηθική ενός βασιλιά, η παρουσία του οποίου υπήρξε σημαντική στην εξέλιξη των ιστορικών γεγονότων. Εξετάζοντας τη στάση του στο διάλογο παρατηρούμε πως σαν χαρακτήρας διέπεται από σοβαρά σφάλματα κρίσης. Ο Κροίσος κυριαρχείται από μεγαλοφροσύνη. Υπερεκτιμά της προσωπική του ευημερία και αδυνατεί να αντιληφθεί ότι το θείο είναι «φθονερό και ταραχώδες», όπως ο Σόλων τον συμβουλεύει. Έτσι λοιπόν, προκάλεσε την αγανάκτηση του θεού, η οποία στη συνέχεια οδήγησε σε μία σειρά συμπτωματικών και άκρως τραγικών συνθηκών που συντέλεσαν στο θάνατο του γιού του Άτη, ο οποίος θα αποτελέσει το θέμα της επόμενης νουβέλας.

Ο Ηρόδοτος αναγόμενος σε θέματα λαϊκής ηθικής εντοπίζει τους λόγους που πιθανόν οδηγούν έναν βασιλιά στη λήψη αποφάσεων, όπως για παράδειγμα της επεκτατικής πολιτικής που ακολούθησε ο Κροίσος, απόδιδοντάς τους στην απύθμενη αυτοπεποίθηση και την ακόρεστη επιθυμία για απόκτηση όλο και περισσότερων αγαθών και εξουσίας, ως αποτέλεσμα του όλβου και της ευημερίας που αγγίζει τα όρια της υπερβολής.

Τέλος, εκτός από τις αποφάσεις πολιτικού χαρακτήρα, η πτώση του βασιλιά ανάγεται σε αίτια που εμπίπτουν στο πλαίσιο της λαϊκής ηθικής. Σύμφωνα με τον ιστορικό, βασικότερο όλων ήταν η τύφλωση του νου λόγω του υπέρμετρου όλβου, η οποία με τη σειρά της προκάλεσε τον θείο φθόνο. Ο Κροίσος παρουσιάζεται ανίκανος να καταλάβει το ευμετάβλητο της ανθρώπινης φύσης, μέχρι την επόμενη

⁴¹³ Ηρ., 1, 32 πρὶν δ' ἂν τελευτήσῃ, ἐπισχεῖν μὴδὲ καλέειν κω ὄλβιον, ἀλλ' εὐτυχέα.

⁴¹⁴ Ηρ., 1, 33 ταῦτα λέγων τῷ Κροίσῳ οὐ κως οὔτε ἐχαρίζετο, οὔτε λόγου μιν ποιησάμενος οὐδενὸς ἀποπέμπεται, κάρτα δόξας ἀμαθέα εἶναι, ὅς τὰ παρεόντα ἀγαθὰ μετεῖς τὴν τελευτὴν παντὸς χρήματος ὄρᾳν ἐκέλευε.

νουβέλα που σημαίνει την αρχή της πτώσης, αλλά και της κατανόησης των σοφών παραινέσεων του Σόλωνα.

Το περιεχόμενο της νουβέλας που πραγματεύεται το θάνατο του γιού του Κροΐσου, Άτη είναι γνωστό από προηγούμενα κεφάλαια. Στο παρόν, η προσοχή μας θα εστιαστεί στην κατάδειξη των βαθύτερων αιτιών των γεγονότων. Η πορεία της ζωής των ηρώων καθορίζεται μέσω του συνδυασμού τριών παραγόντων. Μάλιστα, από την αρχή ο ιστορικός μας προϋποθέτει για την τραγική κατάληξη της νουβέλας μέσω της ακόλουθης φράσης που βρίσκεται στην παράγραφο 34 του Α' βιβλίου: *Μετὰ δὲ Σόλωνα οἰχόμενον ἔλαβε ἐκ θεοῦ νέμεσις μεγάλη Κροῖσον, ὡς εἰκάσαι, ὅτι ἐνόμισε ἐαυτὸν εἶναι ἀνθρώπων ἀπάντων ὀλβιώτατον*⁴¹⁵. Εδώ ο αναγνώστης πληροφορείται πως η θεϊκή οργή που ο Κροΐσος προκάλεσε, καθώς δεν υπολόγισε το φθονερό και ταραχώδες του θείου, όπως ο Σόλων τον είχε προειδοποιήσει στην προηγούμενη νουβέλα, ήταν υπεύθυνη της συμφοράς που πλησίαζε και δεν είναι άλλη από το θάνατο του Άτη. Άρα, το ατύχημα που κόστισε τη ζωή στο νέο, ανάγεται σε μια μεταφυσική αιτία. Στη σκοτεινή βουλή του θεού η οποία ήταν αποτέλεσμα δύο παραγόντων. Πρώτον, της προγονικής κατάρας που ο Κροΐσος είχε κληρονομήσει από τον Γύγη και μέσω του χαμού του Άτη θα ερχόταν η τιμωρία των παρελθοντικών σφαλμάτων και δεύτερον, της ύβρεως του πατέρα εξαιτίας της υπερβολικής εμπιστοσύνης και υπερεκτίμησης που έδωσε στην προσωπική του ευημερία.⁴¹⁶

Στη συνέχεια, μέσω ενός ονείρου ο Κροΐσος προειδοποιείται για το τέλος του γιού του,⁴¹⁷ σύμφωνα με το οποίο θα έβρισκε το θάνατο από μια σιδερένια αιχμή.⁴¹⁸ Για ακόμη μία φορά, το μεταφυσικό διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη των γεγονότων. Το όνειρο τρομοκράτησε τον Κροΐσο με αποτέλεσμα να τον οδηγήσει σε πράξεις που στόχο είχαν την προστασία του Άτη. Πρώτα, τον πάντρεψε και στη συνέχεια απαγόρευσε τη συμμετοχή του σε εκστρατείες και οποιαδήποτε επαφή με αιχμηρά αντικείμενα, όπως ακόντρια και δόρατα.⁴¹⁹ Ωστόσο, ο Κροΐσος δεν

⁴¹⁵ Ηρ., 1, 34

⁴¹⁶ Μαρωνίτης, ό.π., σ. 47

⁴¹⁷ Ηρ., 1, 34 Αὐτίκα δέ οἱ εὐδοντι ἐπέστη ὄνειρος, ὅς οἱ τὴν ἀληθεῖν ἔφαινε τῶν μελλόντων γενέσθαι κακῶν κατὰ τὸν παῖδα.

⁴¹⁸ Ηρ., 1, 34 τοῦτον δὲ ὧν τὸν Ἄτυν σημαίνει τῷ Κροῖσῳ ὁ ὄνειρος ὡς ἀπολείει μιν αἰχμῇ σιδηρῆ βληθέντα.

⁴¹⁹ Ηρ., 1, 34 ὁ δὲ ἐπεῖτε ἐξηγγέρθη καὶ ἐαυτῷ λόγον ἔδωκε, καταρρωδήσας τὸν ὄνειρον ἄγεται μὲν τῷ παιδί γυναικα, ἐωθότα δὲ στρατηγέειν μιν τῶν Λυδῶν οὐδαμῆ ἔτι ἐπὶ τοιοῦτο πρῆγμα ἐξέπεμπε, ἀκόντια δὲ καὶ δοράτια καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα τοῖσι χρέωνται ἐς πόλεμον ἄνθρωποι, ἐκ τῶν ἀνδρεῶνων ἐκκομίσας ἐς τοὺς θαλάμους συνένησε, μή τί οἱ κρεμᾶμενον τῷ παιδί ἐμπέση.

κατόρθωσε στο τέλος να αποτρέψει τη συμφορά. Ένα τυχαίο περιστατικό, η εμφάνιση του κάπρου που κατέστρεφε τα σπαρτά των Μυσών, γίνεται η αφορμή της επαλήθευσης του ονείρου. Η αιτία αυτού έγκειται στην ηθική ανωτερότητα του Άτη που θεώρησε πως ήταν χρέος του να προστατέψει το λαό του συμμετέχοντας ο ίδιος ενεργά στη απαλλαγή του θεριού και να μη μείνει αμέτοχος, κλεισμένος στο παλάτι, στέλνοντας απλώς βοήθεια, όπως ο πατέρας του τον συμβούλευε. Η ηθική ανωτερότητα του νέου αποτυπώνεται έντονα από τον ιστορικό μέσω του ακόλουθου αποσπάσματος της παραγράφου 37, όπου προσπαθεί να μεταπείσει τον πατέρα του προκειμένου να του επιτρέψει τη συμμετοχή του στο κυνήγι του κάπρου: *κοῖος μὲν τις τοῖσι πολίτησι δόξω εἶναι, κοῖος δὲ τις τῇ νεογάμῳ γυναικί; κοίω δὲ ἐκείνη δόξει ἀνδρὶ συνοικεῖν; ἐμὲ ὧν σὺ ἤ μέθες ἰέναι ἐπὶ τὴν θήρην, ἢ λόγῳ ἀνάπεισον ὅπως μοι ἀμείνω ἐστὶ ταῦτα οὕτω ποιούμενα*⁴²⁰. Τελικά, ο Άτης επιστρατεύοντας τη λογική κατόρθωσε να μεταπείσει τον πατέρα του, ο οποίος προκειμένου να εξασφαλίσει την προστασία του, στέλνει ως συνοδεία τον Άδραστο. Στην παράγραφο 42 παρουσιάζεται η ηθική ανωτερότητα του Αδράστου μέσω της απάντησης που έδωσε στον Κροῖσο, όταν του ζήτησε να ακολουθήσει τον Άτη στο κυνήγι για να του παρέχει προστασία.⁴²¹ Ο Άδραστος θεωρεί χρέος του να ανταποδώσει στον βασιλιά τη βοήθεια που του πρόσφερε, όταν διωγμένος από το αρχοντικό του σπίτι λόγω του ακούσιου φόνου του αδελφού του ζήτησε από τον Κροῖσο να τον εξαγνίσει. Το τέλος δεν ήταν τραγικό μόνο για τον Κροῖσο, αλλά και για τον Άδραστο που έγινε για δεύτερη φορά ακούσιος φονιάς, όταν το κοντάρι που έριξε αστόχισε και αντί για τον κάπρο πέτυχε τον Άτη, επαληθεύοντας έτσι τον λόγο του ονείρου και το χρησμό που ο Γύγης είχε λάβει.

Στην νουβέλα που μόλις παρακολουθήσαμε, το θεϊκό και το ανθρώπινο στοιχείο αλληλοσυνδέονται. Η θεϊκή οργή και η ανθρώπινη ηθική ανωτερότητα προσφέρουν τις κατάλληλες συνθήκες προκειμένου η αναπόφευκτη συμφορά του προφητικού ονείρου να πραγματοποιηθεί.

Η επόμενη ιστορία εντοπίζεται στο Α' βιβλίο στις παραγράφους 108 έως 119 και αφορά τα γεγονότα της γέννησης και επιβίωσης του Κύρου, ιδρυτή της περσικής

⁴²⁰ Ηρ., 1, 37

⁴²¹ Ηρ., 1, 42 Ὡ βασιλεῦ, ἄλλως μὲν ἔγωγε ἂν οὐκ ἦα ἐς ἄεθλον τοιόνδε· οὔτε γὰρ συμφορῆ τοιῆδε κεχρημένον οἶκός ἐστι ἐς ὀμήλικας εὖ πρήσσοντας ἰέναι, οὔτε τὸ βούλεσθαι πάρα, πολλαχῆ τε ἂν ἴσχον ἐμεαυτόν. νῦν δέ, ἐπεῖτε σὺ σπεύδεις καὶ δεῖ τοι χαρίζεσθαι (ὀφείλω γάρ σε ἀμείβεσθαι χρηστοῖσι), ποιέειν εἰμὶ ἔτοιμος ταῦτα, παῖδά τε σόν, τὸν διακελεύεαι φυλάσσειν, ἀπήμονα τοῦ φυλάσσοντος εἵνεκεν προσδόκα τοι ἀπονοστήσειν.

δυναστείας.⁴²² Η νουβέλα αυτή μας εισάγει στην κατεξοχήν θεμελιώδη αιτία του επεκτατισμού, η οποία ανάγεται σε σύμβολο μέσω του ονείρου που είδε ο βασιλιάς Αστυάγης, τον πρώτο χρόνο του γάμου της κόρης του.⁴²³ Στην παράγραφο 108 πληροφορούμαστε από τον ιστορικό τις ακριβείς λεπτομέρειες του ονείρου, σύμφωνα με το οποίο είδε να φυτρώνει από την κόρη του ένα κλήμα που απλωνόταν σε όλη την Ασία.⁴²⁴ Όταν οι ονειροκρίτες εξήγησαν πως το παιδί που θα γεννιόταν έμελλε να βασιλεύσει αντί για αυτόν,⁴²⁵ αμέσως πήρε την ετοιμόγεννη κόρη του στο παλάτι προκειμένου να σκοτώσει το παιδί μόλις αυτό γεννιόταν.⁴²⁶ Την αποστολή ανέθεσε στον έμπιστό του Άρπαγο, ο οποίος εξαιτίας του φόβου μιας μελλοντικής εκδίκησης της κόρης του Αστυάγη, απέφυγε να εφαρμόσει ο ίδιος την εντολή του βασιλιά και την ανέθεσε σε κάποιον άλλον, ένα βοσκό, το όνομα του οποίου ήταν Μιτριδάτης. Η ιστορία του Μιτριδάτη και της συζύγου του Κυνώς μας είναι γνωστή από το κεφάλαιο που πραγματευόταν τη δράση των γυναικών στις νουβέλες. Το ανδρόγυνο συμβολίζει τη θεϊκή τύχη του Κύρου χάρη στην οποία κατάφερε να επιβιώσει.⁴²⁷

Στη συνέχεια του επεισοδίου και αφού ο Κύρος έχει πια μεγαλώσει και έχει αποκαλυφθεί όλη η αλήθεια στον Αστυάγη, ο Ηρόδοτος παρουσιάζει μία ακόμη αιτία δυσάρεστων εξελίξεων. Πρόκειται για την εκδικητική μανία που κατέλαβε τον βασιλιά όταν έμαθε πως οι εντολές του δεν εκτελέστηκαν. Συγκεκριμένα, στην παράγραφο 119 παρουσιάζεται ο τρόπος που επέλεξε ο Αστυάγης να τιμωρήσει τον άνθρωπο που παράκουσε την εντολή του. Δεν αρκέστηκε απλώς στην εκτέλεση του δεκατριάχρονου γιού του Αρπάγου, αλλά η δίψα του για εκδίκηση τον ώθησε σε μια αποτρόπαιη πράξη. Να προσφέρει ως γεύμα στον πατέρα το νεκρό παιδί του.⁴²⁸

⁴²² Immerwahr, ό.π., σ. 60

⁴²³ Immerwahr, ό.π., σ. 74

⁴²⁴ Ηρ., 1, 108 Συνουικεούσης δὲ τῷ Καμβύσῃ τῆς Μανδάνης ὁ Αστυάγης τῷ πρώτῳ ἔτει εἶδε ἄλλην ὄψιν· ἐδόκεε οἱ ἐκ τῶν αἰδοίων τῆς θυγατρὸς ταύτης φῦναι ἄμπελον, τὴν δὲ ἄμπελον ἐπισχεῖν τὴν Ἀσίην πᾶσαν.

⁴²⁵ Ηρ., 1, 108 ἐκ γάρ οἱ τῆς ὄψιος τῶν μάγων οἱ ὄνειροπόλοι ἐσήμαινον ὅτι μέλλοι ὁ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ γόνος βασιλεύσειν ἀντὶ ἐκείνου.

⁴²⁶ Ηρ., 1, 108 ἰδὼν δὲ τοῦτο καὶ ὑπερθέμενος τοῖσι ὄνειροπόλοισι μετεπέμψατο ἐκ τῶν Περσέων τὴν θυγατέρα ἐπίτοκα εὐσαν, ἀπικομένην δὲ ἐφύλασσε βουλόμενος τὸ γεννώμενον ἐξ αὐτῆς διαφθεῖραι.

⁴²⁷ Immerwahr, ό.π., σ. 60

⁴²⁸ Ηρ., 1, 119 Ἀστυάγης δέ, ὡς οἱ ἀπίκετο ὁ Ἀρπάγου παῖς, σφάζας αὐτὸν καὶ κατὰ μέλας διελὼν τὰ μὲν ὥπησε, τὰ δὲ ἤψησε τῶν κρεῶν, εὐτύκα δὲ ποιησάμενος εἶχε [ἔτοιμα]. ἐπεῖτε δὲ τῆς ὥρης γινομένης τοῦ δείπνου παρήσαν οἱ τε ἄλλοι δαιτυμόνες καὶ ὁ Ἄρπαγος, τοῖσι μὲν ἄλλοισι καὶ αὐτῷ Ἀστυάγῃ παρετιθέατο τράπεζαι ἐπίπλαι μηλέων κρεῶν, Ἄρπαγῷ δὲ τοῦ παιδὸς τοῦ ἑωυτοῦ, πλὴν κεφαλῆς τε καὶ ἄκρων χειρῶν τε καὶ ποδῶν, τᾶλλα πάντα ταῦτα δὲ χωρὶς ἔκειτο ἐπὶ κανέῳ κατακεκαλυμμένα.

Στο επεισόδιο που μόλις εξετάσαμε παρατηρούμε τρεις μορφές αιτίας. Βασική όλων είναι τα ιδιοτελή συμφέροντα ενός μονάρχη. Το πάθος του για εξουσία υπερβαίνει τους δεσμούς αίματος και δε διστάζει να προβεί σε ειδική εγκλήματα εναντίον εκείνων που αμφισβήτησαν και παράκουσαν την αρχή του. Τέλος, η θεϊκή τύχη είναι ένας μεταφυσικός παράγοντας καθοριστικός στις ζωές των ανθρώπων. Η Κυνώ σαν από θαύμα χάνει το πραγματικό της παιδί και τη θέση του παίρνει ο νεογέννητος Κύρος, ο οποίος όταν μεγάλωσε επιβεβαίωσε το όνειρο του παππού του.

Οι επόμενες δύο νουβέλες αποτελούν εγκιβωτισμένες αφηγήσεις των διηγήσεων που ως πρωταγωνιστή τους έχουν τον Καμβύση.⁴²⁹ Πρόκειται για τις ιστορίες δύο Ελλήνων τυράννων, του Πολυκράτη και του Περιάνδρου, οι οποίοι δε δίσταζαν να υποδουλώνουν και να αδικοπραγούν εις βάρος των συμπατριωτών τους,⁴³⁰ προς χάρην του προσωπικού τους συμφέροντος. Κύρια επιδίωξη του Ηρόδοτου είναι να αναδείξει την ιμπεριαλιστική πολιτική που ακολουθούσαν τόσο οι Ασιάτες μονάρχες, όσο και οι Έλληνες τύραννοι, σε βασική αιτία που προκαλεί πλήθος δεινών.⁴³¹

Επεισόδια της ζωής των δύο τυράννων παρουσιάζονται από τον Ηρόδοτο στο Γ' βιβλίο των ιστοριών. Η νουβέλα που πραγματεύεται την ιστορία του Πολυκράτη αποτελείται από δύο μέρη. Το πρώτο εκτίθεται στις παραγράφους 39 έως 43 και χρονικά εντάσσεται την περίοδο της ανόδου του τυράννου, ενώ το δεύτερο στις παραγράφους 120 έως 125 και αφορά την πτώση του. Από την αρχή της παραγράφου 39 γίνονται αντιληπτές από τον αναγνώστη οι μέθοδοι που χρησιμοποίησε ο Σάμιος τύραννος προκειμένου να αποκτήσει τον πλήρη έλεγχο του νησιού, αλλά και για να επεκτείνει την επικράτειά του. Ο πόθος για δύναμη και εξουσία τον κυριεύει σε σημείο να δολοφονήσει τον έναν αδελφό και να εξορίσει τον άλλο⁴³² και στη συνέχεια να συνάψει φιλικές σχέσεις με τον Αιγύπτιο Άμαση.⁴³³ Αργότερα, η δίψα

⁴²⁹P. Payen, *Ιστορικός λόγος και αφηγηματικές δομές στον Ηρόδοτο*, στο *Ιστορία: Δεκατέσσερα μελετήματα για τον Ηρόδοτο*, ό.π., σ. 448, 449

⁴³⁰ Immerwahr, ό.π., σ. 69

⁴³¹ Payen, ό.π., σ. 448, 449

⁴³²Ηρ., 3, 39 καὶ τὰ μὲν πρῶτα τριχῆ δασάμενος τὴν πόλιν τοῖσι ἀδελφοῖσι Πανταγνώτῳ καὶ Συλοσῶντι ἔνειμε, μετὰ δὲ τὸν μὲν αὐτῶν ἀποκτείνας, τὸν δὲ νεώτερον Συλοσῶντα ἐξελάσας ἔσχε πᾶσαν Σάμον.

⁴³³Ηρ., 3, 39 ἔχων δὲ ξεινὴν Ἄμασι τῷ Αἰγύπτου βασιλεῖ συνεθήκατο, πέμπων τε δῶρα καὶ δεκόμενος ἄλλα παρ' ἐκείνου.

για επεκτατισμό και αύξηση της δύναμής του, τον ώθησε σε μια σειρά εκστρατειών που είχαν ως αποτέλεσμα την κατάληψη πολλών νησιών και πόλεων.⁴³⁴

Όλο αυτός ο όλβος προβλημάτισε τον φίλο του Άμαση, ο ρόλος του οποίου στη νουβέλα θυμίζει έντονα τον τραγικό προάγγελο της τραγωδίας.⁴³⁵ Ο Άμασης αντιλαμβάνεται πως η ευτυχία του Πολυκράτη αγγίζει τα όρια της υπερβολής και προσπαθεί να προειδοποιήσει τον τύραννο προκειμένου να αποφύγει τον θείο φθόνο.⁴³⁶ Ωστόσο, στις παραγράφους 40 και 41 αντιλαμβανόμαστε πως η σκοτεινή βουλή του Θεού είναι η αιτία της επικείμενης καταστροφής του. Ο Πολυκράτης αν και ακολούθησε της συμβουλές του Άμαση και δέχτηκε να χάσει το πολύτιμο δαχτυλίδι του πετώντας το στη θάλασσα, ο τρόπος που βρέθηκε μέσα στην κοιλιά του ψαριού μας οδηγεί στην ίδια σκέψη που ώθησε τον Άμαση στη διάλυση της φιλίας με τον Πολυκράτη.⁴³⁷ Ο Σάμιος τύραννος ήταν καταδικασμένος. Η μπεριαλιστική πολιτική, η άμετρη ευτυχία και η ατέρμονη δίψα για κυριαρχία προκάλεσε το φθονερό και ταραχώδες του θείου. Συνέπεια της μεταφυσικής αυτής αιτίας αποτέλεσε η συντριβή του από τον Πέρση ύπαρχο Οροίτη, η οποία παρουσιάζεται στις παραγράφους 120 έως 125.

Στην παράγραφο 120, ο Ηρόδοτος τονίζει πως ο Πέρσης ύπαρχος θέλησε τον θάνατο του Πολυκράτη, δίχως κάποιο προφανές αίτιο. Στη συνέχεια, παραθέτει δύο από τις πιο πιθανές αιτίες τις οποίες υποστήριζε ο λαός της εποχής εκείνης.⁴³⁸ Σύμφωνα με την πρώτη, ο αφανισμός του οφειλόταν στην εκδίκηση που ο Οροίτης θέλησε να πάρει, όταν ένας άλλος Πέρσης ονόματι Μητροβάτης απηύθυνε προσβλητικά λόγια εναντίον του, εμπαίζοντάς τον πως δεν είχε καταφέρει να προσθέσει στην επαρχία του Μεγάλου Βασιλιά το νησί της Σάμου εξαιτίας ενός ασήμαντου μπροστά σε αυτόν, τυράννου.⁴³⁹ Σύμφωνα με την δεύτερη, η οργή του

⁴³⁴ Ηρ., 3, 39 συχνάς μὲν δὴ τῶν νήσων ἀραιρήκεε, πολλὰ δὲ καὶ τῆς ἠπείρου ἄστεα.

⁴³⁵ Ηρ., 3, 40 καὶ κως τὸν Ἄμασιν εὐτυχέων μεγάλως ὁ Πολυκράτης οὐκ ἐλάνθανε, ἀλλὰ οἱ τοῦτ' ἦν ἐπιμελές. πολλῶν δὲ ἔτι πλεῦνός οἱ εὐτυχίης γινομένης γράψας ἐς βιβλίον τάδε ἐπέστειλε ἐς Σάμον.

⁴³⁶ Ηρ., 3, 40 Ἄμασις Πολυκράτει ὧδε λέγει. ἠδὺ μὲν πυνθάνεσθαι ἄνδρα φίλον καὶ ξεῖνον εὖ πρήσσοντα, ἐμοὶ δὲ αἰ σαὶ μεγάλαι εὐτυχίαι οὐκ ἀρέσκουσι, ἐπισταμένῳ τὸ θεῖον ὡς ἔστι φθονερόν.

⁴³⁷ Ηρ., 3, 43 ἐπιλεξάμενος δὲ ὁ Ἄμασις τὸ βιβλίον τὸ παρὰ τοῦ Πολυκράτους ἦκον, ἔμαθε ὅτι ἐκκομίσαι τε ἀδύνατον εἶη ἀνθρώπῳ ἄνθρωπον ἐκ τοῦ μέλλοντος γίνεσθαι πρήγματος καὶ ὅτι οὐκ εὖ τελευτήσῃεν μέλλοι Πολυκράτης εὐτυχέων τὰ πάντα, ὅς καὶ τὰ ἀποβάλλει εὐρίσκει.

⁴³⁸ Μαρωνίτης, ὁ.π., σ. 97

⁴³⁹ Ηρ., 3, 120 ἐπὶ τῶν βασιλέος θυρέων κατήμενον τόν τε Ὀροίτα καὶ ἄλλον Πέρσην τῷ οὐνομα εἶναι Μιτροβάτα, νομοῦ ἄρχοντα τοῦ ἐν Δασκυλείῳ, τούτους ἐκ λόγων ἐς νεῖκα συμπεσεῖν· κρινομένων δὲ περὶ ἀρετῆς εἰπεῖν τὸν Μιτροβάτα τῷ Ὀροίτῃ προφέροντα· Σὺ γὰρ ἐν ἀνδρῶν λόγῳ, ὅς βασιλεῖ νῆσον Σάμον πρὸς τῷ σῶ νομῶ προσκειμένην οὐ προσεκτήσαο, ὧδε δὴ τι εὐῶσαν εὐπετέα χειρωθῆναι, τὴν τῶν τις ἐπιχωρίων πεντεκαίδεκα ὀπλίτησι ἐπαναστὰς ἔσχε καὶ νῦν αὐτῆς τυραννεύει.

Οροίτη προκλήθηκε από τον Πολυκράτη, ο οποίος καταφρόνησε ένα αίτημά του που με κήρυκα του είχε στείλει στο παρελθόν.⁴⁴⁰ Ωστόσο, η πραγματική αιτία του τέλους του έγκειται στην απληστία του. Ο Οροίτης εκμεταλεύτηκε τις φιλοδοξίες του Σαμίου τυράννου για κυριαρχία σε ολόκληρη την Ελλάδα, στήνοντας δόλο, προκειμένου να απομακρυνθεί από το νησί και να ταξιδέψει μέχρι τη Μαγνησία κοντά του.⁴⁴¹ Παρά τις επίμονες προσπάθειες των μαντείων και του δυσοίωνου ονείρου της κόρης του, ο Πολυκράτης δεν πείστηκε. Η πτώση του ήταν βεβαία, όπως ο Άμασης είχε προβλέψει.

Επομένως, από τα δύο αποσπάσματα γίνεται φανερό πως τόσο τα αίτια που προκαλούσαν τα δεινά της ιμπεριαλιστικής πολιτικής του Πολυκράτη, όσο και τα αίτια που οδήγησαν στη συντριβή του είναι κοινά. Ο επεκτατισμός, η ακόρεστη επιθυμία για υλικά αγαθά και εξουσία οδηγούν στην πλήρη καταστροφή όχι μόνο του λαού, αλλά κι εκείνου που τα μετέρχεται.

Η νουβέλα που πραγματεύεται την ιστορία του Περιάνδρου εκτείνεται στις παραγράφους 50, 51, 52 και 53 του Γ' βιβλίου. Στα χωρία αυτά περιλαμβάνεται μία ακόμη εγκιβωτισμένη αφήγηση προκειμένου ο ιστορικός να παρουσιάσει αναλογικά τον παραλογισμό των τακτικών που ακολουθούσαν οι Έλληνες τύραννοι προς τις βιαιοπραγίες του Καμβύση.⁴⁴² Στο επεισόδιο του Περιάνδρου όλα αρχίζουν πιθανόν από κάποιο άλογο πάθος του τυράννου που τον οδήγησε στη δολοφονία της γυναίκας του Μέλισσας.⁴⁴³ Στη συνέχεια, ο καλύτερος γιός του Λυκόφρων μη μπορώντας να ανεχθεί την παρουσία του πατέρα του, αγανακτεί και αρνείται να επιστρέψει και απορρίπτει όλες τις επίμονες προσπάθειες του βασιλιά. Ο Περιάνδρος μόλις άρχισε να γερνάει συνειδητοποίησε πως ύστερα από τον θάνατό του η δυναστεία του θα περνούσε σε χέρια άλλων.⁴⁴⁴ Για τον λόγο αυτό μάλλον και όχι από αληθινό ενδιαφέρον προς τον Λυκόφρονα συνέχισε την πειστική προσπάθεια να αναλάβει τη διοίκηση της Κορίνθου. Το αποτέλεσμα της προσπάθειας αυτής όμως έμελλε να είναι

⁴⁴⁰ Ηρ., 3, 121 τόν τε γάρ κήρυκα τὸν Ὀροίτεω παρελθόντα διαλέγεσθαι καὶ τὸν Πολυκράτεα (τυχεῖν γάρ ἀπεστραμμένον πρὸς τὸν τοῖχον) οὔτε [τι] μεταστραφῆναι οὔτε τι ὑποκρίνασθαι.

⁴⁴¹ Ηρ. 3, 125 ἀπικόμενος δὲ ἐς τὴν Μαγνησίην ὁ Πολυκράτης διεφθάρη κακῶς, οὔτε ἑωυτοῦ ἀξίως οὔτε τῶν ἑωυτοῦ φρονημάτων.

⁴⁴² Payen, ὁ.π., σ. 450

⁴⁴³ Ηρ., 3, 50 ἐπεῖτε γάρ τὴν ἑωυτοῦ γυναῖκα Μέλισσαν Περιάνδρος ἀπέκτεινε, συμφορὴν τοιγύδε οἱ ἄλλην συνέβη πρὸς τῇ γεγονυίᾳ γενέσθαι.

⁴⁴⁴ Ηρ., 3, 53 ἐπεὶ δὲ τοῦ χρόνου προβαίνοντος ὁ [τε] Περιάνδρος παρηβήκε καὶ συνεγνώσκετο ἑωυτῷ οὐκέτι εἶναι δυνατὸς τὰ πρήγματα ἐπορᾶν τε καὶ διέπειν, πέμπων ἐς τὴν Κέρκυραν ἀπεκάλεε τὸν Λυκόφρονα ἐπὶ τὴν τυραννίδα· ἐν γὰρ δὴ τῷ πρεσβυτέρῳ τῶν παίδων οὐκ ἔνωρα, ἀλλὰ οἱ κατεφαίνετο εἶναι νοθέστερος.

ολέθριο για τον ίδιο και τον γιό του. Όταν τελικά έπεισε τον νέο να επιστρέψει στην Κόρινθο κι εκείνος δέχθηκε να αναλάβει τη θέση του στην Κέρκυρα, οι Κερκυραίοι δολοφόνησαν τον Λυκόφρονα, όπως χαρακτηριστικά μας αναφέρει ο Ηρόδοτος στην παράγραφο 53, προκειμένου να εμποδίσουν την έλευση του Περιάνδρου στο νησί.⁴⁴⁵ Επομένως, παρατηρούμε πως ο παραλογισμός ενός ηγεμόνα, τα πάθη, τα σφάλματα, αλλά και η εμμονή για εξουσία, οδηγούν σε ακραία αποτελέσματα. Στην προκειμένη περίπτωση στη δολοφονία εκείνου που είχε υποσχεθεί πως θα ήταν καλύτερος κυβερνήτης. Ένας λαός κυβερνούμενος από παράλογους ηγεμόνες οδηγείται κι αυτός με τη σειρά του σε εξίσου ακραίες πράξεις.⁴⁴⁶

Στην επόμενη νουβέλα, που περιέχεται στις παραγράφους 91 έως 93 του Ε' βιβλίου έχουμε το επεισόδιο κατά το οποίο οι Λακεδαιμόνιοι προσπάθησαν να επαναφέρουν στην Αθήνα την τυραννία των Πεισιστρατίδων. Ο ιστορικός μέσω της συγκεκριμένης ιστορίας αποκαλύπτει έναν ακόμη παράγοντα που καθοδηγεί την ανθρώπινη δράση. Πρόκειται για τον φόβο μιας ηγεμονικής αρχής μπροστά στην ανερχόμενη δύναμη μιας άλλης πόλης. Στην προκειμένη περίπτωση αιτία ήταν το αίσθημα απειλής και ανασφάλειας που βίωναν οι Σπαρτιάτες μπροστά στην αυξανόμενη αθηναϊκή ισχύ, καθώς δεν επιθυμούσαν ούτε να γίνουν ισοδύναμοι ούτε να υπερισχύσουν οι Αθηναίοι. Αφορμή στάθηκαν οι χρησμοί που οι Λακεδαιμόνιοι λάμβαναν και επιβεβαίωναν τους φόβους τους.⁴⁴⁷

Στην παράγραφο 93 όπου εκτείνεται από τον Κορίνθιο Σώκλη η ιστορία των τυράννων της Κορίνθου, Κυψελίδων, παρουσιάζονται ως αιτίες υποκίνησης των γεγονότων οι χρησμοί, η θείκη τύχη, οι μαντείες, και τα πολιτικά οφέλη. Αρχικά, εκτείνεται η ιστορία γέννησης και σωτηρίας του Κύψελου από τους Βακχιάδες, οι οποίοι εξαιτίας χρησμών που αποκάλυπταν πως θα γινόταν κύριος της Κορίνθου, για να διατηρήσουν την αρχή τους επιδίωξαν το θάνατο του βρέφους, το οποίο όπως γνωρίζουμε από το προηγούμενο κεφάλαιο, σώθηκε χάρη στην έγκαιρη παρέμβαση της μητέρας του. Ωστόσο, τονίζεται από τον Ηρόδοτο πως στην αρχή της

⁴⁴⁵Ηρ., 3, 53 Μαθόντες δὲ οἱ Κερκυραῖοι τούτων ἕκαστα, ἵνα μὴ σφί Περιάνδρος ἐς τὴν χώραν ἀπίκηται, κτείνουσι τὸν νεηνίσκον.

⁴⁴⁶Payen, ὀ.π., σ. 451, 452

⁴⁴⁷Ηρ., 5, 91 Τότε δὲ ὡς ἀνέλαβον οἱ Λακεδαιμόνιοι τοὺς χρησμοὺς καὶ τοὺς Ἀθηναίους ὄρων ἀυξομένους καὶ οὐδαμῶς ἐτοιμοὺς ἐόντας πειθεσθαι σφίσι, νόφ λαβόντες ὡς ἐλεύθερον μὲν ἐὼν τὸ γένος τὸ Ἀττικὸν ἰσόρροπον τῷ ἑαυτῶν ἂν γίνοιτο, κατεχόμενον δὲ ὑπὸ τυραννίδος ἀσθενὲς καὶ πειθαρχέσθαι ἔτοιμον, μαθόντες [δὲ] τούτων ἕκαστα μετεπέμποντο Ἰπίην τὸν Πεισιστράτου ἀπὸ Σιγείου τοῦ ἐν Ἑλλησπόντῳ [ἐς ὃ καταφεύγουσι οἱ Πεισιστρατίδαι].

προσπάθειας δολοφονίας του νεογέννητου από ορισμένους εκπροσώπους των Βακχιάδων, το βρέφος χαμολέγασε από θεϊκή τύχη γεγονός το οποίο προκάλεσε οίκτο και συμπόνια στου άνδρες⁴⁴⁸ κι έτσι ο φόνος καθυστέρησε. Για τον λόγο αυτό κατόρθωσε και η μητέρα του να επέμβει και να αποτρέψει τη δεύτερη απόπειρα, κρύβοντάς το σε μία κυψέλη.⁴⁴⁹

Αργότερα, ο γιός του Κύψελου Περιάνδρος, βασιζόμενος σε χρησμό από το Νεκρομαντείο σύμφωνα με τον οποίο η νεκρή γυναίκα του Μελίσσα κρύωνε στον Κάτω Κόσμο, έγδυσε όλες τις γυναίκες τις Κορίνθου κι έκαψε τα ρούχα τους ως προσφορά στη σύζυγό του.⁴⁵⁰ Μία ακόμη πιο ακραία ενέργεια του Περιάνδρου προερχόμενη από την ανασφάλεια και τον φόβο μπροστά στην απώλεια της τυραννική του αρχής ήταν οι εκτελέσεις και οι εξορίες όσων συμπολιτών του θεωρούσε πως ξεχώριζαν και συνεπώς ήταν επικίνδυνοι.⁴⁵¹

Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με τη νουβέλα των παραγράφων 108 έως 113 του Ι΄ βιβλίου, όπου η ερωτική παθολογία του Ξέρξη διαδραματίζει πρωταγωνιστικό ρόλο. Την εξέλιξη των γεγονότων σε σημαντικό βαθμό καθορίζει η ασταθής προσωπικότητα του Ξέρξη και οι αδυναμίες του χαρακτήρα του. Στην αρχή παρουσιάζεται σφοδρά ερωτευμένος με τη γυναίκα του αδελφού του σε σημείο να παντρεύει το γιό του με την κόρη αυτής, ώστε να μπορέσει να την πλησιάσει ακόμη καλύτερα. Ξαφνικά όμως, ο έρωτας αυτός παύει και η του επιθυμία στρέφεται στην ανιψιά, τη γυναίκα του γιού του. Στη συνέχεια, η νόμιμη σύζυγος Άμηστρις ανακαλύπτει τη μυστική σχέση του βασιλιά, εξαιτίας ενός δικού του σφάλματος που οφειλόταν στην αδυναμία του να αρνηθεί τη χάρη που του είχε ζητήσει η ερωμένη του και της δώρισε το πανωφόρι που η Άμηστρις είχε υφάνει. Επίσης, φέρεται με

⁴⁴⁸ Ηρ., 5, 92 ἐπέιτε ὧν ἔδωκε φέρουσα ἡ Λάβδα, τὸν λαβόντα τῶν ἀνδρῶν θεῆν τύχην προσεγέλασε τὸ παιδίον, καὶ τὸν φρασθέντα τοῦτο οἶκτός τις ἴσχει ἀποκτείναι, κατοικτίρας δὲ παραδίδοι τῷ δευτέρῳ, ὃ δὲ τῷ τρίτῳ, οὕτω τε διεξῆλθε διὰ πάντων τῶν δέκα παραδιδόμενον, οὐδενὸς βουλομένου διεργάσασθαι.

⁴⁴⁹ Ηρ., 5, 92 ἡ Λάβδα γὰρ πάντα ταῦτα ἤκουε ἐστεῶσα πρὸς αὐτῆσι τῆσι θύρῃσι· δεῖσασα δὲ μὴ σφι μεταδόξῃ καὶ τὸ δεύτερον λαβόντας τὸ παιδίον ἀποκτείνωσι, φέρουσα κατακρύπτει ἐς τὸ ἀφραστότατόν οἱ ἐφαίνετο εἶναι, ἐς κυψέλην, ἐπισταμένη ὡς εἰ ὑποστρέψαντες ἐς ζήτησιν ἀπικνεοῖατο, πάντα ἐρευνήσῃν μέλλοιεν· τὰ δὲ καὶ ἐγένετο. ἐσελθοῦσι δὲ καὶ διζημένοισι αὐτοῖσι ὡς οὐκ ἐφαίνετο, ἔδοκε ἀπαλλάσσεσθαι καὶ λέγειν πρὸς τοὺς ἀποπέμψαντας ὡς πάντα ποιήσειαν τὰ ἐκείνοι ἐνετείλαντο.

⁴⁵⁰ Ηρ., 5, 92 Αἱ μὲν δὲ ὡς ἐς ὀρτὴν ἦσαν κόσμῳ τῷ καλλίστῳ χρεώμεναι, ὃ δ' ὑποστήσας τοὺς δορυφόρους ἀπέδυσέ σφεας πάσας ὁμοίως, τὰς τε ἐλευθέρους καὶ τὰς ἀμφιπόλους, συμφορήσας δὲ ἐς ὄρυγμα Μελίσσῃ ἐπευχόμενος κατέκαιε.

⁴⁵¹ Ηρ., 5, 92 Περιάνδρος δὲ συνείς τὸ ποιηθὲν καὶ νόμῳ σχῶν ὥς οἱ ὑπετίθετο Θρασύβουλος τοὺς ὑπερόχους τῶν ἀστῶν φονεῦν, ἐνθαῦτα δὲ πᾶσαν κακότητα ἐξέφαινε ἐς τοὺς πολίτας. ὅσα γὰρ Κύψελος ἀπέλιπε κτείνων τε καὶ διώκων, Περιάνδρος σφεα ἀπετέλεσε.

δειλία όταν δεν αποκαλύπτει στη γυναίκα του το όνομα της πραγματικής του ερωμένης αφήνοντάς την να ξεσπάσει την εκδικητική της μανία στη λάθος γυναίκα, τη σύζυγο του Μασίστη.

Η εκδίκηση αποτελεί με τη σειρά της την κινητήριο δύναμη στην εξέλιξη των γεγονότων. Επίσης, η ηθική ανωτερότητα που χαρακτηρίζει τον Μασίστη συντελεί σε ολέθριες συνέπειες για την οικογένεια και τον λαό. Η αγάπη για τη γυναίκα του και η θέα του κατακρεουργημένου της σώματος, τον ωθεί σε πράξεις αντεκδίκησης ξεσηκώνοντας τον λαό των Βακτρίων και των Σακών σε επανάσταση, με αποτέλεσμα την κατάστολή αυτής από τον Ξέρξη και τον θάνατο του ίδιου, των υιών του και όσων στρατιωτών συμμετείχαν.

Κλείνοντας θα ήθελα να επισημάνω πως στη συγκεκριμένη νουβέλα, όπως και στις προηγούμενες η αιτία δεν είναι μία, αλλά ένας συνδυασμός παραγόντων, ο οποίος σχεδόν πάντοτε οδηγεί σε μία σειρά αλυσιδωτών γεγονότων. Από τη μία πλευρά η δράση επηρεάζεται από τη φύση του ανθρώπου, την οποία επι παραδείγματι χαρακτηρίζει, η ερωτική εμμονή, το πάθος για εξουσία και επεκτατισμό, η κυριαρχία με κάθε κόστος, η ηθική ανωτερότητα, η εκδικητική μανία, ο καιροσκοπισμός. Από την άλλη πλευρά, στην εξέλιξη της δράσης συντελεί ένας επιπλέον παράγοντας που διαπερνά το ανθρώπινο και τη σημερινή αντίληψη. Πρόκειται για ένα είδος μεταφυσικής αιτιολογίας η χρήση του οποίου μας είναι γνωστή από τη δραματική ποίηση. Τέτοια είναι η προγονική αρά, η σκοτεινή βουλή του Θεού, η ύβρις την οποία έχει προκαλέσει ο άνθρωπος με την αλαζονική του συμπεριφορά υπερβαίνοντας τα όριά του, η θεϊκή τύχη, οι χρησμοί, τα όνειρα. Τόσο στον βαρβαρικό, όσο και στον ελληνικό κόσμο η ανθρώπινη συμπεριφορά παρουσιάζει ομοιότητες. Ο περσικός ιμπεριαλισμός μετέρχεται τις ίδιες αδικοπραγίες με έναν Έλληνα τύραννο.⁴⁵² Παρατηρούμε λοιπόν πως ο Ηρόδοτος δε στόχευε σε μια καθαρά επιστημονική και εμπειριστατωμένη γνώση, αλλά μέσω της ιστορίας του ήθελε να καταδείξει τον άνθρωπο και τη δράση του. Το έργο του είναι καθαρά ανθρωποκεντρικό. Οι νουβέλες το επιβεβαιώνουν, καθώς η δράση τους αρθρώνεται γύρω από πρόσωπα. Βασική επειδίωξη του παρόντος κεφαλαίου ήταν η κατάδειξη των αιτιών που προκαλούν τα γεγονότα. Εξίσου σημαντικός είναι και ο ρόλος της γυναίκας, η παρουσία της οποίας υπήρξε καταλυτική. Για τον λόγο αυτό της

⁴⁵² Payen, ό.π., σ. 455

αφιερώθηκε ένα ξεχωριστό κεφάλαιο. Από την μεμονωμένη μελέτη του νοβελιστικού υλικού, οδηγούμε στο συμπέρασμα πως η ανθρώπινη δράση και τύχη δεν γνωρίζει όρια, αλλά είναι κοινή ανεξαρτήτου εθνότητας, φύλου, ηλικίας και κοινωνικής τάξης.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο Ηρόδοτος κατά τη διάρκεια των ταξιδιών του και μέσω της επαφής του με όλους τους λαούς του τότε γνωστού κόσμου, θεώρησε τον άνθρωπο κλειδί της ιστορίας. Για τον λόγο αυτό, βασική του επιδίωξη ήταν να γράψει την πρώτη παγκόσμια ιστορία, παρουσιάζοντάς την με τρόπο σφαιρικό και τοποθετώντας τον άνθρωπο στο κέντρο των γεγονότων. Τον νοεί ως ύπαρξη μεμονωμένη που καθορίζει τον ρου της. Η αφήγηση των γεγονότων έχει πρωταγωνιστή το άτομο και επιδιώκει συγγράφοντας τις ιστορίες να διατηρήσει στη μνήμη τις ανθρώπινες πράξεις.⁴⁵³ Στο σημείο αυτό είναι έκδηλη η επίδραση της επικής και κυρίως τραγικής ποίησης στην πνευματική του στάση απέναντι στα γεγονότα. Η βιοθεωρία του παρέμεινε ακλόνητα προσηλωμένη στο προσοφιστικό κοσμοείδωλο, έτσι όπως το εκπροσωπούσε η αττική τραγωδία, η οποία αποτύπωνε ένα κόσμο θεοκυβέρνητο.⁴⁵⁴ Το μοτίβο αυτό ακολουθεί ολόκληρο το ιδεολογικό υπόβαθρο του Ηρόδοτου. Πιο συγκεκριμένα, τα ιστορικά γεγονότα αποτελούν αφορμή για στοχασμό. Κινητήρια αρχή είναι η εκδίκηση για τις αδικίες των ανθρώπων. Τα ανθρώπινα πράγματα είναι πολύ αβέβαια και εύθραυστα. Η ροή τους προσδιορίζεται από τη μοίρα, που δεν είναι τυφλή δύναμη, αλλά καθορίζεται από το θεό. Ο κόσμος του Ηρόδοτου όπως και του Αισχύλου κυβερνάται από τους θεούς. Ο άνθρωπος είναι εξολοκλήρου υπεύθυνος για τις πράξεις του· πρέπει συνεπώς να είναι δίκαιος, ευσεβής και να μένει ταπεινός. Η πίστη αυτή του Ηρόδοτου στη δυνατότητα του ανθρώπου να αποφασίζει και να ενεργεί με δική του ευθύνη επιλέγοντας αυτόβουλα το σωστό, ανοίγει το δρόμο προς την επιστημονική ιστοριογραφία.

Όπως έχω επισημάνει από την αρχή της μελέτης, οι νουβέλες δεν αποτελούν αυτόνομες μονάδες, αλλά προσθήκες στην ιστορική αφήγηση. Άλλοτε τις συναντάμε στο επίκεντρο ή στην περιφέρεια, άλλοτε πάλι μπορεί να παρεμβάλλονται σε ευθύ ή αφηγηματικό λόγο. Με τον τρόπο αυτό ο μύθος εντάσσεται στο κέντρο του ιστορικού γίνεσθαι σε μια προσπάθεια να καταδειχθεί το πολιτικό σύστημα. Στόχος κάθε φορά είναι η αναγωγή των ανθρωπίνων πράξεων, οι οποίες διαδραματίζουν πρωταγωνιστικό ρόλο στην ιστορική εξέλιξη, σε μια αιτία που συνήθως έγκειται στο πάθος για επεκτατισμό ή στην εκδικητική μανία. Ο Ηρόδοτος μέσω της νουβέλας

⁴⁵³ Said, Trede, Boulluec, ό.π., σ. 229,230,239

⁴⁵⁴ Κωνσταντινόπουλος, ό.π., .σ.19

κατορθώνει να πάρει μια στεγνή πολεμική ιστορία, ένα απρόσωπο γεγονός να το αναγάγει σε μια ανθρώπινη ενέργεια και να το προσωποποιήσει. Καταδεικνύει ακόμη τον τρόπο που το άτομο ως αυτόνομη μονάδα παρεμβαίνει στην ιστορία και την μεταβάλλει. Για αυτό και η δράση τους οργανώνεται γύρω από πρόσωπα. Μέσω αυτών ο ιστοριογράφος αποτυπώνει την ανθρώπινη γνώση και πείρα που αποκόμισε από τα ταξίδια του.

Ωστόσο, όσον αφορά την κατανομή του νοβελιστικού και ανεκδοτολογικού υλικού παρατηρείται μια ανισομέρεια. Οι περισσότερες νουβέλες είναι παρμένες από τον χώρο της Ανατολής, ενώ από τον Ελληνικό χρησιμοποιεί κυρίως ανέκδοτα. Αυτό είναι εύλογο εάν σκεφτούμε τη σκοποθεσία του Ηροδότου. Οι νουβέλες έχουν ένα σοβαρότερο και καθολικότερο χαρακτήρα και επιτρέπουν στον ιστοριογράφο να εκθέσει την ανθρωπολογία του. Αυτό συμβαίνει γιατί στα πλαίσια μιας πόλις-κράτους, όπως στην Ελλάδα, δεν μπορούσε να διαμορφωθεί ένα κλίμα τραγικό. Μόνο με την ύπαρξη της τυραννίδας μπορεί να συσχετιστεί μια τραγική νουβέλα. Οι ασιατικές νουβέλες θα λέγαμε πως έχουν ένα πιο σκοτεινό κλίμα με έντονο το στοιχείο της ύβρεως και τα επακόλουθά της. Βέβαια στο έργο του παραδίδονται και ελληνικές νουβέλες, όμως εκλείπει από αυτές η τραγικότητα. Εμφανίζουν κυρίως μια πολιτική χροιά. Πάντως το κοινό μεταξύ αυτών των δύο είναι η τυφλή υποταγή στις βουλές κάποιου βασιλιά.

Ένα άλλο θέμα το οποίο προκαλεί θαυμασμό στον σύγχρονο αναγνώστη έγκειται στο ρόλο και τη θέση που κατέχει η γυναίκα στο ηροδότειο κείμενο. Στις νουβέλες και εν γένει σε ολόκληρη την ηροδότεια ιστορία οι γυναίκες αντιπροσωπεύουν ένα είδος σειсмоγράφου που καταγράφει την κατάσταση ενός πολιτισμού ή μιας κοινωνίας. Θεώρησε τη γυναίκα δείκτη του «φυσιολογικού», το οποίο αποτελούσε κυρίαρχη δύναμη στη συμπεριφορά των ανθρώπων. Έτσι, παρουσιάζει μία εικόνα του κόσμου στην οποία οι γυναίκες κατέχουν κεντρική θέση σε όλες τις πολιτισμικές και κοινωνικές σχέσεις, με στόχο να αποδείξει τις διαφορές του «φυσιολογικού» ανά κοινωνία.⁴⁵⁵ Μολονότι η δράση των νουβελών φαινομενικά κινείται γύρω από ανδρικές φιγούρες, πραγματικοί πρωταγωνιστές της είναι γυναικείοι χαρακτήρες, διότι αυτοί καθορίζουν την εξέλιξη των γεγονότων. Όλες αντιδρούν με τον δικό του διαφορετικό τρόπο στις παράλογες και ανεύθυνες πράξεις

⁴⁵⁵ Block, ό.π., σ.222 – 224, 232, 233

των ανδρών. Η καθεμιά ενεργώντας στο πλαίσιο της πολιτισμικής κοινωνίας στην οποία ζει, λαμβάνει καθοριστικές αποφάσεις στις Ιστορίες. Μολονότι η γυναίκα δεν είχε ενεργό συμμετοχή στη διακυβέρνηση και στον έλεγχο της εξουσίας στην πραγματικότητα όχι απλά την επηρεάζει, αλλά την καθορίζει.

Συνοψίζοντας, εκείνο που οφείλει να κρατήσει ο αναγνώστης – μελετητής είναι πως στόχος του Ηροδότου μέσω των νουβελών δεν ήταν η αντικειμενική παρουσίαση των ιστορικών γεγονότων, αλλά μία προσπάθεια διδασκαλίας προς τις μελλοντικές γενιές. Τα μηνύματα που διαπνέει το νοβελιστικό υλικό δεν προωθούν την έγκυρη ιστορική γνώση που εδράζεται σε μια καθαρά επιστημονική μεθοδολογία, όπως γνωρίζουμε σήμερα, αλλά αποτελεί σπουδή ανθρωπολογικού και κοινωνιολογικού περιεχομένου. Η βασική αρχή που τις διαπνέει είναι της ομοψυχίας το μεγαλείο της οποίας έρχεται σε αντιδιαστολή με την κατάρα της διχόνοιας και του ατομικού συμφέροντος. Ο ιστορικός δίνοντας μορφή σε πρόσωπα και καταστάσεις βοηθά τον αναγνώστη να συμμετάσχει στην ιστορία να νιώσει και να καταλάβει ακόμα καλύτερα τις κινητήριες δυνάμεις της, αλλά κυρίως να μάθει από τα σφάλματα του παρελθόντος, προλαμβάνοντας έτσι τα μελλοντικά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- **Εκδόσεις:**

Hude, C., *Herodoti Historiae*, Oxford Classical Texts, τ. 1, 1927³.

Hude, C., *Herodoti Historiae*, Oxford Classical Texts, τ. 2, 1927³.

Jones, H. S., Powell, J. E., *Thucydidis Historiae*, Oxford Classical Texts, τ. 1, 1934.

Monro, D.B., Allen, T.W., *Homeri Opera*, Oxford Classical Texts, τ. 1, 1920³.

Monro, D.B., Allen, T.W., *Homeri Opera*, Oxford Classical Texts, τ. 2, 1920³.

- **Λεξικό:**

Powel J.E., *A Lexicon to Herodotus*, 2^η έκδοση, Cambridge 1938.

- **Υπομνήματα:**

Asheri, D., *Erodoto, Le storie. Libro 1: La Lidia e la Persia. Introduzione, testo comment, ελλ.μετ.*, University studio Press 2005.

Asheri, D., Llyod A., *Ηροδότου ιστορίες*, τομ. 1, επίμ. Α. Ρεγκάκος, ελλ.μετ. Δ. Σκουρελλος, Θεσσαλονίκη, University Studio Press 2010.

Asheri, D., Corcella A., *Ηροδότου Ιστορίες*, τομ. 2, επίμ. Α. Ρεγκάκος, ελλ.μετ. Δ. Σκουρελλος, Θεσσαλονίκη, University Studio Press 2010.

Μαρωνίτης, Δ.Ν., *ΗΡΟΔΟΤΟΣ*, τόμος πρώτος, Εισαγωγή-μετάφραση 1^{ου} βιβλίου-σχόλια, Αθήνα, Γκοβόστης 1964.

Σπυρόπουλος, Η., *Ηροδότου Ιστορίες, Μελπομένη – Τερψιχόρη*, Αθήνα, Γκοβόστης 1992.

Σπυρόπουλος, Η., *Ηροδότου Ιστορίες, Ερατώ – Πολύμνια*, β' εκδ. αναθεωρημένη, Αθήνα, Γκοβόστης 2002.

Σπυρόπουλος, Η., *Ηροδότου Ιστορίες, Ουρανία – Καλλιόπη*, β' εκδ. αναθεωρημένη, Αθήνα, Γκοβόστης 2004.

Ευδά, Χ., *Ηρόδοτος, Τερψιχόρη*, Εισαγωγή – κείμενο – σχόλια, Αθήνα, Καρδαμίτσα 1991.

Συντομόρου Γ., *ΗΡΟΔΟΤΟΣ, Μετάφραση, εισαγωγή, σχόλια 6^{ου} βιβλίου*, Θεσσαλονίκη, Ζήτρος 2001

- **Μελέτες:**

Βλάχου, Α., *Ηροδότου Ιστορίες*, Αθήνα, Παπαδήμα 1990.

Βλάχου, Α., *Ηρόδοτος ο Αδικημένος*, Αθήνα, Εστία 1970.

Βολωνάκη, Ι.Κ., *Η πολιτική και στρατιωτική ιστορία της Αρχαίας Ελλάδας-κριτική ανάλυση*, Αθήνα, Γεωργιάδη 1999.

Κακριδής, Ι.Θ., *Από τον κόσμο των Αρχαίων. Ελλήνων λόγοι*, τ. 2, Θεσσαλονίκη 1981.

Κωνσταντινόπουλος, Λ.Β., *Εισαγωγή στην Ελληνική Ιστοριογραφία*, τομ. 1, *Σύγκριση των τριών ιστορικών κλασικών*, Καλαμάτα 2008.

Κωνσταντινόπουλος, Λ.Β., *Αρχαία Ελληνική Ιστοριογραφία, Συγκριτική Προσέγγιση των τριών Ιστορικών της Κλασικής Περιόδου*, Καλαμάτα, Έλυτρον 2009.

Κωνσταντινόπουλος, Λ.Β., *Ο Επιτάφιος του Περικλή, η Αθηναίων Πολιτεία και οι Ενδοαθηναϊκές Πολιτικές Αντιθέσεις*, Αθήνα, Αναστασάκη 1989.

Μαρωνίτης, Δ.Ν., *Οκτώ νουβέλες και τέσσερα Ανέκδοτα*, Αθήνα 2009.

Σπυρόπουλος, Η., *Τα ερωτικά και αιμοσταγή του Ηροδότου*, Αθήνα 1998.

Aly, W., *Volksmärchen, Sage und Novelle bei Herodot und seinen Zeitgenossen. Eine Untersuchung über die volkstümlichen Elemente der altgriechischen Prasaerzählung*, Göttingen 1921 (²1969).

Arieti, J.A., *Discourses on the First Book of Herodotus*, London 1995.

Asheri, D., *Herodotus on Thracian Society and History*, στους Nenci/Reverdin 1998.

Baker, E., jong I.J.F. de, Wees H. Van, *Brill's Companion to Herodotus*, Leiden 2002.

Bakker, E.J., *Η ανάδειξη της ιστορίας: Ηροδότου ιστορίας απόδεξις*, στο Εγχειρίδιο ηροδότειων σπουδών, επιμ. Egbert j. Bakker, Irene J.F. de Jong, Hans van Wees, ελλ.μετ. Κ. Δημοπούλου, 222-236, Μεταίχμιο 2005.

Bengtson, H., *The Greeks and the Persians*, London 1968.

Bengtson, H., *Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδος*, Αθήνα, Μέλισσα 1979.

Bichler, R., Rollinger, R., *Herodot*, Zürich 2001, ελλ. μετ. Μ. Καίσαρ, Αθήνα, Καρδαμίτσα 2006.

Blok, J., *Οι γυναίκες στις ιστορίες του Ηροδότου*, στο Εγχειρίδιο ηροδότειων σπουδών, επιμ. Egbert j. Bakker, Irene J.F. de Jong, Hans van Wees, ελλ.μετ. Κ. Δημοπούλου, 222-236, Μεταίχμιο 2005.

Boedeker, D., *Επική κληρονομιά και μυθικές δομές στον Ηρόδοτο*, στο Εγχειρίδιο ηροδότειων σπουδών, επιμ. Egbert j. Bakker, Irene J.F. de Jong, Hans van Wees, ελλ.μετ. Κ. Δημοπούλου, 109-126, Μεταίχμιο 2005.

Bouvier, D., *Χρονολογικός και μετεωρολογικός χρόνος στους πρώτους Έλληνες ιστορικούς*, στο *Ίστορή: Δεκατέσσερα Μελετήματα για τον Ηρόδοτο*, επιμ. Αλ. Μελίστα- Γ. Σωτηροπούλου, 174-213, Αθήνα, Σμίλη 2004.

Brunt, P.A., *Studies in Greek History and Thought*, Oxford 1993.

Bury, J.B., *Οι Αρχαίοι Έλληνες Ιστορικοί*, Αθήνα, Παπαδήμα 1988.

Cagnazzi, S., *Οι 28 λόγοι του έργου του Ηροδότου*, στο *Ίστορή: Δεκατέσσερα Μελετήματα για τον Ηρόδοτο*, επιμ. Αλ. Μελίστα- Γ. Σωτηροπούλου, 97-150, Αθήνα, Σμίλη 2004.

Cartledge, P., Greenwood E., *Ο Ηρόδοτος ως κριτικός: Αλήθεια, μυθοπλασία, πόλωση*, στο Εγχειρίδιο ηροδότειων σπουδών, επιμ. Egbert j. Bakker, Irene J.F. de Jong, Hans van Wees, ελλ.μετ. Κ. Δημοπούλου, 330-347, Μεταίχμιο 2005.

Cartledge, P., *Ο Ηρόδοτος και οι «άλλοι»: σκέψεις για την αυτοκρατορία*, στο *Ίστορή: Δεκατέσσερα Μελετήματα για τον Ηρόδοτο*, επιμ. Αλ. Μελίστα- Γ. Σωτηροπούλου, 97-150, Αθήνα, Σμίλη 2004.

Cobet, J., *Η οργάνωση του χρόνου στις ιστορίες*, στο Εγχειρίδιο ηροδότειων σπουδών, επιμ. Egbert j. Bakker, Irene J.F. de Jong, Hans van Wees, ελλ.μετ. Κ. Δημοπούλου, 222-236, Μεταίχμιο 2005.

Dewald, *Women and Culture in Herodotus's Histories*, στον τόμο *Reflections of Women in Antiquity*, επίμ. H.P. Foley, New York 1981.

Dewald, C., *«Δεν έδωσα τη δική μου γενεαλογία»: Ο Ηρόδοτος και το προσωπείο του συγγραφέα*, στο Εγχειρίδιο ηροδότειων σπουδών, επιμ. Egbert j. Bakker, Irene J.F. de Jong, Hans van Wees, ελλ.μετ. Κ. Δημοπούλου, 278-302, Μεταίχμιο 2005.

Easterling, P.E.-Knox, B.M.W. (επιμ.), *Ιστορία της αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας*, ελλ. μετ. Ν. Κονομής-Χρ. Γρίμπας-Μ. Κονομή & επιμ. Α. Στεφανής, Αθήνα 2007

Erbse, H., *Studien zum Verstandnis Herodots* Βερολίνο, Νέα Υόρκη, 1992.

Evans, J.A.S., *Herodotus, Explorer of the Past*. Three essays, Princeton 1991.

Fisher, N., *Η λαϊκή ηθική στον Ηρόδοτο*, στο Εγχειρίδιο ηροδότειων σπουδών, επιμ. Egbert j. Bakker, Irene J.F. de Jong, Hans van Wees, ελλ.μετ. Κ. Δημοπούλου, 198-221, Μεταίχμιο 2005.

Flemming, A.J.N., *The tragedy in history. Herodotus and the Deuteronomistic history*, Sheffield academic Press 1997.

Flory, S., *Ποιος διάβασε τις ιστορίες του Ηροδότου;* στο *Ίστορή: Δεκατέσσερα Μελετήματα για τον Ηρόδοτο*, επιμ. Αλ. Μελίστα- Γ. Σωτηροπούλου, 151-173, Αθήνα, Σμίλη 2004.

Focke, F., *Herodot als Historiker*, Stuttgart 1927.

Forsdyke, S., *Ελληνική ιστορία: 494-480*, στο *Εγχειρίδιο ηροδότειων σπουδών*, επιμ. Egbert j. Bakker, Irene J.F. de Jong, Hans van Wees, ελλ.μετ. Κ. Δημοπούλου, 495-498, Μεταίχμιο 2005.

Forsdyke, S., *Ελληνική ιστορία περ. 525 – 480 π.Χ.*, στο *Εγχειρίδιο ηροδότειων σπουδών*, επιμ. Egbert j. Bakker, Irene J.F. de Jong, Hans van Wees, ελλ.μετ. Κ. Δημοπούλου, 477-495, Μεταίχμιο 2005.

French, A., *Η επικαιρότητα και η επιρροή της, στην αφήγηση του Ηροδότου*, στο *Ίστορή: Δεκατέσσερα Μελετήματα για τον Ηρόδοτο*, επιμ. Αλ. Μελίστα- Γ. Σωτηροπούλου, 97-150, Αθήνα, Σμίλη 2004.

Gomme, A.W., *Essays in Greek History and Literature*, Oxford 1937.

Gomme, A.W., *The Greek Attitude to Poetry and History*, Los Angeles 1954.

Goold, J., *Herodotus and Religion*, στον τόμο *Greek Historiography*, επίμ. S. Hornblower, Oxford 1994.

Goold, J., *Herodotus*, London 1989.

Gray, V., *Μικρές ιστορίες στον Ηρόδοτο*, στο *Εγχειρίδιο ηροδότειων σπουδών*, επιμ. Egbert j. Bakker, Irene J.F. de Jong, Hans van Wees, ελλ.μετ. Κ. Δημοπούλου, 278-302, Μεταίχμιο 2005.

Harrison, T., *Περσικές εισβολές*, στο *Εγχειρίδιο ηροδότειων σπουδών*, επιμ. Egbert j. Bakker, Irene J.F. de Jong, Hans van Wees, ελλ.μετ. Κ. Δημοπούλου, 501-506, Μεταίχμιο 2005.

Hellmann, F., *Herodots Kroisos-logos*, Berlin 1934.

Hornblower, S., *Thucydides' use of Herodotus* στον J. Sangers (επιμ.), *ΦΙΛΟΛΑΚΩΝ: Lakonian Syudies in honour of Hector Catling*, Athens 1992,

Hornblower, S., (επιμ.), *Greek Historiography*, Οξφόρδη 1994

Hornblower, S., *Ο Ηρόδοτος και οι πηγές του*, στο *Εγχειρίδιο ηροδότειων σπουδών*, επιμ. Egbert j. Bakker, Irene J.F. de Jong, Hans van Wees, ελλ.μετ. Κ. Δημοπούλου, 278-302, Μεταίχμιο 2005.

Irnmerwahr, H., *Form and Thought in Herodotus*, Cleveland, 1966.

Immerwahr, H.R., *Όψεις της ιστορικής αιτιότητας στον Ηρόδοτο*, στο *Ίστορή: Δεκατέσσερα Μελετήματα για τον Ηρόδοτο*, επιμ. Αλ. Μελίστα- Γ. Σωτηροπούλου, 39-96, Αθήνα, Σμίλη 2004.

Jacoby, F., *Herodotos*, Re Suppl. II, 1913.

Jacoby, F., *Griechische Historiker*, Stuttgart, 1956.

Jong, I.J.F. de, *Ενότητα και ενότητες της αφήγησης*, στο *Εγχειρίδιο ηροδότειων σπουδών*, επιμ. Egbert j. Bakker, Irene J.F. de Jong, Hans van Wees, ελλ.μετ. Κ. Δημοπούλου, 278-302, Μεταίχμιο 2005.

Karttunen, K., *Η εθνογραφία των παρυφών*, στο *Εγχειρίδιο ηροδότειων σπουδών*, επιμ. Egbert j. Bakker, Irene J.F. de Jong, Hans van Wees, ελλ.μετ. Κ. Δημοπούλου, 278-302, Μεταίχμιο 2005.

Krischer, T., *Solon und Kroisos*, Ws 77 (1964).

Kuhrt, A., *Η Βαβυλώνα*, στο *Εγχειρίδιο ηροδότειων σπουδών*, επιμ. Egbert j. Bakker, Irene J.F. de Jong, Hans van Wees, ελλ.μετ. Κ. Δημοπούλου, 278-302, Μεταίχμιο 2005.

Lateiner, *The Historical Method of Herodotus*, Toronto 1989.

Lesky, A., *Geschichte der griechischen Literatur*, Βέρνη και Μόναχο 1963, ελλ.μετ., Α. Τσοπανάκη 2006⁵.

Llyod, A.B., *Η Αίγυπτος*, στο *Εγχειρίδιο ηροδότειων σπουδών*, επιμ. Egbert j. Bakker, Irene J.F. de Jong, Hans van Wees, ελλ.μετ. Κ. Δημοπούλου, 392-393, Μεταίχμιο 2005.

Lurgi, N. *The Historians Craft in the Age of Herodotus*, Oxford 2001.

Marincola, J., *Ο Ηροδότειος αφηγητής και η παρουσία του στην αφήγηση*, στο *Ίστορή: Δεκατέσσερα Μελετήματα για τον Ηρόδοτο*, επιμ. Αλ. Μελίστα- Γ. Σωτηροπούλου, 362-384, Αθήνα, Σμίλη 2004.

Mikalson, J.D., *Η θρησκεία στον Ηρόδοτο*, στο *Εγχειρίδιο ηροδότειων σπουδών*, επιμ. Egbert j. Bakker, Irene J.F. de Jong, Hans van Wees, ελλ.μετ. Κ. Δημοπούλου, 188-197, Μεταίχμιο 2005.

Moles, j., *Ηρόδοτος και Αθήνα*, στο *Εγχειρίδιο ηροδότειων σπουδών*, επιμ. Egbert j. Bakker, Irene J.F. de Jong, Hans van Wees, ελλ.μετ. Κ. Δημοπούλου, 51-69, Μεταίχμιο 2005.

Momigliano, A., *Η θέση του Ηροδότου στην ιστορία της ιστοριογραφίας*, στο *Ίστορή: Δεκατέσσερα Μελετήματα για τον Ηρόδοτο*, επιμ. Αλ. Μελίστα- Γ. Σωτηροπούλου, 15-38, Αθήνα, Σμίλη 2004.

- Momigliano, A., *La storiografica greca*, Torino 1982.
- Mosse, G., *AΘΗΝΑ – Ιστορία μιας Δημοκρατίας*, Αθήνα, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης 1988.
- Mosse, C., Schnapp, A., – Gourbeillon, *Επίτομη Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδας (2.000-31 π. Χ.)*, Αθήνα, Παπαδήμα 2007
- Myres, J. L., *Herodotus Father of History*, Oxford 1953.
- Osborne, R., *Αρχαϊκή ελληνική ιστορία*, στο Εγχειρίδιο ηροδότειων σπουδών, επιμ. Egbert j. Bakker, Irene J.F. de Jong, Hans van Wees, ελλ.μετ. Κ. Δημοπούλου, 458-471, Μεταίχμιο 2005.
- Parker, R., *Η θρησκεία στην Αρχαία Αθήνα: Ιστορική επισκόπηση*, Αθήνα, Πατάκης 2005.
- Payen, P., *Ιστορικός λόγος και αφηγηματικές δομές στον Ηρόδοτο*, στο Ίστορή: Δεκατέσσερα Μελετήματα για τον Ηρόδοτο, επιμ. Αλ. Μελίστα- Γ. Σωτηροπούλου, 435-467, Αθήνα, Σμίλη 2004.
- Raaflaub, K.A., *Φιλοσοφία, επιστήμη, πολιτική: Ο Ηρόδοτος και οι πνευματικές τάσεις της εποχής του*, στο Εγχειρίδιο ηροδότειων σπουδών, επιμ. Egbert j. Bakker, Irene J.F. de Jong, Hans van Wees, ελλ.μετ. Κ. Δημοπούλου, 153-187, Μεταίχμιο 2005.
- Romilly, J. de, *Ο χρόνος στην ελληνική τραγωδία*, Αθήνα, Άστυ 2001.
- Romm, J., *Ηρόδοτος. Ο Ιστορικός και το έργο του*, Αθήνα, Τυπωθήτω 2004
- Rosenmeyer, T., *Ιστορία ή ποίηση; Η περίπτωση του Ηροδότου*, στο Ίστορή: Δεκατέσσερα Μελετήματα για τον Ηρόδοτο, επιμ. Αλ. Μελίστα- Γ. Σωτηροπούλου, 468-496, Αθήνα, Σμίλη 2004.
- Said, S., Trede, M., Le Boulluac, A., Παρίσι 1977, 2001², ελλ.μετ., Γ. Ξανθάκη – Καραμάνου.
- Said, S., *Ηρόδοτος και τραγωδία*, στο Εγχειρίδιο ηροδότειων σπουδών, επιμ. Egbert j.
- Sancisi-Weerdenburg, H., *Η προσωπικότητα του Ξέρξη, βασιλέως των βασιλέων*, στο Εγχειρίδιο ηροδότειων σπουδών, επιμ. Egbert j. Bakker, Irene J.F. de Jong, Hans van Wees, ελλ.μετ. Κ. Δημοπούλου, 522-531, Μεταίχμιο 2005.
- Slings, S.R., *Προφορικές στρατηγικές στη γλώσσα του Ηροδότου*, στο Εγχειρίδιο ηροδότειων σπουδών, επιμ. Egbert j. Bakker, Irene J.F. de Jong, Hans van Wees, ελλ.μετ. Κ. Δημοπούλου, 278-302, Μεταίχμιο 2005.
- Strasburger, H., *Ο Ηρόδοτος και η Αθήνα του Περικλή*, στο Ίστορή: Δεκατέσσερα Μελετήματα για τον Ηρόδοτο, επιμ. Αλ. Μελίστα- Γ. Σωτηροπούλου, 238-269, Αθήνα, Σμίλη 2004.

Thomas, R., *Εθνογραφία, απόδειξη και επιχείρημα στις ιστορίες του Ηροδότου*, στο *Ίστορή: Δεκατέσσερα Μελετήματα για τον Ηρόδοτο*, επιμ. Αλ. Μελίστα- Γ. Σωτηροπούλου, 297-336, Αθήνα, Σμίλη 2004.

Waters, K.H., *Herodotus on Tyrans and Despots: a study in Objectivity*, Wiesbaden 1971.

Wees, V. H., *Ο Ηρόδοτος και το παρελθόν*, στο *Εγχειρίδιο ηροδότειων σπουδών*, επιμ. Egbert j. Bakker, Irene J.F. de Jong, Hans van Wees, ελλ.μετ. Κ. Δημοπούλου, 305-329, Μεταίχμιο 2005.

West, S.R., *Sophocles' Antigone and Herodotus Book III*, στο *Sophocles Revisited: Essays Presented to Sir Hugh Lloyd Fones*, 109-36, Oxford 1999.

West, S., *Οι Σκύθες*, στο *Εγχειρίδιο ηροδότειων σπουδών*, επιμ. Egbert j. Bakker, Irene J.F. de Jong, Hans van Wees, ελλ.μετ. Κ. Δημοπούλου, 278-302, Μεταίχμιο 2005.